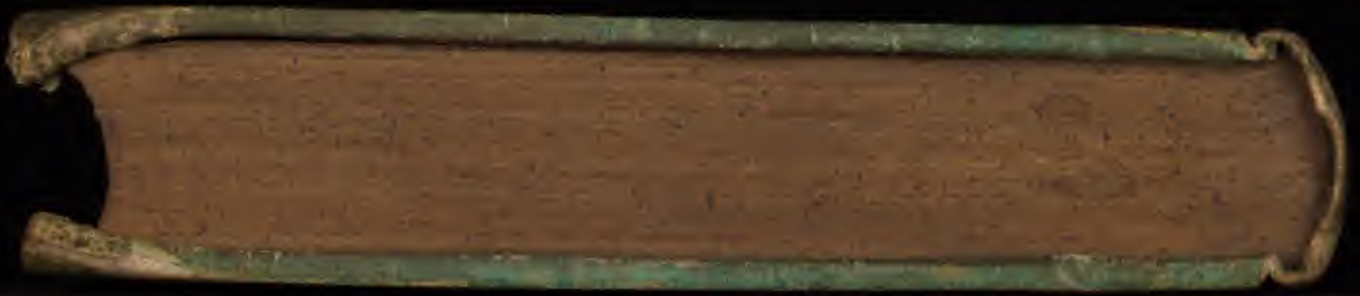



C.Bau
-sius
de
Lapide
Bezaar










DR. ERNST DARMSTAEDTER
No. 158
COLLECTION

CASPARI BAVHINI BASIL. D.

EIVSDEMQ. ACADEM. ANATOM. ET BOTANIC. Professor. Ordin.

De

LAPIDIS BEZAAR ORIENT. ET OCCIDENT. CERVINI ITEM ET GERMANICI

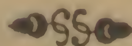
ORTV, NATVRA, differentijs, veróque vsu

EX

Veterum & Recentiorum placitis

LIBER

hactenus non editus.



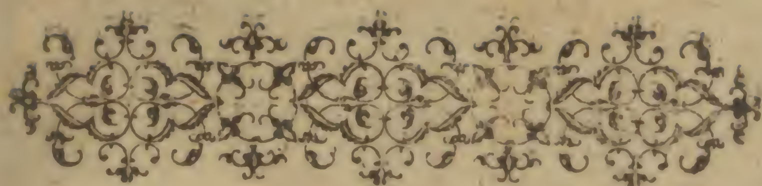
BASILEÆ

Apud CONR. WALDKIRCH.

Anno M DC XIII.


B H
P


VENDITUM



*ILLVSTRIBVS ET GE-
NEROSIS*

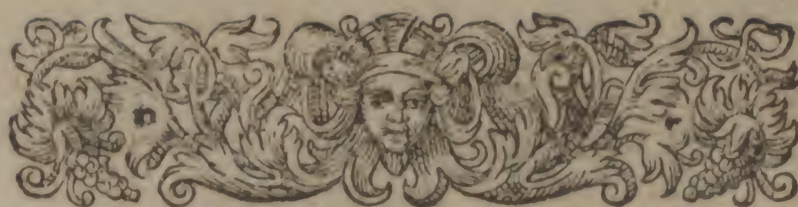
DN. PRZECHIO.
DN. SMILO.
DN. BOHVSLAWO.
DN. ADAMO.

LIBERIS BARONIBVS
AB HODDIEGOVA.

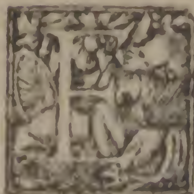
HVNC
de
LAPIDE BEZAAR
LIBRVM
in noui ineuntis
ANNI M DC XIII.
fœlicis auspic.

CASPAR BAVHINVS
Anatomic. & Botanic.
ILLVST. DVCIS WIRTENBERG.
MEDICVS
OBSER. ET AMOR.
monum.
ΤΥΧΗ ΚΑΙ ΠΟΝΩ
offert.





EPISTOLA DEDICATORIA



TSI C. Plinij; naturalis historiæ scriptoris sagacißimi sententia, ILLVST. & GENEROS. DOMINI BARONES, vera sit: ex quolibet horto, aut herbam, aut fruticem in Medicum vsum peti posse: ita vt medicamenta ex longinquis regionibus petere, minimè necessum videatur. Attamen, cum plurimi eo sint genio & ingenio, vt domi natis acquiescere nolint, siue alimenta sint, siue medicamenta (quos varietas delectat, & quibus cara grata sunt) sed exotica, quæ ex India, Arabia, alijsq; peregrinis regionibus asportantur, expetant. Hinc factum, quod LAPIS BEZAAR, qui ab Arabibus primum, & quidem ante annos circiter Septingentos, inuentus, nunc verò ab annis circiter sexaginta ab Europæis vsitatus, tanquam Vniuersale aduersus quæuis Venena, Febresq; mali-

malignas, remedium expetatur. Ast cum lapis hic non modo quibusuis Gemmis, sed etiam Auro præferatur, & plures, quid de eo nobis videretur, sententiam efflagitarent: quo de hoc certi essemus, partim vt ægris hoc ipso, quando opus esset, inseruire, partim verò petentibus respondere possemus, in Lapidis huius naturam, verumq́ue vsum, summo studio inquirere voluimus, & licet scriptum hoc in tertium annum presserimus, attamen, vt plurimorum grauissimorum Virorum frequentioribus petitionibus satisfaceremus, nunc Libellum hunc publici iuris facimus: non solùm vt quid de eo statuendum sit, & quomodo in ægrorum vtilitatem rectè adhiberi possit, constet: verum etiam vt eadem opera, Principum & Magnatum Archiatris ansam subministremus, Dominos suos rogandi & monendi, vt Venatoribus suis sedulò mandent, vt in inquirendo Bezaare Germanico, omnem diligentiam impendant, idq́ue tam in proprium, quam suorum subditorum vsum. Nobis enim, ex diuina clementia, duplex est Bezaar: alterum

quod à Ceruo, alterum quod ex Rupicapra habetur. Ex Ceruo quidem, siue consideremus viscosam illam materiam quæ in oculorum Cerui angulo interiore reperitur, quam in Orientalibus ceruis Auenzoar, in Sicilia, Scribonius Largus reperiri asserit, Sordes appellans, quas eius loci venatores ad Scorpionum ictus & morsus asseruabant: quas Sordes etiam in Germania, Langius, aliiq; notarunt. Siue loquamur de Cerui lacrymis effusis & in lapideam duritiem, eodem in angulo concretis, quemadmodum Theomnestus, veterinariæ Medicinæ grauis auctor scriptum reliquit, & inter recentiores Christophorus Encelius Germanus, I. Cæsar Scaliger Italus & Ioannes Bodinus Gallus, notarunt, & ad omnis generis Venena, ad imitationem veterum commendarunt. Siue deniq; sermo sit de Lapide in Cerui ventriculo, ceruæue vtero reperto, qui Phylacterium est prægnantium, Sexto Philosopho Platonico docente, qui etiam Constantino Africano auctore, mulieres conceptui aptas reddit. His enim vim Alexi-

teriam

teriam inesse, quis quæso dubitabit, cum osiculo quod in Cerui corde reperitur, vno ore, magnoq́ consensu omnes talem facultatem tribuant? Sic, cum in Rupicapris siue Damis pilæ reperiantur, gratissimum odorem, ex suauissimis & optimis herbis depastis, spirantes, quarum vsum & in morbis malignis, & in agrè parturientibus, tanquam singulare remedium commendant: vtinam in ÿs non tam inquirendis, quam viribus illarum indagandis diligentiores essemus, inprimis ÿ, quibus ob Alpes vicinas illarum copia suppetit. Hac enim ratione & nobis non deesset Bezaar domesticum, sicq́ non solum magnatibus & diuitibus, sed etiam pauperibus (quorum Medico Christiano non minor cura esse debet) rectè mederemur: nec de adulterio quod in Lapide Bezaare Indico committitur, metuendum foret. Sed quia de his pluribus in ipso tractatu egimus, & solum causam suscepti laboris hic attingere voluimus, subsistamus. Quod verò ILLVST. D. BARONES, *libellum hunc meum, mole quidem paruum, re ve-*

ro & materia quæ tractatur magnũ, vobis inscribere volui, plura me mouere. Primo quidem Familiæ vestræ splendor (Magnos enim magna decent) de cuius splendore & Auorum in patria Regnum meritis, dicerem, nisi idipsum ab alijs Viris Clarißimis, qui suos labores & Sigenæ & Heidelbergæ & alibi vobis nuncuparunt, abunde factitatũ esset: quare tacere malo, quam vel pauca, ne nil dixisse videar: vel multa, ne adulationis notam incurram, dicere. Metuens ne mihi idem contingat " quod Sophistæ cuidam, Plutarcho in Mo- " ralibus referente, Herculis encomium re- " citaturo, cui Antalcidas Spartanus obie- " cit, dicendo, Quis verò Herculem vitupe- " rat? Superuacaneum ratus, eius laudatio- " nem ab ipso proponi, cum iam antea om- " nium calculo esset laudatißimus. Dein, ob singularem vestram & pietatem, & modestiam, & in studijs diligẽtiam, tam Sigenæ, quàm Heidelbergæ & etiamnum Basileæ satis probatam. Tum, ob singularem in omnes, præsertim literatos, humanitatem & affabilitatem, qua etiam me hactenus

com-

complexi estis: praeunte vobis exemplo suo Nobiliss. & Praestantiss. Viro D. IOHANNE FILICZKI de FILEFALVA Ephoro & moderatore vestro vigilantissimo, vos vt Auorum vestrorum praeclarissimis vestigijs insistatis, sedulo hortante. Quare Parētem Patruumq́ue viros in Regni Bohemiae consilio olim amplissimos, haec Maronis vobis ingeminare perpetuò seriò putate:

Disce puer virtutem ex me verumq́; laborem
Tu facito mox, cum matura adoleuerit aetas,
Sis memor, & te animo repetentem exempla tuorum,
Et pater Aeneas & auunculus excitet Hector.

& abunde vobis ad virtutē calcar erit. Ad quae à Trinuno DEO faelicissimū successum opto, & vt hunc meum qualemcūq́ue laborem, tanquam animi officiosissimi erga vos monumentum, serena hilariq́ue fronte, in modo ingressi anni auspicia, quem fortunatissimum faxit Dominus, accipiatis, suscipiatis & tueamini, quantum possum rogo, & obtestor, meaq́ue simul officia promptissima defero. BASILEAE XVII. Ian. (qui mihi natalis est.) cIↃ IↃ cXIII.

)(5



ΠΙΝΑΞ.

EORVM QVORVM OPERA VSI SVMVS.

A

Abdala Anarach Medicus Arabs.
Adamus Lonicerus.
Albertus Magnus.
Alexander Maſſaria.
Amatus Luſitanus.
Ambroſius Paræus.
Andreas Alpagius Bellunẽſis.
Andreas Baccius.
Andreas Cæſalpinus.
Andreas Dörerus.
Andreas Lacuna.
Andreas Libauius.
Andreas Theuetus.
Andromachus
Anshelmus Boetius.
Antonius Forneſius.
Antonius Fumanellus.

Antoni-

Antonius	Guaynerius.
Antonius	Mizaldus.
Antonius	Musa Braſſauolas.
Antonius	Portus.
Antonius	Schnebergerus.
Ariſtoteles.	
Arnoldus	Manlius.
Arnoldus	Villanouanus.
Auenzoar	Arabs.
Auerroes.	
D. Auguſtinus.	
Auicenna.	

B

Baldus	Angelus.
Bernhardus	Paludanus.
Bernhardus	Penottus.

C

Carolus	Cluſius.
Chriſtophorus	Acoſta.
Chriſtophorus	Encelius.
Chriſtophorus	Hüeblin.
Claudius	Galenus.
Claudius	Ptolomæus.
Claudius	Richardus
Conradus	Geſnerus.

Conradus Heresbachius.
Conſtantinus Africanus.

D

Daniel Sennertus.
Daniel Propheta.
Diomedes Amicus.
Diomedes Cornarus.

E

Emanuel Tremellius.
Euax Arabs.
Empedocles.

F

Felix Platerus.
Ferdinandus Lopez.
Ferdinandus Ponzettus Cardi-
nalis.
Ferrandes Imperatus.
Franciſcus Iunius.
Franciſcus Valeſius.

G

Gabriel Fallopius.
Gabriel Hummelbergius.
Garzias ab Horto.
Gotthardus Arthus.
Gregorius Bertinus.

Grego-

Gregorius	Horſtius.
Gualtherus	Ryff.
Guido	Pancirollus
Guilhelmus	Fabricius.
Guilhelmus	Gratarolus.

H

Hali	Abbas Arabs.
Hali	Rhodan Aegyptius.
Hamed	Ebēreriphus Arabs.
Henricus	à Bra.
Henricus	Dobbinus.
Henricus	Ranzouius.
Henricus	Salmuth.
Hercules	Saxonia.
Heſiodus.	
Hieronymus	Briſcianus.
Hieron.	Capeuaccius.
Hieron.	Cardanus.
Hieron.	Mercurialis.
Hieron.	Montuus.
Hieron.	Reuſnerus.
Horatius	Augenius.
Hortus	Sanitatis.

I

Ioachimus	Camerarius.

Ioachi-

Ioachimus	Schillerus.
Ioannes	Agricola.
Ioan. Antonius	Sarracenus.
Ioan.	Arculanus.
Io. Baptiſta	Montanus.
Ioan. Baptiſt.	Syluaticus.
Ioan.	Bauhinus.
Ioan.	Bodinus.
Ioan.	Caluinus.
Ioan.	Collerus.
Ioan.	Coſtæus.
Ioan.	Crato.
Ioan.	Fernelius.
Ioan.	Fragoſus.
Ioan. Georgius	Agricola.
Ioan. Georgius	Schenckius.
Ioan.	Gorræus.
Ioan.	Guinterus Andernacus.
Ioan.	Heurnius.
Ioan.	Hugo à Linſcotten.
Ioan.	Kentmannus.
Ioan.	Langius.
Ioan.	Manardus.
Ioan.	Matthæus.

Ioan.

Ioan. Mesues.
Ioan. Porta.
Ioan. Renodæus.
Ioan. Schenckius.
Ioan. Weckerus.
Ioan. Wittichius.
Iosephus Acosta.
Iosephus Quercetanus.
Israel Spachius.
Iulius Cæsar Scaliger.
Iuuenalis.

L

Leonhardus Rauvvolff.
Leuinus Lemnius.
Ludouicus Gyon.
Ludouicus Mercatus.

M

Marsilius Ficinus.
Martinus Rulandus.
Matthias Syluaticus Pandectarius.
Michael Döringius.
Moyses Kimhi.

N

Nicolaus Agerius.

Nicolaus Florentinus.
Nicolaus Monardes.

O

Oppianus.
Ofualdus Crollius.

P

Paulus Aegineta.
Paulus Cigalinus.
Petrus Andreas Matthiolus.
Petrus Apponenſis Conciliator.
Petrus Foreſtus.
Petrus Hiſpanus.
Philibertus Sarracenus.
Plinius.
Plutarchus.

Q

Q. Serenus Samonicus.

R

Raby Moyſes.
Reinerus Solinander.
Rhaſis Arabs.
Robertus Guagninus.
Rodericus à Caſtro.
Sanctes Ardoynus.

Scribo-

Scribonius Largus.
Serapio Arabs.
Sextus Philoſophus Platonicus.
Simon Ianuenſis.
Simon Mayolus.
Socrates.
Solinus.

T

Thebit.
Theomneſtus.
Thomas Iordanus.
Tipthaſi Arabs.

V

Valeſcus de Taranta.
Vitalis à Furno Cardinalis.
Vlyſſes Aldroandus.
Wolffgangus Gabelchouer.

X

Xenophon.

Z

Zacharias Belinus à Belfort.

(:)

ARGVMENTA CAPITVM.

DE

DE LAPIDE BEZAHAR.

AD NOBILEM CLARISSIMVM VIRVM DOM. CASPARVM BAVHINVM Anatomicum Botanicum Med. Professorem Acad. Basiliensis celeberrimum.

AVt nihil, *aut* aliquid Bezahar: BAVHINE *quid inquis?*
Est nihil, *id dices, & tamen est* aliquid.
Quod tanti pretii res sit, quæ cuncta venena
Abstrusis superet viribus, id nihil *est?*
Si nihil: *est* aliquid *sic ludi & ludere posse*
Humanum in rebus tàm nihili *ingenium.*
Vt nihil *esse putem, suadent monumenta vetusta,*
Et variis variè dissona scripta viris.
Hic hircum lapidis, capram facit ille parentem,
Accepta hic ceruo præmia tanta refert.
Deripit hic lapidem ex oculis, exenterat ille
Ventriculum; guttur dissecat ille cauum.
Quod si ergo est aliquid, *quid Iupiter inuide nobis.*
Non etiam tales dasq; creasq; capras.
Sunt nobis virides montes & amœna vireta:
Sunt Hederæ & Cytisi, sunt Salicumque comæ.
Nec Machaoniades desunt ex asse periti,
Inuestigantes quicquid hic Orbis habet.
Corpora quiq; secant hominum pecudumq; ferarum,
Et monstrant vulsis carnibus ossa suis.
Ergo age me, BAVHINE, *doce, dubiumque resolue:*
Anne lapis Bezahar sit nihil, anne aliquid.

IOAN. FAVTSCHIVS Med. Doct. & Profess. Acad. Friburgensis Brisg.

DE PRETIOSISSIMO INDORVM LAPIDE BEZAAR ET INdefeſſa in eo perueſtigando induſtria excellentiſsimi Viri D.D. Caſpari Bauhini, &c.

BEZOAR *indomitos vitæ, cordisq; tyrannos,*
Toxica vi nunquam deficiente domat.
Vipera nil dentis, nil caudæ Scorpius ictu
Officit: effœta & nunc Aconita iacent:
Nunc Rex, nunc Hoſtis ſua ſumit fercula tutus:
Illitaq; in caſſum Thrax ſua tela ferit.
Haſce dat Indus opes: ſed opem parat inde ſalubrem
BAVHINI *ſolers, fida, perita manus.*
Indica viſceribus gemmam ferruminat imis
Dama: vbi detractas ruminat ora dapes:
Aſt iterum ingenio, Methodoq; reſoluit eandem
BAVHINVS: *vires intimiusq; probat.*
Quas ferat Eous: quas procreet Heſperus: vtque
Vi varient: ſuperent deficiantve, docet:
Vt ſubito Vitæ ſcatebras munimine firment:
Ne furtim accelerent ſubdola Philtra necem.
En horas etiam, & pondus, moriture, modumque
Antidoti, citò te, quo tuearis, habe:
Et mecum ex animo, tanto pro munere rerum,
Opta, BAVHINVS *ſecla ſuperſtes agat:*
BAVHINO, *cuius reſonat ſat fama per Orbem,*
Summe DEVS *larga quæque repende manu.*

Obſeruantiæ ergò p. NICOLAVS AGERIVS, Philoſ. & Med. Doctor apud Argentinenſes.

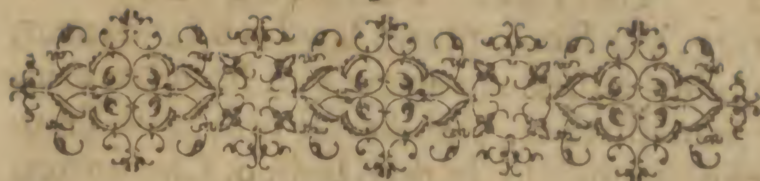
ALIVD.

Sunt plantæ, credas, vitaq; lethum,
Venena sunt, sunt pharmaca;
En morsus cordis dedite Phœbo,
Vitare si solers velis,
Cognoscas solers αἴτια morbi,
Cognosce solers pharmaca,
Vt lædant pectus toxica tela,
Vt lædat anguis viscera,
Quæ gignat ceruus, ceruaq; saxa,
Quæ dama gignat marmora,
Incertus Phœbus fluctuat hicce,
Incertus est Asclepius,
Heic mens dormiscit, nescia rerum,
Heic clara turris Dædalo;
Hic prolem damæ, Bezoar esse
Putat, capræ hic, cerui putat;
Hic scriptis laudat, culpat & alter,
Hic, Bezoar, dicit, domat
Quæ lædunt pectus dira aconita,
Hic Bezoar virus vocat;
Ceruini hic quærit pondera saxi,
Incerta scribit pondera;
Ceruini saxi colligit alter
Notas labore plurimas,
Hic vsum monstrat, sed negat alter,
Effecta dum verbis negat.
Dum incertus Ponti cærula sulcas,
Haut Castor, haut Pollux tibi,
Haut Phœbus Phœbe & lumina spargunt,
Et vmbra Pontum contegit,
Si magnus nullus, cymba per vndas
Si fluctuet, rauco Notho,
BAVHINVM *Phœbum consule magnum,*
Lucet Sophis hic vnicus,
Quod Phœbus cœlis & soror alma,
BAVHINVS *hoc medentibus;*

Quod Pollux Nautis, Castor & Vrsa,
BAVHINVS hoc medentibus,
Quod magnes Nautis, hoc tibi solus
BAVHINVS est perinclutus,
Quid magnus Mundus, parua figura
Mundana, quid sit, edocet.
BAVHINVM Phœbum consule magnum;
Quid Bezoar sit, edocet;
His scriptis spargit munera Floræ,
Et mortis atræ spicula
Ostendit pubi, quam altus Apollo
In rura mittit phœbica,
Morborum vt cedant agmina, Nili
In prole; scribit doctius.
1582. 1594. & 1610. *Triplam, sic pestem, cælitus ortam,*
BAVHINVS arte depulit.
Hunc Phœbum magnum, suspice, castra
Sequutus es qui Phœbica;
Huic Phœbo magno, sæcula Phœbus
Ex arcibus mittat Poli,
Huic Phœbo magno, Phœbica proles
Et frutices sacros dicet,
Et ponat Phœbo saxa, colossos,
Sit sancta laurus Delphica;
Hoc scripsit metron curta Thalia,
BAVHINE te summè colens;
Quod læta, DOCTOR, suscipe fronte,
Per scripta Musas & doce.

Obseruantiæ & æuiterni cultùs arrham p.

Ioan. Henrichus Frölich. p. Cæs. & M. D.



CASPARI BAVHINI BASIL. IN SVVM de Lapide Bezaar LIBRVM

PRÆFATIO.



VANTA, quamq; immensa sit DEI OPT. MAX. erga humanum genus misericordia, & benignitas, in remedijs humano generi salutaribus producendis, siue Herbæ sint, siue Lapides, siue Metalla, siue Gummata, Resinæ've, siue Ligna, quæ quotidie in nostram notitiam perueniunt, notiùs est, quàm vt pluribus ostendere, necessum sit: vt non immeritò Ioannes Mesues suum Grabadin, Medicinarum particularium tali sententia exorsus sit: Sanat solus languores Deus, & de frugalitatis solio produxit in largitate sua Medicinam, benedictus, gloriosus, & excelsus Creator. Tantum est etiam hominum in ijsdem inquirendis & inueniēdis studium, tantaque industria, ut præter plurima Alexipharmaca, & Alexiteria, siue, vt vulgò vocāt, Bezoardica, hactenus contra venena excogi-

tata, hoc ſeculo plures lapides oſtendantur, quibus aduerſus venena vim ſingularem inſitam aſſerunt: Cuiuſmodi ſunt lapis Tiburonum piſcium, in mari Indico, Chelonites, Brachites, Alectorius, Caymanus, Rubetarum, &c. inprimis tamen lapidis cuiuſdam Bezaar vſus, non ſolùm contra quæuis venena, ſed ad alios plurimos morbos tanquam Panacea inualuit; qui licet à Græcis, vt diſertè Montuus, Monardes, Syluaticus, & Pancirolla pronunciarunt, & antiquioribus Latinis incognitus, ab Arabibus verò Medicis ante annos circiter ſeptingentos (vixit enim Rhaſes anno 960.) miris laudum præconijs, tanquam inter Alexiteria, quæ ex animalibus petuntur, nobiliſſimus & præſtantiſſimus celebratus eſt, qui poſtmodum hominum incuria neglectus, annis plus minus quingentis, penè intercidit. Poſteaquam verò, Febres illę malignæ, quas ob macularum culicum morſus referentium & in toto corpore erumpentium, efflorescentiam, Pettechiales ab Italis, & ab alijs peſtilentes appellatæ, & à quibuſdam nouæ iudicatæ, graſſari cœpêre, Lapidis Bezaar memoria, Medicis eum ſummopere commendantibus, reuixit, ita vt de eo comparando, homines ſolliciti eſſe cœperint: Et, vt rectè Syluaticus, Reges ſanè ipſi, Principes & potẽtiores facilè ſibi perſuaderi paſſi ſunt, vt nullis ſumptibus parcentes, hunc conquirerent, cùm ipſis non ſolùm inſueta, peregrina, ſed

na, ſed promiſſis egregijs plena, multoq́; auro redimenda proponerentur. Imò, & populus, Medicorum pollicitationibus perſuaſus, neminem ab eius generis Febre pettechiali ſine tali medicamento liberari poſſe, & ipſe cœpit hunc auidè expetere, & quouis precio redimere. Hinc factum, vt etiamnum hodie lapis hic apud Principes, & Magnates tanti nominis ſit, vt eum non ſolùm inter ſua cei-melia reponant, verum etiam in Gemmarum numero, & quidem earum quæ auro æquiparantur, & etiam illo pretioſiores exiſtimentur, habeant: ita vt hunc Medici, nonnulli quidem inuiti, in illorum gratiam, in vſum reuocare cogantur. Quod cum homines impij & auari animaduerterent, hominum inquam, in his rebus credendis facilitatem nimiam, accedente quin etiam lapidis huius, ob itineris longitudinem, raritate, modos varios, non ſolùm hos adulterandi, ſed falſos veris ſimiles conficiundi excogitarunt, neutiquam dubitantes, ob tantam credulitatem, tantumq́; deſiderium lapidem hunc conquirendi, homines decipi poſſe: hæc cauſa cur quamplurimi falſi & adulterati adferantur, ſicque fortè euentus ſperatus non ſuccedat. Quare cum de huius & inuentione, & forma, & vſu opiniones variæ ſint, ita vt non parùm difficultatis habeat, & obſcuritatis plurimùm; placuit, (quò plurimis, qui ſæpiſſimè ſuis literis nos ſollicitarunt, gratificaremur)

Bezoardici lap[is] adulterati unde?

auctorum quotquot inuenire potuimus, opinionibus diligenter consideratis, tractatum hunc, veritatis, non carpendi, studio ductus, conscribere. Socratis ergo apud Platonem *a* exemplum imitatus, qui in difficilium contemplatione, Deum inuocauit, ad opusculi huius constitutionem cum diuino Platone *b*, Deum inuoco, qui vtinam audiat, exaudiensq; propitius, & benignus nobis adsit, vnà nobiscum orationẽ nostrã exornaturus.

a *in Philebo.*

b 4. *de legib.*

Dicam autem primò, de nomine Bezaar, quibus hoc nomen tribuatur, & quæ nominis sit ratio; dein, de Lapidis Bezaar differentijs; tùm, de Lapide minerali: quartò, de Lapide Paxar, Aspidis & Buffonis: quintò, de Lapide Malacensi: sextò, de Lapide Bezaar metallico siue minerali: septimò, de Lapide ex lachrymis cerui condensato, ceruiq; lachrymis & Lapide in ceruo ceruáve genito: octauò, de Lapide seu pila in vitulo, rupicapra & equo: nonò, de Lapide Bezaar Arabum, ipsorum verbis adductis, an fortè inde constare possit, de quónam Lapide verba fecerint: decimò, de Lapide Bezaar recẽtiorum, Oriẽtali, eius generatione, generationis loco, legitimi notis, adulterati signis: de genuini lapidis vsu, hoc est, quibus in morbis vsurpatus fuerit, vel vsurpandus sit: exhibẽdi modo & quantitate: quibus vtilis fuerit, vel nullũ vsum præstiterit, exemplis & historijs aliquot edocebimus: vndecimò & vltimò, de Lapide Bezaar

methodus au[illegible] [illegible]

Occi-

Occidentali ſeu Peruuiano & eo qui ex Hiſpaniola adfertur, & hæc omnia ad Alexiçaci Opt. Max. laudem, & proximi vtilitatem.

DE NOMINE BEZAAR.

CAPVT I.

VOCABVLVM Bezaar, alij *a* Hebraicum, alij *b* Perſicum eſſe cenſent: illi Belzaar, vel Belzahard *c* legunt: vel vt Boetius, à Beluzar Hebraico & Chaldaico vocabulo: *c* nomine compoſito *d* ex Bel, & Zaar, quorum illud dominum, hoc verò venenum ſignificat; vel *e* Bahalzehar, id eſt, dominator veneni. Hebræi namq; ſagaciſſimi naturæ interpretes, & qui nomina rebus, pro cuiusq; natura indiderunt, ita appellarunt. Vnde lapidem iſtum, Geſnerus *a* quaſi dominum veneni, dictum conijcit. Cuius etymologiæ ratione, meritò pro cuiuſuis veneni antidoto peculiari, vſurpatur; quem aliqui *f* Begaar vocant.

Qui Perſicum aſſerunt, & ab Arabibus vſurpatum, Bedezahar legunt, vel *g* Badzahar: Serapioni *h*, Albezahar nomen Perſicum eſt, & eſt expellens nocumentum; quo nomine & Auicenna *i* vſus eſt, licet in veteri eius indice *k* Bezarahat occurrat: apud alios *k* Bezarad, vel potiùs *k* Bedezarahath: apud Rhaſin *l* Bezahar, & apud Ianuenſem, *m* cui & Bezard: apud Auerröem *n* Bedezar: apud Pandectarium *o* Bezachar; & Bezaar. Beza-

hart legit Scaliger *p*, & vitam cõseruãtia reddit; Et Arabes antidota ad venena, patria lingua ſic vocare ſolent. Lapis theriacalis, Arabibus Bezoar, Villanouo *q*; Bedzahar, Valeſco; tandem Gorræo *r* Bezaar, qui lapidem ſolis Arabibus notum, & nomen apud Græcos nõ habere ſcribit: & Pancirolla *s* ſuperiori ætate incognitum, Latinis & Grȩcis nunquam notum aſſerit. Notatu tamen dignum, Bezaard, vt habet *t* Ianuenſis, vel vt Pandectarius *u* Bezaard, vel Bezadaret, vel Bezarat, Berz & Berzad, etiam ab Arabibus de ipſo Galbano *x* dici, propter virtutem eius excellentem contra venena: quod ex Auicenna *y* & Serapione colligere eſt, prout eius translator expoſuit, qui in Theriacȩ deſcriptione eius meminêre; & vbi Andromachus, & Galenus, Galbanum requirunt, ibi Auicenna Bezaar, vel Bezaard poſuit, licet Bellunenſis *z* Bazard, vel Bezard legat. Sic & ipſam Theriacam, Bezardem Pandectarius *u* nominat. Sed ad rem

Nomen hoc dupliciter conſiderari poteſt, vel in genere, vel in ſpecie: In genere *aa*, quatenùs omnib. medicamentis veneno reſiſtentibus, competit, & noxam corpori à veneno illatam, expellit. Probatur definitione ab Auicẽna *bb* propoſita: Albezahar, & Theriaca, inquit, ſunt medicinȩ, quarum proprietas eſt, vt conſeruent ſanitatem, & virtutem in ſpiritu, vt ex eis expellat nocumẽtum veneni à ſe,

Quare

Quare Cardanus *cc* exponens, quę ſint Alexipharmaca, & quomodo cognoſcẽda, quatuor genera conſtituendo, quartum genus inueniri aſſerit, quod generaliter venenis etiam reſiſtat, & vocetur Bezahar apud Arabes, cùm ſine adiectione profertur; & cum refertur ad venenũ certum, dicitur Bezahar eius; vt Napelli, Moſch9. Nam cùm lapis *dd* Bezoar inter antidota principatum ſibi vendicarit, factum, vt per αὐτονομασίαν omne id, quod toxica elidere creditur, ea denominatione inſigniatur. Hinc electuaria, & pulueres Bezoardici, ex Arabum gazis accerſiti; & quot ſunt venenorum ſpecies, totidem Bezoar ſtatuũt, vt cuilibet veneno peculiare ſit Bezoar. Et ſic Albezoar, ſeu Bezaardicum medicamentum, erit idem cum Alexiterio & Alexipharmaco; nihil enim refert, ſiue Alexiteria, ſiue Alexipharmaca, in hoc Galenũ *ee* imitati, dicamus, (quamuis Cardanus *cc* neget, Bezahar Arabũ idem eſſe, quod Alexipharmacũ Græcorum. Quòd ſi de his duobus lachryma cerui, & de ſmaragdo,' cuivis omnibus venenis reſiſtendi tribuitur, loquatur, concedimus: ſin de alijs, vt de Terra ſigillata, Bolo armeno, & ſimilibus, tunc dicimus, hæc à Græcis inter Alexipharmaca, ab Arabibus inter Bezahardica fuiſſe relata, vt infrà oſtendemus. Sic Marſilius Ficinus *ff* ſmaragdum, Hyacinthũ, Topazium, hos lapides ab antiquis appellari Bezoar, id eſt liberatores mortis, aſſerit; & quod

Theriacam in hoc excellant, quòd hæc venena à se pellat, non verò ad se trahat, huiusmodi autem lapides vtrumq; facere; quare & per os exhiberi, & plagæ, morsurę, & bullæ venenosæ superponi posse.)

Ἀλεξητήριος gg quasi ἀλεξηθήριος, τῶν ἰοβόλων ζώων, ἢ θηρίων. Ἀλεξιφάρμακον verò τῶν θανασίμων φαρμάκων, quorumcunq; siue natura, siue arte constent. Nisi quis τὰ ἀλεξητήρια ad præcauendum, idem quod προφυλακτικὸν φάρμακον: ἀλεξιφάρμακα verò ad curandum, ex vi nominis pertinere dicat. Idem quoq; θηριακὸν, quod ferarũ morsibus medeatur, dici potest; hinc Latinobarbaris Tyriaca; hinc Ianuẽsis, *hh* Bezard est Arabibus omnis medicina liberatiua à veneno, nos autem proprio vocabulo hoc significante carentes, Tyriacam vocamus. Alijs Tyriacalis, & Bezoardica vel Bezaardica medicina nominatur, quam cum Plinio antidotum appellare possumus, quæ Auerroi *ii* medicinæ Bedazaricæ, vel Bezahar dicuntur, siue simplicia, siue composita sint. Quamuis Auicennæ *kk* videatur, nomen Theriacæ, artificialibus, siue compositis; & nomen Albezaar, singularibus conuenire.

Eiusmodi sunt, quę venenis omnibus com petunt, quæ veneni impressionem prohibẽt, aut eius malitiam frangũt; vt inter simplicia, Terra sigillata, quæ propter virtutes mirabiles contra venena, Lutum diuinum appellatur; hanc enim Galenus in lepore marino, & can-

cantharidibus fuit expertus. Auicenna *ll* in morſis à cane rabido, cunctis venenis obuiare, ſcriptum reliquit. Sic bolus armena, à Galeno *mm* inter Bezoardica relatus. Sic venenorum Bezaar *nn* appellari debent etiam ea, quæ omnibus venenis à tota ſubſtantia reſiſtunt, vt ſemen citri, radix Zedoariæ *nn* & ſimilia: ſic inter cōpoſita, Theriaca à Galeno *mm* inter Bezoardica enumeratur. Quare Rabi Moyſes *oo* aſſerit, Theriacam magnam electam, dein Mithridatium, tùm diateſſeron omnibus medicinis compoſitis à venenis liberãtibus, præferri debere: Sic Guaynerius, *pp* ignorato veneno Theriaca magna ſtatim in potu exhibeatur; hoc enim omniũ animalium commune Bezear eſſe poteſt: addens, ad idem valere lapidem Bezear, coagulum leporis, vnicornu, tormentillam, radicem diptamni. Hæc de conſideratione nominis in genere, nunc de eo in ſpecie.

Nomen Bezaar in ſpecie, dupliciter quoque conſiderari poteſt. Nam primo modo, & particulariter *qq* ſumitur pro medicina appropriata ad remouendũ nocumentum alicuius particularis ſeu determinati veneni: hoc modo cuilibet particulari *qq* veneno ſuum peculiare & ſpecificum eſt antidotum, ſeu proprium habet Albezaar ſeu Bezaar. Vel ut Serapio *rr* hoc nomen cadit ſuper duo: vnum eſt, quod cadit ſuper omnem medicinam conuenientem alicui veneno, eò quòd

resistit virtuti eius, & expellit nocumentum ab eo, per proprietatem, quę est in eo. Quamuis Conciliatoris *ff* sententia sit, hoc nomen non solùm medicamento contra venena, sed etiam alijs competere: sic enim scribit: De omni medicina, quæ hominem à morte liberare potest, ab aliqua ægritudine, vel veneno, illud dici potest, quòd sit Bezoar illius morbi, siue sit illa medicina lapis vel granum, vel succus, vel aliqua composita medicina: hæc ille. Nam ut eleganter Vallesius *tt* in rebus quoq; inanimis antipathia naturalis euenit: cùm enim sint quædam antidota, & simplicia & composita, quæ censentur pluribus venenis aduersari, vt lapis Bezahar, & Theriaca, tamen sunt singulis venenis singula antidota propria, quia est quod cuique particulariter, ac propriè aduersatur, veluti aconito, ruta; opio, generosum vinum; lepori marino, lac. Itaq; sunt quædam simpliciter antidota, quædam quorundam: atq; deleteriorum generi aduersatur genus alexipharmacorum, vnum uni cuicunq; venenorum antidotum.

Eiusmodi exempla plura apud Arabes, aliosq; reperiuntur: vt apud Auicennam *uu* in cura Napelli, vbi refert esse, qui Capparum radices Napelli Bezehar existiment. Idem *xx* grana pini, & nucem, Anacardiorum Bezahar constituit. Sic eidem *yy* coagula omnia sunt Bezaard, & coagulũ hœdi, est Euphorbij Bezaard. Sic Conciliatori, *zz* scoriæ ferri bezoar

bezoar, eſt Magnes: magnetis bezoar, Smaragdus: Arſenici bezoar, cryſtallus, &c. Vocat autem Conciliator cuiuslibet veneni bezoar, eam medicinam, quæ abſque virtute elementari tale venenum curat: habet enim (ait) quodlibet venenũ, tàm minerale, quàm vegetabile, & animale, propriam medicinam oppoſitá ei, à qua oppoſitione virtute ſpecifica fit liberatio mortis ab illo veneno. Quare idem *zz* inter medicaméta, quæ venenorum curam abſoluunt, & inter Bezoar, differentiam fecit: ita ut in aliquibus curam ſpecificam proponat, cui curę poſtea peculiare Bezoar ſubiungit: in quibuſdam & curam, & Bezoar eadem eſſe ſcribit. Idem videas apud Guayneriũ *aaa*, cui Nucis vomicæ bezoar, eſt cortex citri; Coloquinthidis bezoar, Smaragdus; Cantharidum bezoar, ſemen alkekengi, & cætera.

Altero modo in ſpecie conſiderari poteſt Bezaar nó quatenus ſpecificũ eſt contra hoc vel illud venenum Bezaar, ſed quatenus hoc nomen vni medicamento competit, quod contra omnia venena ex æquo valet. Vel vt Serapio *bbb*, & ex eo Nicolaus Florentinus, *ccc* & ſecũdum eſt, quod cadit ſuper lapidem notum, qui conuenit omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota ſui ſubſtantia, & reſiſtit eis bibitus, aut ſuſpenſus ſuper patientem *ddd*: vel vt Marſilius Ficinus *eee*, ſiue ſumatur per os, ſiue ore teneatur, vel à collo ſu-

ſpenſus, tùm denique quouis modo applicatus *fff*. Eiuſmodi dicitur eſſe lapis Bezaar, qui aliquibus Albezard, *ggg* vel Bezard, à quo ea, quæ veneno reſiſtunt, Albezahar dicuntur: quē Serapio *hhh* Hager Albezahar, id eſt lapidem liberátem à venenis, ut Theriaca, vocat: quidā *iii* tamen, legit Hegiar Bedezarahath, lapis Alexipharmacus: Siue ergò in genere, ſiue in ſpecie vocabulum Bezaar conſideres, ſemper de antidoto contra venena intelligi debet: quare Scaliger *kkk* vocem Bezahart vitam conſeruans interpretatur: Sic enim Arabes antidota ad venena, patria lingua vocare aſſerit. Vel vt Ianuenſis, *lll* Bezard eſt omnis medicina liberans à venenis: & Marſilius Ficinus *mmm*, Perſico idiomate id omne Bezoar ab antiquis appellari ſolet, cuius eſt proprietas virtusq; pellendi venena. Quare mirari ſubit, cur Cardanus *nnn* radici venenatæ, Bezaris nomen tribuat, dùm ſcribit: In Pely Orientalis Indiæ regione, referunt radicem eſſe venenoniſsimam, nomine Bezar, quæ ſtatim occidat, cuius fructus non ſolùm adverſus radicem, ſed etiam quæcunq; alia venena præſtantiſsimum ſit auxilium: vocatur autem fructus Nirabri: Verùm videtur Cardanus ex Scaligero *ooo* corrigēdus, cuius hæc ſunt verba: In regno Deli, quod Tartaris Catainis affine eſt, arbor naſcitur, quæ Baxera nominatur: eius radix vorata, illico interficit: cuius mali remedium fructus eſt, qui dici-

tur

tur Nirabri: eo namque venenum tollitur cuiuſcunque generis.

At poſsítne dari Alexiterium aliquod, quod contra deleteria omnia pariter & æqualiter valeat, non ſine cauſa dubitari *ppp* poſſet, cùm venenorum omniũ effectus ſimiles non ſint, neque ab eadem cauſa manantes; quædam enim occulta, & ſpecifica totius naturæ proprietate agunt: alia ab elementari aliqua qualitate præcellente. Itaque ſuo cuiq; ſuum, & proprium contrarium opponendum eſt, calido frigidum, eiq́ue quod formæ proprietate occulta oppugnet; aliud, quod eadem vi propugnet. Contrariũ videtur Foreſto, *qqq* qui ex Guaynerio *rrr* iubet, ignorato veneno, Theriacam magnam ſtatim potu exhibere: eſſe enim Bezaar omnibus animalibus venenoſis commune.

a *Geſner. hiſt. quadruped. de ceruo, litera G. citat hæc ex Geſnero Monardes lib. de lap. Bezoar, ex capite de capra montana, & Fragoſius ex capit. de capra ſylueſtri: Iordanus de Peſtis phænomenis tr.* 3. *cap.* 9. *Hebræis, ait, Beluzaar appellatus, ac ſi dicas dominus veneni, cum Baal, & Bel, dominum illis ſignificet, vnde Beli regum denominatio apud Chaldæos.* b *Serapio lib. de temp. ſimp. c.* 386. *& ex eo Pandect. cap.* 396. *Ianuenſis in claue ſanit. Raby Moyſes de ven. tract.* 1. *ca.* 3. *& ex hoc Arduynus* 1. *de ven* 9. *&* 10. *Schnebergerus.* c *Io. Agricola de recens inuent. medic. litera B. Rheginus, & ex hoc Hen. à Bra.* d *Sic & VVittichius: Salmuth in Pancirol. & Syluaticus.* e *Bodinus li.* 2. *ſui Theatri.* f *Pet. de Apano de venen. cap.* 82. *edit. in* 8. g *Auctori notar. in Garz. arom. hiſtor. & Rabi Moyſi de ven. tr.* 1. *cap.* 3 *& Ardoyno* 1. *de ven.* 9. *Bezaart.* h *de temp. ſimp. ca.* 386.

& ex eo Nic. Florentinus. i *lib.4.fen.6.tract.2.cap.12:* k *Auctor notar. in Garzian.* l *lib.1.diuis.cap.141.& lib.8. ad Almansorem. cap.11.14.15.* m *in claue sanitatis: & Costæus in antiquor. Arabic. nominum exposit. apud Auic. & Ch. Acosta.* n *5.collat.23.* o *Matth. Syluaticum ca.96. Bezahar, id est omnis medicina simplex, contra venenum. Bezaar id est lapis viridis, qui valet contra venenum. & c. 440.* p *exercit. 184.& Iordanus de Peste tract.3.c.9. Gabelchofer; Lonicer. Bezoar; Bezaar, & Bezahardi nomē est Arabicum & Persicum.* q *de dosibus theriac. & ex eo Schillerus de Peste Britan: sect 2. cap. 7. & Penotus in Præfatione denarij.* r *in indice definitionum medic.* ſ *lib.2.nouiter repert.tit.3.* t *in claue sanitatis.* u *Matth. Syluat. c.96.* x *Arduynus 1.de ven.10.* y *5.canon.in prima descript. Ther. prout eius interpres exposuit.* z *In Arabicorum nominum interpret. apud Auicen.* aa *Bellunensis li.de lapid. ex eo Gesn. de quadruped. Monardes, & Henricus à Bra: omnis medicina simplex contra venenū Pandect. ca. 96. Theriacales, & Bezoarticæ, Rabi Moyses de ven.tr.1: ca.3.& ex eo Arduynus 1.de ven.9.in cura ven. in genere: Scaliger exer.184.* bb *Li.2. tract.1.c.4.& l.4.fen. 6.tract.1.sum.2.c.1.& ex eo Capeuaccius lib.1.de venen. c.4.* cc *2.de venen.14.* dd *Iordanus tract.3. c.9. Gabelchouer.* ee *5.facul.simplic.18. Paræus li.20 c.36. Capeuac. de venen.4. Mercurial.2. comp.med.23.* ff *in epidem. antid.ca.6.* gg *alia tamen nominis fuit explicatio, Gale.5. simpl.18. monente: ea enim quæ venenatarum bestiarum ictus aut venena sanant, Alexiteria nominantur: quæ verò deleterijs medentur, Alexipharmaca.* hh *in claue sanitatis.* ii *5.collect.23.* kk *secundo can.tr.1.ca.4. & Arduinus lib.1.de ven.c.10.* ll *lib.1. de virib.cordis.* mm *9.simpl.& ex eo Augenius epist. tomo 3. lib.4. epist.10.* nn *Guagnerius tract. de ven. ca.3.* oo *de ven.tr.1.c.3.ex eo Arduynus 1.de ven.ca.9.* pp *tract.de ven.cap 9. & Forestus l.30. in Schol.obs.11.* qq *Arduynus 1. de ven. 10. Schneberg. in cat. medic.* rr *de temper. simplic. cap.386. ex eo Nicol. Florentinus.*

Encelius lib.3.de lapid. cap.49. & ex eo Schnebergerus. ſſ *Petrus de Abano lib. de ven. capite 82. edit. in fol.* tt *Franciſc.Valleſius de ſacra Philoſophia c.75.* uu *li.4. ſen.6.tr.1.ſum.2.c.1. vide etiam tract.2.c.12.* xx *c.9.* yy *2.ſui can. tr.2. de coagulo.* zz *de Abano. l.de ven. c.50.51.53.54.55.& 56.* aaa *tract.de ven.c.9.* bbb *de temper.ſimpl.cap.386. idem ſed paucis verbis mutatis ex Serapione & Rhaſi, recitat Marſilius Ficinus in antid. Epidem.c.24.* ccc *in ſpecie ſignificat lapidem, qui generatur in oculis ceruorum.* ddd *Sic etiam Ardiuynus lib.1.cap.10. qui addit, prout aliqui aſſeruerunt auctores, in 8.& 9.c.allegatis.* eee *in antid.Epidem.c.24.& Schneberg.* fff *Ficinus addit ad extrà: Schnebergerus ad dextram.* ggg *in expoſitione antiquarũ Arab. vocum apud Auicen.ædit.Coſtæi.* hhh *temper.ſimp.c.386.* iii *Auctor notarum in Garziæ aromat.hiſt.* kkk *exercit.184.* lll *in claue ſanitatis.* mmm *in antid. Epid.c.24.* nnn *l.7. de ſubtilit.& ex eo Thom.Iordan. de Peſtis phænom.tr.3.caa.9.& Gabelchouer.in Bacciũ.* ooo *exercit.158.dict.6.* ppp *negat Paræus li.20.c.56.* qqq *li.30.Schol.obſer.11.* rrr *tract.de ven.c.9.*

DE DIFFERENTIIS.

CAPVT II.

MEdicamentorum Bezaardicorum claſſem triplicem eſſe, præcedenti capite oſtenſum fuit; verùm de ijs tantùm, quæ tertiæ claſsis ſunt, ſermo erit, maximè verò de eo medicamento, quod hoc ſeculo per excellentiam, tanquam remedium contra omnia venena certiſsimum, id nominis obtinuit, & Lapidis Bezaar nomine in Magnatum ſcriniis aſſeruatur. Quare vni ne, an pluribus hoc nomen tribuatur; & vtrum differentiæ aliquot dentur, inquirendum erit.

Diligenter ergo auctores perlegenti, & quæ ab ipsis de lapide hoc proposita, perpendēti, perspicuum fiet, non vni lapidi, sed pluribus nomen hoc impositum esse. Alij *a* namq;, lapidem in capite animalis genitum, exhibent: alij *b* eum qui ex vesicula fellea hystricis eximitur: alij *c* metallicum seu minerale faciunt: alii ex lacrymis *d* cerui condensatis, sed in Oriente, natum asserunt: alij, in angulis oculorum quorundam *e* arietum in Oriente reperiri volunt: alij denique in animalis corpore genitum, indeque extractum proponunt, sed de loco, in quo generetur, non conueniunt, vt pleniùs suo loco ostensuri sumus. Sic Bezoardico lapidi similem in corde *f* cerui, in ceruæ *g* ventriculo, & intestinis reperiri nonnulli volunt: imò in equi *h* & ventriculo, & in testinis: plerique tamen vsitatum nunc lapidem Bezoar, ex ventriculo animalis capræ hircóue simili extrahi, constanter affirmant.

Sed rursus & hic, qui ex cauitate animalis hirco capræ've simili habetur, non solùm ratione figuræ, coloris, magnitudinis, & substantię differentias suas obtinet, verùm etiam ratione loci natalitij, cum alius ex India Orientali, alius ex India Occidentali, siue Peru, alius deniq; *i* ex Hispaniola adferatur: de quibus omnibus singillatim acturi sumus.

a *Scaliger exer.* 153. *num* 7. *ex hoc Schenckius lib.*7. *obser. cap. de Alexiphar. Ferdinand. Lopez. lib.* 1. *hist.* *Indicæ,*

Indicæ, & ex hoc C. Clusius ad Garziam lib 1. cap. 46. & VVittichius tr. de Bezoard. c. 4. b *Garzias lib. 1. arom. cap. 46. ex eo Schenckius, VVittichius, Sarracenus de Peste, C. Clusius in Garziam. Saxonia lib. de plica, solum nominat.* c *Bellunensis lib. de lapidib & ex eo Gesner. li. 1. de quadrup. Monardes lib. proprio, à Bra, lib. 1. cap. 2. Saxonia de febribus, cap. 37.* d *quinam sint, vide capite proprio.* e *Rabi Moyses de venen. tract. 1. cap. 3. & ex eo Arduynus 1. de ven. 9.* f *Iordanus de Peste, tr. 3. c 9. Crato Epist. 160.* g *Encelius lib. 3. de lapidib. cap. 49.* h *Iordanus de peste. tr. 3. c. 9.* i *Christophorus à Costa: Saxonia de febribus cap. 37. VVittichius tract. de Bezoardicis. Nicol. Monardes de Orientali egit libro proprio, de Occidentali lib. aromatum.*

DE LAPIDE PAXAR, EX CAPITE ANIMALIS exempti, simul & de lapide Aspidis & Buffonis.

CAPVT III.

QVemadmodum in corpore humano, siue paruo mundo, nulla penè pars est, *a* in qua non lapides vel geniti sint, vel generari possint, non secùs, quàm in magno mundo fieri consueuit; sic vix vllum est *b* animal, siue quadrupes sit, siue bipes, pedibúsue careat, in quo non & lapides reperiantur, quibus omnibus vsus aliquis ab auctoribus adscribitur, & in hoc vel illo morbo salutares prædicantur: nobis tantùm de ijs, qui contra venena commendantur, sermo erit.

Lapis ergò Paxar dictus primò occurrit, à Iul. Cæſare Scaligero *c* deſcriptus: in regno Deli lapis, qui Paxar dicitur, in capite cuiuſdam animalis inuenitur (quod animal ab Indis Bugoldalf appellari Ferdinandus Lopez *d* teſtatur) hinc lapis Bulgolda, Boetio dicitur qui mollis eſt, fuſci coloris, amygdali maguitudine (auellanæ, rarus admodum addit Lopez,) qui certa utilitate ad omnia venena apud incolas in prima commendatione habetur: hæc Scaliger, quem non *d* minore facultate ipſo lapide Bezar, aut Malacenſi præditum eſſe, Lopez aſſerit. Quæ à Scaligero proponuntur, Schenckius *e* etiam refert: quæ verò Lopez recenſuit, ea C. Cluſius *f* inter ſuas notas retulit, & Wittichius *g* Germanicè exhibuit.

Hic non abs re fuerit meminiſſe etiam lapidis, in Aſpidis *h* capite inuenti. Aſpis enim cauda deligata ſuſpenſus, & vaſe aqua pleno ſubiecto, lapidē euomit, qui (ſiue ſuſpenſus *i* eum euomat, ſiue difſecto capite is eruatur) inter Alexiteria *i* peſtis refertur; & ingeſtus, & geſtatus peſtilentiali febri, & venenis ebibitis, aduerſatur: qui etiam hydropicorum *h* ventri alligatus, aquam ad ſe trahit, liberatque. Sic Aſpidis linguam in menſa poſitam, venenum prodere, Vitalis auctor eſt.

Pari pacto etiam in buffonis capite *k* lapis (uti volunt) reperitur, quem cum chelonite nonnulli perperam confundunt, qui in nuper

nuper natis, aut etiam annotinis, ſeu ranis rubetis, ſiue buffonibus vix inueniri poteſt, ſed annoſioribus, qui dudum in arundinibus rubetis've inter ſentes ac vepres delituêre: cuius materia haud dubiè alia non eſt, quàm ea, quam indies è terra, dum illam hinc inde circumlambunt, contrahunt. Vel vt Libauius *l*, quibus plus negotii eſt cum viperis, ac ſerpentibus, aut quibus cibus aptior ſuppetit, & locus calidior euocat, colligit, coagulatque, & ſolidat iſtam materiam, perinde ut fit in articulis Arthriticorum. Huic & ſua eſt gloria, cùm omnes ferè præſtantiſſimum, & efficaciſsimum ad peſtem auxilium eſſe, aſſerant: quare etiam contra *m* venena commendatur: imò ſunt, qui lapidem hunc geſtatum *n* à venenis tutos præſtare aſſerant. Sic & ſuo *o* contactu, & blando attritu, inflationes à venenatis beſtiis diſcutere ac virus omne elicere. Vnde ſi ſorex, aranea, ſcarabei, veſpæ, glires, aut aliud animal venenatum parti alicui damnum intulerit, lapide eo admoto, dolorem miteſcere, tumorem omnem ſubſidere, multoties ſe expertum, Lemnius teſtatur. Quare ſunt *p* qui lapidem hunc in veneni præſentia, varium effici aſſerant; hinc Albertus in ſuo de mineralibus tractatu de lapidibus pretioſis inquit, legiſſe ſe in quodam libello de iſto lapide, quem Crepaudinam vocitent, & virtutes deſcribendo omne venenum manifeſtare, ſi annu-

lo aureo (vel *q* argenteo) verſus carnem perforato, includatur, & digito ita geſtetur, vt carnem *r* attingere poſsit, tunc veneno præſente tantam caliditatem *r* in digito ſentiri, vt neceſſe ſit, annulum abiicere. Refert Heurnius *q*, cum iter per Ardennam ſyluam faceret, vix fœminam ſe vidiſſe, quæ non talem annulum argenteum geſtaret: quod & noſtris ſatis familiare eſt. Huc & Draconites *ſ* referri poteſt, quem in Draconum capitibus reperiri volunt, qui venena, & maximè ſerpentum fugare fertur.

a *Vide Ioan. Kentmanni libellum de calculis. Item Schenckij lythogeneſiam.* b *in capite Gamari, Cinœdi piſcis, in Tuburonibus piſcibus Indici maris: In rubetarum ſeniorum capite: in prægrandium Lacertarum ventriculis, Caymanus dictis: Draconites, in capite Draconis; Chelonites in capite teſtudinis: Chelidonius, in ventre hirundinum: Alectorius in ventriculo galli: in Cyprino, in perca piſcibus, &c.* c *Contra Cardanum exer. 153. num. 7.* d *lib 1. hiſt. Indic. ex quo Boëtius lib. 2. de gem. cap. 183* e *lib 7 obſer. cap. de Alexipharm.* f *ad Garziam lib. 1. ca. 46* g *ſui tract. de Bezoardicis ca 4.* h *Fumanellus in ſerm. de Peſtis curat. cap. 6.* i *Fumanellus: Sarracenus com. de peſte. Sic Libanius part 2. lib. 1. batrach. in Schol. cap 22. narrat, & Hydram, dum excoriatur, euomere in capite geſtatam gemmā.* k *Sarracenus de peſte: in capite ſeniorum Rubetarum, Bodinus li. 2. Theatri: Boetius lib. de lapid. & gem. 2. c. 149. pro nugis habet quod de buſonio lapide, eiusq́ue origine traditur: eumq́ue ad lapides ſtellares obſcuriores reduci poſſe, & qui in agris reperiatur, ſtatuit.* l *parte 4 in Schol. cap. 22.* m *Bodinus lib. 2. ſui theatri. Adam Lonicerus.* n *Henr. Ranizouius: Hortus ſanitatis: Henr. à Bra.* o *L. Lemnius. Henr. à Bra.* p *Guil. Grataro-*

Gratarolus. Forestus lib. 30 obs. 3 q *Heurnius de peste.* r *Gratarolus, Forestus, Heurnius, Baldus, Angelus lib. de Vipera cap. 31.* ſ *Forestus de venenis lib 30. obs. 3. Boetius 2. lib de gem. 172.*

DE LAPIDE MALACENSI, EX VESICA FELLEA hyſtricis exempto.

CAPVT IIII.

IN Pan regni Malaçenſis Indiæ Orientalis prouincia, eaque ſola, in Hyſtricis *a* felle, vel veſicula fellea *b* porci, lapis reperitur, cuius color dilutionis purpuræ, qui tangenti leuis, & lubricus, Gallici *c* ſaponis inſtar, guſtu amarus, quem venenis vnicè reſiſtere affirmant, referente Garzia *d* ab horto, & Linſcotto: cuius facultates, Garzia teſtãte, Dimas Bosque, Valentinus Medicus inſignis, experimento in duobus viris, qui venenum hauſerant, comprobauit; aqua, in qua lapis aliquandiu maceratus erat, exhibita, & quidem in aqua *e* vulgari, cùm aqua cordialis deeſſet & periculum in mora foret, macerato: qua propinata, etſi guſtu quidem amara fuerit, ventriculum eorum corroborauit, & venenum nihil obfuit. Et Linſcottus aſſerit, hanc efficaciam, crebris & domeſticis experimentis iam vulgò notiſsimam, & confirmatiſsimam eſſe. Addit Garzias *f* apud

indigenas tanta in æſtimatione ob raritatem eſſe, vt è duobus, qui ſimul ſuo tempore fuerint reperti, alter pro ingenti munere ad eum, qui pro Rege Luſitaniæ Indiam gubernabat miſſus fuerit; & licet iſtic Bezar frequens inueniatur, hic tamen ab incolis, cùm rarius inueniatur, longe præfertur *g*. Et Linſcottus aſſerit in crebris commerciis iſtic eſſe, eumq; contra venena, & morbos venenatos Bezoartico longè præſtantiorem exiſtimari.

Sed cùm lapidem hunc C. Cluſius *h* clarius propoſuerit, eius verba ſubiungere lubet. Anno 1603. oſtendebatur mihi lapillus planus, vnguis humani digiti magnitudinem non ſuperans, læuis, coloris ex cineraceo candicantis, paruis quibuſdam rubiginoſis maculis aſperſis, qui glaber & lubricus erat, Gallici ſaponis inſtar, quem aduerſus venena valdè commendabant, imò etiam lapidi Bezahari præferebant. Illum ex Orientali India recenter allatum ferebant, & Maſtica de Soho, (lapidem porcinum interpretabantur) appellari dicebant. Luſitanis *i* Pedra de porco dictus, & vt Boetius, aliqui lapidem hunc porcinum eſſe putant. (quare Linſcottus *k* in felle porci inueniri tradit.) Sarracenus *l* qui triplicem lapidem Bezoar propoſuit, eum qui ex Perſide eum, qui ex lacryma cerui, & huncque ſecundum fecit, & ex Garzia deſcripſit, aſſerit, è felle hyſtricis, non promiſcuè cuiuſuis, nec ſemper

per ſed interdum eximi, qui egregiè, ac propè miraculi inſtar venenis omnibus reſiſtat.

Saxonia, *m* poſtquam de lapide Bezoar egiſſet, cauſſamque addidiſſet, cur parui faceret, ſubiungit: quod dixi de Bezoar, idem dictum volo de Malacenſi lapide: nam ſi quod celebrius eſt, non iuuat, neq; iuuabit minus celebre: tutius atq; efficacius puto eſſe medicamentum ex cornibus paratum.

Sic & in aliorum animalium cyſti fellis (non ſecus quam hominis) lapides quandoque reperiuntur, ochræ colore, ſeu obſcurè flauo, qui ex craſsiore & terreſtri bilis portione, prorſus eodem malo quo lapis Bezoar, cruſtis ſe inuicem complectentibus coaleſcit: qui vt refert Boetius *n*, valet ad Venena, præſertim ille qui ex boum ciſti exemptus eſt: verùm ad venena, præfert eũ quę ex ceruis, capris, aut aliis animalibus quę in montibus ſalutiferis herbis paſcuntur, eruitur. Præterea lapidem in ciſti fellis Boum repertũ Alcheron à nonnullis vocari aſſerit: Matthæus Syluaticus *o* verò, Arabica dialecto aliquibus Guers & Maſſatum dici ſcribit: at Bodino *p* auctore à Iudæis in Aſia, Haraczin, & Arabicè, Scaligero *q* teſte, Harathzi, dicitur.

Lapis autem hic, ad morbum regium, ſiue Icteritiá valet, vt Moyſes Kimhi in ſuis commentariis ſcriptum reliquit: vt propterea Iudæi, qui hoc morbi genere grauius quàm cęteri vexantur, lapidem hunc à laniis diligen-

tiſsimè requirant. Verùm Boetio *n* contuſus, ac naribus inditus, viſum acuit, ac fluxus ne in oculos fluát, prohibet. Subiungit ex aliorum ſententia, lentis magnitudine cum ſucco Betæ naribus inditũ, Epilepticos paroxyſmos in poſterũ prohibere. Exiſtimarem, addit, ad aluum deturbandam aptiorem, quod bilis ex qua coaluit, huic ſcopo à natura deſtinata ſit.

Contraria eſt Cæſalpini *q* ſentẽtia, qui tradit, lapides in animalium viuentium renibus, & veſica, & aliis partibus præter naturam gigni, cùm non niſi morboſis contingat ex vrinæ ſedimento, in renibus aut veſica condenſato; aliquãdo ex fellis craſsitie in eius veſica, qui crocei ſunt, aut ſubuirides: at nullos, addit, ex his ad medicinæ uſum aſſumptos eſſe.

a *Garzias, Sarracenus, Boetius 2.li. de lapid. & gem. c.182. Lapis Malacenſis ex felle hyſtricis, plura non habet Libauius parte 3 in Schol. ca.16.* b *Linſcottus, & ex eo Arthus.* c *Saponem Venetũ vertit VVittich. lubricus vt ſapo, Cæſalp.* d *l.1. arom. Ind c.46. idem & Fragoſus: Linſcottus, & ex eo Salmuth: huius meminit etiam Cæſalp. 2. metall. c.46. Linſcott. & ex eo Arthus coloris limpidi rubei, ſaporis amariuſculi, contactu ſaponem Gallicanũ exhibens.* e *Lapidem cyatho aquæ inyciunt, quo poſt aliquod tempus exempto aqua amaritudinem cõtrahit, omnemq́; veneni vim tollit, vt experimentis cognitum eſt Linſcottus.* f *& ex eo Salmuth, & Fragoſ.* g *hæc ex Garzia, Schenckius l.7. obſ. cap. de alexiphar. & VVittichius in ſuo lib. Germ. de Bezoardicis: item Fragoſ.* h *in notis ad Garziam l.1.c.46.* i *in margine ad Fragoſum: Linſcott. & ex eo Arthus.* k *ca.87. ſuæ nauigat.* l *com. de Peſte.* m *lib. de plica c.59.* n *li.2. de gem. cap.195.* q *c.521. meminit quoq; Geſn. l.1. de quadrup. ca. de Boue lit. G.*

lit.G. p *l.2.ſui theatr.* q *de ſubtil.exerc.125.* r *lib.2. de metallis cap.6.*

DE LAPIDE BEZAAR METALLICO, SIVE MINERALI Serapionis, Rabi Moyſis, & Cæſalpini.

CAPVT V.

LAPIDEM Bezaarem metallicum eſſe, eademq́, ratione, qua reliqui lapides Adamantes, Rubini, Smaragdi, Achates, ex ſuis venis erui, Andreas *a* Bellunenſis ex Tiphthaſi Arabis de gemmis libello refert. Cuius ſententiæ Serapionē *b* quoq; fuiſſe, ſunt qui ex his ipſius verbis eliciant: Et minera eius eſt in terris Syri *c* & Indiæ, & in terris Orientis. Quæ cùm apud Serapionem Paulus Cigalinus *d* legiſſet, cenſuit, Serapionē nomine lapidis deceptum eſſe, quem ex mineris erui, ſibi perſuaſerit.

Verùm cùm inter metallicas mineras, & ventrem animalis, ex quo lapis hic erui communiter creditur, nulla ſit ſimilitudo; & Serapio in lapidibus deſcribendis ſatis diligens fuerit, aliter difficultatem hanc tolli poſſe, Io. Baptiſta Syluaticus *e* cenſuit: vtpote Serapionem ea in parte non ſolùm de Medicinis quæ ex metallicis mineris deſumuntur, ſed etiam de ijs, quæ ex lutis, & lapidibus ſumuntur, egiſſe; quod ipſius titulus manifeſtè demonſtret, qui ſic habeat: incipit Tractatus de

Medicinis, quæ sumuntur ex mineris, & ex lapidibus, & ex lutis, & sunt quadraginta tres medicinæ. In eadem deinde tractatus parte, Hager albato, id est margaritas; Hager achtamach, id est, lapidem aquilæ, & Teri armeni, id est lutum armenum contineri, eorum essentias & facultates describi, quæ certè ex metallicis mineris colligi, nullus ne quidem existimauerit.

Sed cùm Mineralium communis distinctio sit, vt alia sint Metalla, vel à Metallis sumpta; alia lapides, vel à lapidibus, vt lapis Armenus, Iudaicus, Lazuli, Lyncis: alia à venis terrę, vt terra sigillata, lutum armenum, alumen: alia sal, vel à sale, vt sal commune, sal gemmæ, dubitari potest, sufficientérne Serapio sit defensus. Quare aliam solutionem cum eodem e subiungemus, quod videlicet vocabulo mineræ metaphoricè sit vsus, eo modo, quo Medici frequenter vtuntur, dum huius aut illius morbi mineram, in hac vel illa parte residere, asserunt: vt exempli gratia, dum putredinis febrem facientis mineram, in venis esse dicunt. Hoc ex sequenti capite f probari potest, vbi de lapide Aquilæ hunc in modum scribit: & minera eius est in montibus Indiæ inter Chimonas, & Sarandin: nemo tamen dixerit, lapidem hunc ex metallicis mineris erui. Quòd si hæc difficultatem non tollunt, illud certè satisfaciet. Arabicam linguam nobis non esse notam, Serapionisque interpre-

tem

tem potuisse errare. Quare concludentes, censemus sententiam erroneam esse, dicere, lapidem Bezaar metallicum esse: insuper statuimus, Serapionem nil aliud voluisse, quàm regionem & locum natiuum huius lapidis significare.

At Rabi Moyses g alterius Albezaar mineralis Ægyptiaci meminit, cuius nullus sit in morsibus Scorpionum vsus; verba eius lubet subijcere: Verum Bezaar minerale h est lapis in regione Ægyti in rupibus eius repertus, plurium & diuersorũ colorum, de quo priores in libris suis asserunt multa mira, nihil tamen ex eis est per experiẽtiam approbatum. Ego i autem pluries expertus sum, omnes species lapidum, in mineris, & saxis apud nos repertorum, in morsibus Scorpionum, & nihil penitùs profecerunt.

Legitur etiam apud Cæsalpinum k, de quodam Bezaar instar aluminis scissilis filamentosi: ita namq; scribit: Bezaar principale remedium contra Napellum, & medicina de Moscho, & Algeduar, id est Zedoaria. Ex Bezaar, illud præcipuè genus, quod filamenta habet, vt Alumen scissile, hæc ille. Quæ ex Auicenna l haud dubiè desumpsit, qui in cura Napelli, inter alia hæc habet: & existimant quidam, quòd radices Capparum sunt Bezahar Napelli: & omnia Albezahard sunt bona ei: & propriè illud, quod similatur alumini, & habet fila, sicut fila lythargyrij. Et Liba-

uius *m* inter mineralia Bezoare recenſet; & alibi *n* inquit, Bezar lapis dicitur, at eſt bulla potiùs, quàm lapis: alibi *o* gemmam ex animali vocat Bezar.

a *lib. quem de lapidibus inſcripſit: ex eo Geſnerus li.1. de quadrup. in hiſtoria cerui.c.3. qui Tiphaſi legit: Nicol. Monardes lib. de Bezoar. Hen. à Bra. de ſimplic. contra venena lib.1 c.2.* b *lib. de temp. ſimpl. c.386. Sic Fragoſus, alij ſentiunt eſſe minerale quiddam, vt Serapio.* c *Syriæ, legit Pandectarius.* d *in tract. de febribus, & ex eo Sylvaticus lib. de Bezaar.* e *tract. de lapide Bezaardico. p.79.* f *cap.392.* g *lib. de venen. tract.1 cap.3. & ex eo Arduynus 1. de venen. 9. & 10. & Monardes de lapide Bezaar.* h *metallicus, legit Monardes.* i *Nam periculum feci, & nullam vtilitatem adferre, deprehendi, ſic legit Monardes.* k *in ſua praxi cap.20.* l *lib.4. fen.6. tract.1. ſum.2. cap.1.* m *lib.5. de ſuccino in Schol. cap.7,* n *in Schol. c.11.* o *in Schol. c.16.*

DE BEZOARE MINERALI SAXONIAE.

CAPVT VI.

CVM excellentiſſimus Hercules Saxonia, in ſuo de Plica libro, Bezoaris mineralis etiam mentionem faciat; huius hiſtoria, præmiſſis tamen priùs ipſius verbis, ſubiungenda. In claſſe, ſcribit, præſeruantium à veneno ſunt Terræ variæ, vt bolus Armena, Terra Lemnia, Samia, Selinuſia, & quæ nunc Sileſiaca vocatur, atque alia Pedemontana, quam Bezoar minerale vocant: puto autem mixtam eſſe ex Samia & bolo Armena.

Hæc

Hæc cùm legiſſem, & dubius eſſem, quid ſibi Saxonia vellet, Veronam ad D. Io. Ponam Pharmacopæum præſtantiſſimum, rerumq; naturalium indagatorem ſolertiſſimum perſcripſi, & quid eſſet, inquiſiui: is pro ſingulari ſua humanitate, Bezoar hoc, quod terræ potiùs vel boli, quàm lapidis nomen meretur, ad me miſit, Terram, inquam, præparatam, & non præparatam, & quidem triplici differentia: primam colore rhabarbari: alteram colore vini rubri, & tertiam coloris albi. Addidit inſuper Schedam Italico Idiomate cuſam, de huius terræ viribus, quam Latinam reddere, & hoc loco ſubijcere voluimus, quo & Germanis huius terræ vis (licet ſimiles quoq; terras, & quidem diverſas habeant) innoteſcat. Titulus ita habet: Enarratio virium terræ cuiuſdam Medicæ ad vrbem Italis Mondoui, id eſt, montem Regalem dictam, inuentæ: additis notis, quibus bona, aut genuina cognoſci poſſit.

Inter plurima beneficia, à diuina bonitate vrbi Montiregali conceſſa, neutiquam poſtremo loco haberi debet Terra tam pretioſa, & vtilis, qua iam à multis annis vtuntur, quæ ex collibus, Templo ſanctiſſimæ virgini à vico ſacro, vicinis effoditur: cuius virtutes excellentes, nō modò eiuſdem vrbis Medici, verùm etiam præcipuarum vrbium Italiæ longa experientia comprobarunt. Quare vtile cenſuerunt, ſi boni publici cauſa huius

vires, & notæ, quibus optima cognosci potest, scripto proponerentur, quo huius, præsertim tempore hoc contagioso, vsus esse possit.

Sunt verò huius terræ multæ species, & optima ea habetur, quæ colorem Rhabarbaro optimo similem obtinet; at cum hæc inuentu difficilis sit, proxima est alba, hancque sequitur, quæ vini colorem refert. Bona si dici mereatur, leuis sit & mollis, linguæ glutinis instar adhærescat, succi plena, friabilis, vnctuosa, ore detenta liquescat, masticata nil arenosi præ se ferat, aquæ imposita, bullas ad modum calcis bullientis excitet: vilissima est, quæ crustis obtecta est, ex qua hodie Antispodium, in ventris fluxu præstantissimum, confici solet.

Prior terra, si drachmæ vnius pondere cum aqua acetosæ exhibeatur, in febribus malignis, & pestiferis, remedium optimum est: si in febribus cum aqua Melissæ die Critico propinetur, sudorem prouocat: contra venena omnia tam assumpta, quàm admota, vtilissima est. Scorpionum ictibus cum oleo & aceto medetur. A' peste præseruat, & peste correptos sanat, si quotidiè mane drachma vna assumatur.

Inflammationes omnes, speciatim verò, mammarum, & testiculorum, cum aqua & aceto adhibita, sedat: cum aqua portulacæ aut graminis epota, lumbricos infantum pellit:

omnem

omnem fluxum ſanguineum cum aqua & aceto ſupprimit: ſputo ſanguineo cum ſaccharo roſato medetur: Contra menſium fluxum nimium, optimum medicamentum: quemadmodum in alui fluore, vt eſt Diarrhœa, Dyſenteria & Lienteria.

Catharrhos omnes potiſsimùm à cauſa calida productos, inhibet; vulneribus antiquis, præſertim tibiarum, cum oleo diſſoluta, auxilio eſt. Vomitum ſedat, tam per os ſumpta, quàm foris admota.

Et quia viperarum & aſpidum morſibus cum aceto impoſita medetur: idcircò alijs etiam morſibus applicata vtilis eſſe cenſetur. Ab igne ambuſta, cum oleo commiſta, ſanat: & oris vlceribus putridis medetur: ventriculum corroborat; phthiſicorum vires reſtaurat. Sunt qui in affectibus pectoris, & pleuritide commendent: cum aqua lactis, Gonorrhœæ medetur: & in ſucco ſemperuiui diſſoluta, puſtulas & maculas à Sole contractas, tollit. Inſuper huic terræ varias adhuc vires adſcribunt, quæ vbi experimento comprobatæ fuerint, & ipſæ publici iuris fient.

Huius doſis eſt drachma una per os ſumpta: at ſi forinſecùs applicetur, quantitas cuiuslibet arbitrio relinquitur.

Eaſdem proprietates, & vires obtinent Terra ſigillata ſereniſsimi magni Ducis Hetruriæ: terra Lemnia Galeni, & Bolus Armenus Orientalis luteus, quod infinitis tam

Medicorum, quàm aliorum fide dignorum experimentis comprobatum eſt. Hactenus ſcheda tranſmiſſa. Plura de hac Terra dicere non poſſumus.

DE LAPIDE EX CERVI LACRYMIS CONdenſato.

CAPVT VII.



VM ex cerui, qui ſerpentes deuorauerit, lacrymis, dum in aqua conſiſtit, fuſis, ijſque in lapidis duritiem concretis, Bezaar genitum eſſe, plures velint: lubet inquirere primùm, quo nomine donetur; dein, cur cerui ſerpentes deuorêt, & cur aquam ingrediantur, & lacrymas fundant, ex ſententia primùm Philoſophorum; dein Theologorum: Tum, ipſius deſcriptionem ſubiungemus: quartò, quis huius lachrymæ concretæ vſus ſit. Quintò, quinam hunc pro Bezaare agnoſcant, & qui ſint, qui hunc lapidem in cerui angulis genitum, à lapide qui ex ventriculo Hirco ſimili animalis, eximitur, diſtinctum faciant: & tandem, vtrum in ceruo quoque lapis generetur.

Dicitur lacryma *a* cerui: lapis in angulis *b* oculorum cerui, lapis inuêtus in oculis *c* ceruorum: lapis ex lachryma *d* cerui concretus: lapis *e* ceruinus: cerui lacryma *f* & ſordes oculo-

oculorum cerui virosi odoris, & Bezahar *f* Arabum: lapis *g* Gagacromeon: lapis *h* Kenne: lapis *i* Kemne: Bezehart Bezahardt *k*: Bezoar: *l* Belzaar: Belzahardt: *m* Belzaharticus *n* lapis: Bezoar *o* ex ceruorum lacryma. Bezaar *p* in oculis cerui genitus: Bezahar, propriè *q* lapis, qui dicitur lacryma cerui: Bezoard *r* Arabibus.

Ad alterum, cur serpentes deuórent, & lachrymas fundant. Ceruis, vt hinc ordiar, pugnam esse cum serpentibus, & colubris Plinius *s* testatur, ita vt cauernas inuestigent, & renitentes narium spiritu extrahant, quibus exitio sunt: cùm eodem *t* scribente extractos mandant. Et Plutarchus *u* refert, à ceruis serpentes facilè rapi: & hinc ἐλάφε nomen inditum, non à leuitate, verùm à serpentis tractione, quæ Græcè ἕλξις dicatur. Ex Plinio id refert probatissimus Medicus Auenzoar *x*, existimans hoc ipsum regium Prophetam Dauidem in Psalmo *y* innuisse: dum dicit: sicut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita anima mea desiderat ad te Domine. Nam posteaquam ceruus congressus est cum serpentibus in Orientalibus *z* regionibus, vbi prægrandes & valdè noxios ob regionis illius feruorem reperiri constat, & carnem serpentinam deuorauit, siti correptus, proijcit se in pedes, vt stagnum, aut flumen aliquod, in quod se immergat, quærat: idque agit, vt aquæ frigiditate ingens calor, quem deuoratis

noxijs animalibus concepit, temperetur: iſtic perſiſtit, nihil bibendo, donec ingens ille calor temperatus, & ſublatus ſit. Quibus immerſus, natura ita docente, velut Tantalus in medijs fluctibus ſitiens non bibit: nam ſi quid *aa* aquę deguſtaret, illicò mortuus cōcideret, *bb* interim ex oculis lacrymæ lentè deſtillant *cc* quæ in oculorum angulis paulatim craſſeſcunt, coguntur & coagulantur, atq; in *dd* caſtaneæ *ee*, vel glandis *ff* magnitudinem exſcreſcunt. Deinde cùm ſeſe veneno exoneratum ſenſerit, aquâ egreſſus in latebras diuertit, & vt lapis ille viſus *gg* obſtaculū decidat, caput arboribus affricat; vel vt alij aiunt, è fluminibus *hh* egredienti ab oculis ſtatim in humum decidit: quem inuentum venatores Siciliç, & Orientis, vt Bezehardt, contra quodvis venenum Antidotum efficaciſsimum, magni vendunt. Vel vt Agricola *ii*, homines obſeruant, colligunt, & vt rem pretioſiſsimam inter ceimelia meritò reponunt: nam hoc eſt illud Belzahard tantæ apud eos, qui habent, æſtimationis, vt cuiuis veneno, vel medium vnguem oſtendant. Quod, teſte Amato, *kk* lacrymam cerui, vel potiùs lapidem Belzaharticum, id eſt lapidem Antidotum appellant: quæ fabuloſa eſſe, Luſitanos, qui multos ex India afferant, aſſerere ſcribit.

Cur autem ſerpentes deuorēt, inquiramus. Euax in ſuo de lapidib. libello *ll* vult, ceruos in Oriente ſerpentes deuorare, vt ſenium deponant:

ponant: & vt fortiores fiant, flumen intrare, vbi morētur immersi vsq; ad caput (anteriorem enim capitis partem, aquæ non immergunt, vt respirare posśint) tamdiu quousque sentiant, virtutem veneni superatam, interea lachrymam emittere, quę coagulata in oculis (sub *mm* palpebris) interdum ad nucis *nn* magnitudinē desiccantur, & cadere tum, quando flumen egrediūtur, qui repertus venenorum Theriaca dicatur, & esse lapidem multū carum Regibus *oo*. Hæc quoq; Simon Ianuēsis *pp* sub titulo Bezard, & Matthæus Syluaticus in pandectis *qq* sub titulo Kenne referūt: addentes censere aliquos hunc lapidem in oculis ceruorum genitum *rr*.

Paulò aliter Cardinalis Ponzettus, *ss* agens de simplicibus, venenis resistentibus. Expertum scribit, antidotum quod probāt sapientes ad omnia genera veneni, est lapis appellatus Kemne seu Bezar, & habet colorem citri splendētem, & colorem vini, & generatur ex lacrymis ceruorum: nam facti debiles ætate (nō dicit, serpentib. deuoratis) intrant quoddam flumen in partibus Orientis, & stant in eo immersi vsq; ad caput, donec emittant lacrymas, quæ ab aquæ frigiditate & aëris coagulantur, & vertuntur in lapidē vsq; ad quantitatē auellanæ, vel nucis, qui cadit postquam exeunt ex flumine. Hæc quoq; Gesnerus, & Henricus à Bra. *tt* ex Ponzetto referunt.

Quare volunt ceruos serpentes deuorare,

vt iuuenescant, diuturnę cùm sint vitę, & ceruis longæuitas inter omnia animantia pręcipua sit. Scribit enim cũ Hesiodo, Oppianus, ceruum viuere χρόνον τετραόρινον, siue quatuor cornicis ætates: & Plinius *uu* centesimum annum superare affirmat: vt & Iuuenalis *xx*. Verùm Hesiodus, referente Plinio *yy*, multa de hominum æuo referens, cornici nouem nostras attribuit ætates, quadruplum eius ceruis, id triplicatum coruis: & Plutarchus de oraculorum defectu, cerui ætatem his Hesiodi verbis expressit:

Secla viri nouies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis ceruus quater, at tria cerui
Tempora ceruus agit, quem deinceps Indica phœnix
Egreditur nouies, at vos natæ Iouis alti
Pulchricomæ decies superatis secula nymphæ.

Et licet Aristoteles *zz*, & ex eo Plin. *uu* senes duplici indicio cognosci referat; altero, quod dentes aut nullos, aut paucos habent: altero, quod adminiculis careant: (vocantur adminicula rami, qui imis cornibus ante frontem prominẽt, quibus iuniores in pugna vtuntur, senes autẽ carent) attamen ad eorum ætatem dignoscendam, Alexander Magnus, torques plurimis ceruis iunexuit, qui post annũ 100. capti in magna obesitate, nec dum senij indicium præferebant, vt memorant Solinus *aaa*, Plinius, & ex ijs Simon Maiolus *bbb*. Fecisse id ipsum & Cæsarem putarũt, nam annis iam ab hinc exactis supra ducentos, cũ Carolus Galliarũ Rex, Syluanectum se contulisset, canum latra-

latratibus ceruus in fugã excitatus, torquem æneam collo gerens inuentus est, quem ferro Rex peti, vetuit; tandem retib. captus est: erat in torque literis Latinis scriptũ: Hoc me Cæsar donauit: interpretantibus nonnullis, id de C. Iul. Cæs. intelligi nõ posse, alij responderũt, quod vltra mille annos cerui eius ætas fuisset protẽsa: qđ longissimè à verisimili abesset. Alij igitur Imperatori id adscribendum fuit. Hæc Guaguinus annalibus Gallicis *ccc* annotauit.

Verùm magis placet Theomnesti *ddd* grauis veterinariorũ medicinæ auctoris opinio, scribẽtis, Ceruos vermes intestinorum inuolucris implicitos (qui *eee* in fenio cõfectis generẽtur) serpentum esu, quos ex cauernis narium spiritu eliciant, enecare: & ne virus illorum ipsis obsit, ad fontes aquarũ accelerare, quibus ad labra vsq; se immergãt: tum oculis lacrymas lentè destillare, quæ viscedine sua coagulatæ, in angulis oculorum *fff* in lacrymas nucis iuglandis pondere coalescere, &c. quę etiã Langius *ggg* & ex hoc Schẽckius *hhh*, & Heurnius *iii* habent: leguntur quoq; apud Lonicerũ, Mizaldum, & ex hoc apud Weckerum *kkk*, Spachium *lll*, à Bra *mmm*, & Wittichium, qui addit Fallopium figmentũ dicere.

Quis quæso dubitabit in intestinis ceruorũ vermes reperiri, cùm etiã in ipsorũ capitib. aliquãdo repertos proditũ sit. Sic enim Arist. *nnn* Vermes cerui continent oẽs suo in capite viuos, qui nasci solent sub lingua in concauo,

& circa vertebrã, vbi caput ceruici nectitur, magnitudine haud minores ijs vermib⁹, quos maximos carnes putres ediderint: gigni vniuersi, atq; contigui solent, numero adeò circiter viginti. Et Plinius *ooo*, ceruis in capite esse vermiculos, sub linguæ inanitate, & circa articulum, qua caput iungitur humero, numero viginti, asserit.

Testatur Conradus Heresbachius in suo Thereutices cõpendio, se mense Maio in Menapijs vidisse ceruũ exẽterari, cui⁹ caput succisis cornib⁹, apertoq; cranio pollicarib. vermibus, pręter capita rubra, albicãtibus, scatebat.

Sed Christophorus Encelius *ppp* aliã caussam reddit, tempusq; quãdo id fiat, his verbis describit: in Oriente ceruus verno tempore serpẽtum cauernas inuestigat, nariumq; spiritu extrahit renitentes, eosq; comedit, vt ita annuum tædiũ purget, moxq; aquas & flumina petit, quib. se mergit ad ipsum caput, tamdiu quousq; sentiat superatam vim veneni: interea lacrymas emittit oculis vi veneni, quę coagulatæ penes oculos desiccantur, & decidunt: Hæ lacrymæ coagulatæ, sunt Bezoar contra omnia venena, &c.

Claudius Richardus *qqq* facilioris concoctionis gratia flumen ingredi, ex aliorũ sententia asserit, his verbis: dicunt in illis desertis regionibus, vbi cerui valdè cõsenuerint, serpentes venari, atq; vbi illorũ plurimos deuorauerint, facilioris cõcoctionis gratia, fluminib. & aquis

aqs ad collũ vſq; ad dies aliquot ſeſe cõtinere; quo tempore paulatim incipit lacryma aliqua ex oculis defluere, indurariq; & pedetẽtim au geri magis & minùs, ꝓut apparet. Et Ruland9 *rrr* lapidem Bezoardicũ ex conſeneſcentium ceruorũ, viperis è cauernis rictu ꝓlectis, victitantium, & celerioris cõcoctionis procurãdæ gratia, fluuiorũ ad ſummum aquis perfuſorũ oculorũ lacrymis proſilientib. & cõgelaſcẽtib. naſci, doctorũ locupletũ nonnulli cõteſtãtur.

Iam verò licet omnes ſcribãt, ceruũ deuoratis ſerpentib. in flumine aquã non guſtare: alia tamen unius Petri Hiſpani *sss* eſt ſentẽtia, ſic ſcribẽtis: Et iſta via renouãt ſuã iuuẽtutem Aquila & Ceruus, & quædã alia, comedentia huiuſmodi ſerpẽtes ex inſtinctu naturę: & qñ iſta animalia cœperunt iſta venena, currũt ad aquã, & bibũt tantũ de illa aqua, ꝙ caro illorũ inflatur, & extenditur, & fit ſolutio continui, & tunc cadit caro vetus, & noua regeneratur. Quod aũt eſus carnis ſerpentum vitã prolon- get, docuit Auicenna *ttt*, imò virtutẽ corro- borare, ſenſus & iuuentutẽ cõſeruare. Docuit idẽ Meſues *uuu*, hominẽ ex eſu ſerpentis iuue- neſcere, hocq; à forma ſpecifica ſerpẽtis fieri.

Theologorũ ſententiã ſubnectamus, relicta de ſexu controuerſia, alijs volentib. vocẽ איל Aiol licet maſculinũ ſit, in hoc Dauidis Pſal. fœmininũ eſſe: quare ceruã reddũt; alijs vocẽ hanc cõmunis generis ſtatuẽtibus: alijs deniq; adſtruẽtibus, hoc in Pſal. ceruã intelligẽdam, qa Hebræi peculiare nomẽ habeãt, quo ceruũ

nominẽt. Sunt qui velint eſſe propoſitionem vniuerſalis ſtudij, quò ad Deum ferebatur Dauid, quæ illuſtretur per comparationẽ Cerui, qui ad aquas confugere dicatur, cùm anhelus eſt, maximè ineunte Autumno, quo tempore propter æſtum ſit ſitis impatientiſsimus, vt voluêre Tremellius, & Iunius. Quare Caluinus, ſimilitudine Cerui, ſummum deſiderij ardorem expreſsiſſe voluit, cui non placet expoſitio ſtatuentium, à ceruis expeti fluuios, vt ex laſsitudine ſe reficiant: fatetur quidem, ſi venator ceruum vrgeat, & canes inſtent, fluminis occurſu nouas vires colligere: ſed conſtare etiam, certis anni temporibus, ceruos incredibili ardore plus quàm ſitientes, aquas expetere, quam ſitim Propheta notauit. Sed clariùs Commentatorum alius: hunc ardorem de ſiti interpretatur, agitati à canibus in venatione: vel quod eſt ſimplicius, de ſiti ſimplici in terra calida: aliqui de ſiti, ex deuorato ſerpente: exquiſitiùs Iudæi de ſiti parturientis ceruæ. Fortaſsis & de alio noto æſtu huius generis hoc interpretari licuerit, cupiditate nimirùm ὀχείας καὶ κυήσεως. Quare diſertè Ariſtotelem ſcribere, mares antequam pluuia cadente abluantur, neque à fœtore hircino poſt ὀχείαν contracto liberari, neque ad pabulationem prodire. Verba Ariſtot. *xxx* ſubiungere lubet: cùm mares impleuerint fœminas, ſeparantur per ſe ipſi, & propter libidinis graveolentiam quiſque ſolitârius ſcrobes fodit:

fœtent

fœtent ut hirci: degunt ita quousq; imber accedat, tùm pascua repetunt: fugiunt etiam in aquas διὰ τὸ καῦμα, καὶ τὸ ἆσθμα, id est, propter æstum atq; anhelitum. Sed ne falcem in alienam messem mittere velle videamur, Diuini Augustini, qui hoc ad mysterium trahit, sententia prolata, concludamus: Serpentes, inquit, necat ceruus, & post serpentum interemptionem maiori siti incalescit, peremptis serpentibus, ad fontes acriùs currit: Serpentes vitia tua sunt, consume serpentes iniquitatis, tùm ampliùs desiderabis fontē veritatis.

At dubitari posset, an etiam alibi, quàm in Oriente cerui lacrymas fundant, &, si fundant, cur tanto pretio lapis Bezaar veniat. Testatur Plutarchus *yyy* ceruos, & apros captos illacrymare, & ceruorum lacrymas salsas, aprorum verò dulces esse: saporis huius diversi causam, in vtriusq; animalis calorem, & frigus refert his verbis: Animal frigidum ceruus, ardens verò calore ignis Aper: vnde ille persecutores fugit, hic verò ira inflammatus dente atroci se vlciscitur: aper ira inflāmatus, copia caloris spirituum ad oculos exhalante, spiritus in lacrymas eliquat; eiusque, inquit Xenophon, *zzz* recenter occisi, dentes adeò feruent, vt crines, si quis admoueat, exurat. Aliam quoq; Empedoclis rationem, de vtriusq; animalis lacrymis, Plutarch. eo loci subiungit.

Has lacrymas, Scribonius Largus *aaaa* Cæsaris Medicus, sordes appellat: Vt sis, ait, tutus,

etiam si quando rus secesseris, ponam Theriacarum compositiones, id est, ad serpẽtum morsus, atq; ictus medicamina: sed prius, quę cognita habui remedia, ne cui serpentes noceant, dicam. Habere ergò in cinctu oportet peucedanum, vel Cerui cum captus est, in oculi angulo, qui est ad nares versus, quæ inueniuntur sordes virosi odoris (addit Mercurialis *bbbb* quæ senescentibus in formam lapidis durantur) has Siciliæ venatores diligenter colligunt, & habent in cinctu (quod capitis involucrum est) propter ante dictam causam. Hæc Scribonius.

Hanc Scribonii sententiam Cardanus *cccc* falsam asserit: lapis, scribit, Pazar, corrupto nomine Bezar, quem Scribonius Largus, quamuis Cęsaris Medicus, falsò scripsit, lacrymam esse ceruorum in Sicilia inuentam, cùm constet in Pely Orientalis Indię regione solitam inueniri. Verùm Cardano neutiquã subscribimus, non solùm auctoritatibus, quas subijciemus, persuasi, verùm quod etiamnum diligenter obseruanti, eiusmodi sordes reperiri certi simus, venatorum testimonio edocti, & oculis propriis fidem facientibus.

Adstipulantur ipse Cardanus (sui oblitus) Langius, Reusnerus, Encelius, Scaliger, Sarracenus, & Bodinus. Sic enim Cardanus, *dddd* Galenus commune alexipharmacũ non nouit, scilicet cerui lacrymã: & mox: celebrantur inter generalia Alexipharmaca, sordes oculorum

rum

rum cerui, virosi odoris, quas seruãt Venatores in Sicilia, ut ait Scribonius: sed in regionibus calidioribus, & maximè in Africa concrescũt in lapidẽ, & hic est, qui ab Arabib. Bezahar dicitur, & eũ cognouit Auenzoar etiam.

At Langius, *eeee*, ex quo Schenckius, asserit has sordes ex patulis infra ceruorum oculos foraminibus erui, & in solo papyri inuolucro benè olentes se per septennium illibatas seruasse. Et Reusnerus, *ffff* eandem, ait, λήμην in ceruis deprehendimus, cui natura proximè subter oculo oblongum folliculum, osse maxillæ illic dehiscente affabrè machinata est, in qua sua viscedine coagulata colligi queat: vnde etiam eruitur, spirans initiò βρωμῶδές τι, propemodum ut suũ iugulatorum tergora, dùm setæ diripiuntur, superfusa feruente aqua; processu temporis εὐωδίαν acquirit, adeo pertinacem, vt totum septennium illibata possit asseruari. Non autem nobis sermo est de lapide Bezaar, quem fingunt venatores in Orientalibus, &c.

Verùm siue sordes, siue lacrymas dicas, notandum etiam in lapidis duritiem non solùm in Oriẽte, sed etiam Germania, & aliis regionibus cõcrescere, licet rarius reperiatur: forsan quòd hactenus venatores ignorantes, nec admoniti non obseruarint: vel fortè quòd in annosis *gggg* tantùm ceruis, lapidis aliquam consistentiam acquirant: siquidem Scaliger ante centesimum annum non fieri asserat, cui Bodinus subscribit.

Quòd in Germania ſimile quid obſeruetur, hęc Encelii verba *hhhh* teſtantur: Volunt eas inueniri in Syria, India & Oriente: nos in Germania etiam in noſtris ceruis videmus aliquid penes oculos ſępè lapideſcere: & materia illa coacta, oſſea quaſi, ex lacrymis procul dubio colligitur à venatoribus, & eſt Bezaar, id eſt, aduerſatur etiam omnibus venenis, propterea magni æſtimari deberet à Principibus.

Bodinus *iiii* ſic exhibuit: Poſt centeſimum annum, in cantho cerui lapideſcit, ex lacryma cerui, cuiuſmodi ceruo cæſo ad me delata eſt, quæ aliquantulum obduruerat, nondum tamen in lapidem planè concreuerat. Idem & Salmuth.

Sarracenus *kkkk* ita ſcribit: Tertius his accedit ad ruborem vergens, durus admodùm, caſtaneæ, glandis've magnitudinem, & formam quadamtenùs referens, lacryma cerui locorũ, ac gentium ubiq; dictus: eum ex doctis pleriq; centenis annorũ conuerſionibus ceruorum oſsibus ad oculorum angulos ſitis, adnaſci exiſtimant. Attamẽ vero ſimilior probabiliorq; eorum, iudicio meo, videtur eſſe ſententia, qui lentum humorẽ aſſeuerant ſtatis anni temporibus è ceruorum, longo iam ſenio confectorum & ex aquis emergentium, oculis defluere, qui poſteaquam humi deciderit, Solis ardoribus in eiuſmodi lapidem tandem aliquando concreſcat.

Audia-

Audiamus Scaligerum *llll* ad Cardanum: Cerui lacrymam, rem fortaſſe minùs tibi notam, in noſtris Muſarũ theſauris habemus cariſſimá: ante centeſimũ annum in ceruo nulla eſt, poſt eam ætatem accreſcit ad oculi canthũ ipſis oſsibus, atq; in os protuberans concreſcit, ea duritie, qua cornu ſuperet: qua parte prominet rotunda eſt, inſigni nitore, coloris fului, non ſine veſtigiis atriorum venularum: tanta leuitate, vt penè tactum effugiat, ita enim ſeſe ſubtrahitur, vt propemodum ſeipſam mouere videatur (hæc etiam ex Scaligero exſcripſit Schnebergerus.) Cùm hæc (ſubiungit Scaliger) in circulis aliquando recitarem, vnus ex iis, qui è legatorum comitatu rerum Aſiaticarum cognitionem profitebatur, negabat, ad ceruum quidquá attinere, ſed eſſe verè lapidem. Ego illi poſtridie oſtendi, qua parte ex oſſe fuiſſet auulſa. Hanc Solimannus olim dederat dono Samblancardo Trierarcho. At ea ego poſtea eius filij Bernardi Orueſani munificentiam expertus ſum. Hæc Scaliger, & ex eo Langius, ex hoc Schenckius: Iordanus, Heurnius, *mmmm* & Salmuth.

Matthiolus commentariis in Dioſc. *nnnn* an lapis hic detur, dubitat, & an hęc de ceruis narratio, hiſtoria an fabula dici mereatur, rerum naturalium ſtudioſis, & peritioribus ſe, iudicandum relinquere, ſcribit. Et in epiſtola quadam *oooo* hæc habet, lapidi quẽ Mauritani

Bezahar vocant, plures similes vidi, sed an veri, an adulterini sint, profecto nescio. Sic Reusnerus disertè *pppp*, non nobis sermo est de lapide Bezahar, quem fingunt venatores in Orientalibus terrarum tractibus, maximè verò in Persia, ceruis circa annum ætatis centesimum ad canthum oculi, accrescere ipsis ossibus; atq; in os protuberans coire ea duritie, qua cornu superet, insigni nitore, fului coloris, & tanta læuitate, vt tactum eludat. At Libauius *qqqq* de Bezaare in oculis cerui genito, testatur, quòd etiam annatum detetatur, & instar cornu deciduum sit.

Verùm vt dicam, quod sentio: lacrymas seu sordes obseruari ad angulos oculorum, in ceruis captis, certum est, venatorum testimonio edoctus, & oculis propriis fidem facientibus. An verò ratione motus, & cursus in venatione id contingat, dubito. Posse quoque progressu temporis illas lacrymas, in sæpius persecutis, & non captis ceruis, vel etiam ex deuoratis serpentibus, & lacrymis, vi veneni protrusis condensari, non negarim, tot fide dignis attestantibus: maximè cùm legamus, totos oculos Hyænæ lapidescere: hinc geminæ Hyæniæ apud Plinium *rrrr* dicuntur.

a *Amato Lusitano cent.3. cur.74. Andernaco de vet. & noua medic.com.2.dial.5. Belzoharticus lacryma cerui dicitur: Pancirola, qui negat esse, Bezaar, qui in Mauritania nascatur, etsi eandem virtutem habere possit.*

Scaliger

*Scaliger exer.*112. *Schneberger. lit.* L *Richardus, & Hummelbergius, ex aliorum sententia.* b *Augenius* 3. *de Peste*.8. c *Pandect. cap.*434. *Encelius.* d *Hummelbergius in Q. Serenum.* e *Arculanus, & ex eo à Bra: Bodinus lib.*2. *Theatr.* f *Cardanus* 2. *de venen.* 14. *at Baccius lib. de gemmis* 34. *Bezahar Arabum, & lapidem ex visceribus Indici animalis exemptum, idem facit.* g *Pan. Far. cap.*434. h *id est Bezahar, siue Berzat. Pandect. c.*377. i *siue Bezar. Ponzettus* 2. *de venen.*11. *ex eo Gesnerus de quadrup. lit. G.* k *Arabum Langio.* 2. *epist.*24. l *Schenckio in Obseru.* m *Io. Agricola, & ex eo Gesnerus de quadruped. lib.*1. *cap. de ceruo, & Henricus à Bra.* n *Amatus.* o *Schenckius li.*7. *de alexiphar.* p *Libauius parte* 4. *lib.*2. *batrachior. schol. cap.*22 q *Andreas Bellunensis in Arabic. nominum interpret. apud Auicen. & ex eo Gesner. de quadruped. lib.*1. *cap. de ceruo lit. C. & Henr. à Bra lib* 1. *cap.*2. *de venenis.* r *Mizaldus.* s *lib.*8. *cap.*32. *& ex eo citat Io. Agricola: Rheginus: Amatus* 2. *in Diosc.*39. *At Plinius lib.*11. *c.*53. *elephanto attribuit: Elephantorum, ait, anima serpentes extrahit, ceruorum item urit.* t *lib.*28. *ca.*9. *& ex eo Io. Agricola* u *de animantium comparatione.* x *seu vt alij Abinzoar libro sui Theisir: vel vt alij lib.*1. *tract.*13. *cap.*6. *& ex eo Io. Agricola, & Amatus l.c. & ex Agricola, Gesnerus de Quadrupedibus lit. G.* y *Psalmo* 42. z *Amatus, Ponzettus, Enzelius: præsertim in Orientalibus prouinciis, legit Agricola, & ex eo Gesnerus, & à Bra: alij locum non addunt, vt Sarracenus: maximè in Persia, sic Bellunensis in indice Auicen. ex eo Gesnerus, & à Bra ll. cit.* aa *sic & Hummelberg.* bb *Animo & viribus resici, addit Rheginus.* cc *humor lentus, qui Solis tandem ardoribus in lapillos glandis imaginẽ referentes, inibi concrescat.* dd *in multam magnitudinem, Rheginus.* ee *Agricola: ex eo Gesner. & à Bra: nucis magnitudinem, Euax, Ianuensis, Pandectarius: Arculanus, ex eo à Bra: nucis iuglandis, Mizaldus, & à Bra: nucis iuglandis pondere, Langius, Heurnius de febribus: auellanæ, vel nucis, Ponzettus.*

ff *Amatus in Diosc.* gg *Sic Langius, Heurn. de feb. Lonicerus: Salmuth, attritu oculorũ ad arbores tophum illum visus obstaculum, lapidem, si placet, appella, excutit, Mizaldus: hæc omittunt Amatus, Agricola, Gesnerus, à Bra.* hh *Matth. in Diosc. lib. 5. ca. 73.* ii *& ex eo Rheginus.* kk *lib. 2. in Diosc. c. 39.* ll *& Pandect. ca. 396. idem ferè Fragosus.* mm *sub palpebris, insinuatur, Hummelbergius.* nn *iuglandis aut castaneæ, Hummelberg.* oo *vel vt Hummelbergius, Bezehard est cæteris omnibus perfectius & efficacius, ad expellendum venenum & noxam eius.* pp *in claue sanitatis.* qq *c. 377. & c. 396. sub titulo lapidis Bezaar.* rr *Sic Salmuth, aiunt in Orientali plaga ceruos longo senio confectos, serpentes deuorare, quorum esu reiuuenescant: at veneni superandi causa, serpentibus deuoratis in flumen, &c.* ss *lib. 2. de venen. c. 11 & ex eo Gesn. lib. 1. de quadruped. lit. G.* tt *li. 1. de venen. curat. c. 2.* uu *lib. 8. cap. 32.* xx *Satyr. 14.* yy *lib. 7. cap. 48.* zz *9. hist. 5.* aaa *c. 21.* bbb *in colloquijs, colloq. 7.* ccc *lib. 9. & ex eo Maiolus colloq. 7.* ddd *lib. 1. artis veterinariæ. Idem ex eo refert Salmuth.* eee *ex Arabum sententia addit Lonicerus.* fff *in maioribus canthis. Mizaldus memorabil. cent. 1. aphor. 70.* ggg *li. 2. epist. 24.* hhh *lib. 7. Obseruat. de Alexiphar.* iii *de Febribus.* kkk *in antid. spec. lib. 1. ca. 6.* lll *addidit cap. 10. hist. Indicæ Fragosi.* mmm *li. 1. de venen. cur. cap. 2.* nnn *2. hist. anim. 15.* ooo *lib. 9. cap. 37.* ppp *lib. de Lapid. cap. 49.* qqq *in Epist. ad Archiepisc. Strigon. quæ Thomæ Iordani de pestis phænom. libr. addita.* rrr *de lue Vngarica. cap. 7. hist. 10.* sss *in comment. suprà Isaaci Israelit. lib. diæt. particul. part. 4.* ttt *lib. 2. can. tr. 2. cap. 616. de serpente, & ex eo Guaynerius.* uuu *de consolat. medici intent. 2. cap. 2. quæ etiam à Guaynerio tr. de ven. ca. 3. citantur.* xxx *6. hist. anim. 29.* yyy *7. sympos. cap. 2. & in quæstion. natur. quæst. 20. & Heurn. de febr. bus cap. 19.* zzz *lib. de venat. ad Cyrum.* aaaa *de comp. medic. cap. 42. comp. 163. citant ex eo quoque Iordanus de pestis phænom. tr. 3. cap. 9.*

cap.9. Mercurial. lib.3. de excrem. cap.2. de lacry. Langius 2. epist. 24. Salmuth in Pancirollam : Heurnius de febribus, huius, ait, meminit etiam Scribonius Largus, sed nemo exactiùs Iul. Scaligero, & Scaligeri verba subnectit, & addit, se putare, sæpius euenire, vt ostendantur eiusmodi lacrymæ, tanquam Besoartica quædam medicamenta aduersus venena. bbbb *libro 3. de excrem. cap.2.* cccc *lib. 7. de subtilitat.* dddd *libro 2. de venen. cap.14. & libro 3. cap. 10.* eeee *lib. 2. epist. epist. 24.* ffff *de Scorbuto exer. 5.* gggg *Baldus Angelus lib. de nat. Viperæ cap. 31. Lapis in oculis ceruorum in senecta concrescit, quoniam toto vitæ suæ spacio, olfactu & calore è terra serpentes euocantes Cerui ipsis vescuntur, & cum siti vexentur ingenti, ad fontes præcurrunt, in aquisque diutius versentur, lachrymæ ipsorum, quasi oculorum profluuia fiunt, & in lapidem obdurescunt.* hhhh *li. 3. de lapid 49.* iiii *lib. 2. sui theatri.* kkkk *lib. de peste.* llll *in exercit. exer.112.* mmmm *de febribus. & Reusnerus de Scorbut. exer.5. licet sordes admittat, lapidem vero Bezaar pro figmento habere videtur.* nnnn *in li.5 Diosc. cap.73.* oooo *lib.3. epist. ad Guil. Quaccelbenum.* pppp *de Scorbuto exerc. 5.* qqqq *parte 4. lib.2. batrachi. in Schol. cap.22.* rrrr *lib.37. cap.10. & ex eo Encelius lib.3. de lapid. cap.49.*

DESCRIPTIO LAPIDIS BEZAAR, EX CERVI lacrymis condensatis geniti.

CAPVT VIII.


Tsi lacrymas vel sordes in ceruorum oculorum angulis instar sordium aurium conglobatas, instar ceræ induratas,& virosi odoris sæpius obseruarim,attamen in lapidis duritiem concretas hactenus videre non licuit: lubet tamen eius notas, ab auctoribus propositas, quoad substátiam, formam,magnitudinem, & colorem subiicere.

Substantia ergò durus admodum, duritie cornu superans,tanta tamẽ leuitate, vt penè tactũ effugiat,ita enim sese subtrahit, vt propemodùm seipsum mouere videatur, insigni nitore splendens.Forma latus,in pyramidem tendens,castaneæ glandis've imaginem quadamtenùs referens, & qua parte prominet, rotundus est. Magnitudine auellanæ,vel nucis,coloris citrini,vel mellei,vel fului, non sine vestigiis atriorum venularum, vel ad ruborem vergentis,est etiam coloris subuiridis, & candidi, odore vini.

Sic enim Ponzettus, *a* & ex eo Gesnerus *b* colore citri splendens, odore vini,ad quantitatem auellanæ,vel nucis. Amatus, *c* lacryma

cerui

cerui lapillus alter eſt, coloris mellei, latus in pyramidem tendens, à paucis hucuſq; viſus, quem nos, cùm hæc ſcriberemus, ob oculos habemus. Encelius, *d* reperiuntur hæ lacrymæ coloris citrini, puluerulenti, ſubuirides, & cãdidi. Scaliger *e* (& ex eo Lãgius *f*, Schenckius, Schnebergerus) in os protuberás concreſcit ea duritie, qua cornu ſuperet: quâ parte prominet, rotunda eſt, inſigni nitore, coloris fului, non ſine veſtigiis atriorum venularum, tanta leuitate, vt penè tactum effugiat, ita enim ſeſe ſubtrahit, vt propemodum ſeipſum mouere videatur. Sarracenus: *g* ad ruborem vergens, durus admodùm, caſtaneæ glandis've imaginem, & formam quadamtenùs referens.

a *lib.2.de venen.ca.*11. b *de quadrup.lib.*1.*cap.de Ceruo lit.G.* c *li.2.in Dioſc.enarr.*39 *at cent.*3. *cur.*74. *alter ad rubedinem vergens admodum durus, caſtaneæ figura.* d 3. *de lapid.*49. e *exercit.*112. f *lib.*2. *epiſt.epiſt.*24. g *de peſte.*

DE LAPIDIS BEZOARIS CERVINI VSV ET EXhibendi modo.

CAPVT IX.

Cùm cerui cauernas, in quibus ſerpentes latitant, inueſtigent, nariũq; ſpiritu renitentes extrahant, vt vulgò creditur, mirum nõ eſt, ſi ex cerui corpore aliquid prodeat, quod vene-

nis reluctetur. Quare in vſu ſunt cornua, quorum extrema noſtri volũt comitialibus mirè prodeſſe, & veneno hauſto aduerſari, ſi cornu intrà feſta, vt vocant, S. Mariæ, hoc eſt, inter 15. Auguſti menſis, & 8. Septembris, ſit acquiſitum. Imprimis autem referente Plinio *a*, credũt dextrum cornu medicamento aliquo præditum eſſe, quod inueniri negant, quia à ceruis defodi putant: quę ex Ariſtotele, *b* deſumpta, qui tamen ſiniſtri meminit, his verbis: cornu ſiniſtrum compertum eſſe à nemine adhuc fertur: occulit enim id tanquam quodam medicamẽto præditum. Idem libro περὶ θαυμα de ceruis Epiroticis id ſcribit, vt hoc ceruorum omnium minimè commune eſſe videatur. Etiam Plutarch. *bb* teſtatur, ceruos cornua decidua defodere, & terra recondere. Cornu, ipſiusq; cinis aluum ſiſtit, & vlcera tibiarum ſanat, Plinio *c*: imò ipſius nunc contrà vermes frequens vſus eſt: ſic aduſti odor ſerpentibus abigendis ſingulare Plinio *d*. Pulmo à Plinio *e* in phthiſi & tuſsi commendatur. Os in corde eius repertum contrà venena maximi fit & talia oſſa de corde ceruæ, ſeu hinnulæ, partũ cuſtodiunt, & prægnantibus mirè conducunt, Encelio atteſtante. Genitale eius neruoſum areſactum, ſedat calorem coli, potu: ramenta pudendi eius in fluoribus alui, & ad Venerem incitandam commendantur; quemadmodum & ſanguis, atteſtante Plinio, *e* aluum ſiſtit (& ſecundùm quoſ-

quoſdam calculoſis prodeſt) qui coagulum *f* ſanguinem ſiſtere,& medullam *f* oſsium, vlcera tibiarum, curare aſſerit: & Encelius, omnibus inflammationibus, præcipuè vuluæ, conducere ſcribit: imò *e* & fimum & ramenta pellis ceruinæ deiecta pumice commendat. Qua de re qui volet libellum Sexti Philoſophi Platonici de medicina ex animalibus, conſulat. Fungi etiam *g* vel boleti ceruini, in uſum veniunt. Et tandem lacryma indurata, quæ omnium rariſsima eſt, cuius nunc vſum, exhibendi modum, ab auctoribus traditum, eiusq; doſin propoſituri ſumus.

Cúm Scribonius Largus ipſis ſordibus ex oculo cerui collectis, ſingularem contrà ſerpentum morſus, & ictus vim tribuat: idcircò ſingularem, & inſitam aduerſus venena vim huic Scaliger *h*, & alii adſcribunt, ita ut Heurnius *i* primæ notæ dixerit, & Principes ſtudere debere, vt venando nanſciſcantur: alii *k* antidotum faciunt, contrà venena epotum efficaciſsimum, & prorſus diuinum: imò contrà peſtem, & omne iobolorũ virus, & deleteria, medicamentum alexipharmacum Langius aſſerit: hinc omnium venenorum Theriacam, cum Ianuenſi, Arculanus *m* ſtatuit. Quare Amato *n* monente, ad ea valet, ad quæ lapillus ex ventriculo animalis extractus: & Fumanellus *o* eadem vi cum lapide Bezoar rubeo, puluerulento, pollere ſcribit: & Augenius *oo* ad cordis corroborationem, & ve-

neni profligationem nonnullos commendare, refert: Cardiacis prodesse, & contra defectus animę, sicut omnes ictus venenatos, Encelius *p* auctor est. Pleuritidem rebellem huius potu domari, vermesq; expelli. Amatus *n* expertus est: ab aurigine *l* virulenta liberat: & in peste sudorem præclarè elicere testis est Heurnius *q*: & Cardanus *r* commune alexipharmacum Galeno incognitum scribit, & *ſ* gestatum aduersus venena plurimùm prodesse Pezar, Smaragdum, & lacrymam cerui credit: & Q. Serenus *t* Samonicus contrà subitaneos dolores, febres & ostocopos magni fecit his verbis:

Seminecis cerui lacrymam miscere liquori
Conuenit, atq; artus illinc mulcere calentes.

Quo loci Hummelbergius vult lacrymam esse lapidem, ex lacryma cerui concretum, & esse contra venena præsentaneam medicinam, & Bezehard: quare his febribus maximè mederi, quæ originis suæ causam habeant, intus assumptum, aut extra illatum venenum, cuius virtuti resistat, illud è corpore pellendo.

Exhibendi modum addamus. Vtendi modus *u* in remedio ignoto, & paucis viso, asignari, nisi coniectura vix potest, prætérquàm ut more Antidotorum, si eius copia data fuerit, vsurpemus. Attamen contra venena, in oleo, vel aqua Naphæ: contra febres pestilentes, in aqua nenupharis, vel acetosæ, vel alia frigida, ad minus pondere trium granorum

norum, magno dari iuuamento, Amatus auctor est. Peste correptis, cum vini momento datur, Scaliger *x*: sudorem, ait Heurnius, in peste præclarè elicit, dantur tria grana ex vino, vel aqua scabiosæ: idem lib. de peste, Bezoar ad gra. 12. Hyacinthus Orientalis, Smaragdus ad gra: 6. ex aqua & vino; lacryma cerui, Topazius, Carbunculus, Sapphirus ad drachmæ unius pondus datur. Vermes *n* puerorum vigente febre, in aqua portulacæ, sine febre, in vino propinatum, extirpat. Auenzoar *y*, filio Hali Regis Conestablii, huius ad pondus trium granorum hordei, vna *z* cum vnciis quinque aquæ cucurbitæ, quæ adscititiam caliditatem mitigare potis erat, potandum dedit, & eum à virulenta aurigine, à valde noxio veneno deuorato causata, liberauit. Tandem ut habet *aa* Ponzettus, hoc trito, quando sumitur pondus duodecim granorum hordei, expellitur omne venenum, & virus per sudorem. Vnde, ait Scaliger *bb*, tantus oritur sudor, vt penè totũ solui corpus videas: quo vno *bb* pestilens virus forás truditur. Cõplet enim monente Amato *n*, opus suũ lapis iste aliquando per vomitum, nonnunquam verò per secessum, plerunq; tamen per sudorem.

Et vt concludamus, minimè dubitamus, etiam ipsas lacrymas, non induratas, siue sordes, vsui medico inseruire posse, cùm & alia, quæ ex excrementis cerui ortum suum

habent, à Medicis & magni fiant, & in vsum veniant. Quare cerui lacrymas collectas, cordis pulsu laborantibus, auxilio esse, Gesnerus *cc* ex Physiologo auctore asserit. Sordidus his etiam mulieres quasdam ad facilitandum partum vti, Clariss. D. Andreas Dörer, Electoris Saxoniæ defuncti Archiater, nuper ad me perscripsit, addens, sed quo id cum successu fiat, ipsum adhuc latere. Imò sunt qui nunc apud nos contra uenena vtantur. Nemini ergò mirum esse debet, si vt Scribonius *dd* refert, Siciliæ venatores, imò & Indorum, vt ex Auenzoare Langius citat, summo studio inquirant, colligant, & magni diuendant.

a *lib.8. cap.32.* b *9.histor. animal.5.* bb *de Pythiæ oraculis, & lib.7. sermon. conuiual. cap.2.* c *lib.28. cap 14. & 17.* d *lib.8. cap.32. & lib.10. cap.70.* e *lib.28. cap.12. & 17.* f *lib. 28. cap.18.* g *Iordanus de peste tract.3. cap.9.* h *exercit. 112, Bodinus lib. 2. theatr. addens se tamen non esse expertum.* i *lib. de febribus cap.19.* k *Ioan. Agricola, & ex eo Mizaldus, & à Bra: aduersùs venena remedium præstantissimum, Scaliger: potest tamen lacryma cerui eandem quidem virtutem habere, quam habet Bezoar, at non is est, qui in Mauritania nascitur, Panciroleus. Item Baldus Angelus lib. de nat. Viperæ cap. 31. aduersus venena & venenatos morbos, ac in peste miro sunt auxilio.* l *lib. 2. epist. 24. & ex eo Heurnius de febribus. Auenzoar. 1. Theisir. citante Ioan. Agricola, & ex hoc à Bra.* m *& ex eo à Bra.* n *in Dioscor. ex corde vel stomacho animalis.* o *de curatione Pestis cap.5. & ex eo à Bra.* oo *lib.3. de pe-*

de peste, cap.8. p *3.de lapidib.49. Sic Augenius lib.3. de peste cap.8. ad corroborandum cor, & venena profliganda, nonnulli hunc lapidem commendant.* q *lib.de Febribus.* r *lib.2.de venen.14.* s *3.de venen.2.* t *de morbor. curat.* u *Iordanus de pestis phanom. tract.3. cap.9.* x *exer.112.& ex eo Langius, & Mizaldus: ex hoc Vveckerus, & à Bra: Schenckius li.7.de alexiphar. Schneebergerus.* y *lib.1. tract.13 cap.6. & ex eo Amatus in Diosc.lib.2. enar.39. de genitali cerui agens hæc refert, Abinzoar nominans: Agricola, & ex hoc à Bra.* z *Langius 2.epist.24. Sic habet: in lacte, aut aqua cucurbitæ, vel rosarum dissolutum: Sic & Heurnius de Febribus, & Salmuth. Monardes lib. proprio, in Hispania inter Cordubam, & Hispalim natum scribit, & ex aqua cucurbitæ grana tria exhibuisse. Schenckius l.c.* aa *2.de venen. 11. & ex eo Gesner. lib.1. de quadrup. lit. G. à Bra.1. de venen 2. qui grana duo legit.* bb *& ex eo Mizaldus, ex hoc Vveckerus, & à Bra.* cc *lib.1 de quadruped.cap. de ceruo.* dd *de compos.medic.cap.42.comp.163.*

QVI LAPIDEM HVNC EX LACRYMIS CERVI condensatum agnoscant, & qui eum ab altero distinguant.

CAPVT X.

LAPIDEM hunc in angulis oculorum cerui ex lacrymis effusis, & condensatis nasci, aliqui asserunt, & agnoscunt: aliqui negant: alij dubitant, fortè quod in inquirendo tantùm laboris, vti par erat, non impenderint: Agno-

uerunt, Euax lib. de lapidibus, Pandectarius ex Euace in vocabulo Kemne, cap.377. Auenzoar, in ſuo Theiſir: Bellunenſis, in indice vocabulorum Arabicorum Auicennæ: Ioan. Agricola, lib.2. ex Auenzoare: Ponzettus, 2. de venen.11. Geſnerus ex Bellunenſi: Agricola, ex Ponzetto ſimpliciter refert, quemadmodum etiã Hen. à Bra.1. de venen.2. Amatus Luſitanus, in Dioſc. lib.2. cap.39. & centur.3. cur.74. Encelius 3. de lapid.49. Hummelbergius in Q. Serenũ: Scaliger exer.112, ex quo Langius in epiſtol. Schnebergerus in catal. Schenckius lib.7. Obſ. Fumanellus de cur.peſt.5. & ex eo à Bra. Mercurialis lib.3. de excrem. 2. Sarracenus de peſte. Saxonia de Plica cap.59. Augenius lib.3. de peſte 8. Bodinus 2. theat. Rulandus, de lue Vngarica capit.7. hiſt.10. Heurnius, de febribus. cap.19 & de peſte: Salmuth in Pancirollum ex aliorum ſententia, & tandem Adamus Lonicerus ſui herbarij Germanici cap. vlt. qui figuram adpoſuit, qua cerui ſerpentes eliciunt, aquæ innatant, lacrymãtur, & aqua egreſsi oculos arboribus affricant, & ſcribit, maiorem partem auctorum concludere, & etiamnum hodie, ab ijs, qui eiuſmodi res diligenter, inquirunt, confirmari, lapidem hunc naſci ex lacrymis in angulis oculorum annoſorum ceruorum, poſteaquam ſerpentes quæſitos deuorarint, at non citiùs quàm centeſimum annum ſuperarint.

Qui verò de hoc dubitanter ſcripſerunt, ſunt: Simon Ianuenſis in claue Sanitatis, & Pandectarius cap. 397. putare aliquos tradũt: quemadmodum & Arculanus in Rhaſim: Andernacus in ſua medic. com. 2. dial. 5. Belzaharticus lacryma cerui dicitur, plura non habet: Matthiolus 5. in Dioſc. 73. hiſtoria, an fabula ſit, dubitat, quod Salmuth quoque citat. Claud. Richardus, alij cerui lacrymam eſſe ſtatuunt. Mizaldus, tradunt rerum naturalium perſcrutatores, &c. ex hoc Weckerus in ſuo Antidot: & Wittichius: & à Bra. Libauius part. 3. c. 16. lacrymæ, ſcribit, ceruorum ſi lapideſcant, & vrina, non multùm diſtant ab illarum natura.

Sunt denique qui negent dari, vt Cardanus lib. 7. de Subtil. qui falsò lacrymam cerui à Scribonio dici, ſcribit: Fallopius de peſte, Wittichio referente, figmentum eſſe aſſerit, quemadmodum & Reuſnerus de Scorbuto, qui non de ſordibus, ſed de lapide intelligendus. Quidam, ait Cæſalpinus (lib. de metallicis, de Bezaar agens) fabulati ſunt, lacrymam eſſe ceruorum in angulis oculorum congelatam, fortè quia hic lapis aliquando lacrymam præ ſe fert tereti figura, nullo intùs cauo inſtar guttæ congelatæ. Sic Ryffij pharmacia reformata: quod de lacrymis cerui alij fabulantur, peregrinatione aperta in Indias, ea confutata & annihilata ſunt.

Nunc quinam ſint, qui & vtrumque agno-

ſcant,& de vtroque agant, oſtendamus. Amatus Luſitanus l.c. alterum è ſtomacho animalis, alterum ex lacrymis cerui coagulatis & propoſuit,& quia vtrumque nouit,etiam deſcripſit. Fumanellus l.c. agens de Bezoar ait, nec lapis hic ille eſt, qui ex lacryma è ceruorum oculis in globum concreta colligunt, dum ſerpentibus depaſti fluminibus ſe immerſerint:& cap.ſeq.inquit,lapis vterque Bezaharticus. Matthiolus à Bezahar Mauritanorum diſtinguit. Sunt, ait, qui memoriæ prodiderunt in ceruorum oculorum angulis lapidem gigni viribus Bezahar prædicto (ſcilicet Mauritanorum) haud abſimilem. Cardanus lib.2. de venenis 14.& lib.3.cap.2.agnoſcit, & à Pezar lapide ex India diſtinguit: idem lib.3. cap.10. ſupremum, ſcribit, in cura morſus & ictus venenati animalis, & ex omnium conſenſu eſt Theriaca optima, & Pezar, aut ſordes oculi ceruini: eſt & tertium genus, quod forſan fit ex ſorditie illa ceruini oculi durata,& eſt lapis, quem deſcribit Conciliator: hæc Cardanus. Andernacus l.c. Belzoharticus lacryma cerui dicitur: in India ex ſtomacho, vel corde cuiuſdam animalis extrahitur. Sic Iordanus, Bodinus, Rulandus, diſtinguunt, ſed hic potiùs ex aliorum ſententia. Mercurialis ſic: puto ſæpiùs euenire;vt oſtendantur eiuſmodi lacrymę, tanquam Beſeartica quædam medicamenta aduerſus venena, qui libro de venenis ex ventre animalis corni-

cornigeri fumi afferit. Maffaria 2. de pefte vtriusq; meminit, hunc lapidem in ceruorum oculorum angulis, alterum Bezoar nominando. Augenius de pefte, funt nonnulli qui ad eundem affectum lapidem in angulis oculorum cerui nafcentem commendant. Saxonia, lapis Bezoarticus, fiue Bezoar, fiue illum intelligas in ventribus animalium inuentum, fiue cerui lacrymam. Sarracenus triplicem lapidem Bezaar proponit: primum ex ventre animalis: alterum è felle hyftricis, & tertium ex lacrymis cerui.

DE LAPIDE IN CERVO, CERVAVE, GENITO.

CAPVT XI.

ABSOLVTA hiftoria lapidis, ex lacrymis cerui geniti, non abs re erit inquirere, vtrum etiam intrà cauitates Cerui lapis reperiatur, & vtrum ipfius vfus effe pofsit. Ex corde ceruino lapides exemptos, item in ceruæ ventriculo, & inteftinis genitos, Crato, Encelius, & Iordanus teftantur, quorum verba apponemus. Lapis, qui in corde cerui repertus eft, quiddam cum lapide Bezoar commune habet, licet neque forma, neque colore eum referat: nam is quoque ad hunc modum incruftatus eft, neque dubito, quin aduerfùs venena profit. Hactenus Crato a. Eandem vim habet

a epift.160.

(scilicet, quam lacryma cerui) & est Bezaar, os de corde cerui: porrò talia ossa de corde ceruæ, seu hinnulæ custodiunt partum, & prægnantibus mirè conducũt. Eandem vim habet lapis repertus in vẽtriculo & intestinis ceruæ: Sic Encelius *b*. At Iordanus *c* sic scriptum reliquit: Etiam lapides è ceruino corde exemptos vidi, oui propè columbini magnitudine, laminis conflatos, & quod iucundum fuit aspectu, postquàm comminutus fuit, repertum est osficulum in meditullio, simile cæteris osfibus, in corde prognatis, circa qđ putamina hæc sese aggregando amplificauerunt, & in hanc molem atque duritiem, calore cordis extorrente lapillum produxerunt *d*: Eum longè prætulerim cuiuis Bezaar, cùm non capræ ventriculo, sed animalis alexicaci corde repert9, maiorem affinitatem eundem nobiscum habere, verisimile sit, nisi in pastum causam referas, quòd capræ illæ pabulo pollentiore nascantur, quàm cerui apud nos: hactenus Iordanus.

b *de metal. & lapid. lib. 3. cap. 49.*
c *de pest. phænom. tract. 3. ca. 9.*
d *huc usque ex Iordano recẽset Schẽckius in appendice suæ Lithogenesiæ.*

Sanè compertum est, vt superiùs quoque monuimus, os in corde cerui repertum, ad Alexipharmaca asseruari: sic cornua ceruina, præsertim ramorum extrema, non solùm veneno hausto aduersari, sed comitialibus mirè prodesse creduntur; sunt qui pulmonibus in phthisicis nihil vtiliùs statuant: sic genitale eius arefactum, potu exhibitum coli dolorem sedat: ramenta eius pudendi, Venerem incitant

incitant: ſanguis eius aluum ſiſtit, & calculoſis prodeſt: medulla inflammationibus, præcipuè vuluæ, conducit. Quid de lacrymis, vel etiam ſordibus in lapideam duritiem concretis ſtatuendum ſit, præcedente capite dictum fuit: quid ni ergo maximi faciamus lapidem intra ceruum repertum, imprimis ſi multis corticibus vel laminis ad modum Bezaaris Orientalis compoſitus, & conflatus fuerit?

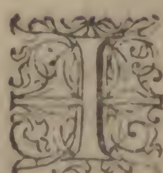
Lubet aſpergere ea quę apud Sextum Philoſophum Platonicum e reperiuntur, qui poſtquam varia medicamenta à ceruis deſumpta, propoſuiſſet, ſic inquit: Lapis, qui in vulua, aut in ventriculo cerui inuenitur, phylacterium eſt prægnanti, & perficit, vt partum perferat, eaque ratio colligit, velociſsimum eſſe illud animal, nec tamen aborſum facere. Simili ratione oſsicula inueniuntur in corde cerui, aut in vulua eius, quæ idem præſtant. Et Conſtantinus Affricanus f. lapis qui in vulua, aut ventriculo eius, aut in corde inuenitur, facit mulieres concipere. Verùm qui volet, legat librum Iohannis Georgij Agricolæ, cui titulum fecit, Cerui excoriati & diſſecti in Medicina vſus: in quo omnes cerui partes perſequitur, & quem in Medicina vſum habeant, ex auctoribus recenſet.

e *libello de medicina ex animalibus deſumpt. cap.1.*

f *lib. de animal. cap. de cerno.*

DE PILA IN VENTRICVLO VITVLI.

CAPVT XII.



N vitulorum siue boum iuniorum ventriculo, nõnunquam & in intestinis, pila pugnum æquans, reperitur, quæ æqualiter orbiculata, nigri vel ferruginei coloris, superficie læui, splendente, & pondere leuissima: intrinsecùs verò ex pilis densè compactis, & arctissimè infarctis tota concreta cõspicitur. Quarum generatio talis esse videtur, quam etiam Weierus *a* expressit: vituli adhuc lacte materno viuentes, si quando alimoniâ destituti, vel aliqui petulca ætate insolescentes, ad parentem, vel aliam vaccam accurrunt, eius suras, vel quemcunq; locum hirtum ore contigerint, maximè posteriorum coxarum, tam exugunt auidè, vt etiam depilem reddant: piliq; valido crebroq; suctu in ventriculum attracti, & frequenti motu, saltuque lasciuo paulatim conglomerati, plerunque lacte, vel chylo, aut pituitoso succo lento obuoluuntur: qui temporis successu tenacior redditus, membranæ faciem induit: quemadmodum hæc pilarum pellicula substantia limosa, albida, statim à sectione visa est primum obducta: quæ deinde sensim exiccata, corio etiam nigritie tincto, assimulatur: hac vna in parte cultro

a *de præstig. dæmon. li.3. cap.5. & ex eo Schenckius in appendice suæ Lithogenesiæ.*

cultro nonnihil excisa, pili molles, vniformes admodùm compacti apparent. Huiusmodi pilas plures vidi, vnamq; habeo. Meminit & Weierus eiusmodi pilæ, quæ admodum leuis, oui magni quantitate, sed orbicularis, coloris nigri fuerit, & Pisis ex colo intestino iuuencæ bubulæ extracta, quæ pomo citrio vel arantio tam similis fuerit, vt si eo colore fuisset, visu solo discerni non potuisset. Imò, addit; fuisse quosdam arbitratos, ex integro Arantio deglutito, ita in ventre induruisse, quod arbitrarium & ridiculum: cortice enim vna in parte cultro vix ægrè inciso, & detracto, tomenti nigrioris congeries, & ex pilis tota concreta, & suffarcinata inuenta fuit.

Harum pilarum & Plinius *b* mentionem fecisse videtur, his verbis: In iuuencarum secundo ventre, pilæ rotunditate nigricans tophus reperitur, nullo pondere: singulare, vt putant, remedium ægrè parturientium, si tellurem non attigerit. At si de nostra pila loquatur, tum eam ineptè tophum appellasse Weierus censet, siquidem tophus inter lapides foraminulentos numeretur: hæc verò pila, ex pilis compacta, nihil vel lapideum vel arenosum vel foraminulentum habet, sed circumquaq; spissißima & solidißima est. Et Ferrandus *c* Imperatus Neapolitanus Pharmacopæus præstantißimus, Tophum iuuencæ nominat: addens esse pilam in vaccæ ventre genitam, ex pilis, substantia tophacea tectis.

b *lib. 11. cap. 37. citat quoq; Vueierus & Schenckius ll. cc.*

c *in suæ historiæ naturalis lib. 28. in fine.*

Meminit etiam Geſnerus, ego (ait) ſimiles Plinianis tophis, pugno maiores leuiſſimos, ſuperficie læui, vidi, & habeo.

d lib.7. de ſubtilitate rerum.

At Cardanus *d*, Ouum bouis nominat: quędam ſunt lapidibus ſimilia, quæ in animalibus inueniuntur; nec tamen ſunt lapides, vt ouum bouis: hoc ſanè in ventriculo illius invenitur, magnitudine oui anſerini, ferrugineo colore leuiſsimum ac leniſsimum, cogitur ex cibi excremẽtis, & motu rotunditatem acquirit pituita cogente: vnde ſi frangatur, ex pilis conſtare videtur: durum eſt pro leuitate tanta: ita natura ludit, vt etiam quandoque boues oua pariant: & hæc ille. Ridiculum profectò eiuſmodi pilas, ex pilis conglobatis conſtantes, oua, cum quibus ne tantillum ſimilitudinis habent, appellare. Sed rectè profectò Wierus monet, futurum vt huic ſententiæ adſtipulentur, fidemq; habeant, quicunque veterinariæ rei aſſueuêre, & iumentorum educationem attentiùs obſeruarint. Nam & ego teſtari poſſum, eiuſmodi pilas ſæpè in ouis (imò & Capræ pugnum ſuperante) quoque ventriculo, & aliquando plures ſimul nucis magnitudine, leues quidem pondere, ſed ſuperficie non adeò læui, nec ſplendente, & compactionis ſubſtantiæ, reperiri.

Sic & Vlyſſes Aldroandus Bononienſis in omnibus omnium iumẽtorum ventribus reperiri aſſerebat, & oſtendebat pugnum æquantes, puniceos, nigricantes: colore enim

variare,

PILA RVPICAPRAE
pag. 67.



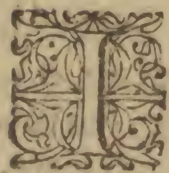
IOACHIMVS CAMERARIVS IN SVO HORto Medico.

DOronicum, Gemsenwurtz/ quia radice Capreæ syluestres admodum delectantur, quàm (referentibus venatoribus, qui & ipsi ea radice vtuntur intra corpus contra vertiginem, & in comitatu Tyrolensi nominant ab hoc effectu Schwindelwurtz) copiosè ingurgitant, & diu ita famem tolerant. Vnde circa Nouembrem vbi capiuntur in ventriculo eorum reperitur pila siue globus ex eiusmodi radicibus & aliis plantis alpinis quam vulgo vocant Gemsenkugel/ quales multas vidi & aliquot habeo: suntq; odoratæ, quibus vtuntur similiter contra Vertiginem.

variare, prout animal variabat, censuit. A veneficis ad philtra, veneficia, & alia portenta edenda adhiberi aiebat.

DE PILA RVPICAPRAE, SIVE BEZOARE GERmanico.

CAPVT XIII.



IN capris alpinis, quas Rupicapras Plinius vocat, & quæ in præcelsis Rhætorum & Valesianorum rupibus viuunt, frequenter pila reperitur (quod & Gesnerus *a* notauit) verùm in maribus tantum, de quibus hactenus nihil, præterquam ea quæ margini adposita, legi. Sunt autem pilæ hæ formâ quidem oblongę trium transuersorum digitorum longitudinem vix superantes, & compressę (rotundam nullam vidi) magnitudine nucem magnam æquantes: quarum aliquæ cute coreacea nigra splendente, rugosa tamen, quas præstantiores iudico, obductę: cuiusmodi binas, à D. Pontisella Curia Rhætorum hoc autumno accepi: aliquæ castaneæ colore, splendentes quidem, non verò rugosâ cute, aliquæ deniq; cute subcinerea, nec splendente, nec rugosa, eiusmodi D.D. Zacharias Beli à Belfort Medicus Curiensis ad me ante biennium misit. Odore sunt grato, valde aromatico, etiã nõn apertæ, sed non pari semper odore, alio enim tempore longè vegetiore & excellẽtiore. Nec

a *in capris alpinis etiã quas Rupicapras Plinius vocat, similes reperiuntur, & in aliis quibusdam fortè. Gesnerus hæc referente Ioh. Georgio Schenckio in sua Lithogenesia.*

mirũ odoratas eſſe, cum haud dubiè ex herbis odoratiſsimis depaſtis fragrantiam ſibi concilient: ſi namq; vel eas diſſeces, vel cutim obductam auferas, maſſam videbis compactam ex herbarum depaſtarum fibris, pilos quaſi referentibus. Aliquando etiam ipſum Doronicum in medio reperitur. Nec omni tempore ſimiles ſunt; dum enim creſcũt, maſſa quædam eſt magna quaſi piloſa, quæ ſucceſſu temporis magis compactis fibris diminuitur, dureſcit, & cutis coriacea nigra, micans, ſeu fulgens obducitur: imò aliquando lapideſcere, ad me Doctor Beli perſcripſit.

Pondere leues ſunt, drachmas duas, tres & quatuor cum dimidio meæ pendent. Sapore ſunt aromatico, inſtar cinnamomi, vel Garyophyllorũ exoletorũ, Caſsia tamen gratiore, & nonnihil ſubacidiuſculo & leuiter aſtringẽte.

Vim habent calefaciendi & ſiccandi & cerebrum corroborandi: quare apud Rhætos ipſarum vſus eſt contra vertiginẽ, haud dubiè propter Doronicum (cui nonnulli falſo vim deleteriam tribuũt, Aconitũ facientes) cuius vſus in vertigine eſt, & à noſtrarum Alpium incolis Gempſen Wurtzel & Schwindelwurtz/ id eſt, Rupicapræ radix vel radix contra vertiginem, nominatur. Animi alacritatem miram inferre, ſpiritum promptiorem reddere ſe in ſeipſo eſſe expertũ D. Beli ſcribit, cum de hac pila aliquantulum in vino albo generoſo aſſumpſiſſet, ita vt longè agilior & leuior ſibi videretur.

Ma-

Matronę nobiles apud Rhætos diligenter asseruāt in eum vsum quem Plinius *b* Tophis iuuencarum tribuit; quod sint ægrè parturientium singulare remedium: idcircò his vtuntur, ad partū promouendū & secundinas pellendas: suffocationem vteri auferēdam & mēses promouēdos. Sic & Dysenteria laborantib. cōducere & dolores colicos sedare asserūt. b *li.11.c.37.*

Exhibēt tritas in aqua aliqua destillata pro ratione affectus & intentionis curatiuæ.

Tandem ab aliquib. in morbis malignis cōmēdatur, vt ex subiecta epistola colligere est; quā Cl. D D. Nicolaus Agerius, Argentinēsis Medicus, præterito Ianuario ad me scripsit.

Quæ mea in his & similib. mens hactenus fuerit, aperiam: censui semper non ita nobis Naturam fuisse nōuercam, vt licet nō eadem, æqui tamen pollentia suppeditarit, & plantę, fructus, lapidis damna alio æquiualente lapide, fructu, planta compensarit. Sic commodè Zingiberi, pimpinellę, saxifragę minoris radix succedit: Spicam Indicam æmulatur, imò potiùs excellit Nardus nostra montana, quā aliqui Saliuncam vocant: alia nostratia, alijs exterraneis substituuntur vtiliter. Idem & dū mecùm sæpè de lapide hoc Bezoar volutarē, accidit, vt nobilissimo viro, Domino Hieronymo Augusto zum Jungen/ qui diu in Vngaria Legati, vt vocant, bellici munus strenuissimè obijt, medicas manus æstate pręterita adhiberem: & cùm febri mali moris laboraret,

etiam ad anchoram hâc ſacram Bezoar, nõnnunquã nobis confugiendum eſſet, cœpimus de lapide iſto vnà conferre: & cùm curiosè de eius natura & origine inquireret quæ vnquã apud Monardem, & alios legi, recẽſui. Quibus ita attẽtè auditis, cœpit mihi commemorare: ſe dum in aula Reuerẽdiſsimi Epiſcopi Salisburgenſis aliquando viueret, æſtiuis menſib. omne ferè tempus in Alpinis iſtius Epiſcopatus prçcelſis inſumpſiſſe: & auidiſsime Damas ac Rupicapras inſectatum fuiſſe. Cumq; mactatas eas, ſæpè à venatoribus videret exenterari; & in fruſta ſecari, in aliquib. lapidem repertũ fuiſſe, quo venatores, tanquã pretioſa quapiam re Epiſcopum & Aulicos donarunt, qui eum Bezaar Germanicum nuncuparunt. Variabant, vt retulit, in quantitate: maiores nucem æquabant iuglandem, nigricabant, & cũ rumperentur gratiſsimo ceu herbç odoratiſsimæ odore fragrabãt. Quæſiui tũ de loco; retulit veluti de ſuis Monardes capris refert, nõ in ipſo ventriculo, ſed ſuprà ipſum in Burſula quadam eos ſemper hæſiſſe: vti etiam eo feliciter Aulicos, in morbis malignis. Verùm non in omnibus reperiri monuit, ſed è quinquaginta vix in vna aut altera: & venatores, vbi frequentiùs fortè reperiuntur, hyemem ſubſecuturam eſſe, aſperrimam opinari.

Operç profectò pretium quiſpiam fecçrit, ſi in ſimilibus inueſtigãdis pecoribus operam daret ſtrenuam, & quid in venenis domandis

poſ-

poſſent, exploraret: ſic ingens hic theſaurus etiam pauperibus communicaretur, & nos à fraude impoſtorũ ſecuriores redderemur, &c.

DE LAPIDE IN EQVO.

CAPVT XIV.

NVNC de lapide in Equo genito, quem fortaſſe Bezoar vicarium eſſe, Iordan⁹ *a* & Crato ſuſpicabãtur. Quadriennium abijt (ſcilicet anno 1562) cùm D. Crenko à Lippa, equus Neapolitanus concidit, mortis cauſam inueſtigaturus, lapidẽ è ventriculo excidi fecit, oui fermè anſerini magnitudine, lamellis conflatum, pilis quoq; refertũ, ſcabrum tamen neq; ſplendentem dupondij põdere, quem Rudolphus Hungariȩ Rex, inter ſua rariora repoſuit. Eum fortaſſe Bezoar vicariũ eſſe, vel de generatione huius, quȩ recenſentur, veriſsima eſſe, teſtimonio cõprobari poterit. Crato excellentiſsimus hanc refert hiſtoriam. Chilianus Hottomanus Senator in patria mea (ſcil. Vratislauiȩ in Sileſia) equum habuit, qui ſuperiore anno mortuus eſt: is multos lapides excreuit, qui & colore & ſubſtantia nihil differũt à lapide Bezoar: ita enim concreti ſunt, ita puri & in ſuperficie nitẽtes. Ipſe vnum his habeo, oui columbini magnitudine: mortuus eſt equus ſuperiori anno, & lapis perfectè rotundus magnitudine pomum arantiȩ æquans, qui tranſire inteſtina nõ poterat, in inteſtinis repert⁹: plurimos lapides excreuit, ſed grandior ille,

a *de peſtis phænom. tract. 3. c. 9.*

rotunditate & coloris pulchritudine omnes ſuperat:habet integrum & fractum, nondùm de virib.feci periculum: hactenus Iordanus *c*. Poſſemus hîc quoq; adducere hiſtoriam lapidis inſignis magnitudinis,in aſino in Ducatu Wirtenbergico inuenti: ſed inſtitutum non eſt omnium lapidum in animantibus repertorum hiſtoriam recenſere,cùm totidem ferè lapides in animantibus concreſcant, quot animantium genera ſunt.

DE LAPIDE BEZAAR EX ARABVM SENTENTIA.

CAPVT XV.


QVI de lapide Bezaar hodie vſitato ſcribunt, eundem ab Arabibus recẽtioribus, deſcriptum eſſe volunt: quorum alij lacrymam cerui condenſatam *a*, alij lapidem ex ventriculo capræ, hircíve Perſici exemptum exhiberi ſtatuunt. Quare ea,quæ apud Arabes inuenimus, primùm in genere & ſummatim producemus: dein in ſpecie ipſorum verba ſubiungemus, cùm ſint qui negent (inter quos eſt Thomas Iordanus *b*) Arabum lapidem cum noſtro conuenire, quò manifeſtum fiat, de quo verba fecerint, & vtrum noſtro accommodari poſſit.

Hager Albezahar, id eſt lapis liberans à venenis, qui aliter Keure & Bezard, vel Bezahar,

zahar, fortè etiam Albedengesif dicitur: lapis est figura glandi similis, colore varians, est citrinus, & veluti puluerulentus; est valdè viridis, subuiridis, ex albo virescens; est albicans, est & rubeus: melior tamen citrinus: leuis c vt spongia: splendens sicut lumen, tactu mollis & frangibilis, vel d rasibilis, vt gypsum, non habens saporem. Generatur paulatim incrassando: quare in eo reperitur cortex super corticem. Locum inuenio tantùm apud Auenzoarem, in oculorum cerui angulis, & apud Raby Moysen, in bursa fellis arietum in Oriente. Hic enim in Syria, India, ex Oriente reperitur. Nec vnus solùm fuit, sed plures, alius Manibati, alius Chobori, alius Chindor, Serapione monente. Sunt tamen nonnulli alii lapides, his, forma quidem, non autem viribus, similes. Quare & Arabum tempore, lapides hi adulterini deprehensi fuêre.

Quoad vsum, proprietas eius est contrà venena omnia: longè enim magis præstat aduersùs deleteria venena, quam cœtera omnia, non modò simplicia, sed etiam quæuis alia composita antidota, etiam ipsa Theriaca; nam secundùm totam substantiam venenis tàm calidis, quàm frigidis animalium & plantarum, seu intùs assumptis, seu ictu venenosorum animalium illatis, maximè Napelli, morsibus item & puncturis venenosorum, imprimis scorpionum, resistit. Et id

e tàm hauſtus, quàm geſtatus, & impoſitus ſuprà plagas: intrò quidem ſumptus, pondere duodecim granorum hordei, vel quarta parte aurei vnius: tritus, drachmæ f pondere in potu exhibitus fuit g Edoardo Regi Angliæ, cùm gladio toxicato à Paſsiaſino Soldani apud Acaronem ciuitatem, transmarina illa aduersùs Mahumetanos expeditione, vulneratus fuiſſet. Raby Moyſes, hexagium vnum lapidis, cum ſufficienti oleo diſſoluit in patella, & ad octauæ partis abſumptionem coquit, & ei, qui morſus fuerit, ſorbendum exhibet, & locum illinit: ſic à morte liberat, & venenum per ſudorem expellit. Verùm Auenzoar, tria grana, cum vnciis quinque aquæ cucurbitæ, filio Haly Regis exhibuit, eumque ictericum toto corpore ob venenum pernicioſiſsimum ſumptum, curauit. Sic de collo ſuſpenſus, vel ſuprà puncturam, vt ſcorpionis, vel morſum animalis venenoſi poſitus, aut tritus, & illitus venenum per ſudorem attrahit, & expellit: quòd ſi vlceri à morſu cauſato inſpergatur, id mundificat, & curat. Annulo incluſus, ſi ab eo, qui venenum ſumpſit, ori imponatur, & aliquantulum ſugatur, confert.

Quòd ſi lapidi huic Scorpionis imago incidatur, luna aſcẽdente, & exiſtente in ſigno Sagittarii (alii Scorpionis) & annulo includatur, & cum eo olibanum ſigilletur, luna exiſtente in Scorpione, & de hoc olibano trito,

in po-

in potu exhibeatur, non secùs quàm ipse lapis contra venenum scorpionis valet: quemadmodum etiam solus lapis signatus, in annulo gestatur. Quòd si pondere duorum vel trium granorum, in aqua dissolutus, serpentis ori indatur, eum statim suffocat: sic si scorpionis aculeus cum hoc attingatur, pungendi potentiam amittit.

Quare cum huius lapidis olim, propter tantas facultates, tanta gloria fuerit, non mirum si filius Almirama custodis legis Dei, pro lapide hoc, palatium magnificum, & propè regium, quòd tùm Cordubæ habuit, in principio belli rependerit: haud dubiè, quia rarus fuit, vt ex ipsorum scriptis patet, quare Abdalanarach, à Serapione, tâquam testis citatur, quod eũ viderit, & cum Rhasi Auicenna asserit, valdè vtilem esse, si inueniri possit; quę sanè causa, cur lapidis huius, & cognitio, & usus, aliquãdiu fuerit intermissus: & huius lapidis Arabum, Historiam etiã Matthiolus succinctè proposuit. Hęc summa est omnium eorum quæ ab Arabibus, & Latinobarbaris sparsim proponuntur: quæ Bertinus in sua medicina *h* sic expressit, Bezahar lapis est autoritate Arabum, flauus, puluerulentus, ex albo virescens, saporis expers, luminis instar splendens & leuis, duodecim granorum pondere haustus & in ore retentus, venenis mirificè obsistit, venenatisque morsibus admotus, strenuè occurrit. Et Gorræus *i*, Bezaar nomen apud Græcos non habet, sed lapis

est Arabibus solis notus, mollis, colore flauo, leuis, luminis modo splendens, sapore nullo, mirificè valens aduersùs omnia venena.

Nunc ipsorum Arabum testimonia propriis eorum verbis adductis, subiiciamus. Rhasis, Hamech Benreripho, Abdala Narach, Serapionis, qui tres priores citat, Auenzoaris, Auicennæ, Haly Abbatis, & Raby Mòysis.

Serapio *k*: Hager Albezahar, id est lapis liberans à venenis, vt Theriaca. Albezahar est nomen Persicum, & est expellens nocumentum. Et hoc nomen cadit super duo, vnum est, quod cadit super omnem medicinā conuenientem alicui veneno, eò quòd resistit virtuti eius, & expellit nocumentum ab eo, per proprietatem quæ est in eo. Et secundùm est, quod cadit super lapidem notum, qui conuenit *kk* omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota sui substantia, & resistit eis bibitus, aut suspensus super patientem. Alius *l*: colores *m* lapidis Bezahar sunt multi, nam ex eo est citrinus, & *n* velut puluerulentus, & manibati *o* & ille qui participat viriditate, & ille qui participat albedine: melior verò omnibus est citrinus *p*, & post ipsum est puluerulentus, & hic *q* defertur ex Corascen, & ibi nominant eum Bezar, & expositio eius est, contra venenum: & minera eius est in terris *r* Syri & Indiæ, & in terris Orientis *s*. Et multi lapides similantur eis, qui non habent

bent proprietatem ſuam, nec approximant, ei in aliquibus operationibus *t*, & eſt quidam qui dicitur Chobori *u* & marina, & eſt lapis, in quo nullus errat; ſed multi errant in alio, qui dicitur Chindor *x*, & eſt lapis multę *y* humiditatis, leuis, mollis tactu, mollitie ſine ſuperfluitate, & caliditas eius eſt etiam ſine ſuperfluitate. Et proprietas *z* eius eſt, quod cōfert venenis omnium animalium, & plantarum, morſibus & puncturis venenoſorum. Et quando bibitur ex eo pondus *aa* duodecim granorum hordei, aut quando fit linimentum cum eo ſuper locum morſus: liberat namque à morte, & expellit venenum per ſudorem. Et quando ponitur in annulo iſte lapis, & reponitur in ore eius, qui ſumpſit venenum, & ſugit aliquantulum, confert ei: Et ſi ponitur *bb* lapis iſte ſuper locum puncturæ, aut ſuper locum morſuræ animalis venenoſi *cc* quemadmodùm eſt punctura ſcorpionis, aut cantharidum malarum, qui Zambor, *dd* confert eis iuuamentum manifeſtum. Et ſi teratur & ponatur ſuper morſum reptilium venenoſorum, attrahit venenum per ſudorem. Et ſi locus *ee* in quo eſt morſus, eſt putrefactus, & pulueriſatur ſuper locum ex hoc lapide mūdificat & curat: & quādo tangitur *ff* cum iſto lapide aculeus ſcorpionis, prohibet ab eo potentiam pungendi. Et ſi teratur *ff* ex eo pondus duorum *gg* granorum hordei, & diſſoluatur in aqua, & ponatur

in ore ſerpentis, ſuffocat ſerpentem ſtatim, & occidit eum.

Addit Monardis ex Serapione *hh* quæ in meo exemplari non habentur, ſi quis ſiniſtræ corporis nudæ parti applicatum geſtet, nec nec à veneno, nec à pernicioſa aliqua re offendi, quia propria facultate quouis modo corpori applicatus, veneni vim arcet, & eo infectos ſanat: idq; non modo in illis præſtare qui venenum hauſiſſent, ſed quibus etiam vel in ſtapede, veſte, epiſtola, aut aliqua alia re, qua offendi poſsint, poſitum fuiſſet, valdè vtilis eſt, eodem Serapione teſte.

Hahamed *ii* Ebenririſus (magnus Aſtrologus, qui de lapidibus ſub cœleſti aliquo ſigno aut planeta ſculptis, & quibus facultatibus ſint præditi, ſcripſit, in eo libello, quem de plantarum, lapidum & animalium in medicum vſum receptorum viribus compoſuit, ait:) Lapis Bezahar confert veneno ſcorpionis, quando portatur in annulo, & inciditur in eo *kk* imago ſcorpionis luna exiſtente in ſigno Scorpionis: & aſpice quòd ſit aſcendens, deinde ſigilla olibanum cum eo, luna exiſtente in Scorpione, quod tritum datur patienti ad potádum & liberabitur. Tantùm (addunt *ll* alii) valebit aduersùs venena, quantum proprius ipſe lapis.

Abdala Anarah *mm* C. Medicus Arabs, qui Cordubæ vixit, eo tempore, quo Sarraceni Hiſpaniam obſidebant) vidi lapidem Bezahar

har filii *nn* Almirama manuum custoditoris legis Dei, & est verum quod ipse emit lapidem istum, & dedit pro pretio lapidis palatiū Cordubæ in principio guerræ. Hæc Monardis paulò aliter & fusius: Abdala Narah, alius Mauritanus in Hispania natus, vir in Medica arte peritus, lapidem Bezaar, inquit, omnibus venenis aduersum, quod Mirama molinum Cordubæ Regem conspexi, cui venenum maximè perniciosum propinatum fuerat: sed lapide Bezaar, sumpto, prorsùs à veneno liberatus fuit: eius deindè rei gratia, suum palatium illi dedit, à quo lapidem, quo sanitati restitutus fuerat, acceperat: regale profectò donum, quandoquidem Cordubense palatium Alcasar dictum, hodierno die valdè insigne adhuc esse, magnoq; æstimari videmus, isq; lapis valdè commendatus esse debuit, qui tanto pretio redemptus. Sic quoque Baccius *oo* refert subiungens, hinc postea tanti æstimatum fuisse Bezoar, vt omnem medicinam morborum malignorum sæuitiam frangentem, per excellentiam Bezoarticum nuncupauerint, hoc nomine in hunc vsque diem durante, eò quòd hominem à morte præseruet, ac liberet. Et Ludouicus Guyon addit, Abdaram ex Rhasi referre, lapidem hunc supra cor gestatum, eum qui gestarit, ab omni infectione & veneno præseruare.

Rhasis: *pp* Bezahar est lapis citrinus *qq* mol-

lis, non habens ſaporem, confert venenis. Et ego vidi *rr* in eo ſufficientiam ad remouendum *ſſ* bix nocumentum Napelli, & toxicũ verum: Et erat ille lapis, quem ego vidi, vergens ad citrinitatem & albedinem, habens colorem vini, & cum hoc erat læuis & ſplendens, ſicut lumen, & iam *tt* vidi in eo de ſufficientia bix *uu*, illud quod non vidi in aliqua ſimplici medicina, imò etiam quod non vidi in Tyriacis *xx* compoſitis. Hactenùs Serapio.

Rhaſis *yy* agens de remediis contrà aſſumptum Napellum, hæc habet: De his verò, quæ ad hoc multum valet ſunt butyrum vaccinum, & lapis qui vocatur Bezaar *zz*, citrinus, vel rubeus, purus, & probatus, & Theriaca de viperis, & mithridatum. Oportet itaq;, vt ſi vnum ex iſtis quatuor medicinis habeatur, citò ſuccurratur aliquid in potu de ea attribuendo.

Idem agens de venenis, quæ cor offendũt, & tota ſubſtantia noxia ſunt *aaa*: ſic inquit: O quàm parùm confert in eo cura, ni ſumatur Bezahar, reſiſtens ei, & ego quidẽ iam vidi, quod reſiſtit Napello, qui eſt ex venenis, quæ ſunt deteriora, & quãdoq; confert ei diamuſcum recẽs, & theriaca diacyminus, licet non viderim eius in expulſione Napelli magnum iuuamentum *bbb*.

Idem *ccc*: quæ ad fel viperæ magis conferunt eſt Bezahar, ſi inueniri poſſet: & cap. ſequent. cui caudæ ceruinæ ſummitas data fue-

ta fuerit, auellanæ & piſtacei, & Bezahar ſumuntur.

Idem ait *ddd*, qui tenet venenum, aut morſum venenoſum, ſuſpendat in collo ſuo Smaragdum, aut corallium, aut lapidem Bezahar, & teneat in domo, &c.

Auēzoaris verba, ſupra *eee* iam adduximus, quare non eſt, quod repetamus: quemadmodum de ipſius vſu ex eodem *fff* dictum fuit.

Auicenna *ggg* de hoc lapide nihil peculiariter ſcripſit, qui tamen (vt Monardis refert) cum in Perſiæ ciuitate Bacora natus, eius rei maiorem notitiam habere debuiſſet, quàm Mauritani in Hiſpania nati, qui adeô peculiarem eius mentionem fecerunt: is *hhh* enim de medicamentis, quæ propria facultate venenenis reſiſtunt, agens, in exemplum tantum producit Theriacam & lapidem Bezaar: dein vtrumque inter ea recenſet, quæ ſanitatem conſeruant, & Spiritus corroborant, vt venenum propellere poſsint. Idē *iii* in Napelli cura tribus locis, his verbis commendat. Deinde cura eius principalis eſt Bezahar, & medicamen de moſcho, & algeduar, & thus, & theriaca magna quandoque confert in eo vſque ad terminum: & de melioribus rebus eſt, vt in potu detur moſchus in fricatione Albezahard: aut quantitas drachmæ vnius de medicamine Muſchi, cum ſiliqua vna muſchi & exiſtimant, quidam, quòd radices capparis ſunt Beza-

har napelli, & omnia Albezahard ſunt bonaei : & propriè illud quod ſimilatur Alumini, & fila habet, ſicut fila lithargyrij. At in cura fellis viperæ *kkk* ſic ſcribit : Et illud quo ſuccurritur poſt vomitum, eſt Theriaca & Mithridatium : & Albezahar eſt ſublimis res ei. Refert Monardis, eodem in capite haberi : Lapidem Bezaar valdè vtilem eſſe, ſi reperiri poſsit ; vnde appareat, quanta difficultate conſequi illum licuerit. Quare & Marſilius Ficinus *lll* lapis Bezoar, ſi quis poſſet habere eum, ſuper omnia valet aduersùs venena, & Serapionis & Rhaſis teſtimonio. Idem Monardis ſcribit, apud Auicennam in capite de his, qui Napellum ſumpſerint, hæc tradi : Lapis vocatus Bezoar, colore flauus, purus & probatus ad diſtinctionem videlicet adulterinorum, qui etiam illo tempore reperiebantur.

Auerrhois hæc ſunt *mmm* : Lapis de Becahan (alii Bezaard *nnn*, alii Bezaar *ooo* legunt) eſt valdè manifeſti iuuamenti omnibus ſpeciebus venenorum, & propriè morſui ſcorpionis, & eius doſis eſt quarta pars aurei vnius.

Raby Moyſes *ppp* agens de medicamentis ſimplicibus, eorumque vſum quomodo morſuris omnium venenoſorum conferant, explicans : Referam, inquit, meliores ex ſimplicibus [illegible] is apud nos repertis, & ma[illegible] in propoſito : quorum

rum quidem experientia eſt à pluribus approbata. Ex his ergò eſt ſemen pomi citri, &c. & ex his etiam eſt Smaragdus &c. Et Galenus fecit rememorationem lapidis Bezaar animalis, & eſt ſimilis *qqq* glandi in figura, & color eius eſt valdè viridis: efficitur autem vel generatur paulatim ingroſſando, vel inſpiſſando, & ob hoc reperitur in eo cortex ſuprà corticem. Ferunt autem quidam, quod generatur in angulis quorundam Arietũ versùs Orientem exiſtentium. Alii autem dixerunt, quod in ſacculo ſeu burſa fellis prædictorum animalium generatur, quod quidem dicimus eſſe verum. Subiungit idem *rrr* de Bezaare minerali, quæ ſuprà capite quinto adduximus, & nihil penitus profuiſſe aſſerit. Quod verò, addit, de Bezaar animalis eſt relatum, eſt per experientiam pluries approbatum.

Modus *ſſſ* autem propinationis & præparationis ipſius eſt, quod Se Kel, id eſt hexagium vnum, ex eo cum ſufficienti oleo diſſolutum, liquefiat in patella, & coquatur, donec octaua pars ipſius ſit conſumpta, & ſorbeat totum, ille qui morſus fuerit: & ſi eodem idem morſuram linierit, curabitur, & euadet auxilio Dei. Harum autem trium medicinarum eſt experimentum veraciter approbatum in omnibus venenis, tàm animalium, quàm vegetabilium, quàm etiam mineralium: & ſunt iſtæ

ſemen pomi citri, Smaragdus, & Bezaar animalis: Idem confirmat cap. 4.

Hali Abbas, cuius librum non vidimus, à Monarde his verbis citatur: Haliabas tribus locis in quibus de venenis agit, lapidis Bezaar meminit, ſed ſuccinctè admodum: tenerum enim illum eſſe duntaxat dicit: deindè in aqua atteri debere, quæ ægris veneno affectis propinanda ſit. Hactenùs Arabes.

Arnoldus ttt Villanouanus: Scimus etiam, quòd lapis ille theriacalis, quem Arabes vocant Bezoar, non viridis, ſed gypſeus, qui de corpore repentis animalis extrahitur, in quantitate ſemi lenticulæ ſumptus in puluere, potentiſsimè liberat à veneno, cuiuslibet nociui animalis.

Nicolaus Florentinus ſub titulo de medicinis Bezaaralibus à venenis liberantibus, in genere agens, hunc lapidem valdè celebrat, eaque omnia dicit, quæ Serapio, Rhaſis, & Auerrhoës, nihil de ſuo addens.

Hunc Cardanus uuu ſic expreſsit: Nebrite gemma nobilior hoc, ſed non ei tam valdè diſsimilis eſt Pazar lapis, quem corrupto nomine vocant Bezar: gemma nec hic eſt, ſed mollis ac cinerei coloris, auellanæ magnitudine, omnibus venenis egregiè reſiſtit: hic eſt ille lapis ab omnibus laudatus, ac à nemine fermè cognitus, quem

conſtat

conſtat in Peli Orientalis Indiæ regione, ſolitum inueniri.

Matthiolus *xxx* pleraq; quæ ex Arabibus in medium attulimus, recenſet.

Andreas Laçuna *yyy*: meminere Arabes lapidis cuiuſdam, quem Arabicè Bezahar vocant, id eſt, contrà venenum, quem prædicant, tanquam admirabilem aduersùs omnis generis venena, & contra morſus animalium virulentorum, & tandem contra peſtem. Hic, prout referunt, ruffi coloris eſt, leuis & ſplendens, ſed mihi videntur confundere cum Bolo Armena legitimo, de quo verba faciens Galenus. &c.

Andreas Baccius *zzz* Arabes teſtantur hunc lapidem incomparabilem virtutem corroborandi cordis obtinere: aduersùs venena quoque & febres peſtilentes, remedium eſſe præſtantiſsimum. Idem *aaaa*: ſcribunt, quod lapis Bezaar Arabum non ſolùm intùs aſſumptus, ſed etiam ſi à carne tantúm calefiat, virtutem ſuam promat, & vim indè cæleſtem ſpiritus inferat, qua ro contra venena tueatur.

Marſilius Ficinus *bbbb*: Lapis Bezoar, ſi quis poſſet habere eum, ſuper omnia valet adversùs venena, quod Serapionis & Rhaſis teſtimoniis & verbis adductis comprobat.

Cùm ex Hahamed Ebenririſo memine-

rimus lapidis Scorpionis imagine ſignati, placet ex Hali, Rodoham Ægyptii commentariis in Cl. Ptolomæi centiloquium, ea, quæ ad hanc rem faciunt, Heurnii ccæ verbis ſubiicere. Nonnulli hic extra lineam excurrere videntur, cum exiſtimant, ſe programmata ſyderum gemmis & metallis inſculpere poſſe. Hæc opinio ex eo Ptolomæi libello, qui ὁ καρπὸς inſcribitur, nata mihi videtur: vbi ad nonum aphoriſmum affirmat Haly, ſecreta imaginum aperire Ptolomæum: nam, inquit, innuit peculiares rerum inferiorum formas συνοικειώσει à peculiariter cœlitùs ſibi dicatis formis moueri: Sic cœlo hærens Scorpius, in noſtros hic ius naturæ exercet: vt in ſerpentes, Serpens. Hinc imaginum magicarum ſtudioſi, lapidi formam ſuis negotiis ſtudentem cœlabant, cùm iam iam planeta è radiis Solis emicans, ad hanc cæleſtis ſyderis formam proficiſcebatur. Tantam vim imbibebant, vt quodlibet negotium his vel promouere, vel inhibere poſsint. Quin ipſe vidi Satellitem Romanum Geometriæ gnarum, qui, cùm diu habitaſſet Ægyptum, ex Chriſtiano Saracenus euaſit, temporibus Regis Camorchæ: hic (mirum) ſponte mobiles imagines fabricabatur. Euenit cùm ad Satallitem eſſem, quòd obnixè eiulantem armigerum ſuum audire-

mus:

mus: ex ictu enim Scorpii grauiter dolebat: hic meus ille ſatelles in certam antidotum quid porrexit, vt id potaret: id gerebat characterem Scorpii, & thus olebat: quo hauſto, ilicò euanuit dolor. Hic ego, quidnam id eſſet, quod tàm commodam & ſalutarem preſsiſſet formam? ilico aureum obtulit annulum, qui Eblema gerebat lapidis Bezaar, cui inſculpta erat imago Scorpii. Rogabam, qua nam hora hanc ſculpſiſſet: reſpondit, Luna in Scorpione verſante, cùm angulum centrumque cœli attigiſſet, tuncque olibanum maſtiche imbutum ſe preſsiſſe affirmabat: quin aliis rebus inuſta hæc idea, æquè ac ſi thuri, hanc efficaciam exercebat. De his ſcripſit Thebir, & Albertus, &c.

Albertus enim in ſuo de imaginibus libro dicit, quòd imago aſtri Serpentarii alicui pretioſo lapidi inſculpta, venena fugat omnia: & ſubiungit, quòd talis portatus, valet contra venena, & morſus venenoſorum: ac etiam ſi parum raſuræ de eo bibatur: & eſt talis imago aſtri ſerpentarii, vir ſerpente cinctus, cuius caput manus dextra tenet, ſiniſtra verò caudam. Scito ergo, quòd ſi hæc imago alicui lapidi habenti proprietatem fugandi venena, fuerit inſculpta, multò præualebit.

Item dicit Conciliator, quod in libro Regum Persarum scriptum reperit, quòd si quis sculpere fecerit in lapide hæmatitis, virum genu flexum serpente cinctum, cuius caput teneat manus dextra, caudam verò sinistra; feceritque lapidem sic sculptum in annulo alligari aureo: & sub ipso radicem apponi faciat serpentariæ, talis portatus annulus, ab omni veneno præseruat: & quod ipso de veneno timebat, fecit sibi ad hunc vsum talem annulum fabricari, ut ipse refert. Hoc Guaygnerius *dddd*. Illud verò quod multorum sermone scriptisque confirmatum ostendimus, thus qnod ab eo lapide statis temporibus insculptam Scorpii effigiem receperit, vires ipsi lapidi pares obtinere, hoc inquam, vt dicam, quòd sentio, superstitione non vacat: quin potiùs vt rectè Sarracenus, profanum est.

Hactenùs de lapide Bezaar ex Arabum sententia, quæ pleraque Monardes, & ex eo Hüblinus referunt: nunc ad eum, cuius hodie vsus est, veniamus.

a *Rheginus, & alij.* b *de peste, tract. 3. cap. 9. contra Gabelchoferus agens de Bezaare Orientis, coloris varietatem & vires ex Serapione proponit.* c *Conciliator tract. de venen. cap. 82. est autem rubeus pulverulentus leuis vt spongia & frangibilis, vt gypsum, & ex eo Guaynerius tract. de venen. cap. 7. à Bra: Fumanellus, de pestis cur. capit. 5. & ex eo à Bra:* d *Monardes lib. proprio.* c *Diomedes Amicus de peste cap. 46.*

cap.46.eadem refert ex Rhasi & Serapione. f *drachma hausta ab omni tuetur corruptione; venenum namq; ad se alliciens, sudore extra propellit, Fumanellus serm.de peste cap.5 & ex eo à Bra.* g *Sic conciliator, Petrus de Abano tract. de venen. cap.82. & ex eo Iordanus de peste tract.3. cap.9. qui illum lapidem habet (gestarit secundùm Monardem) tutus est ab omni mortali veneno: teritur etiam & datur in potu de ipso drachma vna (hæc quoq; à Bra habet) & per ipsum dicunt fuisse liberatum Regem Angliæ D.S. Eduardum, &c. Ex hoc Monardis lib. proprio, qui addit, nam cum nunc morti vicinus esset propinatum illi fuisse lapidem Bezoar, à Templariorum summo præfecto, ordinis, tùm magnæ existimationis valdeq; opulenti. Sic Scillerus, granorum duodecim pondere, Arnoldo teste, venenum omne per sudorem deponit: Sic Valescus, inter medicinas ad venena est lapis Bezoar.* h *lib.18.cap.15.* i *in indice definit.medicinal.* k *in suo. aggregat. de temp. simp cap.386. ex quo Ardoynus lib.1. de ven.cap.8. Pandect.cap.396. vsq; ad vocem Alius: Nicolaus Florentinus & Conciliator, paucis mutatis, in sua retulere. Monardis in suo lib. de lapide Bezoar, quæ Serapio de viribus huius proposuit, recenset.* kk *Syluaticus pag.90.* l *Ardoynus pro voce Alius, habet, authoritate Asij: Florentinus, loco alius, habet, & colores.* m *Cæsalp.2. de metal.46. Sic habet. Serapio tradit multos habere colores: nam inquit, quidam lutei sunt, quidam cinerei, alij subuirides, alij candicantes: probatissimi omnium lutei, deinde cinerei, qui ex Corasceni adferuntur: oriuntur in Syria, India, & Oriente, &c.* n *Florentinus sic legit, & pulueruleutus, & est qui participat, &c.* o *Conciliat. legit, Machaici: Pandect. & machachi, siue manibati. Arduynus verò, & nabati, & est ille, qui participat, &c.* p *quidam colorem habent citrinum & veluti puluerulentum: quidam præditi sunt colore balio obscuro: nonnulli viriditate participant: sunt qui albedinis aliquid præ se ferunt: melior verò omnibus est citrinus, & post ipsum puluerulentus, sic Gabelcoferus. At Florentinus hoc modo: est citrinus: estq;*

puluerulentus, & minera, &c. q *Conciliat. & Pandect. & in hoc differt ex Corascen cum Bezahar.* r *Pandect. in terra Syriæ.* s *Marsilius Ficinus in antidot. Epidem. cap. 24. & ex eo Schnebergerus, ex Serapione & Rhasi sic recensent: oritur in Syria, in India, in partibus Orientis, estq; diuersus trini coloris: nam quidam glaucus est & fuscus: quidam glaucus, fuscus, & viridis: alter verò albus, & æqualiter glaucus, videlicet similis colori vini albi clari, hic inter cæteros est optimus, leuis, delicatus, mollis, absq; sapore splendens, vt luna.* t *Sic Florentinus, operationibus: & est lapis multa hum ditatis.* u *Conciliat. Chebori & marina. Pandect. Cobohori & marian: Ardoynus cobhori & marian.* x *Conciliat. Chimedes: Arduynus Chintos, aliàs chutos.* y *Pandect. multæ humiditatis, mollis tactu: Ardoynus humiditatis, mollis tactu. Ita legit Cæsalp. lapis est valdè lubricus, leuis & tactu mollis, mediocriter calidus.* z *eadem Gabelchoferus & Syluaticus* aa *Conciliat. & Florentinus duorum granorũ: Ficinus & ex eo Schnebergerus, duodecim granorum: Sic & Cæsalp de metal. Heurnius de Peste, Gabelchofer. 12. grana in vino sumpta, Pancirollus.* bb *eiusdem effectus est, si supra serpentis morsum ponatur, facit omnino, vt nullum venenum tibi noceat, Pancirol.* cc *Florentin, venenosi, confert iuuamentum mirificum, reliqua interiecta omittit.* dd *Ardoynus addit: id est, calauron seu tafanus magnus niger, murmurans volando, & est sicut vespa.* ee *Sic & Gabelchoferus.* ff *Hæc etiam Ficinus l. c. ex Serapione citat.* gg *trium granorum Florentinus: vel trium, addit Ardoynus.* hh *cap. 306.* ii *Sic Serapio & Syluaticus: Hamec Benreripho legit Monardis lib. prop. at Ardoynus sic, ex Hahamed, & Abdala, narah omitt: Ficinus, & ex eo Schnebergerus, Hahamed habent, & omnia ea referunt. Syluaticus pag. 90. Hachamed Ebenterifi, legit.* kk *Conciliat Sic legit, Scorpionis signo Sagittario ascendente, deinde sigilla* ll *Ficinus, & ex eo Schnebergerus.* mm *Sic Serapio & Syluaticus: Abdalanarach, Matth 5. Dios. 73. Paræus, Lonicerus: Abdala Narach, Monardis: Abdalla hama-*

hamarah, *Ficinus*, & *ex eo Schneberger. Heurn. de peste.* nn *Pandect. filij Amamari custoditoris: apud filios Almirama, Fragosus: nobilis filij Mamari filius, Sarracen. de peste: apud filium Calmiroma, Lonicer: Arabiæ quidam Princeps Almirama. Baccius: filium Mamari, Ficinus, ex eo Schneberg. Heurn. de peste: Almirama custodis legis, Paræus.* oo *de gemmis cap.* 34. pp *in suo continenti, ex quo Florentinus, Matthiolus* 5. *in Diosc.* 73. *Monard. lib. prop. Syluaticus & Cæsalpinus de metallicis ex Serapione hæc adducit.* qq *flauescens tener & insipidus, Monardis.* rr *Florentinus sic, & ego bis vidi sufficientiam in eo in auferendo nocumentum veneni. Et lapis quem vidi, &c.* ss *Pandect. vocem bix omittit: Ardoynus sic legit, ad auferendum nocumentum bix, & est toxicum verum, id est, Napellus. At Florentinus, Monardis, Cæsalp. & Syluat. bis legunt, quasi velit Rhasis se huius lapidis bis periculum fecisse, & aduersus Napellum efficacissimum comperisse. Ludouic. Guyon. lib.* 5. *diuers. lect. cap.* 13. *asserit Rhasim non scribere quod omnibus venenis resistat, sed expertum esse in infante, qui fortè Napellum commederat, cui parum huius lapidis exhibuit, eumq; curauit.* tt *Pandect. vidi in eodem sufficientiam illam quam non vidi, &c. Arduynus vidi in eo de sufficientia in bix, id est, Napello.* uu *Florentinus, bis.* xx *Florentinus in medicinis compositis.* yy *lib.* 8. *ad Mansor. cap.* 11. zz *hæc etiam habet à Bra.* aaa *lib.* 1. *diuis. cap.* 141. bbb *hæc quoq; habet Monardis lib. proprio, & Christ. Huëblin.* ccc 8. *ad Mansor. cap.* 14. ddd *lib.* 2. *contin.* 2. *authoritate Sarach, referente Ardoyno* 1. *de venen.* 8. eee *cap.* 7. fff *cap.* 9. ggg *hæc & Monardis lib. proprio.* hhh *cap.* 4. 2. *canonis.* iii *lib.* 4. *fen.* 6. *tract.* 1 *sum.* 2. *cap.* 1. kkk *lib* 4. *fen.* 6. *tract.* 2. *cap.* 12. lll *in antidot. epidem. cap.* 24. & *ex eo Schnebergerus.* mmm 5. *collect.* 55. *quæ etiam habet Ardoynus lib.* 1 *de venen.* 9. *vbi curam venenorum in genere proponit: Florentinus & Monardis.* nnn *Ardoynus.* ooo *Florentinus & Monardis.* ppp *lib. de venen. tract.* 1. *cap.* 3. *hæc etiam habet Ardoynus lib.* 1. *de venen.*

cap.9. vbi curam venenorum in genere proponit: & Monardis. qqq *Sic & Ardoynus 1. de ven.10.* rrr *Rabij Moyse l.c. & Ardoynus.* sss *Monardes lib.prop.ex Raby Moyse præcedentia & sequentia refert: at quæ hîc habentur à voce Modus, vsq; ad Dei, omittit.* ttt *de dosibus theriacalibus: & ex eo Penottus.* uuu *7. de subtil & ex eo Iordanus, sed breuius, lib de peste, tract.3.c.9.* xxx *lib.5 in Diosc.cap.73* yyy *lib 5.in Diosc.cap.72. est antidotum, inquit, Io Agricola, & ex eo Rhegius, contra veneni vim epotum efficacissimũ & prorsùs diuinum,* zzz *lib.de gemmis cap.34.* aaaa *lib.de monocerote ab initio tertiæ partis.* bbbb *in antid Epidem.cap.24.& ex eo Schnebergerus,* cccc *in sua meth.ad praxin.lib.3. cap.28.vide & lib.2.cap 6.* dddd *tract.de venen cap.2.*

DE LAPIDE BEZAAR RECENTIORVM.

CAPVT XVI.

LAPIDIS Bezaartici, de quo nunc acturi sumus, Arabes primos, & primùm antè annos circiter quingentos meminisse, Baccius *a* asserit, Monardi *b* subscribẽs, qui Arabes, Latinobarbaros & recentiorum aliquos citat, vt Serapionem, Rhasim, Hamech Benrcripho, Abdala narach, Auenzoarem, Auicennam, Auerroëm, Haliabatem, Rabij Moysem, Lacunam, Matthiolum, Valescum, Ardoynũ, Amatum, Nicol. Florentinũ, Agricolam, Montuũ, Brassauolam, Petrum de Abano, & Conrad. Gesnerum; quæ omnia etiam Christophorus Hyeble in suum opusculum Germanicum transtulit; & nos singula suis locis, ex ipsis auctoribus

ribus partim adduximus, partim adducturi ſumus.

Dicitur hic lapis, lapis Albezaar animalis Rabij Moyſi *c*, & lapis Bezaar animalis, Arduyno *d*, ad differentiam mineralis. Vulgò Bezar, nomine corrupto, quem Indi & multi Luſitanorum, magis corruptè Bazar Garzia *f* monente, quaſi dicas lapidem forenſem: nam Bazar eorum linguâ, potiſsimùm apud Malabarenſes, forum eſt: cùm tamen Pazar *g*, vocandus eſſet, à Pazan, id eſt, hirco, in quo generatur, cùm Arabibus tum Perſis & Caraſone incolis, & aliquando in foro pro Pazar, aut Bezahar, quod ſignificat contra venenum, eodem auctore, vendunt *h*. Vnde mutuati Arabes Bezar, Indi Bazar, promercalem lapidem dixerunt, cum forum vbi mercimonia exercentur Bazar denotet, cui Pannonicum Waſtar forum, congruit.

Verùm aliter Garziæ innominatus Scholiaſtes; quomodo, inquit, Pazar à Pazan dictus? deinde friuolum pro Pazar, poſtea Bazar dictum: hæc omnia ſunt anilia: lapis ille ab Arabibus vno ore vocatur Badzahar, id eſt, ἀλεξιφάρμακον: omnia enim quæ venenis reſiſtunt, Arabes vocabulo Perſico, Bedezahar vocant: hæc ille.

At Monardes, *k* Hager Arabib9, Bezaar Perſis, Bezar Indis, Alexipharmacū Græcis, contra venenum Latinis, Piedra contra veneno y deſmayos, hoc eſt, lapis venena, & animi deli-

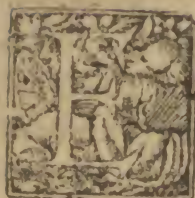
quia curans, Hispanis dici asserit: & Syluaticus vult Arabes Hager appellasse, addens Hager & Bezaar idem significare. Verùm Hager Arabibus non de solo Bezaar, sed de quolibet lapide dicitur. Hinc apud Serapionem Hager asos, lapis asius: Hager iacot lapis Hyacinthus: Hager Albezahar, lapis liberans à venenis, aliæq; Hager siue lapidum differentiæ habentur. Communiter lapis Bezoar nunc nominatur: at in Alepo & ab Arabibus, Rauwolfio teste, Bazaor vocatur: Bezahar Orientale, Lacunæ: Pezar lapis ex India, Cardano *m*: lapis Bezoaricus Mercuriali *n*.

Genera autē huius lapidis cum duo communiter statuantur: alterum Orientale, quod ex India, Persia, China, Ægypto, Catheia, aut vicinis regionibus adfertur: alterum Occidentale, quod ex America & Peruuia asportatur: de Orientali primò & distinctim agemus.

a *de gemmis Boetius lib.2. de lapid.cap.192. & Ludouicus Guyon lib.5.diuers.lect.cap.13.* b *lib.de lapide Bezoar.* c *lib.1. de venen.c 10.* d *lib.1. de venen. tract.1.cap.3.* f *& ex eo Salmuth.& Syluaticus.* g *Iordanus de peste, tract.3.cap.9.Vvittichius, Gabelchofer in Baccium: Syluaticus.* h *Garzias, ex hoc Paræus Vvittichius: & Christophor. à Costa, Pazar Persis, Indis Bezar, Arabibus Bezaar Cæsalp. de metal. Pazar Persis, Lusitanis corruptè, Basar siue Bezar: Indi, Pedro de Bazar 1. lapidem fori indigitant. Linsc.cap.43.parte 4.Indiæ.* i *Iordanus l.c.* k *lib.de lap.Bezaar, ex quo Hyeblin & Salmuth.* l *l.itiner.par.1.c.8.p.95.* m *lib.2.de venen.14:* n *de peste c.13.*

ANIMALIS NOMEN ET FORMA.

CAPVT XVII.



Tsi Boëtius referat, Arabes Medicos lapidem hũc in Capricorno reperiri, ante quingentos annos Rhaſis teſtimonio ſcripſiſſe: attamen hactenus nec animalis nomen, nec ipſius formam ſpeciémve apud Arabes inuenire potui. Sic etiam inter recentiores hac de re non conuenit: Garzias namque *a* hirci genus eſſe & hircum in Perſia & Coraſone Pazan vocari tradit: Amatus *b* capram Indicam: Monardes *c* capram montanam, & Ceruicapram nominat: Capriceruum à figura capri, & cerui parui ſimul iuncta, tale animal vocari, affirmat Baccius *d*: quare τραγέλαφος dici poſſet; Capram ſylueſtrem Lacuna *e*. At Cardanus *f* capram certi generis, quæ nomine gentilitio Bulgoldálf dicatur, ex literis ab Antonio Barrio Luſitano, viro illuſtri, ad ipſum perſcriptis, refert: magni capri nomen, Chriſtophorus à Coſta *g* illi dedit Linſcottus *h* modò quem, modò hircum, modò caprá vocitat. At Ioſephus à Coſta, maiorem & ſpeciei & nominis diuerſitatem fecit: nam *i* Guancum & Vicugnem, hoc animal appellari ſcripſit: alibi *k* Tarucam nominat: alibi *l* vbi de lapide Bezaar ex profeſſo

agit, ſic ſcripſit: in Xauſa, & alijs regni Peru prouincijs reperiuntur animalia ſimilia, robuſta & domeſtica, cuiuſmodi ſunt Guanochi, & Pachi, & Vicugne, & Tarughe, quibus alij, & alterius generis adiungunt, & capras ſylueſtres eſſe aſſerunt, quas Indiani Cypris nominant, &c. paucisq́; interiectis ſubijcit: etiam in ceruis & Damis lapidem Bezaar repertum eſſe.

a *& ex eo Saracen. de veſte. Paræus, Vvittichius, Chriſt. à Coſta. Cæſalp. de metall. Linſcot. parte 4. Ind cap. 43. Capri hi Perſis Pazan.* b *centur. 3 curat. 74.* c *lib. 2. aromat. c. 1. & ex eo Salmuth. Fragoſus. Syluaticus addit & veruecem.* d *tract. de gemmis c. 34. Syluaticus tr. de lapide Bezoar.* e *in Dioſc. & Hueblin.* f *lib. 17. de variet. rer. 97.* g *de medicam. Indiæ Orientalis cap. 21.* h *in nauig. in Indiam Orient. part. 4. cap. 43.* i *lib. 1. hiſt. Indiæ. cap 21. & ex eo Syluaticus.* k *lib. 4. cap. 40.* l *lib. 4. cap. 42.*

FORMA ANIMALIS.

ANIMAL hoc *a*, vt referunt qui ex illa regione redeuntes illud conſpexerũt, Ceruo valdè ſimile; cùm magnitudine, tum agilitate, & alijs notis, exceptis quibuſdam partibus, quibus cum capra magis conuenit: ſiquidem veluti capra cornua bina in dorſum valdè reflexa habet (vnde nomen capræ montanæ inditum) lata in extremo mucronata: pilos breues habet, coloris cineracei, cui rufedo admixta, quamuis aliorum etiam colorum in ijſdem montibus reperiantur. At Garzias *b*, hirci genus rufi aut alterius coloris

coloris, mediocri altitudine, & ſe rufum & prægrandem Goæ vidiſſe ſcribit. Sunt qui *c* figuram parui cerui & capreoli tribuant.

Quare cum partes quaſdam habeat cum Ceruo & Capra communes, commodius Ceruicapra *d* vocari poſſet; cerui enim inſtar agile *a* eſt, celeris curſus & ad ſaltum pronum, adeoque ferox, vt interdum Indos etiam occidat; acutiſsimi *e* auditus, vocis gemebundæ: in antris viuit, vtriusque ſexus mas & fœmina, gregatimque incedunt. Alij cerui *e* proceritate, ſed forma hirco ſimile dicunt: alij hirco *f*, aut magno arieti, coloris ruffeſcentis. Ioſephus Acoſta *g* ceruum imitari, abſolutè ſcriptum reliquit. At Chriſtophorus Hueblin (ex relatu Ioannis Hartmanni Hyruſs, qui tale animal in India vidit) refert, Capram hanc ſylueſtrem noſtris non abſimilem eſſe, niſi quod pulchrior & maculis rubris aut nigris aſperſa ſit.

Refert præterea Monardis, ſibi animal quoddam huic ſimile conſpectum, quod ex longinquis regionibus per Africam generoſo Archidiacono Nebienſi delatum, magnitudine cerui, capite & ore ceruino, agile inſtar cerui, pilis & colore ceruino ſimile: corporis forma capram referente, nam magno Hirco ſimile, hircinos pedes habens, & bina *h* cornua in dorſum reflexa, extrema parte contorta, vt hircina videantur, reliquis autem partibus ceruum æmulabatur. Illud au-

tem, addit, admirandum, quod ex turre se præcipitans, in cornua cadat sine vlla noxa, perinde atque pila vento plena subsultans ac resiliens. Vescebatur herbis, leguminibus, pane, omnibusque cibis oblatis: robustum & firma catena vinctum erat, quia omnes funes, quibus ligabatur, rodebat ac rumpebat.

Ast Ludouicus Guyon i Theuetum citat huic animali vnum tantum cornu tribuentis. Et quia C. Clusius in Garziam notis, Cornu & figuram & descriptionem adposuit, eadem hîc quoque subijcere lubet, ne quid quod de hoc lapide & animali apud auctores reperitur, omisisse videamur.

Cæterum, ait Clusius, mihi persuadeo, non futurum ingratum, si huic scholio, eius animalis, in cuius ventriculo celebratus ille lapis Bezar, in Orientali India generatur, cornu & vngulæ icones adijcerem, expressas quidem, curante Iacobo Gareto, aromatario Londinensi, qui eas ad me Francofurtum vsque mittebat, permittente verò Generoso viro Waltero Raulæo, cui obtigerant in parte prædæ earum rerum, quæ in prætoria illa naui ex Orientali India reuertente, & à nauclеris Anglis occupata, aduehebantur.

Erat verò illud cornu (cuius longitudinem non significabat) nigri coloris, incuruum, inferna & crassiore parte, qua capiti adhæserat, cauum (qua nota singulis annis, non

CORNV ET VNGVLA ANIMALIS BEZAAR in India Orientali generantis: pag.98.





non decidere; coniecturam faciebam) foris inæquale & multis tuberculis obſitum, inſtar fere cornu ceruini, supernâ parte læuius, & in obtuſum mucronem deſinens.

Vngula autem nigra etiam erat, & breui fiſſura diſcreta, pilisq; magna ex parte tecta: ſed cuius coloris, non erat additum. Hactenus Cluſius.

a *Monardes lib. de Bezáar.* b *lib.1. arom.cap.45.* c *Baccius de gemmis cap.34.* d *Cluſius, Camer. in Emblem.* e *animal rufum ferunt cerui proceritate, Iordan. de peſte tract.3. cap.9. ex hirci quodam genere, Salmuth in Baccium.* f *Ryff.pharm.reſtaur.* g *in histor. Indiæ lib.4.cap.42.* h *cornua habere dicitur duo ex fuſco colore nigra & ferè recta, leuiaque non abſque gyris & nodis caprearum, quam germani Gemſen vocant, cornibus ſatis ſimilia. Boetius lib.2.de lapid.cap.192.* i *lib.5.diuerſ.lect.cap.13.*

Huc ponatur figura.

LOCVS VBI ANIMAL HOC REPERITVR.

CAPVT XIIX.



ST quidem regio, in qua animal hoc degit, ipsa India ab omnibus, vt rectè Syluaticus, constituta: sed cum Indiæ nomine, non modò antiquorum India, sed & vniuersus is terrarum tractus, qui à Columbo, primùm apertus, & ad Occidentem positus, multis ac varijs prouincijs distinctus Indiæ nomine donetur, in vtraq; Indiæ parte, Orientali scilicet & Occidentali, animal hoc reperiri, similiter omnes consentiunt.

Indiam Orientalem Serapio *a* indicauit, & recentiorum nonnulli subscripserunt: sic & Indiæ Occidentalis partes, præsertim Peruuianam prouinciam, recentiorum plures, & inter hos, qui illas perlustrarunt, illis addiderunt: nouam Hispaniam, Iosephus Acosta *b* adnumerat. Verùm non in omnibus harum regionum prouincijs, sed in quibusdam tantùm reperitur, quare particularius loca ab auctorib. expressa subijciamus. Et licet Christophorus Acosta *c* in varijs Indiæ Orientalis prouincijs reperiri asserat, Garzias *d* tamen Persiam & nonnulla Malaccæ loca expressit, & ex Persiæ prouincia Corassone, & nonnullis alijs Indiæ locis adferri, scribit: addens,

dens, Indos in Sinarum regionem transferre, inde in Moluccas, & ex Moluccis Calecutiũ, vbi maior ſit illorum negotiatio. Quare Perſidi inquilinam dici refert *e* Iordanus: & ex Perſia, Conſtantinopolim & Callicutho in Luſitaniam deferri, Richardus *f* aſſerit. Sic in Pan regni Malacẽſis prouincia freque s Garzia & Linſcotto teſtibus: hic & in Patane *g*, quæ eſt ad terram Sian, etiam haberi, quemadmodum & in capo Singabura, ſcribit.

At non ſolùm in Perſia animal hoc reperitur, verùm etiam in India *h* maiore trans fluuium Gangen, in quibuſdam montibus Chię *i* vicinis, quam Ptolomæus ab vbertate & opulentia adeò celebrat, certis montibus Sinarum regioni vicinis, trans auream Cherſoneſum *e* ad Comarini promontorium, qua ad Chinarum regionem itur, è cuius ventriculo lapides exe̕cti in noſtrum orbem transferuntur: hæc *e* Iordanus: nam cùm in exercitus annonam iſtic multi prægrandes hirci mactarentur, in eorum ventriculis magna ex parte hos lapides repertos eſſe, Garzias aſſerit. Teſtatur quoque Rauwolffius *k* ſe in Alepo inter cætera vidiſſe lapidem, quem Bazaor vocant, quem Perſæ ex peculiari genere Hircorum, eorum in regione vulgarium, ſumant.

Auctor eſt Chriſtophorus Hueblin, ex relatu Hartmanni Hyruſz, lapides hos ex tribus locis Goam & Cochin adferri: ex regno Syá,

& vicinis locis, qui in India optimi censeantur, quia sunt omnium ponderosissimi: & admiratione dignum, quod ferè omnia pretiosa ponderosiora sint ea in regione, quàm in alijs Indiæ locis, quòd non solùm in hisce lapidibus, sed etiam in Adamantis sit expertus: siquidem Adamantes, licet alijs magnitudine pares sint, ponderosiores tamen multò sunt ijs, qui ex Bisuaga, ex regno Narsinga, nō longè à Goa & Cochin sita, adferuntur: Alij, addit, ex Ormus sinu Persico adferuntur, quos etiam magni faciunt. Tertij ex Insula Vaccarum adportantur, qui vilissimi censentur: quamuis omnes in Oriente, Asia, Arabia, & Persia in magno pretio habeantur: hæc ille. Et Christophorus Acosta *l* Corrazan Vaccarum Insulas, vltra caput Commorin dictum, iacentes, quæ in Oriente sunt, addidit. Sic Hartmánus Hyrusz *m* affirmat, se in vrbe Cochin à Stephano Alico diuite & primario mercatore, multos eiusmodi lapides emisse, qui eos ex Insula Vaccarum non longè à S. Thomæ sita, attulerat. Et Linscottus *n*, inuenitur in Vaccarũ Insula ad sinus Cambaiæ ostium tractui continentes vicina, quam Lusitanica classis subinde aquandi gatia adit, interfectis tamen multis hircis, in quibus hunc lapidem inueniunt.

Fragosus, ex Aluari Mendez, Commendatoris S. Iacobi testimonio scribit, illum in Arabia tales sæpiùs vidisse, esseque duum gene-

genererum, quorum vnum melius ex fælici Arabia: & alterum non tale ex Vaccarum Insula magis versùs Septentrionem adferatur.

Cùm ergo tanta sit regionum diuersitas, in quibus vnius, eiusdemque generis animal viuit, quis non concedet, vt rectè Syluaticus, posibile esse, vt aliqua in illius corporis forma, eiusque colore & cornibus differentia reperiatur? nisi fortè is, qui ignorarit animantium corpora ob aëris vim, aquarum varietatem, pascuorum diuersitatem, immutari posse. Nónne Hippocrates in lib. de aëre locis, & aquis, in Scythia Boues sine cornibus ratione soli inueniri dixit? Ab animalibus, plantis, & herbis eiusdem omnino generis & speciei, quæ cum in Orientalibus tum in Occidentalibus locis viuunt, & feruntur, exemplum desumat, qui voluerit: in eisque, licet eiusdem generis & speciei sint, diuersitatem tamen aliquam in colore, in magnitudine, & alijs animaduertet, & huius rei testimonia apud scriptores, cùm antiquos, tum recentiores, inueniet. Sic equos, boues in Europa, neque genere, neque specie differre dixeris, attamen in plerisque regionibus in colore, magnitudine, alijsque conditionibus inter se differre, notissimum est.

Insuper lapidem hunc in diuersis etiam animalium speciebus in prædictis regionibus viuentibus concrescere, Syluaticus affir-

mat, & hoc ipsius naturæ principijs minimè repugnare, & artem medicam hoc idem vt possibile concedere, asserit. Eadem errata ex quibus lapidem in animali dicto gigni docuerunt illi, si animalia bruta diuersæ speciei se commiscuerint, eandem herbam si comederint, quid prohibeat, quò minùs idem effectus in his euenire posſit? Vnum hoc tanquam necessarium supponendum est, huius diuersæ speciei animantia, in eo genere vniuersali conuenire debere, vt cum communi eiusdem naturæ participent, eodem quoque cibi genere vtantur: secùs neque eodem modo lapidem illa congererent: vires, in genere saltem, easdem non haberet, cum tamen herbæ illius medio, lapidem vim Alexipharmacam acquirere voluerint, vt infrà pleniùs dicetur. Hoc Iosephus Acosta *o*, aperte testatur, insuper affirmás omnia animalia lapidem hunc gignentia, in hoc conuenire, quod ruminent, & in niuosis & saxosis depascantur. Aëris igitur, pascuorum & aquarum diuersitas, in eiusdem generis & speciei animalibus, conditiones aliquas diuersas, & accidentia varia parere possunt. Possunt item diuersæ speciei animalia vnum eundemq; lapidem, in partibus internis colligere: quem quidem lapidem ijsdem de causis, diuersitatem in côditionib. suis tam externis, quá internis, essentialib. & accidentalib9, suscipere côtingit: sicuti etiam in sua facultate. Sed antequá lapidis huius

huius conditiones proponamus, lubet ostendere, quàm diuersa sit auctorum opinio, circa locum, in quo lapidem hũc generari volunt: quæ tamen neq; impossibilia, neque inter se cõtraria, neq; lapidis Bezaar dignitatem minuere posse, Syluaticus credit.

a *in suo agregat. de simpl. ca 386.* b *lib. 4. cap. 42.* c *de med. ex India Orientali cap. 21.* d *1. arom. 46. & Linscottus.* e *de peste, tract. 3. ca. 9 Lacuna: in Perside Sarracenus.* f *in epistola ad Episcopum Strigoniensem.* g *Linscottus part. 2 Indiæ Oriental. cap. 24.* h *Fragosius de arom. ex India cap. 10.* i *Chinarum regioni finitimus, Salmuth.* k *in suo itinerario.* l *de med. Ind. cap. 21.* m *in lib. Christoph. Hueblin.* n *in 4. parte Indiæ cap. 43.* o *lib. 4. hist. nat & moral. Indiæ cap. 42. & ex eo Syluaticus tract. de lapid. Bezaar.*

LOCVS IN ANIMALI VBI LAPIS HIC REPERIATUR.

CAPVT XIX.

ETsi lapidem hunc in animalis corpore genitum, indeq; extractum, recentiores affirment: horum tamen aliqui, nec animal, nec partem, in qua reperiatur, definiunt, sed ex animali quodam eximi tantum scribunt: alii ex repentis animalis *a* corpore: alii ex capra *b* montana, ex capra quadam *c* Indica. Alii partem designant, vẽtrem *d* animalis: alii ex ventre animalis *e* cornigeri: ex visceribus *f* Indici

animalis. Alii ex ventriculo capreoli *g* Persici: capræ *h* syluestris: capræ *i* montanæ: capræ *k* Persicæ: Alii ex ventre *l* capræ Indicæ: capræ *l* syluestris: ouis *m* aut hirci aut capri: Alii ex ventriculo *n* hirci in Perside: ex animali hirco *o* simili: alii ex bursa *p* fellea arietũ in Oriente: alii ex masculorum *q* caprarum vesiculis felleis. Alii ex corde *r* animalis cuiusdã: ex corde capræ *ſ* syluestris: Alii deniq; ex renibus *t* quarundam caprarum montanarum: ex interioribus *u* intestinis, aliisq; cauis corporis partibus, eximi tradunt.

Generatur ergo lapis hic in internis partibus & cauitatibus, potissimùm autẽ in ventriculo: non autem in maiore ventriculo, sed in prouentriculo, *x* in quem pabulum maiori ex parte reponitur, & ad meliorem coctionẽ præparatur, in quo eiusmodi lapides, nonnunquam nouem decẽ, pauciores aut plures, pro ratione ætatis animalis, inueniuntur: vel vt Garzias & Monardes scribunt, etiam Camerario *y* referente, lapis hic in ventriculo, vel potiùs in receptaculo quodam fasciæ modo formato, & ventriculo parte interiore adhærente reperitur. Etquidem vt referunt (Cæsalpino monente) propè meatum, vnde pabulum ruminatum in alterum ventriculum transmittitur. Sed ex quánam materia generatur?

a *Villanouanus de dosibus theriacal. ex quo Penottus in præfatione sui denarij.* b *Fragosus ex Gesnero de capra sylu.*

præsylus refert. c *Montuus ex Amati sententia.* d *Saxonia de plica. cap.59. & de febrib. cap.37.* e *Mercurial. de ven. & ex eo à Bra. li.1.* f *Baccius lib de gemmis cap.34.* g *Bodinus lib.2 theatri.* h *Monardes: Richardus: Lonicerus ex aliorum sententia: VVittichius: Hublin, qui addit, & nonnunquam quibusdam aliis, quoque locis: Abrahamus Lusitanus referente Manlio ad Cratonem epist.191. Cæsalpin. lib.2. de metall. 46.* i *Garzias: VVittichius: Salmuth.* k *Lacuna in Dioscoridem.* l *Amatus cent.3. cur.74. & 83. & ex eo à Bra.* m *Linscottus in nauig. in Indiam Oriental. par.4. c.43. ouium vel caprarum quarūdam, Arthus.* n *Paræus: Rauvvolffius: VVittichius ex Garzia.* o *Garzias: ex eo Sarracenus: Iordanus de peste tr.3 cap.9. Rauvvolff par.1. cap.6. Paræus lib.20. cap 37. in hirco simili animali vt plurimùm inuenitur.* p *Raby Moyses. tr.1. cap.9. ex eo Ardoynus 1. de ven.9. & 10. Monardes tr. de lap. bezoar.* q *Manlius ad Cratonem, ex Brudi Lusitani sententia epist.191.* r *ex Stomacho vel corde Amatus 2. in Diosc.39. Andernac. com.2. dial.5.* s *Chainus citante Arnoldo Manlio ad Cratonem epist 191. & ex hoc à Bra.* t *Fragosus ex relatu Aluari Mendoz.* u *Monardis lib. proprio* x *bursulam in ventriculo natam Petrus de Osma nominat.* y *in emblemat.*

MATERIA HVIVS LAPIDIS.

CAPUT XX.

ETsi huius lapidis materiā Arabes, q de eo scripserūt, nō expresserint, & recētiores ipsius essentiam particulariùs non videantur explicasse, quia lapis omnis Bezaar, quisquis ille fuerit, terream & crassam habeat substantiam, quę omnium lapidum vniuersalis materia, ab

Ariſtotele, Theophraſto, & aliis omnibus, qui de lapidibus ſcripſerunt, conſtituitur: Attamē cum Syluatico in huius lapidis materiam paulò pleniùs inquiramus.

Cùm lapis hic inſtar terrę in ſubtiliſsimum pollinem teri poſsit, ſubſtantiá eius terream eſſe patet: at cùm res plures ſint, quæ terræ ipſi, ex qua lapides fiunt, materiam ſuppeditát, vt eſt terra ipſa, quam pedibus calcamus, ſucci plantarum, aquarum, metallorum, & rerum aliarum quam plurimarum: idcircò Bezaaris materiam terream, Herbam quandam eſſe recentiores affirmant, vt Monardis *a*, & Ioſephus Acoſta *b* tradidere.

Verùm non tantùm herbá, ſed etiam venenū cōmeſtum, materiá terreá huic lapidi ſuppeditare, Monardes *a* his verb. recenſuit: Opinio eſt, quod ex veneno tàm pernicioſo à prędicto animali deuorato, & ex illis herbis adeò ſalutiferis depaſtis lapis Bezaar generetur.

At Garzias *c* herbæ non meminit, ſed lapidem hunc circum paleam quandam tenuiſsimam ſemper augeſcere, & veluti è multis tunicis contexi refert: teſtatus id ſe à viris fide dignis accepiſſe, omnes in Perſia collectos, ſimili modo circa palleolam efformatos inueniri: ſe ſuis oculis obſeruaſſe affirmás, lapidem huiuſmodi contritum, tenuē paleam in meditullio cōtinere: quaſi innuere voluerit, humores in lapides conuerſos, circa palleolá illam coaceruari. Quod tamen perpetuū non eſt,

eſt, cùm ſæpè in eius medio puluiſculus, vel etiam granum quoddam reperiri, infra oſtenſuri ſumus.

Sed hoc tanti faciendum non eſt, quaſi idcircò lapidis materia talis non ſit, ſiquidē dici poſſet ex herba commeſta humores genitos, & circa illam paleam coaceruatos, in terream illam lapidis ſubſtantiam commutatos eſſe.

Quod verò aliqui Serapionis *d* auctoritatē, difficultatem cauſare exiſtimant, quod is lapidis huius eſſentiā, non ab aliqua terræ ſpecie, neq; ab aliqua herba, aliáue re commeſta produci affirmet, ſed eius materiam metallicam conſtituit, dùm eius mineram in terris Syri & Indiæ, & in terris Orientis eſſe admonuit: quibus manifeſtè refutatur id, quod ex communi ſententia receptum eſſe oſtendimus, ſcilicet in animalis cuiuſdam interioribus lapidē hunc gigni: verùm, cùm & auctoritatem & ſenſum ſupra capite quinto explicauerimus, eò Lectorem relegamus.

Sed ad rem: lapidis Bezaar materia eſſentialis ergò erit, ex venenis deuoratis, & ex herba quadā poſt commeſta, poſtmodùm in animalis ventriculo, in lapidem ſimul cōcretis. Si enim Medici rectè ſtatuerunt, lapideæ materiæ generationem in hominis aut animalis bruti parte aliqua fieri, quia excrementum aliquod terreū & craſſum, à calore partis (in qua lapis concreſcit) aduritur, & ſic in lapideam ſubſtantiam conuertitur; cur non

etiam ex aliis rebus cõmestis crassum & terreum excrementum gignentibus (vt sunt venena, & herba peculiaris) in eiusdẽ animalis ventriculo, lapis Bezaar pariter subcrescere posit? Ad hoc respondent, rectè quidẽ Medicos de homine id pronuntiare, non verò de brutis: hominis enim appetitum ad pleraque talia, eaq; diuersa præter rationem & necessitatem, comedenda sæpissimè incitari, ex quibus frequentissime lapidibus materia suppeditetur. Sed in brutis secùs fieri, cum iis à natura insitum, & vt tantùm cibum sibi familiarem assumant, & solum in ea quantitate quæ ipsorum nutritioni sufficiat. Quòd si modum excedant (rarissimè autẽ animalia, præsertim quæ cicurata sunt excedunt) ægrotare quidem, sed rarissimè in iis lapides concrescere.

Verùm hæc causa vnica videtur esse, quod non ex alia re, quàm ex venenis, & herba illa ab animali Bezaar generantis, commestis, lapis ille gignatur: quod hęc sit materia natura sua apta ad excrementum crassum & terreum producendum, & quòd fortè hisce plùs quàm par sit vescantur, ad quòd etiam inuita impelluntur: nam cum venena, quæ deuorant, minimè nutriant, in excremẽta conuerti necesse est. Sic & herbas cuiuscunq; generis sint, pręsertim quæ hortenses non sunt, vel quæ minimè nutriunt, excremẽta multa producere, notius est, quàm vt probatione indigeat.

Sed quòd nimia quantitate herbas deuorent, causa esse potest, quòd postquàm vene-

na ad ſatietatem deuorarint, & ab iis ſe lædi celerrimè ſenſerint, mortemque timentes, ad herbã ſalutiferam, & quidem naturali inſtinctu, (quemadmodum canis ad gramen caninum, Cynogroſtin-dictum; & ceruus ſagitta petitus, ad Dictamnum) deuorãdam, ſtatim accurrunt, & valetudinis recuperandæ, vitæque ſeruandæ deſiderio, impelluntur: & cum iis ſaturentur in ventriculo eorũ excrementa cruda colliguntur, quæ lapidi materiam aptiſsimã ſubminiſtrant: quæ omnia ex Monardis & aliorum teſtimonio cõfirmabimus.

Boetius materiam lapidis tantũ ſuccũ herbarum aromaticarum & ſalubrium in montibus naſcẽtium, cenſuit: cuius hæc ſunt verba. Materia vnde lapis generatur, herbarũ eſt ſuccus viſcoſus & terreſtris, aut ſi mauis dicere, terreſtris herbarum ſuccus in humorem reſolutus: quę ſi aromaticæ & ſalubres fuerint, lapidis augent vires: ſi inſipidæ vt gramen, lapidem nullius facultatis proferunt. Quod Indis optimè notum eſt. Nam animalium in planis locis degentium lapides floccifaciunt, tanquam ad rem medicam inutiles. In montanis verò degẽtium ad venena alioſq; morbos difficilimos ſanandos in maximo habent pretio. In montibus enim herbis odoriferis, ac quæ ad varios morbos vtiles ſunt, victitant. Nunc generationis modum ſubiiciamus.

a *lib.2.hiſt.ſimp.ex India c.1.* b *l.4.nat hiſt.hiſt.& moral.Indiæ.c.42.* c *l.1.de arom.c.45.* d *in tr.de ſimpl.ex Mineral.de ſumpt.* e *lib.2.de lapidib.cap.193.*

GENERATIONIS MODVS.

CAPVT XXI.

QVod suprà de Ceruis scripsimus, eos serpentes deuorare, & saturos ad calorem ingenté attemperandum, aquæ frigidæ se immergere, & ibi donec calor ingens sublatus sit, nihil bibẽdo persistere: illud quoq; Monardes *a* de Ceruicapra, ex qua hodiernũ Bezaar extrahitur, refert. Posteaquã enim ea, quæ Plinius de *b* Ceruis scripsit, quæ superiùs etiam adduximus, narrasset, subiungit, Clusio vertente.

Istæ Ceruicapræ in India eadẽ agunt, quæ Plinius de Ceruis scripsit: ferarũ enim antra subeunt, & anhelitu suo animalia noxia educunt, & vorant: deinde ad loca aquosa se conferunt, in quibus se mergunt, donec veneni vim extinctã esse sentiant, ab aquę potu prorsùs abstinentes. Deinde aquâ egressæ, multas salutiferas & insignium facultatũ herbas, per aruum depastum eunt, quas naturali instinctu venenis resistere cognoscũt: eaq; ratione naturalis caloris auxilio, ex veneno ab illis deuorato, & depastis herbis, virtute quadã specifica infusa, generationis tempore in internis ipsius animalis partibus, & aliis cauitatibus, magni & parui lapides generantur.

Et Christophorus Acosta *c* Orientalis lapis hic, in ventriculis animalium dictorum gene-

generari creditur, & quidem mediante quarundam herbarum medicarum virtute, quæ iis in regionibus, in quibus hæc animalia reperiuntur, proueniunt, & ab ipsis depascuntur.

Sic Iosephus Acosta c referũt Indi, quemadmodum à maioribus suis accepere, in prouincia Xausa, & aliis regni Peru locis, multas esse herbas & animantia venenata, quæ & aquas, ex quibus bibunt, & prata, quæ depascuntur, anhelitu suo inficiunt: inter herbas has, vnam esse valdè salutarem, quam Vicugna, & alia animalia quæ lapidem Bezaar generant, naturali instinctu deuorant, se hoc modo à veneno tàm aquarum, quàm pascuorum, præseruantes, ex qua herba lapis in eorum ventriculo generatur: mox subiicit: hanc opinionem esse Indorum, quæ à Peruuianis probetur, quod sanè ratione nõ careat, & cũ eo, quod Plinius de capra montana refert, conuenire, quod nimirum herbas venenatas depascantur & non inficientur.

Apud Insulę Vaccarum incolas, opinio recepta, lapidem hunc ex herbis quibusdam depastis generari, eoq; genito, morbidas & scabiosas reddi: quæ animalia, licet lapidis conquirendi causa non interficerentur, nihilominùs morerentur, vt Hyeblinus, ex relatu Hartmanni Hyrusz refert: hicq; ex Stephano Aluo, earum regionum mercatore, & in simplicibus Oriẽtalibus versatissimo cogno-

uit: quemadmodum etiam calculum humanum, omnibus aliis lapidibus, tàm contrà venena, quàm alios morbos præferendum esse. Addit insuper, vt plurimum in annosis & scabiosis capris reperiri, & quo seniores & scabiosiores sint, tanto maiores & pulcriores in iis lapides reperiri.

Quare ex sententia eius, qui Gualtheri Ryffij pharmaciam reformatam auxit, pro certo habendum, lapides hos ex herbarum optimarum succo, præsertim earum, quæ in montibus copiosè proueniunt, nasci; cùm lapides ex iis, quæ in planitie pabulátur exempti, tantarum virium non esse affirment; & quo capræ hæ diutiùs viuunt, tantò lapides, cùm indies incrementa sumant, maiores fiũt. Hinc Libauius *e* creditur ex cibo fieri nobili, quo quæ non victitant, non generant nobile. Et Camerarius in emblematibus: asserunt, lapidem ex capris montanis ablatum præferri, cùm sit ob pabulum odoratissimum plantarum aliis multò præstantior. Quòd verò virtute singulari herbarum illarum depastarum generari, creditum sit, causam Linscottus refert, quia in nullis aliis locis istiusmodi inueniri certum sit, etsi animalia specie eadẽ alibi frequentia reperiantur. Hinc Manlius ad Cratonem *f* scribit, se ab Abrahamo Lusitano cognouisse, lapidem hunc gigni ex certa herba nostris regionibus insueta, & in Persia tantum, & Insula Vaccarum Indiam versùs cognita.

e *singul. part.* 3. *lib.* 4. *in schol. ca.* 1.

f *epist.* 191.

Refert Boëtius g, Imperatorē Rudolphum II. oui anserini magnitudine aut paulo maiorem habuisse, è quo poculum dum confici iussisset, in ipsius meditullio herbæ eximiè redolentes (circa quas crustæ & laminæ superinductæ à natura fuerant) repertæ fuerunt.

g *lib.2.de lapid. c.191.*

Retulit mihi nobilis Austriacus, se dûm in Hispania viueret, cognouisse, animalia hæc, postquàm serpẽtes deuorarint, radicẽ, quam contra Yerua, id est, contra venena Hispani vocant, comedere, & ex serpentis & radicis mixtione, lapidem hunc gigni.

Hanc autem radicem Nicolaus Monardes *h* descripsit: est autem Iridis radicibus valdè similis, sed minor (multis filamẽtis oblongis, subflauis, prædita, cuiusmodi aliquot ante biennium apud Prçfectum Oberkirchensem, cum ex acidulis rediremus, vidimus) ficulnei folii odore, quæ ex Charcis Peruana prouincia aduehitur; Hispani, Indias inhabitantes, contrà Yerua, quasi dicas, Alexipharmacum appellant: quoniam earũ puluis ex vino albo sumptus, aduersùs omne venum, (vno sublimato excepto, quod sola lactis potione extinguitur) præsentisimũ remedium sit, vomitione illud reiicere faciens, aut per sudores euacuãs. Sed & amatoria pocula, eo puluere hausto, reiici ferunt: ventris etiam animalia pellit. Gustata radix, aromaticum quiddam cũ acrimonia coniunctum sapit: quare calida

h *de simp. Indice ca.17.*

secundo gradu videtur. Hæc Monardis, C. Clusio *i* transferente. Et sanè radix hæc hodie apud Hispanos lapidi Bezaar præfertur, eiusq. grana aliquot contra venena exhibentur: qua & ipsi Florentini in morbis contagiosis vtuntur.

i *& ex hoc, Lugdunensis historia l.18. cap.46.*

Lubet & hoc ex Salmutho *k* per transennā aspergere, quòd nonnulli animal istud serpentibus quoq; vesci, partimq; in succum & sanguinē, partim in lapidem Bezaar eos conuertere asserunt: quò mysticè declaretur, ab iis vitiis, vel rebus etiam aduersis, quibus alii succūbere, aut omnino perire solēt, viro forti, ac virtute prædito, nihil periculi metuēdum esse, sed eum insuper inde propter constantiam & recti iudicij robur magis confirmari & Spiritus alacriores conquirere. De quibus extant Gregorii Nazianzeni versiculi è Græcis ita Latinè facti.

k *in Pancirolla, quæ ex Camerarij Emblematibus desumpta.*

Grauibus nihil mouetur incus pulsibus.
Infracta casus mens repellit anxios.

Idemque hoc Emblemate Camerarius *l* expressit.

l *centur.2. embl.64.*

Nulla venena probis vitij, fortisq; malignæ.
Obsunt: quin potiùs robora dant animis.

Sed vt de lapidis materia concludamus, quòd si quispiam dixerit, herbæ hunc in modum de pastæ, quidpiam à natura insitū esse, cuius occasione succus eius facillime in lapidem conuertatur, non abs re, meo quidem videre, dixerit: Ad quod statuendum, mouēt ea, quæ Plinius *m* de Lithospermo refert, his verbis: Inter omnes herbas lithospermo nihil

m *lib.17. cap.11.*

nihil eſt mirabilius: aliqui Aegonychon (exonticon habet Ægineta) alii Dioſpyron, alii Heracleos vocant: Herba quincuncialis ferè, foliis duplo maioribus, quàm rutę (oleæ habet Dioſcorides *n*) ramulis ſurculoſis, craſſitudine iunci; gerit iuxta folia ſingulas veluti barbulas, & eorum in cacuminibus lapillos candore & rotunditate margaritarũ, magnitudine ciceris, duritia verò lapidea. Ipſi, qua pediculis adhæreant, cauernulas habẽt, & intùs ſemen: naſcitur & in Italia, ſed laudatiſsimum in Creta. Nec quicquam inter herbas maiore quidẽ miraculo aſpexi: tantus eſt decor, veluti aurificum arte alternis inter folia candicantibus margaritis: tàm exquiſita difficultas lapidis ex herba naſcentis.

n *lib.3 ca. 158. de lithoſpermo.*

Hæc ſanè à Plinio propoſita in herba, quæ vulgò Lachryma Iobi, vel Moyſis, vel Iodoci dicitur, & Lithoſpermum arundinaceum vocare ſolemus, pulcrè obſeruantur, ſiue hanc Plinius exprimere voluerit, ſiue non. Hæc eſto lapidis Bezaar in ventriculo animalis concreti materia.

Modum generationis *o* eleganter Boetius expreſsit: Generatur, inquit, lapis in marſupio prædicti animalis ſucco herbaceo ac terreſtri à tenuioribus partibus ſecreto: cui dum portio ſucci terreſtris ipſius animalis accedit, paulatim humido expreſſo cõcreſcit in lapidem terreſtrior pars. Quæ, ſi ſimilis ſuccus nõ ſtatim ſit præ manibus, leuore obducitur,

o *lib.2. de lapidib. 2. cap.192.*

lapilli formam induit & quandam in extima sui parte polituram recipit. Huic accedens postea circumquaq; (absolutis naturæ coctionibus) noua materia, noua crusta inducitur, crassa vel tenuis pro affluentis materiæ quantitate: quæ iterum exsiccata & indurata, alia crusta obtegitur: idq; toties à natura fit, donec ad iustã quantitatẽ venerit lapis, aut materia augendo lapidi idonea nõ amplius à natura suppeditatur. Nam aliquando excrescit ad oui anserini quantitatem: paulatim enim augetur, donec animal intereat.

QVO TEMPORE GENERETVR ET DE HVIVS lapidis laminis.

CAPVT XXII.

LApidem hunc, Veris ac Æstatis tempore, ex herbarum quarundam succo, quibus Capræ illæ victitant, congregari affirmant: at Autumno & Hyeme accedente, alio pabulo deficiente, lapidem hunc ruminare & pro pabulo vti. Rem ita se habere, ex eo probari inquiunt: quòd eædem capræ Veris principio, aut Hyemis fine, (Æstatis fine habet Lonicerus) capræ lapide prorsùs careant, tamen cùm autumni principio (Æstatis fine Lonicerus) notabilem semper habeant: hæc

hæc Richardus refert. Nunc de Laminis.

Concrescit initio circa paleam quandam tenuissimam ex pabulo ruminato (vel vt Paræus in formam coaguli sensim aggeritur circa festucam laminatim) succo ambiente in crustam friabilem transeunte, semper augescens, cum temporis processu, succus alius atq; alius (vt in fine præcedentis etiam capitis ostendimus) superueniat, ita vt lapidis coagmentatio per crustas, (alii laminas, cortices, pelliculas, tunicas, squamas vocant) fiat, veluti è tunicis multis contextus, vt Garzias, *a* & alii omnes tradidere. Miro sanè naturæ artificio, ut rectè Monardes *b* per laminas sese mutuò amplexantes amplificatus & compositus, vt in cæparum putaminibus & inuolucris videre est: quo pacto *c* & vesicæ calculos omnes principio à renibus ducto, pedetentim succrescere, auctor est Fernelius: semper enim in medio & in centro lapillum habent rubentem, cui mucosa materia sensim iungitur, & lapis quotidie augetur. Ea enim ratione generari obseruare licet, si lapidem contritum inspicias, in eius enim medio, huiusmodi paleam tenuem, monente etiam Garzia, inuenies. Imò *d* sæpe laminæ seu crustæ fractæ apparent, vt in meditullio herba aut festucæ fragmentum quæ lapidis generationi basin præbet, appareat, & conspectui se præbeat.

Sunt autem laminæ hæ adeò leues ſplendentes, vt ſingulæ magna arte expolitæ videantur, ita quidem, vt lamina etiã exteriore ſublata, altera, quæ ſubeſt, ſplendidior multò conſpiciatur: & quò vlterius progreſſus fit, clariores & ſplendidiores apparent: hæ pro lapidum magnitudine, vel craſsiores, vel tenuiores ſunt, quo enim maior, tanto craſsior cortex eſt, & è contra, vt Hyeblinus ex relatu Hyruſz tradit.

Huius rei rationem Syluaticus hãc reddit; quod cũ lapides hi in animalis ventriculo per additionem creſcant, vt in omnibus pariter animalibus lapides gignentibus, quæcunq; illa fuerint, euenit, eadem materia quarumcunq; tunicarũ exiſtẽte, ab eodem calore elaborata, eiuſdem etiam omnino coloris, ſoliditatis & conſiſtentiæ vt ſint, neceſſe eſt. Intimæ verò propter maiorẽ elaborationem ſplendidiores euadunt: prior enim ſecundę & ſecũda tertię, ac ſic deinceps in elaboratione cedit, cũ quæ priores ſunt, maiore ſemper elaboratione fruantur, etiam ob minorem materiæ quantitatem, quam habent. Sed notandũ hunc ſplendorem internum, Orientalium tantum proprium eſſe, quorũ laminæ ſolę & etiam externę ſplendeant. At occidentales, quorũ laminę ſiue tunicę eundẽ prorſus in modum, vna ſuper aliã contextæ ſunt, cũ ſplendore externo careant, eiuſdem coloris cũ exterioris tunicæ ſuperficie, internas tunicas habent. Vtcunq; ſit, ex-

ſit, externi cuiuſuis coloris, vltimæq; ſuperficiei conſiſtentiæ, quæquæ illa fuerit, eiuſdem & internas laminulas eſſe, ſi dixeris: iam omnia, quæ in coloris externi diuerſitate & nitore, cum in Occidentalibus, tum in Orientalibus iſtis lapidibus, determinata ſunt, dixeris. Vniuerſalis ergo regula conſtituenda, vt laminæ omnes, tam externæ, quàm internæ & penitiores eundem colorem & nitorem, eandemq; conſiſtentiam habere debẽt; ſi lapides genuini fuerint.

Et licet extrinſecus denſior ac ſolidior videatur, vbi tamen rumpitur, & fragilis & poroſus apparet, ſine aliqua arenoſitate: & ſi inter dentes ponatur, diſſoluitur, ac ſi panis cruſtula eſſet, Richardo referente. Hinc Monardis *h* lapis hic tener eſt, & alabaſtri inſtar radi poteſt, & ſi diuitius in aqua hæreat diſſoluitur: quem in ſenſum, mollitiem & lenitatẽ huic lapidi à Serapione attributam eſſe, dici poteſt.

a *lib.1.arom.cap.45. & ex eo Sarracenus, & Vvittichius: ſic & Linſcottus, & ex hoc Arthus.* b *lib. proprio, & ex eo Vvittichius, Salmuth, Ryff. reformat. & Syluaticus.* c *Iordanus de peſte tr.3.cap.9. & Gabelkhofer.* d *Boetius lib.2.de lapid.cap.191.* e *Monardes, Cluſius, ex his Syluaticus.* f *Paræus.* g *Monardes lib. prop. & ex eo Vittichius, Salmuth & Syluaticus.* h *lenis & blandus Salmuth.*

DE FORMA, COLORE, ODORE, ET SAPORE lapidis.

CAPVT XXIII.



VM lapides hi differant forma, colore, magnitudine, pondere & densitate, primum de eorum figura seu forma exteriore agemus.

Etsi omnes vtraq; extremitate obtusi sint, non mucronati *a*, & plerique *b* sint oblongi glandis effigie: imò & formâ, & mole, vt plurimum glandem referre, sunt *c* qui velint, formâ tamen multum variant: nam modo glandem quernam *d* æmulatur, & quidem absque sua capula *e*: alij *f* forma columellæ sunt: alij ossiculi dactylorum *g* instar, oblongi sunt, paulò tamen *h* crassiores: alij *i* castanearum formam imitantur, vna parte sessiles, & altera gibbi: alij *k* triangulares: alij rotundi, tanquam *l* orbiculi, vel vt *m* auellanæ & nuces: alij subrotundi: alij columbarum ouis similes: imò renis *n* figura. Refert Monardis se vnum habere, qui renem hœdi perfectè referat, qualem & nos apud Collegam nostrum D. D. Platerũ vidimus, & adpinximus. * Cardanus *o* sic formam expressit. Fabæ longitudine & altitudine, sed latitudo tanta est, quanta crassities, vt fructum Ricini quasi, nisi quod

quod longius est, referat: rectus est lapis, formamq; columnæ habet, leuis, sed mollior etiam quam leuis. Verum admonet Rauwolfsius, reperiri, qui illis nec forma, nec bonitate conferendi sint: quare studiosè curandum, ne quis à Iudæis Alepi degentibus, qui hos quoque vendunt, decipiatur. Verum quod tanta sit horum lapidum in figura varietas, nemini mirum videri debet: cum, vti supra monuimus, lapides hi ex accidente, in internis dictorum animalium partibus, & illis quidem diuersis concrescunt, figuram hanc vel illam propriam habere haud possunt, imò facillimè hanc vel illam acquirũt. Quod exemplo à lapidibus in hominum renibus, vesica, tam vrinaria, quàm bilaria genitis, sumpto comprobari potest. Hactenus de forma.

Quoad superficiem, magna ex parte leues *p* sunt, & æquales *q* (vel vt Iordanus, lapis hic glaber, leuis splendore coruscus) foris elegantissimè politi. Ad quod Orientales lapides insigniter splendeant: Occidentales splendore careant, ab omnibus sine discrimine affirmatum obseruatumq; fuisse, Syluaticus asserit. An verò natura sua tales? Refert Hueblinus, ex relatione Hyrusz, natura sua pulchros & splendentes non esse, sed ita poliri, seque artem hanc à Iudæo in Cochin didicisse Hyrusz asserit: qua de re etiam infrà.

a *Monardis Vvittich Salmuth Gyon: Boetius l.2.c.191.*
b *Amatus; Garzias, ex hoc Vvittichius, Cæsalp. metall.*
c *Saracenus de peste.* d *Iordan. tract. 3. cap. 9.* e *Ri-*

hardus, Lonicerus, Paraus, addunt ferè. f *Garzias.* g *Paræus.* h *Iordanus. l. c.* i *Monardis, Iordanus, Ryffius, Boetius.* k *Christ. Acosta.* l *Monard. & Iordanus.* m *Ryff.* n *Rauvvolff. Iordanus; & Boetius.* o *Cardan. 17 de var. rer. 97.* p *Saracenes: & in Alepo lenes Rauvvolfius.* q *Linscottus.*

COLOR LAPIDIS.

QVemadmodum lapides hi forma variant, ſic etiam colore varij ſunt (licet parum *a* referat) & quamuis plerique *b* ex viridi nigricent, ſiue *c* atrouirentes, vel *d* obſcurè, vel dilutius *e* virentes, vel virore ſubfuſco nigreſcentes, aut colore *f* herbaceo nigricante, aut palleſcente ſint, reperiuntur tamen fulueſcentes cinericei, ſubobſcuri ad cœruleum tendentes, ex albo *a* cinerei: aut *g* ſubcinerei (atrocinerei *h* rarius,) inſtar Malorum, quæ inſana vel Melanzana Italis dicuntur: ſiuè vt Lacuna, coloris legitimi oliuaſtri, aut qualis Varniganarum: vel coloris *i* fului ad fuſcum inclinantis, vt caſtaneæ colorem æmulari videantur; ſiue ſpadicei, vel vt Paræus, nunc ſanguinei, nunc mellei, aliàs ſubflaui, ſæpiùs tamen viridis nigricantis, qualis in felibus *k* zibetum fundentibus lucet. Quare Monardes *l* pleroſque dicit eſſe felini coloris, hoc eſt, venis illis præditi, quibus diſtinctæ feles Aligalium excernentes, Saturi videlicet cinericei; vel vt Cardanus *m* cinerei coloris, ſed rubiginoſo mixti, cum ſplendore, vt quaſi gemma videatur: ad colorem *n*, &

quaſi

quaſi ſpeciem ferri, igne perpoliti. Agnoſcit Heurnius *o* glaucum, fuſcum, viridem, album, qui aliquantulum glaucefcit. At rubrum putrilentum nunquam conſpexit Iordanus, niſi friabilem, leuitate non pororum raritate, ſpongiam referentem. Vt plurimum tamen eos, ex nigro vireſcentes *p* affirmauit, & quidem rectè, Monardes: quod quidem ratione haud carere, cenſuit Syluaticus: ſiquidem horum lapidum colores varij, cauſam manifeſtam habeant. Nam ſi ex collectis cruditatibus, propter venena & herbam illam manducata, ab illius animalis ventriculi calore interno in lapidis ſubſtantiam mutatis, dicti lapides fiunt: hos ſanè iuxta maiorem, minorémve cruditatum humiditatem, variamq́; mixtionem, magis minúsve à calore elaboratam, colorem varium acquirere contingit. Humidior enim cruditas à minore calore elaborata, albedinē ſuſcipit: minus humida, in quam maior & intenſior calor egerit, nigredinem acquiret. At ſi herbæ illæ maiorem partem cruditatum fecerint, color viridior euadet: at minus viridis, ſi vnà cum herbis, aliæ res cruditatem maiori ex parte fecerint. Hæc faciliùs credet, qui lapidum, qui in hominibus concreſcunt, varij coloris cauſam, aliquando contemplatus fuerit. Credent etiam ijdem, rectè Monardem dixiſſe, lapillos illos vt plurimum ex nigro vireſcentes eſſe, ſi conſiderauerint herbas à dictis animalibus manduca-

tas in veneni iam assumpti remedium, in lapilli materia maiores partes habere: eam ob causam, quia ad vitam fugientem retinendam, maiori cum auiditate & etiam ad satietatem multam, manducantur. Cum autem herbæ viridis coloris sint, talem ideo colorem retinent cruditates. In his dein cum calor intensus agat, & præsertim ob venena ante assumpta maximè auctus, cruditas illa viridis aduritur, quandoq; etiam intensius, propterea color niger facillimè introducitur, qui cũ viridi mixtus, colorem ex nigro virescentem constituit. Orientalium hac de causa lapillorum istorum, multò plures Occidentalibus, eiusmodi coloris esse contingit, quia calor in illis animalibus Orientalibus, regionis occasione maior est: cum Occidentales cineritij coloris, cum nigrore aliquo admixti maiori ex parte sint, quia materia albidior est, & minus à calore elaborata, propter animalium calorem minorem, & quidem regionis frigidioris causa. Hactenus de colore.

a *Hueblin.* b *Garzias, ex eo Vvittichius, Hueblin, Salmuth. Boetius.* c *Rauvvolff.* d *Linscottus.* e *Christoph. Acosta.* f *Cæsalp. de metallis.* g *Saracenus, Boetius.* h *Ryff addit, multos flauos reperiri.* i *Saxonia de febrib. p. sti. f. 27.* k *cinerei obscuri vt in felib. zibetum egerentibus. Salmuth.* l *lib. prop & ex eo Vvittichius.* m *17. de rerum variet. 97.* n *Richardus, & Lonicerus.* o *de peste, & ex eo à Bra.* p *interdum flauescens & subuiridis, plerunq; pullus, spadiceus, rarius aut ex viridi nigricans, Boetius lib. 2. de lapide cap. 191.*

ODOR ET SAPOR.

ODor huic nec gratus eſt, nec etiam ingratus, vt rectè Garzias *a*; quare omni odore deſtitui, aſſerit Lonicerus. Saporem quod attinet, etſi Sarracenus *b* ex Garzia referat, ſaporem primò ſtatim occurſu haud iniucundum, ſed diutius ore contentum, graueolens & hircinum quiddam reſipere: attamen Cardanus *c* Scobem ſaporem vllum referre aſſerit; & Richardus, ſaporem illi nullum, vel potius gratum tribuit: & à Caſtro *d* inſipidum præfert.

a *& Sarracenus de peſte.* b *de peſte.* c *lib.17.varièt.rer.97. & Lonicerus.* d *de morb.mulieb.*

DE MAGNITVDINE PONDERE ET PRECIO.

CAPVT XXIV.

VT verò figura & colore hi lapides differunt, ſic etiam magnitudine, pondere & ſubſtantia variãt: Etenim licet *a* magnitudine pares ſint, pondere *b* tamen diſcrepant: quare alios alijs leuiores, alios alijs ſolidiores videas. Et quamuis magni & exigui inueniantur, magni tamen rariores ſunt, & ab illarum regionum illuſtribus viris, Garzia *c* ſcribente, expetuntur ob id, quod eos valentioris facultatis eſſe, ſibi perſuadeant.

Syluaticus ſcribit quoſdam Pomum Arantium æquare, quæ magnitudo, Garzia monente, rara admodum & peregrina. Rudolphus II. Imperator, oui anſerini magnitudine, aut paulo maiorem habuit, Boetio teſte. Oui magnitudine corticoſum, ducêtis coronatis à reducibus ex India redemptum, Iu. Baro à Bollwyl habuit. Refert Amatus, oualis ferè magnitudinis, Iu. Dominam Beatricem à Luna, Venetijs à nobili Luſitano, qui apud Indos prorex fuit, centum & triginta aureis ducatis emiſſe.

Hic lubet adponere, quæ Ferrantes Imperatus præſtantiſsimus apud Neapolitanos pharmacopœus, Anno 1609. 1 Maij ad me inter cætera perſcripſit. Intellexi te ſcribere de Bezaari animali Indiæ quadrupede, quare de re profectò admiranda te monere volui: vtpote Cardinalem Burgenſem ex Hiſpania ad noſtrum Summum Pontificem miſiſſe lapidem Bezaar (ſi ita eum appellare liceat) admirandæ magnitudinis, ponderis decem librarum, naturalem, nō factitium, rotundum, cinereum, corticibus donatum, quemadmodum parui habent: non credo eſſe ex animali Bezaar, quod ſcribunt eſſe magnitudinis Capræ, ſed alterius animalis cornigeri multo maioris. Nec exiſtimes dictum lapidem manu factum & falſum eſſe, quemadmodum repe-riuntur aliqui compoſiti ex puluere veri lapidis Bezaar, & radicibus eius herbæ, quæ ab Hiſpa-

Hiſpanis vocatur Contra Hierua, ſimul iunctis cum Gummi Arabico: quæ herba multum prodeſt contra febrim peſtiferam, venena & quidem bono cum ſucceſſu exhibetur. Viſum ergo fuit de hac re te admonere, cùm mihi videatur res rariſsima, nihilominus vera, cuius rei teſtis ſum, &c. Sed ad rem.

Maximi oui gallinacei amplitudinem vix excedunt, plerique vt oua columbarum, & exiliores reperiuntur *f*. Ludouicus Gyon *g* ex Theueto refert, vidiſſe ipſum Cairi apud Patriarcham Græcum, magnæ nucis magnitudine, quo ab Arabe capitaneo, Chriſtiano facto, fuerat donatus: addit, rem miraculoſam fore, ſi tantæ magnitudinis reperietur. Nuce auellana paulò maiorem, rex Cochin inter pretioſa dona, maximi muneris loco, Regi Luſitaniæ in prima expeditione miſiſſe (qui omnium primus à Luſitanis in Hiſpaniam illatus fuit) Amatus & Fragoſus ſcribũt. Verùm rectè Sarracenus, columellę, aut glandis molem vt plurimum refert: ſic quoq; alij *h* amygdalę, alij fabę magnitudinem æquant. At maiores, à regionis primatibus aſſeruantur, & quod maximè notandum, in maioribus potius dolus contingit.

Proditum eſt *i* illarum regionum venatores, adeò peritos ac exercitatos eſſe, vt ex ſolo animalis intuitu, quænam magnum vel paruum lapidem geſtent, dijudicare poſsint: quæ enim maiores habeant, minus agilia &

ſubtriſtia eſſe: quin imò ſi ex ijs animalibus aliquod mortuum reperiatur, lapidem valdè magnum geſtare, indicium certum eſſe.

Pondere quoq; variant, inueniuntur namque, qui quindecim & duodecim drachmas *b* pendent, imò ponderoſiores adhuc reperiri ferunt: drachmarum quinque Garzias habuit: Syluaticus admonet, multò plures circumferri minores, vnciæ communis pondere minores, plus minúsve. Verum drachmæ vnius, ſcrupulorum duorum, & drachmæ dimidiæ pondo reperias: imò Hueblinus refert, ex Inſula Vaccarum adferri, quorum quindecim, viginti & plures vnciam vnam non ſuperent: in Goa verò & Cochin, vnius vel duarum drachmarum, & etiam ponderoſiores haberi.

Quod verò horum lapidum magnitudo & pondus variet, nemini mirum videri debet, ſiquidem non ſemper eadem materiæ quantitas, ex quibus lapides hi generantur, in omnibus animalibus colligitur: nec quoque eorundem prorſus idem auctionis tempus exiſtit. Etenim à materia copioſiore, maiorem, à pauciore, minorem procreari neceſſe eſt. Sic cum lapides hi per materiæ acceſsionem in animalis ventre augeantur, prout longiore, breuioréve temporis ſpatio in animali ſubſiſtunt, maius minúsve incrementum acquirunt. At magnitudinis, ſeu augmenti huius metam quandam eſſe, ratio ſuadet: ſin ſecus, inim-

in immenſum excreſcere poſſent: quæ ſanè meta, à maiore vel minore latitudine loci in quo gignuntur, dependet. Quare & pondere varient oportet: quamuis huius varietatis cauſa, quoque referri poſsit in eorundem ſoliditatem, cum horum aliqui ſubſtantia ſint denſiore, ſiue materia compactiore, aliqui minus denſa, juxta maiorem vel minorem caloris in eorum materia actionem: idcirco Orie͂tales, Occidentalibus ſolidiores ſunt. Poſſe tamen in vna eademq́; regione, alios alijs ſolidiores eſſe, ex Serapionis ſupra adducto teſtimonio probari poteſt, dum aſſerit horũ lapidum quendam in India eſſe multæ humiditatis, leuem ac mollem, molliciei ſine ſuperfluitate; quam humiditatem & mollitiem ad tactum, Syluaticus minorem duritiem & ſiccitatem interpretatur, cum lapides omnes in genere duri & ſicci ſint.

PRETIVM.

CVm magnitudine & pondere lapides hi non conueniant, & de ſucceſſu eius miraculoſo, mira prædicentur, mirum non eſt, ſi vno eodemq́; non veniant pretio. Quare, Monarde referente, horum pretium variat; apud Calecutos namque tam ingens pretium, vt legitimus lapis coronatis aureis quinquaginta, perinde atque Hiſpali æſtimetur: & Garzias *a* ſcribit, vnum drachmarum quinque, in Luſitania ſexaginta quatuor au- *a ex eo Vrstichius.*

reis Lusitanicis (qui Clusio monēte, vndecim Vngaricis æquipollent) venisse: Et Amatus, vt ante quoq; monuimus, vnius meminit, qui 110. aureis ducatis emptus fuit.

In Goa & Cochin, pro vncia, viginti, & viginti quinq; Taleri, aliquando plùs, aliquando minùs persoluuntur, prout vel pauciores vel plures vnciam constituunt: Lapides verò vnius vel duarum drachmarum, & etiam maiores separatim venduntur, ita vt Æthiops albus, Ethnicus, Turca aut Iudæus, pro eleganti lapide, quinquaginta & centum Taleros faciliùs persoluat, quàm Lusitanus, Venetus, aut Armenus, quemadmodum Hueblin ex relatu Hyrusz, scribit. Quare rectè Iordanus *b*, raritas, & insani, qui in emendo fiũt, sumptus, solis Regibus & Imperatoribus ferè vernas fecit, idcirco ad viliora nobis migrandum erit.

b *de peste tract. cap. 9.*

Et Linscottus *c* scriptum reliquit, in Insula atque vrbe Macau, ditionis Chinensium, lapidem hunc per Masas vendi, & quamlibet Masam Bezaris, duobus tribúsve ducatis venire, provt magnitudine & bonitate excellunt. Et Boetio, anno 1600. solet ad pondus in inferiori Germania drachmam vnam pendens Orientalis, duobus Ducatis vendi, in Germania superiori quatuor: Occidentalis verò dimidiato pretio: dum magni sunt, quia rari & à Principibus ad ostentationem desiderantur, intenditur ad libitum venditoris pretium.

c *2. parte Indiæ c. 27.*

d *lib. 2. de lapid. c. 194.*

AN

AN ET QVOMODO LAPIDES HI ADVL-terentur.

CAPVT XXV.



Vm de lapidis huius ſucceſſu miraculoſo, & quaſi remedio ad omnes grauiſsimos morbos conuenientiſsimo, multi multa (at quam rectè haud ſcio) prædicarint, mirum non eſt. ſi lapidis huius dignitas & pretium creuerit: verum etiamſi ob ſpem lucri, lapides plures, arte ad naturalium imitationem conficiátur.

Si enim Serapionis tempore lapides multi & quidé naturales reperti fuere, lapidi Bezoari ſimiles, qui tamen proprietatib. & effectibus huic non correſpondebát, quam ob cauſam, vt idem aſſerit, multi errarunt, quis mirabitur auaritia & malitia hominum creſcentibus, ſi dixerimus hoc ſeculo artificiales pro naturalibus obtrudi? quam ob cauſam Bezoaris vſus (de vero non loquor) non modo inutilis, ſed etiam periculoſus euaſit.

Quare dicimus cum Augenio, verum & genuinum, non modo admodum rarum, ſed rariſsimum eſſe: ideoq́; Medicis ſedulo inuigilandum (modo eius vſum planè neceſſarium crediderint) ne ab hominibus improbis, qui deſiderio lucri ſæpiùs vnum pro altero vendere ſolent, decipiantur: cum & Mat-

thiolus asserat, se iam dudum plures lapides similes vidisse, sed an veri, an adulterati sint, se nescire: imò, si Serapionem & Rhasin consulat, non videre se, cur lapidem hunc legitimum esse probet. Adauget sanè difficultatē, quod in ipsismet regionibus, in quibus lapis Bezoar ex animali colligitur, tales arte conficiantur, ita vt dolus difficulter, nisi lapis cōminuatur, detegi posit. Quare merito Baccius veretur, ne Arabiæ vel Orientis mercatores auaritia ducti, arte quadam adulterent, & colore quodam obducant, quemadmodū & alijs rebus Chymicis vsuueniat: & sæpè, addit, falsos, si frangantur frusta dura terræ coctæ, aut gypsi more, relinquere, qui tamen pro Orientalibus & preciosis vendantur.

Ad sententiæ nostræ confirmationem faciunt, quæ Monardis [a] habet, inquientis, tam multos adulterinos aduehi, vt ex centum vix denos legitimos inuenias, quemadmodum ipsimet Indici scriptores fatentur istic multos adulterinos conflari. Nam Iosephus Acosta scribit, Indos vbi lapidis huius vsum commendatum cognouere, statim arte multos confecisse & pro veris falsos ad alias regiones transmisisse: Guidonem à Vazare ciuem Hispalensem, qui totum nouum orbem perlustrarat, præsertimque Chinæ regionem, affirmasse, retulit Monardis, & ex eo Syluaticus, Indię populos falsos lapides Bezaar componere solitos fuisse. Cuius rei etiam Christopho-

[a] *lib. simpl. medic. ex India Occid. cap. 34.*

ſtophorus Acoſta, vt infra oſtendemus, nos admonet.

His addit Syluaticus, quis eſt, qui Italicorum ingeniorum ſummam acutiem, & excellentiam cognoſcat; quid item, quantumque auri ſacra fames, mortalia pectora cogat, ſciat; qui ſimnl etiam non credat, & in Italicis regionibus adulteria hæc eadem frequentiſſimè committi, horumq; lapidum numerum inſignem aſtutè ſatis confici? Perſuadere hoc poteſt facilimè quemque, lapidum huiuſmodi quantitas in Italia propemodùm infinita, vnà cum vili eorundem pretio: hæc ille.

Quæ ſanè haud dubiè, Magnum illum Herculem Saxoniam *b*, Patauinæ ſcholę profeſſorem, mouere, vt huic lapidi parum tribueret: dum admonitionis cauſa, inquit: lapidi Bezoartico, ſiuè Bezoar, ſiuè illum intelligamus, quem in ventribus animalium inuentum tantopere celebrant, ſiue cerui lacrymam, parum confido: magnatibusque ac principibus conſulo, ne in eo tanti coemendo ſint vſq; adeò faciles. Nam talis eſt impoſtorum verſutia, vt arte fabrefactum lapidem, nullius frugi, viginti, quadraginta, aliquando pluribus coronatis, venundare ſoleant. Ego certè, addit, non abſq; cauſa hunc parui pendo, qui toto eo tempore, quo Venetijs medicinam feci, ipſo frequẽtiſsimè vſus, & eo quidem optimo credito, vtpote huic vel alteri Senatori Veneto, à maximis Principib. dono

b *lib. de plica cap. 59. qui li. de febrib. peſtif. ca. 37. hæc habet, ſi lapis reperiatur probus, etiam mihi probatur.*

dato, aut religiosis Franciscanis habito, quem ex Indijs orientalib. delatũ, asserebant se manib. ꝑprijs ex animalis ventre extraxisse: nullum tamen inueni fructum, neq; sudorem inspexi illum salutarem ab his tantopere decãtatum, sed lethalem tantum ac diaphoreticum: quã ob causam præsenti tempore, illius vsum ꝑrsus intermisi, & cęteris prætermittendum suadeo: hæc ille. Fatear sanè oportet, me hactenus sæpè vsum hoc lapide, sed nihil laude dignum præstitisse, sed plerosque ex eius vsu attonitos redditos animaduerti.

lib.4.meth. medcali c.2. Quare cum Francisco Vallesio *c*, Regis Hispanię Medico cubiculario dicimus, vereri ne omnes sint falsi (licet secus Solinandro *d* videatur; qui Bezoaris lapidis ꝓbatissimi nobis semper copiã esse, asserit) inprimis cum etiam nunc apud Germanos, horum lapidum, præsertim occidentalium copia reperiatur. Nam vnde quæso earũ tanta copia nobis suppetit? cum Indici scriptores attestentur, potissimũ Garzias, tanto in pretio apud Indos haberi, vt necessum sit omnes ad Regẽ eius regionis, in qua generãtur, perferri, ita vt non sine difficultate inde haberi posśũt. Imò testantur Indos magnates eos sibi reseruare, & alijs magnatib. pro splendido munere dono mittere.

2. Cõsili. 60.

Adde insuper, quod in vnius solius animalis ventre (in Oriente dico) duo, tres, vel etiã quatuor tantum lapides reperiãtur: licet Petrus de Osma in Peru, nouem ab vno animali se ex-

ſe extraxiſſe ad Monardem ſcribat: nec ſemper, eodem referente in dictis animalibus reperiuntur: quare eorum copia eſſe non poteſt. Cum enim morbus quidam ſit lapis, in animalis cuiusque ventre, aut alia parte genitus, ſiue potiùs quidpiam à morboſa cauſa genitum, omnia & ſingula illa animalia, in eundem affectum perpetuo incidere, auctore Syluatico, dici non poteſt. Quòd verò lapis hic à morbo dependeat, Chriſtophori Acoſtæ teſtimonio comprobari poteſt, dum aſſerit, animalia illa, ob lapidem inſigniorem, ventri ipſorum incluſum, mori, & mortua à venatoribus reperiri, & ex mortuis lapides extrahi. Idem teſtatur, venatores, dum ea inſequuntur, ex lento & pigro inceſſu, cognoſcere, quænam lapidem maiorem habeant, quòd ſanè argumentum, non omnia prædicta animalia, perpetuò lapidem in ventre habere.

Accedit, quòd ea animalia à venatoribus maxima cum difficultate capiantur, Monarde his verbis atteſtante: Indiani hæc venantur, interficiunt armis, laqueis & per inſidias: adeò enim ferocia ſunt, vt aliquando venatores interimant: agilia enim ſunt & ſaltu veloci. Hinc veriſimile nobis fit, hoſce lapides adeò numeroſos eſſe non poſſe. Quare ſcitu planè neceſſarium, quomodo lapides hi adulterētur, dein, quæ lapidis veri notæ ſint quibus've ſignis à falſis diſtingui poſsint.

QVOMODO ADVLTErentur.

QVod falſi conficiantur non ſolum ab Indis, verum etiam à Iudæis certum eſt: ſed quomodo, quaue ratione, & cuius rei admixtione, non ita conſtat. Indos etenim inueniri, qui ex maſſa quadam adulterinos conficiant, Monardes libello proprio refert: aſſerens, illos tamen legitimi binas notas, laminas ſcilicet & puluerem imitari non poſſe. Et Fragoſus, idem de Indis refert: paleam tamen vel puluerem, qui intus contineatur exprimere non poſſe, ex quo adulterium agnoſcatur. Sunt qui ex lapidum fragmentis & pice artificiosè iunctis veris ſimiles confici, & pro veris vendi ſcribant.

a *lib. ſimpl. Indiæ Oriēt. cap.* 21.

Quare modũ, quo adulterati conficiantur, Chriſtophorus Acoſta *a* plenius expreſsit: vtpote ex Creta, cineribus teſtarum oſtrearum ſanguine ſicco & lapidibus Bezahar minoribus ſubtiliter contuſis, & cum aliquo liquore ſibi incognito, ſimul diligenter incorporatis, ita vt naturales & veros æmulentur: & quia maiores minoribus, veluti maioris efficaciæ præferantur, idcirco eius magnitudinis efformare, ex qua plus vtilitatis ſperare, dolumq; melius tegere poſsint. Idem *b* capite de Manna, in quo de eius adulteratione agit, aſſerit ita artificiosè confici, vt etiam exercitatiſsimi, lamina externa inſpecta decipiantur, &

b *eadem lib. cap.* 66.

tur, & nisi frágantur, à vero & naturali distingui non posſint, & tales ex Ormuz. Malabar & colonia Cochin dicta, vbi Regia eſt deferri. Quare Cluſio ad Garziam, & ex eo Fragoſo, auctoribus, Vlyſsibonę mercatores licet magni æſtiment, ea tamen conditione vendere nolunt, vt emptor periculum faciat, an legitimus ſit. Imò conſueuere iſti nebulones Cinabarim, Antimonium, Argentum viuum, ignis artificio variè compingere, conglutinare, tingere, & exſiccare, vt verùm Bezoar æmuletur. Quis quæſo lapides ex creta, calce, oſtrearum teſtis, & ſicco ſanguine confectos (vt ex Acoſta meminimus) taceo ex Cinabari, Antimonio, Argento viuo & ſimilibus confectos, nocentiſsimos & lethales eſſe non dixerit? *Ryff. pharmac. reſtaur.*

Sic & Hyruſz, cuius ſæpius meminimus, ipſi Hüeblino, Medico eximio retulit, dum in India viueret, in ſuperiore Cochin fuiſſe diuitem Iudæum, Moyſem Villelam nomine, qui ex paruis lapidibus Bezoardicis, magnos duarum & plurium vnciarum pondere conficiebat, & magno pretio vendebat: paruos in puluerem comminutos, peculiari quadam aqua glutinoſa, pro ea quà volebat magnitudine compingebat. Sed tales ab iis, qui nouerant, & probarant, emptos non fuiſſe; nec ipſum potuiſſe ex Iudæo, licet ſingularis eius amicus foret, conficiendi modum intelligere.

QVIBVS NOTIS, SIVE SIGNIS LEGITIMOS COgnoſcere, auctores doceant.

CAPVT XXVI.



Vm ergò conſtet lapides hos adulterari, omnino neceſſarium eſt legitimi notas cognitas habere, quas tamen nõ ita tuto proponi poſſe, Saxonia *a* aſſerit: imò ferè impoſsibile eſſe Syluaticus cenſet, quia talis tantaque ſit impiorum hominum auaritia & aſtutia, quorum ingenia auri deſiderium tantopere acuat, vt lapidis iſtius omnes conditiones naturales tam externas quàm internas perbelle adeò imitentur, vt ferè diſcerni nõ poſsint. Nihilominùs tamen conuenit, Medicos hac in re diligentes eſſe, cum ſæpiſsimè iſtorum lapidum adulteratorum vſus nocentiſsimus eſſe poſsit: præterquam enim, quod ea facultate careant, cuius potiſsimum ob cauſam vſurpantur, Alexipharmaca nimirum: verum etiam propterea, quod in iis conficiendis, aſſumuntur ea, quæ maximè nocere poſſunt. Attamen cum varii modi adulterinos à legitimis dignoſcendi inuenti ſint, notas omnes, quas apud auctores reperimus, ordine referemus: at quantum ad rei veritatem inueniendam valeant, & quantum

tum iis fidei sit tribuendum, omni diligentia perpendendum erit.

Desumuntur autem notæ à diuersis: à forma: à laminis: ab interiore cauitate: à pondere: à commistione cũ calce, vel etiam tinctura: ab euanescẽtia in auram carbonibus si iniiciatur: à flatu: a friabilitate, liquatione & dissolutione in aqua: ab infectione dentium, & à collisione ad dentes: à probatione cum acu facta: à lapidis fragmentis: à magnitudine: à vomitu: & deniq; ab experientia, periculo videlicet in bestiis facto.

A forma: ex sola forma veros à falsis discerni posse censuit Baccius *b*: eos enim qui formam renum, aut oui columbini æmulentur, exterius læuigati, & expoliti sint, falsos esse.

A laminis seu corticibus: cùm omes modò veri sint corticibus *c* multis sibi inuicẽ incumbentibus ceparũ instar constent: quamuis alii *d* aliis pluribus, aut paucioribus tunicis prædititi sint: sic etiam alius *e* alio durior, compactior, vel laxior sit. Attamẽ Monardes *f* notas duas ponẽs, legitimũ dicit, si læuibus & quasi expolitis laminis constet, & si exteriore sublata, ea quæ subest, multò splendidior cõspiciatur. Hinc *g* glabrum leuem splendore coruscantem commendat *h*.

Refert Syluaticus Paulum Cigalinum, qui multos lapides Bezaar diligẽtissimè obseruarat, maximá fidem tribuisse, si tunicę omnes siuè laminę, haud minùs interiores, quàm ex-

teriores, vbi pollice tenuiſsimū quendā puluerē deterſerimus, leuiſsimæ omnes, terſiſsimæ *i* ac ſplendētes ſeſe offerāt: quas verò impoſtor confecit aſtutè, præter exteriorē reliquas eſſe aſperas, & ſplēdore deſtitutas, quod læui tunicæ arte alia adnecti non poſsit.

Iā verò quatuor hic opiniones inuenio: aliis laminam exteriorem ſplendentem: aliis hanc rudem: aliis ſecundam ſplendentem: aliis interiorem laminam rudem requirentes.

Verùm artificio ſplendētes reddi, Hueblin refert: naturales enim rudes eſſe & inęquales, quales ſunt illi, qui ex veſica humana eximūtur, Baccius auctor eſt *k*. Idemq; addit, artificium ex politura cognoſci, falſos enim læuigatos & expolitos exterius eſſe.

Lacunæ, legitimus, læuis, ſplendens, ſquamoſus, ex plurimis ſquamis, quarum tamen prima minùs lęuis aut ſplendens & friabilis: & Iordano, bonitatis argumētum, ſi ſuccedens pellicula, vel lamina ſuperiore ſplendidior ſit: & *l* Paræo, ſi laminæ, quæ primam ſequuntur, clariores & ſplendidiores appareant.

Cōtra Saxonia *m* refert Luſitanos ſcriptores aſſerere: ſi cortex interior ſit rudis, probi argumentū eſſe, ſi verò ſit politus, ſicut exterior, ſophiſtici argumentū eſſe. At Boetio, cōſtat ex tunicis ſiue cruſtulis politis interdum & ſplendētibus, ſemper magis iis quæ ſubeūt: nonnunquam aliquantulum ſcabris, extima præſertim parte & reliquas complectente, vt

in ve-

in veficæ & renum calculis videre licet.

Lubet adponere ea, quæ Hueblinus ex quodam Hyrusz nomine de falfis cognouit: Falfi corticibus deftituuntur (cum impofsibile fit cortices arte conficere) cauitatem in centro habent, in qua lapillus aut fructus alicuius granũ, cum puluere continentur: eiusmodi plures fe vidiffe afferit, cum Indiani foleant certis compofitionibus tales conficere, emptoribus non concedentes, vt periculum faciant corticésne habeant, aut veri fint. Subiungit, Indianum quendam Ethnicum Goa in ædes, fuas detuliffe lapidem Bezaar trium vnciarũ, Andrea Marco primario mercatore præfente, quem cùm dictus Marcus falfum agnouiffet, eum mallei ictu in frufta comminuit, Ethnicus verò auffugit: hæc ille. Sed quod Baccius fcripfit, has laminas fi frangantur, aureos fulgores, fiue aureas fcintillas amittere: id præterquam quod à nullo ex fcriptoribus, qui eas regiones perluftrarunt, animaduerfum eft: à nemine etiam aliorum, id obferuatum fuiffe legimus.

Ab interiore cauitate, quam alii veris, alii falfis tribuunt. Communis fententia eft, legitimos & minime adulteratos, in meditullio concauos effe, vt notat Monardis *n*, nullũ cor *o* aut matricem habere: vt aquilinus, *p* quem aëtitem dicunt: & hanc fecundam facit & primariam notam, Monardes *q*. fi interius concauus & puluere eiusdem *r* cum lapide fubftantiæ, plenus fit: quem pulucrem *f* ab in-

teriore lamina recessisse volunt, & iisdē *q* viribus præditum: quare maximè *r* commédatur, atq; ipsi etiam lapidi præfertur: quo puluere falsi carent, Fragoso etiam teste.

Alii paleam in concauitate repertam, pro signo probi habēt, vt Fragosus: etenim circa paleam tenuissimam, quæ iuueniatur, si lapis conteratur, concrescere, Garzias *t* tradit: vel circa festucā laminatim, vt Paręus. Sic Acosta, in meditullio semper aliquid reperitur, siue paruū *u* cinereum granulum, aut herbam siccam conglobatam, aut paleā tenuem: & Richardus, plerunque dum frangitur, cauitas in medio apparet, in qua vt plurimū festuca paleæ reperitur. Sunt qui paleam in falsis reperiri velint & qui falsis cauitatem tribuant, ut paulo ante ex Hueblino monuimus: contra Cæsalpino, adulterati, si frangantur, in meditullio cauitatem non habent, neque paleam, sed aliquid aliud. Hinc Saxonia, *x* addunt probum cognosci, si lapis frangatur, si in meditullio puluis reperiatur: si verò granum, festuca reperiatur, sophisticum. Ego, addit, inueni aliquando, quos existimaui omnium præstantissimos, & tamen in meditullio folia exsiccata reperiebátur: quare mihi persuasi, hoc signum non concludere: ratio, quia congeritur in ventre animalium post alimentum assumptum: assumunt autem varia alimenta. Itaq; fieri potest, vt huiusmodi materia in ventriculo concrescat, circa folium, ergo

non

non concludit argumentum: hæc Saxo i a.

Quare Monardes y asserit, se vidisse confringi quendam, ad obseruandum an legitimus esset, & laminis constaret, sed in centro z granum, aut semen quoddam repertum, super quod Indus impostor lapidem formarat. Sanè & ego duos vidi, in quorum altero phaseolus exiguus, quem adpinximus, repertus, in altero nucleus Myrobalani Indi forma, vtroq; tamen lapide, magno cum successu se vsos testabantur. Sic Iosephus Acosta, in Occidentali nucleos Pini Castellani, vt infra capite, de lapidis Occidentalis generatione plenius monebimus, obseruauit.

Sanè diuersa hæc, quæ de re huiusmodi hunc in modum affirmata audiuimus, contraria inter se non esse, & omni ex parte possibilia, Syluatici est opinio. Nam cum primum dicti animalis calor internus in lapidis materiam agere incipit, si is intẽsus fuerit, & materia non multa, hæc maximè exsiccatur. Addita deinde ad lapidis auctionem alia materiæ portione, hæc quoq; ab eodem calore aduritur & exiccatur: obq; propinquitatem prior iam valdè exiccata magis adhuc exiccatur, & in puluerẽ tandem, vt reducatur necesse est: cauitas propterea formata remanet. Sed si crassioris illius herbæ partis quidpiam, quod durius sit, in prima elaborata materia esse contingat, non potest illa ob crassitiem multam in lapidem & puluerem verti: cui cùm

ſtatim alia addatur tunica, & huic alia conſe-
quêter, caloris actione ad vltimam internam
partem ampliùs non perueniente, illa herbæ
portio, eo in loco cõſeruatur. Quod idẽ ſi pa-
lea aliqua, acus, ferrum, pineus, aut tale aliud
quidpiá ab animali manducatũ fuerit, eo tem-
pore, quo lapis ſui ortus initium ſuſcepturus
eſt, facillimè eueniet. Confirmatur hoc exem-
plo lapidum, qui in hominibus concreſcunt,
in quorum medio interdũ acus, feſtuca parua
aut quid ſimile reperitur. Syluaticus, acũ ſe-
mel obſeruauit: ſemel etiam cordæ fidicinæ
portiunculá in veſicam, per penem, in quem
imprudenter immiſſa fuerat, irrepſam. Hoc in
eo lapide, qui in animalis ventriculo concre-
ſcit, euenire facilè concedes, cum in hoc ali-
méta quoq; craſsiora, moram longiorem tra-
hant: & quod animal ex ruminantium gene-
re eſt. Quod verò Garzias dixit, tenuem pa-
leam ſemper in lapidis Bezaar meditullio re-
periri: id, vt aliqui cenſent, abſolutè nõ enun-
ciauit: ſed de his tantum quos in Perſicis ani-
malibus genitos, obſeruauit.

A pondere: ſi pondus illi leue ſit, perfe-
ctioni attribui, tradit Richardus *aa*: contra
verò Linſcottus *bb*, quo maior & grauior, eò
nobilior carior, & efficacior, eiuſdem cũ aliis
lapidibus duritiei, minus tamen ponderoſus.

A commiſtione cum calce & tinctura, &
euaneſcentia in auram, ſi carbonibus iniicia-
tur. Lapidem, vt refert Chriſtoph. Acoſta, lin-
gua

gua humectatum, vel calci vel muro parum affricant: vel calcis puluerisatæ parùm volæ manus indunt & lapidem nonnihil affricant: quod si probus sit, calcem colore viridi eleganti subitò inficit: si verò adulterinus calcem tali colore non tingit, & si inficiat, obscurus magis est; vel vt Boetius: si calce viua aqua admista ungatur lapis, ac illa paulo post flauescat, legitimum lapidem multi iudicant: alii chartam creta fricant, deinde supra cretam lapidem fricãt, si fricationis linea viridis appareat, legitimum lapidem arbitrantur. Sic Rauuolfius, *dd* inter cætera veri lapidis signa, certissimum hoc ex mercatore didicit: si portio calcis viuæ, & huius lapidis puluis, aqua addita ad pultis formã, diligenter misceantur, & exsiccari sinãtur: postmodũ in puluerẽ redacta, si flauescat, ex Persia allatus & legitimus censetur: si verò albus, pro falso habetur. At à Castro *ee* aliã notam addit: si lapidis puluerem cum calce & aqua misceas, colorem ex pallido virentem referet, & si carbonibus accẽsis iniiciatur, in auram penitus euanescere asserit: Sunt qui calcem, in vola manus: cum aqua dissolvant, dein lapidem affricant, quòd si colore subcroceo eandem tingat, verum probumq; astruunt. Paulò aliter Lonicerus, qui pro tertia nota hanc posuit: si lapis hic sputo aut aqua soluatur, & per pannum lineum album coletur, hicq; colore tingatur, tunc bonus ac verus erit. At cõtraria est Bac-

cii opinio, qui ſcribit, quando lapis hic cum ſaliua hominis manus palmæ affricatur, ſi ibi tincturam, vel maculam quandam relinquat, falſi notam, à vero enim Bezoare minimè fieri: & Ryffii reform: dolus cognoſcetur, ſi parum humectentur & manui affricentur, tunc colorant.

A flatu: Mauritani, ſcribit Garzias *ee*, lapidem manibus comprimunt: deinde ſpiritu inflant: quòd ſi aër permeet, adulterini indicium eſſe volunt. Paulò plenius Chriſtoph. Acoſta: ſi pugno firmiter includatur, ita vt ſpiritus inflatus alibi quàm per ipſum permeare nequeat, probi ſignũ: quod ſi falſus ſit, ab vna parte fractus, & ſpiritu inflato, hic per aliam partem tranſit. Et Paræus, alteram notam probi tradit, quod digitis compreſſus flatu oris, bubalini corii inſtar, inflетur: nam ſi flatus perrumpit, nec in eius denſitate perſiſtit, pro adulterino habetur, cuiuſmodi multi ad nos importantur.

A friabilitate, liquatione, & diſſolutione in aqua: Etenim bonum comminutum ſcintillare, alabaſtri modo facilè abradi & limari poſſe, & ore detentum in liquorẽ abire, aſſerit Iordanus *hh*. Verum ſquamam primá friabilem, dicit Lacuna: Richardus verò ſcribit, licet extrinſecus denſior ac ſolidior videatur, vbi rumpitur fragilem tamẽ ac poroſum apparere, ſine aliqua arenoſitate, & ſi inter dentes ponatur, diſſolui, ac ſi panis cruſtula eſſet.

Sic

Sic alii *ii* eum laudant, qui diutius in aqua maceratus liquefcat. Boetius *kk* etenim hæc habet: leuis eſt hic lapis & blandus, vt alabaſtri modo abradi poſsit, & in aqua hærens, aut etiam ad linguam facilè liqueſcat. Contra Hueblinus, qui tres præcipuos & certiſsimos probandi modos recenſet, primum tradit eum, ſi aquæ bullienti iniiciatur, vero lapidi nihil obeſſe, ad adulterinum molleſcere & diffluere;

Ab infectione dẽtium Cæſalpinus *ll* aſſerit, experientia compertum, ſi lapis verus ſit, & ſyncerus dentes eorum nigreſcere, qui hauſerint, ideo cauere, cum deuorant, ne medicamentum dentes attingat, cochleari intra fauces demiſſo: & hoc ſignum eſſe, vim aliquã deleteriam cõtinere, vt ſoleant alexipharmaca.

A colliſione ad dentes: Hueblinus, pro tertio probandi modo tradit, ex relatione mercatoris Hyruſz nomine: qui in India aliquandiu vixit, & plures lapides Bezoar coemit, hac potiſsimum probatione vſum: lapidem dentibus anterioribus alliſiſſe, quod ſi ſonum clarum parui ſilicis inſtar ederet, pro genuino habuit: falſi ſiquidem ſonum obtuſum inſtar rei putris, & mollis exhibebant. At Chriſtophorus Acoſta eos, qui concuſsi, reſonẽt, falſos aſſerit, quod in nigris obſeruetur.

Ab acu: iubet enim Hueblinus acum ſumere, ad candelam accenſam candẽtem reddere, & lapidi infigere, quòd ſi ſubeat, aut

lapis à calore mutetur, bullæue excitentur, falsificati signum esse; & Cæsalpinus, adulteratos deprehēdi inquiunt, si ferro candente perforentur, calefacti mollefiant: synceris hoc nequaquam contingere. At Syluaticus refert, fuisse qui existimauerint cognosci adulterium, acu candente in lapidem immisso, si malè oluerit: est enim, addit, signū partem materiæ admixtam vri ac fuligines tetrum odorem spirantes emittere: quòd non contingit in germano & vero lapide.

A lapidis fragmentis: si lapides confracti frustula siue fragmenta admodum dura sint, & terræ coctæ aut gypsi more relinquantur, adulteratos esse, Baccius statuit, & maximam adulterii certitudinem, cum eodem Syluaticus concedit.

A Magnitudine: Iosephus Acosta scripsit, aliquos Indiæ incolas voluisse, lapidis magnitudinem insignem, quæ communé eius magnitudinem nimis excedat, adulterium indicare: & ipse Syluaticus, huius lapidis excedentem quandam magnitudinem maius testimonium imposturæ semper existimauit.

A vomitu: Grani vnius vel duorum pondere exhibitus, venenū euomi facit, quo experimento probatur. Cardanus.*mm*

A periculo facto in bestiis, & quidem dupliciter, vel veneno ipsis solum exhibito, vel prius foris applicato, & postmodum lapide hoc dato. Quoniā Seplasiarii *nn*, falsa & ficta

pro

pro veris sæpe obtruſerunt, non aliter vænit, quàm periculo beſtiarum nece facta: duobus enim catulis aut felibus toxicum deleterium, aut venenum omnium deterrimum detur: deinde alteri ex catulis, tantulum pulueris eius lapilli ingeritur: ita fit, vt ſi alter ex catutulis, cui antidotum nullum datum ſit, moriatur, alter incolumis euaſerit, lapidis integritas indicetur. Et Lonicerus pro ſecũdo experiundi modo, ſcribit, alicui beſtię, vt gallo, columbæ, anſeri, aut homini exhibendũ venenum: deinde huius lapidis pulueriſati, & in aqua conuenienti, diſſoluti, propinandum.

At Cluſius ſuis in Garziam notis *oo* ſic expreſsit: optimum ſolebant experimento deprehendere, quod hoc modo fiebat: filum toxico illinebant, (herbam baleſteram vocari aſſerunt Cluſius & Fragoſus, & ſuccum eſſe radicum hellebori albi Cæſalpinus loco cit. ſcribit) dein per canis, aut alterius animalis pedem, aut aliam partem, filum traiiciebant, filo in vulnere relicto. Canis ilicò ea ſymptomata habere incipit, quæ eos, qui toxicum biberunt, comitari ſolent: cùm verò ſymptomata grauiora vrgent, & canis concidens deſperatus videtur, tũ puluerem ab hoc lapide abraſum, & aqua dilutum in os iniiciunt: nam ſi legitimus eſt, auxilium ex eo remedio animal ſentit: ſic minùs, adulterinus cenſetur. Sed hodie mercatores *pp* examen id recuſant, quaſi promiſsis reſpondeant.

Hæ notæ ſunt, quas apud auctores reperi. Lubet & Boetii ſententiam adponere: Eligendi ſunt (inquit) qui ex capriceruis paſcua in montanis habentibus extracti ſunt. Nam qui ab iis, qui in planis locis degunt, eximuntur, viribus prorſus carent, quod herbis ſalutiferis non paſcantur, vt illi qui victum in montanis quæritant, & aromaticarum herbarũ copia ſaturantur. Proinde Malacenſes vilipenduntur. Capriceruos enim in paſcuis ad lanienam alunt. Perſici verò in pretio ſunt, quod in montanis degant. Præter hæc lapidis ſubſtantia, color & forma diligenter examinanda eſt: nam ii laudãtur maximè qui è nigro ſeu rauo colore virides videntur, & quorum puluis ſubuiridis eſt. Deinde qui ablata cruſta ſuperiore, inferiorem ſplendentem habent, ac in meditullio concaui ſunt, aut arenam lapidi ſubſtantia ſimilem, ſed ad venena efficaciorem continent, quiq; præterea ad linguam aut in aqua liqueſcunt, nihilque arenoſum habent. Qui has notas habent, ſinceri & Orientales iudicantur. Nullũ tamen certius probitatis indicium, quam ſi venenum homini aut cani detur, & oblato puluere euadat. Quis enim montanum à paluſtri, aut adulterinum à legitimo (quem Indi imitari poſſe exactè dicuntur) diſtinguere melius quam effectu, qui à tota lapidis eſſentia manat, poteſt.

a *de fe-*

a *de febrib. pestif. cap. 37. pag. 98.* b *de gemmis eleganter formati sunt, Ryff. reform. Syluaticus.* c *Hueblin Boetius.* d *Salmuth in Pancirol.* e *Ryff. reform.* f *lib. proprio, & ex eo Vvittichius.* g *Gabelchofer in Baccium: leuem splendentem.* h *absq; sapore, Heurnius de peste: ex eo à Bra.* i *Crustarum splendor non ab omnibus pro indubitato legitimi lapidis signo habetur, Boetius lib. 2. de gem. cap. 194.* k *de gemmis: Ryff. reform. & Syluat.* l *de peste tr. 3. cap. 9. Gabelhof. & Ryff. refor.* m *de febrib pestif. cap. 37. lib. 2. de lapid. cap. 191.* n *lib. prop. & ex eo Clusius in Garziam: Vvittichius: Syluaticus.* o *Salmuth in Pancirollum ex Monardi citat.* p *Iordanus de peste tract. 3. cap. 9. & Gabelchofer.* q *Paræus & Fragosus.* r *ex Monardi Salmuth: eiusdem substantiæ, pollentium tamen virium, Iordanus de peste & Gabelchofer.* s *Ryff. refor.* t *Sarracenus, Linscottus Arthus.* u *bonus parte caua nucleum non habet, Paræus.* x *de febrib. pestif. cap 37.* y *lib. proprio, & ex eo Vvittichius.* z *Semen aut granum in meditullio, supra quod Indi lapidem formant, adulterium arguit. Boetius lib. 2. de lapid. cap. 194.* aa *in epist. ad Episcopum Strigoniens: bonus leuis est. Paræus, Heurnius, à Bra, Gabelhofer, I. à Castro.* bb *hist. Ind. & Arthus.* cc *Syluaticus p. 100. ex Acosta.* dd *sui Itiner. part. 1. cap. 8.* ee *parte 2. lib. 2. cap. 5. de mulier. morb.* ff *ex quo Syluaticus.* gg *idem Vvittichius, addens tales ex Persia non esse: Syluaticus ex Garzia: Boetius, Indos sic probare scribit lib. 2. de lapid. cap. 194.* hh *Iordanus de peste tract. 3. cap. 9. & Gabelchofer. Paræus: Lonicerus: facilè frangitur. Cardan. 17. var. rer. 97.* ii *Paræus, Vittichius, Gabelchofer.* kk *lib. 2. de lapid. cap. 191.* ll *2. metal. 46.* mm *de variet. rer. cap. 97.* nn *Bodinus theat. lib. 2.* oo *idem Fragosus, Cæsalp. de metallic. lib. 2. cap. 46. Ryff in reform. phar. Syluaticus ex Clusio.* pp *Cæsalp. de metall. & Vvittichius.*

QVID PROPOSITIS SIGNIS TRIBVENDVM SIT, Syluatici opinio, & quibus ſignis in vero dignoſcendo Medicus vti debeat.

CAPVT XXVII.



ENARRATIS notis, quibus creduntur legitimi lapides ab adulterinis & factitijs diſtingui poſſe: nunc placet Io. Baptiſtæ Syluatici Medici Mediolanēſis præſtantiſsimi de ijs iudicium ſubijcere. Laudanda ſanè tot prudentiſsimorum ſcriptorum eſt diligentia, hæc omnia in hominum vtilitatem, cum inuenerint & docuerint. Vereor tamen vel maximè, ne fruſtra hæc omnia cōtra impiorum hominum aſtutias fuerint injecta tela, timeo etiam ne horum militum faces, paruipendant omnino ſceleſtorum technæ, ſuisque in arcibus adhuc perſtent fortiſſimæ: nosque propterea in lapide Bezoar eligendo longè minus tutò incedere poſsimus. Rationibus, ni fallor, moueor euidentiſſimis, cum videam ſeruatis etiam diligentiſſimè propoſitis regulis, fallaciæ & impoſturarum ſcopulos minimè poſſe nos ex toto euitare. Primoque non video, quid hæc proſint documenta ad illud euitandum erratum; quod in ipſius lapidis Bezoar electione, contingere

tingere posse facilimè. Serapionem admonuisse, diximus: lapides scilicet multos esse similes lapidi Bezaar sua natura, qui non habent proprietatem suam, nec approximant ei, in aliquibus operationibus, quod est in causa, quòd multi errent.

Formam hanc vel illam adulterij argumentum esse certum, verum non est: quando forma quælibet etiam elegantissima in naturalibus istis lapidibus contingere posit. Est quidem sine dubitatione verum, perfectas pulcherrimasque illas formas, ouum, lentem, oliuam, nucem iuglandem, aut tale quid aliud referentem, rarissimè his lapidibus introduci: posse tamen contingere, experientia ostendit.

Laminæ splendentes.) Quod Clusius adulteratos lapides, laminas splendentes habere negat: equidem laminas, siue tunicas lapidis omnes & singulas, splendentes quales in genuinis sunt, effingi posse, difficile quidem, non tamen omnino impossibile esse nobis videtur. Quo deuenerit hoc tempore artificum industria: quam mirandæ sint in rebus fingendis astutorum hominum inuẽtiones, neminem ignorare puto. Adulterari gemmarum genus omne eum in modum, vt etiam ab his, qui imposturas profitentur, difficilimè deprehendantur adulteria, apud scriptores gemmarios legimus. Quæcunque etiam de splendore, de soliditate & æqualitate cor-

ticis exterioris, de grauitate & leuitate, de laminarum ordine & identitate, deque lapidis ipsius substantia Christophorus Acosta scripsit: & ipse nihili prorsus facio. Sunt hæc sine dubio omnia & singula, genuini lapidis Bezoar, Orientalisque præsertim admodum propria; possunt tamen ab ingenioso impostore, arte talia fingi.

Quod adduxit Cigalinus experimentum, tunicarum lapidis tam interiorum, quam exteriorum, pollice sic detergendarum, vt puluisculus abradatur tenuissimus, remaneantque nihilominus tunicæ splendentes: id & ipse in his lapidibus, qui tunicis carent, sed solidas habent internas partes omnes, non valere, existimauit. Addo ipse verè, posse etiam arte tales tunicas fingi, quæ etiam sic abrasæ, splendeant nihilominus. Concauas illas laminas, quæ circa meditullium præcipuè sunt, excipito, in quibus splendor & leuitas arte induci posse, vix crediderim: splendor enim & leuitas non nisi ex succo concreto & exsiccato, caloris medio, produci potest: quod in partibus illis internis, quibus statim aliæ exiccandæ adijciuntur, seruari posse ferè impossibile est, splendorque præcipuè, quare etiam internarum harum partium splendor certius quodammodo signum apud nos est.

Et quod dixit Baccius, artificium cognosci per lapidis elegantiam: cum sint naturales ruuidi & inæquales, vt qui ab hominis vesica

extra-

extrahuntur, id sua eiusdem assertione reprehenditur, & sine fide esse demonstratur: qui cum alijs sentiens, Orientales lapides esse elegantes, solidos & planos dixit: Occidentales è contrà ruuidos & inæquales. Dic tu, impostores vtriusque generis lapides arte conficere, & quos voluerint conditiones vnicuique tradere. Nos verò lapides elegantissimos, solidos ac fermè splendentes ab hominis vesica, cum fellea, tum vrinaria extractos vidisse, bona fide testari possumus. Proximis annis mulieris Illustris cadauer aperiri iussimus, in cuius vesica fellea, lapides plus minus quindecim inuenimus, formæ triangularis perfectæ omnes, valde lucidos & planè solidos, coloris flaui nigrescentis, cum maculis nigrioribus hinc inde sparsis: quos certè artificem ingeniosum ex industria tales fecisse dixisses. Rarissima res hæc est, fateor, sed non impossibilis. Quapropter formas huiusmodi adeò pulchras lapidis Bezaar, imposturæ suspicionem facere concedimus, non autem certum testimonium esse.

Cauitas.) Quod Clusius scribit adulteratos lapides puluerem in meditullio non continere, sed granulum, aut semen aliquod, supra quod Indi illum confecerunt: id mea opinione certum non est ex omni parte signum: tale enim quidpiam sine impostura in eis collectum esse posse, antea ostendimus.

Commistio cum calce.) Quod Christo-

phorus Acosta addidit, madefactũ lapidem, calce, vel alio tinctorio affrictum, si colore viridi ac florido tinxerit, genuini argumentum esse; si nullo, vel liuido, falsi: hoc etiam infidam habet certitudinem. Peruani enim viridem non habent colorem, sed neque etiam omnes Orientales: quare eorum tantum, qui virescunt, fieri hunc in modum poterit exploratio. Quanquam etiam arte confectos, virescentes lapides, frictione media, facilè satis, posse rem frictam tingere, eo persuaderi quisque poterit argumento, quod artificiosi colores facilimè tingant res contactas. Experiatur hoc qui voluerit, remque sic se habere inueniet. Color in rerum substantiam à natura introductus est, eum in modum cũ illa mixtus, vt nullo posit auelli ingenio, nullaq; vi extirpari, cum sint res ferè omnes benè coloratæ, solidæ satis. Ab artificiosis color econtrà facillimè diuellitur, quia mixtio nõ fit naturalis, in qua ad minimas vsque, Aristotele magistro, vniuntur partes, sed partium potius quædam appositu. Quibus quidem ijsdem argumentis & explorationi fides adimitur, quam Baccius fieri docuit, fricto lapide in planta manus cum saliua madefacta.

A flatu.) Modus quo cognosci possit lapis adulteratus, hic propositus fuit; manibus lapidem esse comprimendum, deinde spiritu inflandum: nam si aër aliquis permeat, adulterati

terati lapidis inditium esse volunt: sin minus genuinum illum esse dicendum. Sanè verò experimentum huiusmodi facere, imposibile prorsus fuerit, nisi priùs ab vtraque parte apertus fuerit lapis: eius exterior tunica solida valdè cum sit, & meatibus huiusmodi per quas aër inflatus permeare posśit, omnino carens: quod Garziam, qui primus ingenium hoc in medium attulit, non animaduertisse, satis miramur. Quin etiam huius obseruationis medio rei certitudinem aliquam habere nos minimè posse, non vno persuademur argumento. In ijs primum lapidibus, qui sua natura dictis laminis, siue tunicis carent, suntque omni ex parte vnitim & solidè compacti (tales verò aliquos reperiri, nullus scriptorum exterorum negauit) vana est, & ex toto futilis exploratio huiusmodi. In ijs deinde, qui distinctas habent tunicas, siue laminulas res est admodum incerta: quod posśint impostores laminulas illas arte sic effingere, vnamque alteri tali glutinis genere, apponere, quod glutinis crasśities, aëri inflato, transitum ex toto impediat. Poterit hoc qui voluerit experiri. Neque item res hæc manifesta adeò est, vt de ipso experimento non dubitemus valdè: vel scilicet inflatum aërem per tunicas transeuntem, non benè percipientes: vel si eum percepimus, quod potiùs per spacium inter manus & lapidem existētem, pertransierit, dubitantes: Arctisśimè comprima-

tur lapis in manu, & tamen tale ex necessitate remanebit vacuum, per quod subtilissimus sua natura inflatus spiritus possit pertransire.

A dissolutione in aqua.) Inter conditiones veri genuiníque lapidis Bezaar, Serapio & Monardes, eam connumerarunt, (quam tamen hucusque experti non sumus) quod si in aqua diu detineatur, liquescere & in læuorem abire. Hoc si est, non dubito, quin lapidis veri Bezaar, certum omnino sit signum. Nulli namque alij lapidi quod sciamus, aut legerimus, id euenit, Lemnia terra & Bolo Armena excepta. Quare si ex his lapidem aliquem, qui Bezaar similis sit, confici contingat: decipiemur quidem hac in exploratione, quia liquescet in aqua positus: sed minus malum erit adulterium huiusmodi, quia ex ea terræ specie sit confectus lapis, quæ & ipsa febribus aduersatur malignis, fuitque hunc in vsum à grauissimis scriptoribus Medicis commendata. Quæque fuerit alia terræ lapidísve species in conficiendo lapide sumpta, ea in aqua posita liquari haud poterit, totaque quia grauis aquę fundum petet celerrimè. Non tamen absolutè adeò hoc accipi velim, quin lapidum & terræ cuiusuis specie dimissa, materiam aliquam in aqua liquescentem eligere impostores possint, & lapides conficere. Animaduertere tamen conuenit, sine terræ aut lapidum materia aliqua substantiam quandam lapidi similem, non ita efformari posse, quin

quin citò & facillimè adulterium deprehendatur, vbi diligens adhibeatur animaduersio.

Ab acu candente lapidi immissa.) Qui adulterium hoc manifestè cognosci existimarunt, acu aut ferro aliquo candente in lapidem immisso, si malus exierit odor, quod nõ contingit in genuino lapide: ij, id omne & totum, quod fieri potest, mea opinione, non animaduerterunt. Sanè verò, malus qui exeat odor, imposturam sine dubio detegere non nego: nullus è contrà odor, aut saltem non malus, certitudinem facere non existimo: componi cum posśint lapides ex rebus minimè odoratis, siue odorem malum nullum emittentibus. Porrò etiam verisśimum cum sit, odore quouis carere genuinos & veros lapides Bezaar: ex necesśitate fateri conuenit, odorem quendam suauisśimum emittentes lapides artificiosos esse falsos: quod adnotasse tanti refert, quanti impostores ad fallendos idiotas, & præcipuè delicatiores mulieres, in hoc maximam reponere solent industriam, eiusmodique odores suauisśimos magno artificio lapidibus inserunt, tali ingenio quemque sine dubio falli posse existimantes.

A lapidis fragmentis.) At maximam adulterij certitudinem esse cum Baccio fateri cõuenit, si lapidis confracti fragmenta, terræ figulinę, aut gypso fuerint similia & admodum dura: cum tales in genuinis lapidibus non posśint esse conditiones. Vereor ipse tamen,

astutissimos impostores, ea, in his lapidibus conficiendis, vti diligentia, vt lapidum substantiam, naturalibus conditionibus, quam simillimam componant, imposturam omni ingenio abscondere studentes, conscij cum sint & certi, secus lapide fracto adulterium detectum iri, si dissimilem à naturali habuerint lapides substantiam.

A magnitudine.) Maius ego testimonium huius lapidis imposturæ esse semper existimaui, excedentem eius quandam magnitudinem. Rarissima namque res est, vt ad talem tantamque magnitudinem excrescat lapis hic. Id tamen eum in sensum accipio, vt extraordinaria admodum sit magnitudo huiusmodi: nam ad mali Arancij magnitudinem, aliquem lapidem Bezoar, aliquando peruenisse docuerunt, vt audiuimus, scriptores fide digni: ea etiam adhibita animaduersione, quod Peruani soli hanc magnitudinem suscipere apti sint: Orientales minimè. Neq; enim nos huius magnitudinis Orientalem lapidem Bezaar, circumferri hucusque vidimus: aut quod alij obseruauerint talem, legimus. Cæterum animaduertere conuenit, nisi quidpiam aliud suspicionem magis augeat, aut certius rem determinet, certitudinem in hoc signo reponere, periculosum esse: nihil horum in ipsa natura, impossibile prorsus cum sit.

Ab experimento in cane.) Easdem porrò dubi-

dubitationes & difficultates habet proposita secundo loco Clusij exploratio. Nam experientiæ nomine indigna est talis exploratio, fidemque ideò meretur nullam: cuiusque solius lapidis non omnium sit experimentum. Adde in bruto non in homine fieri explorationem: multaq; cani accidere posse, quæ homini non euenient. Adde item genuinum, & verum esse posse lapidem exploratum, tametsi nullum canis senserit auxilium. Agens enim quoduis etiam naturale, in agendo aliquando deficit, suamq; propriam non edit operationem: præsertim si passum in quod agit, non fuerit rectè dispositum. Esse eapropter poterit, vt canis in quo recitatum sit experimentum ad recipiendum à medicaméto auxilium, sit minimè aptum, & quidem non vno nomine tantum. Nihil deniq; moror, quin dicam, mirabilem illam aduersus venena facultatem lapidis Bezaar; ab Arabibus Medicis tantopere exaltatam, minimè hoc æuo fuisse obseruatam: quamuis febrium excellenti putredini, inimicam valdè illam esse, cognitum sit manifestè. His igitur febricitantibus vtilis esse poterit lapis ille Bezaar, qui oblatum cani venenum euincere non potuit. Non ideò damnari lapis poterit & adulterio condemnandus, quia cani illi auxilio non fuerit: neque etiam econtrà genuinus prædicandus.

Dicat fortasse quispiam, vnam nobis offerri

experiẽtiam, cuius medio verus lapis Bezaar cognosci potest, & nõ modo ab his, qui ei sua natura similes sunt, & sine virtute, sed etiam ab omnibus adulteratis distingui. Experiẽtiæ quidem ipsius vires, id suadere posse videntur, cuius vnius auxilio, occultas medicamẽtorum proprietates percipi & cognosci videntur. Certi tamen sumus, experientiam hoc in negotio nihil posse, etiamsi traditæ ab antiquioribus Medicis & Philosophis eius leges omnes ex toto obseruentur. Medicamẽti genus vnum, si proponatur per experientiam explorandum, herba puta aliqua, semper & vbique erit eadem à seipsa nequaquam diuersa, longoq; propterea tempore in pluribus & diuersis animantibus in vsum venire poterit: suæque eiusdem speciei copia nunquam deerit, perfectæque & veræ experientiæ leges omnes explebuntur, sicque eius facultatis cognitio erit aliquando ex toto confirmata. Eiusmodi omnia & singula nequeunt in lapidis Bezaar exploratione per experientiam obseruari, propter imposturas & adulteria non semper idem, sed à seipso sæpissimè diuersus cum sit: eundemque propterea effectum in omnibus semper & longo tempore minimè producturus: suaque quantitate modica ad explendũ experientiæ tempus omne minimè suffecturus. Clarius rem hanc explico. Lapis verus Bezaar pro hac experientia facienda proponatur, cuiusuis etiam

etiã maioris magnitudinis ille fuerit, ad experientiã perficiendã sufficere certè haud poterit: eoq; lapide iam ex toto consumpto, quod pro paucis etiam sufficiet experimentis, vix inchoatam esse dixeris experientiam. Donemus hæc cum vno lapide facta experimenta ex voto successisse optima: alios ob id oblatos lapides omnes & singulos, eiusdem cum illo bonitatis & præstantiæ esse, dicere haud poteris. De singulo igitur lapide sumendum erit experimentum, nulliq́ue ante fides dabitur aliqua. Quin etiam dum lapidem istum hunc in modum explorant Medici, illum, exempli gratia, eis qui pestilenti febre laborant, offerentes, animaduertant conuenit, solóne illo vtantur, vel etiam simul alijs medicamentis: si simul cum alijs eo vsi fuerint; non plus lapidi, in putredinis extinctione, quàm alijs medicamentis tribuere poterunt. Neque signum habere possunt aliquod, cuius medio, relictis alijs medicamentis solum lapidem & Bezaar extollant, eiq́ue vni victorię palmam tribuant. Ego sanè nullam, quæ id persuadeat, rationem video, qui sciam vnam solam naturam, vt censuit Hippocrates, morborum esse medicatricem. Quare & à pueris ipsis auxilia omnia quandoq́ue recusantibus, & à rusticis multis eisdem ex toto carentibus, morbos eiusmodi grauissimos sæpè sola Natura depellit. Non licet igitur vnius lapidis Bezaar exploratione rectè succedente,

alios omnes & singulos, vt bonos, veros & genuinos approbare. Neque econtrà vno inefficaci & falso deprehenso, reliqui omnes & singuli sunt, vt tales damnandi. Quapropter lapides Bezaar adulteratos, à veris & genuinis, experientiæ auxilio dictum in modum, cognosci & distingui haud posse, manifestè constare arbitror. Ad id ideo negotium redire videre est, vt omni ingenio cognoscantur & deprehendantur adulterati. Multis audiuimus propositos fuisse modos pro hac cognitione: qui quantum ad inueniendam rei veritatem valeant, & quæ fides eis sit danda, est à nobis iam explicatum.

Atque tandem, quoniam in veris dignoscendis lapidibus Bezaar, & imposturis circa eos factis deprehendendis, certo caremus signo, anne igitur ex toto damnandi sunt lapides isti Bezaar, nullaque illis fides tribuenda? an etiam sunt ab arte nobilissima propterea eliminandi? minimè sanè. Hæc cognitionis difficultas, Medicos, vt cautè incedant, admonet, & in lapidibus commendandis, sese diligentiores præstent, vndique prospiciant, nullius quanquam potentis auctoritate moueantur, vtque adulteria & imposturas detegant, totis viribus studeant, & inuigilent. Quid nos hac in re sentiamus, in medium proferemus, iudicent alij, qui iudicio valent & doctrina. Quare Medicorum rationalium imitatione, in morbis certo signo caren-

carentibus dignoſcendis, ad ſignorum, quam vocant, ſyndromen confugiemus, ſignisque multis & minus dubijs in vnum collectis, probabiliorem quandam quæremus cognitionem, poſteaquam ex arte certam habere nequimus.

Lapide itaque aliquo Bezaar ad iudicandum nobis oblato, formam eius, colorem, & magnitudinem inprimis conſiderabimus diligenter, nullaque ab his adulterij ſuſpicione nobis oblata, lapidem ipſum per medium frangemus protinus, eiusque intimam cauitatem, quam meditullium vocant, inſpiciemus, quæ ſi nihil, quod adulterium innuat, continuerit, & puluiſculum, aut paleolam, aliorúmve quidpiam eorum, quæ poſsibilia eſſe dicta ſunt, habuerit, genuitatis & bonitatis, ſatis probabile erit argumentum: atque adhuc longè probabilius, ſi tunicas habuerit lapis, ſibi quidem ipſis ſtrictè adhærētes, ſed ad viſum conſpicuè diſtinctas, eiuſdem omnino coloris, ſplendoris, & ſubſtantiæ cum externa: quæ ſi etiam pollice deterſæ ſplendeant adhuc & ſubtiliſsimum puluerem emittant, ſique fragmenta eius, vbi frangatur lapis, nihil extraneum habuerint, nullumque odorem bonum malúmve emiſerint: maiori, dubio procul, commendatione dignus erit lapis. In vniuerſum ſignorum omnium ſyndromes erit colligenda, & ſignum quodque attentius ponderandum, eaque inter ſe

comparanda omnia & singula, eaque etiam, quæ imposturam significant: lapisque ille commēdandus, quem plura cōmendauerint signa, & probabilia magis, artificiosæ imposturæ suspicio, aut nihil penitus, aut saltem minus damnauerit. Qui si etiam in aqua positus liquefiet, maioris etiam approbationis voces merebitur. Quapropter ex his manifestè constare arbitror, quàm facilè & sæpè ij decipiantur Medici, qui in istis commendandis lapidibus faciles adeò sunt, solaque eorum pulchritudine, aut etiam posſidentium auctoritate freti, eos in vsum ducunt protinus. Dicent, arbitror, se his lapidibus frequentissimè vtentes, nocumentum quod fecerint aliquod adhuc non animaduertisse. Sed præsidium quod attulerint, idque certè an cognouerint, quæram ipse. Ex æquo enim & præsidia & nocumenta incerta esse, clarum est apud me, cum præsertim alia simul in vsum veniant medicamenta. Hactenus Sylvaticus.

Vt concludamus, Orientales, Occidentalibus in virtutis excellentia ab omnibus vno ore præferuntur: & Garzias ab horto, & Christophorus Acosta ijs qui in Persia colliguntur primum locum tribuunt, tanquam ijs quib. nulli bonitate cōparari possunt: & Mauritani adeo dextri sunt, vt facilè qua in regione nati sint, discernere & dijudicare posſint. Quod verò Orientales reliquos omnes bonitate

pitate excellant, causam hanc Baccius affert: eò quod in fronte aspectum Solis obtineant, qui rebus maiorem vigorem & virtutem infundit, respectu Occidentalium, qui resolutis per diei calorem partibus subtilioribus & alimentalibus, vapores aduſtiores, minusque efficaces accipiunt. Quare addit Gabelchoferus, multa quoque inibi prouenire, quæ in aliis orbis partibus, nusquam comperiantur: cuiusmodi sunt, gemmæ, aromata, leones, tygrides, & quæ caloris copiam ampliorem expetunt. Inter Orientales, citrinos aliis Serapio antepoſuit: colorem oliuæ habentes Iosephus Acoſta magis laudauit. Sic maioribus, minores (modo & cæteræ notæ correspondeant) omnium optimi & probatiſsimi, & mediocres à drachma vna ad duas cœteris præferuntur, licet contrarium suprà ex Garzia monuerimus. Et vt numero dicam, eos probo, quorum experientia facta eſt in homine, & quidem ſine alterius medicamenti admixtione, vbi veneno exhibito, & puluere oblato, euadit.

DE LAPIDIS HVIVS TEMPERAMENTO,

CAPVT XXVIII.

DE Lapidis huius temperamento variæ & quidem diuerſæ ſunt au- ctorum opiniones: aliis à tota ſub- ſtantia iuuare, aliis à proprietate occulta: aliis temperatum, aliis frigidum & ſiccum ſtatuentibus: aliis deniq; certi nihil de eius temperamento adduci poſſe, cenſenti- bus, quare ipſos audiamus.

Equidem Arabum ſententia, lapis Bezoar tota ſui ſubſtantia operatur: hinc Serapio *a*, nomen Bezaar cadit ſuper lapidem qui con- uenit omnibus venenis calidis & frigidis, cum tota ſui ſubſtantia: & *b* Auicenna, mo- dos quatuor habet, quibus veneni actio im- pediri poſsit: quorum primus fit per quan- dam formam ſpecificam, formæ veneni tota- liter repugnantem, quod in lapide Bezoar, & Theriaca magna obſeruatur, quare omnia ve- nena tàm calida quàm frigida, ſeu quomodo- cunq; aliter agentia ſua venenoſitate denuda- re aſſerit. Et Petrus de Albano *c* de lapide a- gens, eius propriam ac ſpecificam virtutem ad letale venenum dicit, quæ ſubitò abſque vllo Medici ingenio à morte liberet. Hinc Fragoſus cenſuit de lapidis huius tempera- mento, certi nihil adduci poſſe, cùm non operetur per facultatem manifeſtam, ſed per

virtu-

virtutem ſpecificam: quare à tota ſubſtantia iuuare, etiam ſudorem copioſum mouendo, aſtruit Amicus *d*.

At Chainus, referente Manlio ad Cratonem *e*, voluit quidem proprietate occulta valere, ſed & certa proprietate Cor reſpiciente, cum in cordibus illarum caprarum reperiatur, ac experientia compertum ſit, quaſdam brutorum partes, ſimilibus hominum partibus, ratione ſimilitudinis cõferre. Idem Manlius *f* ſubiicit: Quid ergò Chainus de lapide Bezoar? lapidem hunc temperatura non frigidum, & ſicum, non maximè calidum non maximè frigidũ, quod multi arbitrantur, ſed ſymmetrũ in calore & frigore, cum neutra harũ qualitatum corpus afficiat, ac venenis cùm calidis, tùm frigidis reſiſtat, ſpiritus cordis maximè reficiat, ſubſtantiamq; ipſius corroboret proprietate occulta, ſeu facultate Bezoardica, vt loquebatur.

Eadem & Richardi ſententia: licet, ſcribit, de ortu nobis non admodùm conſtet, effectus tamen & operationes mirabiles experientia pluries confirmatæ, haudquaquam ſuſpectæ nobis eſſe debent, quin potius medicina eſt ſalubris & benedicta humanæ naturæ amiciſsima, ex qua incredibili ſympathia operationes ſuas mirabiles edit, nõ quòd calidus, humidus, frigidus ſiccus ſit, cùm omnis ſaporis expers reperiatur.

At Brudus Luſitanus, Sultanicis aromati-

bus præfectus, Manlio ad Cratonem l.c. referente, censuit temperamento frigidum esse gradu primo versus secundum: siccum in medio secundi, & vltrà. Reuera autem de siccitate visus est dubitare, cùm nunc in principio, nunc in fine secundi gradus eum siccum faceret, perstitit tamen in medio secundi & vltrà. Quæ opinio Ryffio in sua pharm. non placet, dùm à multis frigidus in secundo, & siccus tertio gradu censetur, his enim contradicere eos, qui loca illa longinqua perlustrarunt, qui natura temperatos affirment: quare nec calefacere, nec ita potenter exiccare, quemadmodùm alii lapides, idcircò eo nos tutissimè vti posse.

Boetius *b* vult in hoc lapide facultatẽ manifestam nullam præter exiccandi ac sudorem mouendi, deprehendi: occultas verò quamplurimas. Nam nullum hoc tempore ad Venena, aliosq; morbos difficiles prædicari præstantius medicamentum lapide Bezoar, siue extrinsecus, siue intrinsecus adhibeatur.

Sed quæri posset, quomodo Medicinæ Bezahar operentur? Verùm considerandum primò venit, numquid remedia hæc sint venenata, an salutaria, & vtrum indiscriminatim & quocunq; modo medicamẽtis his vti liceat. Galenus *g*, agens de facultate Alexiteriorum & Alexipharmacorum, censuit medicamenta Alexiteria & Alexipharmaca naturæ dupli-

cis esse

cis esse, ita vt ex corpore patiente, seu venenũ corrumpens, seu deleterium medicamen tollant, idque vel alterando, vel euacuando. Quæ alterant, aut vna qualitate, aut duarum coniugatione, aut tota substantia alterare. Quæ euacuant, aut per attractionem, aut per dissipationem euacuare: & quæ euacuát per attractionem, aut totius substantiæ similitudine, aut caliditate subtilium partium attrahere & euacuare, & sic quatuor esse differentias, duas alterantes, & duas euacuantes.

Addit insuper, Alexipharmaca, quæ deleteria medicamenta alterant, naturam habere mediam inter corpora patientia, & medicamenta ipsa lædentia, vt videlicet eadem sit proportio corporis ad facultatem Alexiteriam, quæ illius ad deleteriam: & rursus deleterii, ad alexiterium, quæ alexiterii ad corpus. Eapropter propemodùm omnia quæ deleteriis aduersantur, si largius sumpta fuerint, grauiter animantis corpus oblædere. Quapropter ea moderatione quátitatis exhibere oportet, vt neq; copia nimia corpus offendant, neq; exiguitate sua à deleteriis vincantur.

Auerrhoes *i* autem de hisce medicamẽtis, quæ ab Arabibus & ab ipso Bezohar dicuntur, verba faciens, voluit primo, medicamenta venena arcentia operari conuersim: hoc est, quia quædam permutant sua qualitate venenũ, quando sunt contrariæ: & quædam hæc

agere à tota substantia: & quædam hoc facere sua attractione. Dein istas medicinas Bedazaricas non curare, nisi sumantur, cum in corpora dispositio venenosa est, facta à veneno, & tunc corpori inserere virtutem contrariam, virtuti veneni, & sic curari venenum quasi per accidens. Tertiò dicit idcircò quando homo sanus hisce medicamentis utitur, fieri ipsi, sicut venenum, quibusdam exceptis, ut semine citri, & similibus. Quartò addit, propterea Medicos dicere, Medicinas Bedazaricas esse media inter corpora & venena: quàm sententiam non probat, quia medium & extrema sunt vnius generis: & si sint eiusdem generis, ergò similia esse: quare non poterunt corpora, si sint similia, curari. Propterea rectiùs dici, Bedazar esse in fine cõtrarietatis cum veneno: quia medicatio contrarietatis semper debet attribui contrarietati. Postremò causam affert, quare hæc remedia sanis obsint, & non prosint nisi quando in corpore est dispositio venenosa: Ratio hæc est, quia istæ Medicinæ duas operationes habent in corpore humano. Vna est, quando recipiuntur, non existente in corpore dispositione venenosa, tunc enim operantur vt venena. Altera, quando in corpore est dispositio venenosa, & sunt sicut venenum ex vna parte, & medicina ex alia, siue dicas tunc vt contraria venenis operari. Et quia potuisset aliquis obiicere, absurdum videri, idem

idem medicamentum contrarias edere operationes: concludendo respondet, non esse extraneum siue inconueniens, vt dicatur, quod diuersificantur actiones vnius agentis, diuersificatis dispositionibus subiecti locorum: hoc est, dicere ratione variæ dispositionis corporis, idem medicamentum contrarias edere operationes.

Ex hac Galeni *k* & Auerrhois sententia, duo eliciuntur, vt rectè quoque Mercurialis: primùm, Alexipharmaca neque prorsus salutaria, neque prorsus lethalia, sed media esse, & qua sunt lethalia, venenis, qua vero salutaria, corporibus assimilari Alterum, Bezoartica, venenatos iuuare, non venenatis nocere. Hinc Antonius Portus *l*, inter naturæ sagacissimæ arcana hoc vnum maximè putat, quòd Alexipharmaca, & Bezahardica medicamenta, vt Auerrhoës affirmat, id operari posint, vt in his qui venenum hauserunt, venenum interimant, non venenatis autem, sint instar veneni. Quare Gabelchouerus *m* scribit lapidem Bezoarticum non curare, nisi adsit dispositio venenosa in corpore à veneno, vel illi non absimili producta: quia hi lapides corpori conferunt virtutem quandam, quæ est contraria virtuti veneni. Sunt enim medium quoddam inter corpus & venenum, ita vt sint ex vna parte sicut venenum, & sicut medicina ex alia, non quòd sint medicinæ ex parte, qua sunt venena: non

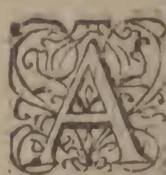
enim absurdum est actiones siue operationes diuersas ab vno agente prodire, pro subiecti & locorum dispositione varia. Vnde sani homines ab eorum vsu abstinere debent.

Quod & Cæsalpinus *n* haud dubiè voluit, dùm lapidem hunc vim aliquam deleteriam continere, vt soleant Alexipharmaca, asserit: quod hoc signo comprobat, quod experientia constet, à lapide vero assumpto dentes nigrescere, vt suprà monuimus. Hactenùs de lapidis huius temperamento, & quomodo medicinæ Bezaardicæ operentur.

a *de temper. simpl. cap.* 386. b *in* 6. *quarti cap. de cura eius qui venenum in potu sumpsit.* c *lib. de venenis cap.* 86. d *de peste cap.* 46. e *epist.* 191. f *epist.* 191. *& ex eo à Bra.* g 5. *simpl.* 18. h *lib.* 2. *de lapid. cap.* 193. i 5. *collect.* 23. k *de compos. medic.* 23. l *lib.* 3. *de peste cap.* 12. m *in annotat. sup. cap.* 38. *Baccij.* n *lib.* 2. *de metal.* 46.

DE LAPIDIS BEZOARIS VERI DOSI, SIVE quantitate.

CAPVT XXIX.



ALexipharmacorum quantitatem definire difficilè admodũ est: nam si rationem spectemus, planè nullam habemus: si veterum auctoritatem, ex iis nulla certa ratio inueniri potest. Non ergo mirùm si de huius lapidis dosi ambigatur: aliis magnam probantibus, eò

quòd

quòd nullam facultatem noxiam habere credant. Quare nonnulli, referente Cæſalpino, non timentes noxam ex medicamento, cui nulla ſit qualitas inſignis, ad grana triginta propinare audent: quam quantitatem Garzias *a* reprehendit: nam (addit) tametſi nullas noxias facultates hic lapis in ſe contineat, tutior tamen eſt eius exigua quantitas: atque etiam parua quantitate exhibere ſolent in Ormuz, nec ſine periculo liberalius ſumi dicunt: Hæc Garzias.

a *lib.1.cap. 45.idem Iordanus de peſte tr.3. c.9.*

Improbat & Cæſalpinus minimeque tutum aſſerit, cùm omnia metallica, & quæcunque venenis aduerſantur, aliqua ex parte naturæ humanæ inimica ſint: vtitur teſtimonio Galeni ſuperiore capite adducto, qui talia in moderata quantitate probat, ne vel copia offendant, vel exiguitate ſua à deleteriis vincantur. Deleteriam autem vim ineſſe, oſtendit, quia dentes nigros reddat. Probat ergò ſi ad imitationem eorum, qui circa Ormuz degunt, non niſi exigua quantitate exhibeatur: pondere enim trium granorum exhibent, & quotidie per plures menſes in morbis diuturnis. At vrgente qualitate venenoſa, ſatiùs ducit, ſi ampliore pondere ſumatur, idq; rarius, vt vnica vice aut altera venenum vincatur, tardare enim, & mollius agere periculoſum eſſe.

Manlius in Epiſtola ad Cratonem quærit, cur medicamentum hoc corroborans ac

alexipharmacum, & omnibus ſuis facultatibus, vt putatur, innocuum, tam parua quantitate, & quaſi trepidanter ſumatur: Wittichius reſpondet, etiamſi nil nocere poſsit, tutiùs tamen in minori doſi ſumi: quia, inquit, Ryff pharm. reform. Sic natura commodiùs iuuatur, & morbo reſiſtitur.

Nunc doſes variantes ſubiiciamus.

Doſis minima eſt à grano vno, ſumma verò drachma vna, vt nunc oſtendemus: etenim Villanouanus *a* Arabum Bezaar ſemi lenticulæ quantitate (alii quantitate vnius grani milii, legunt) in puluere ſumptum, potentiſsimè à veneno liberare aſſerit: & Cardanus *b*, Amatum reprehendens, quod duo poſuerit, aſſerit ſe vidiſſe vnum tantum granum omnis veneni vim fregiſſe. Garzias vnum vel alterum quotidie in morbillis exhibet. Æthiopes à grano incipiunt, & ſingulis annis granum vnum addunt, bis quotannis aſſumentes, Hueblino referente. At Iordanus *c*, ab vno alteroque grano ad decem & duodecim accedit.

a *de doſib. theriacal. & ex eo Penot.*

b *3. de ven. 2.*

c *de peſte. tr. 3. cap. 9.*

A duobus granis ad decem, habita ratione ægri & morbi exhiberi ſolet, etſi dicant Æthiopes in Ormuz (ad maris vel ſinus Perſici fauces) & Corazone pondus triginta granorum ſumere, Chriſtoph. Acoſta, ex Garzia.

Ad grana tria cum Monardi (qui nonnullis per dies aliquot, nonnullis per ſex continuos menſes quotidie exhibuit) Amatus &

Cæſal-

Cæſalpinus accedunt: grana tria parturien, tibus & aliis Gabelchofer: tria vel quatuor grana, cum aqua roſarum, Solinander probat: tria ſex aut duodecim grana ſecundum arbi-trium dantis, Fragoſus. d *in conſil: ſect.2.con-ſil.60.*

A granis quatuor ad duodecim Brudus Luſitanus.

Grana quinque contra Napellum probat Richardus *e*: tantũdem in aqua Boraginis, ad ſudorem in febri continua commendat Cor-narus *f*, à granis quinq; ad duodecim, poteſt tamen plus minus've pro re nata ſumi ſecun-pum Lonicerum. e *in epi. & ex eo Corna-rus & à Bra* f *lib. obſer. cap.32.*

Sex grana cum ſudorificis in lue Vngarica propinat *g* Rulãdus; verũ Diomedes Amicus *h* ſcribit doſin ſecundũ opinionem omnium eſſe à granis ſex vſq; ad duodecim, ſe verò ſæ-piùs in peſte ad viginti quatuor dediſſe. g *hiſt.30.* h *de peſte cap.46.*

Decem grana, Indi opulentiores ſanitatis cauſa dieb. quinq, continuis in ſtillatitio ro-ſarum liquore maceratis, ſed poſt purgatio-nem, & quidẽ bis in anno, Martio & Septem-bri aſſumunt, Garzia *i* monẽte; addit Parẹus, eſſe qui triginta ſumant, cautiores tamẽ duo-decim non excedere: & Portus *k* tantundem cũ ſaccharo roſato aduersùs venena probat: quam doſin maiorem eſſe Richardus aſſerit. i *itẽ Fragoſ. Caſalp. Par. VVittichius:* k *3. de pe-ſte.12.*

Duodecim grana ad ſudorem propinat Arnoldus, & ex eo Scillerus *l*: tantundem in lue Vngarica, Rulandus; & Heurnius *m* in fe-bri peſtilentiali, ſed aliis admixtis. Et quam- l *de peſt. Bri tan. ſect.2. cap.7.* m *& ex eo à Bra.*

vi. Richardus maiorem dosin decem granorum frumenti esse velit, credit tamen etiam scrupulum vnum atq; alterum à sanis absque periculo, aut nocumento aliquo sumi posse, quare & Imperatorem Turcicum sæpiùs in anno, etiam sanitatis tempore assumere.

Drachmæ vnius pondere Regulos sumere, Abrahamus Lusitanus affirmat, Brudo referente: & Mercurialis *n* drachmam vnã summam dosin statuit.

n de pest. cap. 43.

Audiamus tandem & Syluaticum, quantitatem eius singula quaque vice ægrotantibus offerendam, non ita facilè fuerit determinare, ob opinionum obseruatam varietatem. Nos sanè iis non assentimur, qui medicamenti huius quantitatem, vnà cum Theriacę quantitate præscribendam volunt: dispar omnino & maximè diuersa cum sit huius vtriusq; medicamenti natura. Vini propriè Alexipharmacam habet Theriaca ipsa, cuius quantitatem conuenientẽ qui excesserit, maximè ob id nocere Galenus censuit, quia naturam habent mediá inter corpora perpetientia & medicamenta ipsa lædentia: vt videlicet eadem sit proportio corporis ad facultatẽ Alexiteriam, quæ illius ad deleteriam: & rursum deleterii ad alexiteriũ, quæ Alexiterii ad corpus. Hãc facultatẽ pręcisè lapis Bezaar nõ habet, tametsi venenis aduersetur, & propterea ei9 vsus tutior est, nec in illius quãtitatis oblatæ excedentia tale periculũ contingit. Habet tamen

tamen & ipse suę conuenientis quátitatis terminos quosdam, quos si multum excesseris, ægrotantibus detrimentum adferre nō vno nomine posis: ecōtra si multū infra steteris, minimè iuuabis. Eorum igitur Medicorum opinionem non adprobo, qui vsq; ad pondus granorum triginta, singula vice exhibendum esse voluerunt: idque non ea ratione damno, quod in hac quantitate, ægrotantiū sumptus nimium excedat: sed quoniam puluere hoc multis diebus (non.n.in febribus dictis, vnica aut iterata eius oblatio sufficere potest) in tanta quantitate oblato, ventriculus omnis grauabitur, illamq; quátitatem sustinere non poterit, nec rectè distribuere: erit autē longè grauius erratum huiusmodi in venenorum curatione, quæ huiusmodi medicamētorum etiam eodem die repetitá oblationem ex necesitate postulat. Minùs etiam cū iis sentio, qui huius lapidis triū granorum pondus excedere ausi non sunt; quorū vnus fuit Monardes: certus cum sim paruá hanc quantitatem, eas vires habere non posse, quæ venenis & febrium dictarum excellenti putredini valdè resistat & aduersetur.

Dicat quis fortasse, longum vsum, quantitatis defectum resarcire tandem posse: esto, sed cum venena perniciosissima sint, & febris pestilentis motus lethales celerrimi, tantas non dant inducias: siq; lentè cum eis pugnabis, oppugnaberis, non oppugnabis. Hac ea-

dem ratione nõ ſunt ii audiendi, qui granum vnum, ad ſummum duo non excedunt. Serapionis auctoritatem hac in re maximi ipſe facio, qui duodecim granorum hordei pondus hoc eſſe voluit: quãtitas meo iudicio, eius mediocritatis, quę inter multam & paruá media eſt, quæ ſuas vires contra morbos ſæuiſsimos valenter exercere poteſt, & à ventriculo probè ferri & diſtribui.

Nolim tamen exactè adeò hanc quãtitatis metá ſiue legem accipi, vt non poſsit illa, aut minoris ætatis, aut imbecilli ventriculi cauſa, alteriúsve cuiuſpiam vrgentiæ, quadantenus diminui: infra tamé granorũ ſeptem pondus, ſubſiſtere neminem debere exiſtimo. Itaque Chriſto: Acoſtæ ſententiá in eo non recipio, quod duo tantum grana interim exhibenda eſſe cenſuit: eam tamen eius partem laudo, quæ ad decem vſq; grana quantitatem hanc augeri poſſe, voluit. Qui igitur ſeptem, qui decem, & qui duodecim grana offerenda determinarunt, mea opinione rectè determinarunt: hancq; cõmunem huius temporis Medicorum noſtrorũ ſentẽtiam eſſe video. Illud etiá ſcriptores omnes affirmaſſe legimus, atq; à Medicis omnibus obſeruari ſcimus. Peruani ſcilicet lapidis tanquam imbecillioris, paulò plùs exhibendũ eſſe: minùs de Orientali, qui valentior eſt: hactenùs Syluaticus. Et hæc de pondere, & doſi, qua lapis hic ab auctoribus exhibetur: ego verò hactenus ſextum granum non exceſsi.

DE PARTE QVAE EXHIBERI DEBET TEMpore persona & vtendi modo.

CAPVT XXX.

Dictum fuit superius lapidis, cauitati puluisculum inclusum reperiri, quem maioris, quàm lapis efficaciç esse Monardis a : at Fragosus b, eiusdē cū lapide facultatis asserit: Verùm cum eiusdem cū lapide sit substantię, vt rectè Monardis, a idcirco & lapis, & in eius cauitate inclusus puluis exhiberi possunt.

a *li. proprio pollẽtiorum virium eiusdem materiæ Iordanus de peste tract. 3.*
b *& Paræ⁹.*

Quo verò tempore sumi debeat, non omnes idem statuunt, sunt qui quouis anni tempore sine omni periculo exhiberi posse cẽsẽt, vt Lonicerus: quare Christoph. Acosta, singulis quindecim diebus semel ad imitationem Persarum, qui vt saniores sint & vegetiores persistant, singulis mensibus bis assumũt. Ormuz incolæ, vti iam supra monuimus, Martio & Septembri mense, sed præmissa purgatione, quinque diebus continuis vtuntur: Æthiopes verò, tantùm bis in anno.

Quare, si quæratur, quo tẽpore ille ægrotantibus offerendus sit: Respondetur cum Syluatico distinguẽdum prius esse, Veneníne an Febris putridæ occasione, eo vti necessitas requirat. In Venenis namque vsq; ad omnimodam eorũ euictionem, ab initio mor-

bi vsq; ad finem inclusiuè eo vti Medicus cur non debeat, rationem nullam video.

At in Febrium putridarum curatione, Medici tempora duo vniuersale vnum, particulare alterum considerare solent. Vniuersale tempus quadruplex est: principium, augmẽtum, status, & declinatio: in quib. omnibus tẽporibus, declinatione excepta, tali medicamẽto, Medicum vti debere, eo argumento persuaderi, vel facilè quisq, poterit, quia ad excellentem putredinem febriũ pestilentum euincendá, illud in vsum veniat: quæ quidem putredo iis temporibus maximè viget, & naturæ potentissimè aduersatur, propterea auxilio valdè potẽti eget. In declinatione verò, cũ putredo à natura iá euicta sit, prȩsertim si crisis in statu præcessit, tanto auxilio illa non eget, sed ferè sola virium instauratione.

An verò in morbi initio & augmento vniuersali, tuto lapis hic offerri possit, viri grauissimi, magna ratione dubitarunt: quia scilicet Serapione monente, sudorem mouere soleat is, qui Orientalis sit: Occidentalem verò, ventrem mouere, aliqui voluerũt: quorum neutrũ in vniuersali morbi initio, in quo crudi sunt humores, sicuti & in augmento conueniri satis manifestum esse puto.

Addit Syluaticus, neq; etiam in statu, antequá omnino concocti sint humores, huiusmodi medicamentum conuenire. Siue enim sudorem moueret, siue aluum excitauerit his tempo-

temporibus natura à coctione distrahetur, & ægrotáti damnum euidentissimum & penè irremediabile accedet. Verum difficultatem hanc dirimi posse, hoc modo ijdem existimarunt, si dixerimus Serapionem affirmasse à veneno assumpto lapidem Bezaar sudorem mouere, eiusque medio venenum expellere: neque de febribus locutum fuisse, quibus quidem non ad expellendum quam celerrimè venenum, sed ad putredinem excellentem euincendam, huius medicamenti vsus conuenit. At Serapionis scripta attentius legentibus, illud manifestè innotescet, illum non præcipuè de lapide Bezaar enuntiasse, quòd venenum per sudorem expellat, sed de lapide ab Arabibus Chobori dicto, qui lapidi Bezaar similis est: eumque lapidem non omnibus venenis aduersari dixit, sed tantum venenis animalium & plantarum, morsibus & puncturis venenosorum. Quapropter quod huic lapidi inest, illud idem lapidi Bezaar inesse, nulla ratione affirmari potest. Vtcunque sit, inquit Syluaticus, lapides Bezaar siue Orientales siue Occidentales, quibus hoc tempore vti solent Medici, sua natura sudorem mouere & aluum soluere, qui cognouerint, nescio: nos sanè & nobiscum multos alios tale quid non cognouisse affirmamus.

Quod si aliquando euenisse contingat, aut posthac cõtinget, horum effectuum aliquem, lapide Bezaar oblato euenire: id certè nõ la-

pidis causa euenisse, sed naturæ prauos humores ante tempus euacuare conantis, Cigalinus censuit. Ast huic solutioni, Nicolai Monardis & Christophori Acostę, auctoritatem, si quis opponat, qui talem sudorificam facultatem lapidi Bezaar tribuerunt, præterquam quod illi hac in re Serapionem sunt secuti, illis opponuntur aliæ auctoritates: siquidem nec Garzias ab Horto, nec Iosephus Acosta, neq; etiam Petrus de Osma, qui in ipsa India, animalia lapidem hunc in ventre habentia, proprijs manibus quam plurima occidit, lapidem extraxit, eius facultates omnes obseruauit & ab Indis obseruatas diligẽtissimè didicit, talis facultatis lapidis Bezaar, minimè meminerunt. Hæc de vniuersali tempore dicta sunto: nunc de particulari.

Particulare tempus rursus considerari potest, vel quatenus contra venena, vel quatenus in Febribus exhibetur. In venenorum enim curatione, quocunq; diei ac noctis tempore, à cibo & ante cibum exhiberi potest ac debet, sæpius etiam eodem die, quo venenũ superetur, Alexipharmaca exhibenda sunt. In febribus verò, quietiore tempore & ventriculo ieiuno, horis ante cibũ plus minus quatuor. Chaini sententia fuit, quam Manlius in epistola ad Cratonem scripta refert: in morbis tempore oportuno propinandum, & non nisi post vniuersales euacuationes & exobstructiones, alioqui humores peccantes agitari,

tari, & vehiculum ipſorum ad locum affe-ctum fieri.

Quanto verò tempore lapide hoc vti expediat, Syluaticus vnius neceſsitatis vrgentis durante pręſentia, breuiter determinari rectè poſſe exiſtimat; ſiue venena, ſiue excellentem febrium putredinem euincere neceſsitas ferat. His enim potentiſsimis vitæ inimicis, aduerſantes Medicos, vſq; ad abſolutam victoriam, aduerſari par eſt: ne fortè inimicorum reliquiæ aliquæ in ſuo vigore relictæ, morbus iterum reuiuiſcat, & ſic ægrotantis conditio deterior euadat. Quare idem reprehēdit, eorum Medicorū errorem, qui in Febribus peſtilentibus, ſimplici, duplici, ad ſummum triplici huius lapidis exhibitione contenti ſunt.

Si de perſonis agatur, hæc Richardi ſententia eſt: mihi (ſcribit,) vt verè, quod ſentio, ſemel dicam, videtur Bezaar, medicamentum eſſe regium facilè, placidum, omni periculo carens, &, vt Aetij verbis vtar, pueris, mulieribus, ſenibus, tutiſsimè datur hæc medicina, vel ſub ipſo canis feruore, quo pręcipuè tempore, reliqua medicamēta omnia ſuſpecta ſūt, quandoquidem corpus nullo alio pacto alterat, debilitátve ſed maximè roborat. Nunc vtendi modum ſubijciamus. Vtendi modus varius eſt: vel enim in cibo aut potu aſſumitur: vel confringitur, vel in *c* ore detinetur, & quidem vel lingua circumactus, vel aliter ore volutatus: vel maceratur in aqua, vel in pul.

c *Fragoſus & Sarracenus.*

vere exhibetur: vel quod mirandum magis eſt, ex ceruice ſuſpenditur, vel ita alligatur, vt cutim tangere poſsit: vel, vt Sarracenus, vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat: cum nullis ex præſtantiſsimorum genere, quantumuis eximijs aduerſus venena prẹſidijs cedere videatur: puluis etiam, addit Fragoſus, morſibus & anthracibus aſpergitur.

Modus exhibẽdi communiſsimus eſt, monẽte etiam Syluatico, vt in puluerem tenuiſſimum redactus, exhibeatur, quo facilior ſit illius ad corporis venas internas, aliosq́; patentiores meatus, diſtributio, eiuſdemq́; à calore naturali ad actum celerior reductio.

Ne verò ob ſuam terreſtreitatem faucibus & œſophago nimis adhæreat, & de ſua conuenienti doſi, quidpiam in his partibus, deperdatur, Medici ſolent humorem aliquem, qui lapidis puluerem promptius, in ventriculum deducat, adiũgere, & quidem humorem talem, qui & ipſi morbo, cuius gratia exhibetur, aliquomodo aduerſetur. Hinc alij cum *a* vino, alij cum aqua, alióve liquore propinant: in vino *b* cum febris abeſt, aut in aqua ſtillatitia, pro morbi cõditione. Diomedes *c* ſæpius cum vino Rhenenſi diluto, cum aqua roſarũ, vel Scorzoneræ, vel florum Arantiorum, aut Citri, vel acetoſæ, vel Boraginis, vel ſimili, ægris obtulit: at ſi acutior febris, abſque vino cum ſolis prẹdictis aquis; vel etiam cum aceti albi momento: vel cum aqua decocta cum citro in

a *Iordanus de peſte.*
b *Ryff. reform.*
c *de peſte cap. 46.*

tro in frusta dissecto, in quo cornu Vnicornu infusum detinet, eoq; vtitur. Aquã propterea in febribus pestilentibus, ex oxalide, melissa, scorzonera, boragine, citri florib. & id genus alijs per alembicum vitreum destillatam, ad tres vel quatuor vncias, ad summum quinq; adijciũt: & quidem recta cum ratione secundum Syluaticum: qui puluisculos huiusmodi vna cum Syrupo lubentius propinat, quia tũc ieiunus cum sit ventriculus, simul cum eo ad internas venas traducũtur. Quandoq; etiam, aut palati delicatioris causa, aut etiã propter aliquam à capite fluxionem, dictum puluerem in Bolum cum aliquo ex recitatis liquoribus reduci iubet: quem exhibendi modum ab Hippocrate *d* didicerũt, qui medicamenta maioris momenti offerens, statim à medicamento deuorato, ptisanæ quidpiam exhibere consueuit: quemadmodum & Galenus in theriaca exhibenda admonuit: ad œsophagũ scil. abstergendum, & medicamenti reliquias illius parietibus adhærentes, statim in ventriculum deturbandas. Quod si fortè quis nec potioni, nec bolo aptus fuerit, nebulam, in aliquã ex supra dictis aquis madefactam, puluisculo repletam, deglutiendam dat Syluaticus. Sic Portus *e* sacchdaro rosaceo commiscet: sunt qui conseruis corroborantibus: alij sudorificis admiscẽt. Monardes cum Vnicornu puluerisato: Raby Moyses cum semine citri dat. Diomedes Amicus *f* cum Smaragdo ac

d *lib. de rat. vict. in morb. acut.*

e *lib. 3. de peste cap. 12.*

f *lib. de peste cap. 46.*

g Ryff. in pharmac.

margaritis miſcet, ac propinat: quibuſdam g in locis, lapis in puluerem comminuitur, & aqua roſarum aſperſa tabellæ conficiuntur, quæ in vſum aſſeruantur: ſed conſultius eſt, ſi lapis tunc, quando eius vſus eſſe debet comminuatur, (ita tamen, vt, monente Fragoſo, inſtrumento aureo, aut argenteo radatur, ne terendo virtus ipſius exhalet) nam eiuſmodi tabellæ cum margaritis comminutis, cornu cerui & oſſib. elephâti, &c. valdè adulterátur.

h de venen. cap. 12.

Cum medicamentis vomitum promouentibus, Amat9 h exhibet: & in hauſto veneno, vomitorijs permiſcere Mercurialis iubet: in diuturnis & importunis morbis, quatuor vel quinque grana purganti pharmaco miſcent. Verum placet Syluatici ſententia, qui cenſet vna cum lapide Bezaar, aliud medicamenti genus miſcendum non eſſe, quod & Arabes ipſi damnarunt: facilè enim euenire poteſt, vt ea medicamenta, quæ eandem in genere facultatem habent aduerſus venena, ea inter ſe antipathiam aliquam habeât, ſecretiorémve inimicitiam adhuc non cognitam, quæ vtriuſque medicamenti ſimul mixti actionem è veſtigio impediat. Quin etiam Indi ipſi, qui primi medicamentum hoc cognouerunt & inuenerunt, illudque primi pariter in vſum medicum traduxerunt, eo ſimplicíſsimo & impermixto vti conſueuerunt, quemadmodum ex ſæpius citatis Indicis ſcriptoribus colligere eſt.

QVO-

QVOMODO SANITATEM CONSERVET, ET SVDOREM promoueat, & num vtiliter id fiat.

CAPVT XXXI.

LAPIDIS huius intra corpus vsus est, vel ad sanitatem conseruádam, vel morbos profligandos. Quare Ormuz incolæ opulentiores, vt iuuentam, & membrorum robur sibi conseruent, posteaquam singulis annis bis Martio & Septembri mense se purgarint, subsequentibus diebus quinque continuis, huius lapidis in doses singulas grana decem in rosarum liquore stillaticio, macerata hauriunt, Garzia *a* auctore: interdum nonnulli (eodem *b* monente) vsque ad triginta grana sumunt: & quidem auctore Acosta, ad præcautionem à morbis, conseruationem sanitatis & iuuentutis: quare vt idem *c*, & Persæ dicuntur, singulis quindecim diebus semel, ad membrorũ principium, & genitalium corroborationem sumere: sic enim se saniores & vegetiores persistere, sibi persuadent: Quinetiam (vt Boetius scribit) medicamentis purgantibus vehementioribus aliquot grana lapidis addunt, ne maligna illorum qualitas corpori obsit: hac enim ratione absque dolore & noxa operatur medicamentum: quæ certè cautio vti

a *ex hoc Fragosus, Paræus, Cæsalp. de metall. Vviti-chius Ryff. Boetius.*
b *Paræus Cæsalp.*
c *Ryff.*

non nisi prodesse potest, ita Medicis obseruatu digna est: hæc ille. Imò vitæ humanæ robur, & iuuentutem conseruare, & senium impedire potest, si Lonicero credimus, & si in anno aliquoties sumatur, hominem à multis accidentibus præseruat, quam ob causam eodem teste, Turcicus Imperator sæpiùs in anno assumere consueuit. Refert quoque Manlius ad Cratonem *d* se ex Abrahamo Lusitano auditione accepisse, Persas ac Indos bis in anno exigua quantitate assumpta purgari: & Hueblinus ex relatione Hyrusz testatur, Æthiopes opulentiores & magnates in India, quemadmodum & alios Ethnicos, pro singulari remedio ad sanitatem conseruandam, semel aut bis in anno hoc vti, à grano vno incipiendo & singulis annis quantitatem, vnius grani additione, augendo.

d *epist.* 191.

Sudorem mouere, sunt qui asserant, & alij quidem laudabilem, alij lethalem, vel imperfectum. Etenim per sudorem omne venenum deponere ex Arnoldó, Seillerus *a* refert, & Ryff sudores potenter mouere, & omnia maligna ad cutem pellere scribit: quemadmodum & Brudus Lusitanus *b* dicebat roborare virtutem vitalem, atque adeò adiuuando vim expultricem cordis, sudores prolicere: & Amicus *c*, sudorem copiosum mouendo, à tota substantia iuuat, si adulteratus non sit. Verùm contraria est Syluatici *d* & Saxoniæ sententia: Sic enim ille.

a *de peste Britan. sect.* 2. *cap.*
b *referente Manlio ad Cratonem ep.* 191.
c *de peste cap.* 46.
d *lib. controuers.* 93.

Sudores

Sudores mouendi facultatem soli Orientali aliqui adscripserunt (qui Occidentalem aluum potiùs mouere, se obseruasse dixerũt) quam quidem venena ipsa sudore proritato superare, & extrà corpus pellere, fuêre qui dixerunt: quod à nobis hucusq; an verum sit, haud potuit obseruari, ac multorum annorum adhibita diligenti obseruatione innotescere haud potuit: Audiamus Saxoniam *e* Reperio apud Scriptores, quòd eo sumpto sudor copiosus excitetur, post quem statim subleuentur: Ego tamen non vidi sudorem prorumpentem: vel si apparebat, erat sudor imperfectus. Idem libro de plica *f*, sudorem tantùm lethalem, & diaphoreticum, non salutarem se vidisse scribit, quare seriò dehortatur omnes à lapidis huius vsu, sanctè affirmás se nihil commodi, etiam ex optimo credito percipere potuisse. Hinc ex mineralibus ὑδραργυρικοῖς quidem, sed maligna qualitate præditis, hunc confectum esse, quidam suspicantur. Fateor equidem me aliquoties vsum esse, sed plerumq; euenisse quod Saxonia scribit, vel non erupisse sudorem, vel imperfectum fuisse. Et Io. Baptista Syluaticus *g* credit hunc lapidem nõ ex se sudorem mouere, sed quod eo exhibito sudor moueatur, id euenire vel à natura, vel ab alia causa.

e *lib. de febrib. cap. 37.*

f *cap. 59.*

g *in controuers. 93.*

QVIBVS IN MORBIS VSVRPARI DEBEAT.

CAPVT XXXII.


TSI lapidis huius præcipuus vſus ſit contrà venena & morbos venenatos & contagioſos, ita vt Monardes, contra omnes morbos, quibus materia aut humor ineſt venenoſus prodeſſe aſſerat: Luſitani tamen referente Cæſalpino, ab Indis edocti, huius lapidis vſum, ad multos alios morbos, quàm ad venena tranſtulerunt, & poſt vniuerſales purgationes, ieiuno ventriculo ſæpiùs propinant. Quare & Richardus morbis ferè omnibus & præſertim venenoſis auxiliari; ex aliorum ſententia, tradit. Et Crato *a* in magnis morbis eo ſe feliciter vſum eſſe, ſcribit. Attamen in omnis generis morbis ſine omni periculo exhiberi vult Lonicerus: & quidam affirmare audet, huic lapidi ineſſe contrarietatem propriam & determinatam contrà quoſuis morbos, illumq̀ue cum omnibus morbis habere antipathiam. Et ſanè nullus plures morbos enumerauit, ab huius lapidis vſu depulſos, ipſo Chriſtophoro Acoſta, oſtendens Medicos in vniuerſa India eo vti, ſicuti & in Perſia, Arabia & China. Quare ordine nunc, quibus in morbis vſurpetur, ex auctoribus recenſebimus.

Deploratos atque à Medicis derelictos, huius vsu, pristinæ sanitati restitutos fuisse, intelligo, ait Garzias *b*: idem addit hoc defatigatos & debiles ad robur conciliandum, & carnem augendam vti. Imò in chronicis & diuturnis morbis commendatur, vt probat exemplum à Richardo propositum, quod infrà adponemus. Nunc ad particulares morbos, à capite facto initio.

Vertigini prodest auctore Monardi & Cæsalpino.

Epilepticis pueris plurimis profuit, Monardes: vel cum, vel sine lacte datum, Paludanus: quare contrà Epilepsiam efficax, Lacunæ & Cæsalpino: in Epilepsia ab alijs laudari ait Brudus. Sed quid Boetius bb.? Ad epilepsiam, morbumque sacrum, siue adultos, siue infantes oppugnet, non parum iuuat. Infantibus lactentibus datur cum lacte: adultioribus & viris cum aqua lilij conuallium, pæonię, aut tiliæ. Pueris pondere granorum duorum, viris triplum aut quadruplum, aut etiam plus, pro morbi & corporis constitutione offertur.

At Cordis affectus huius etiam vsus est, quare Solinander *c* asserit certum esse ipsius vsu vires Cordis mirum in modum refici: hinc in Cordis ægritudinibus, Orientalis insignes facultates obtinet. Quare omnibus affectibus Cordis mirè auxiliari si à granis quatuor ad decem cum liquore conuenienti propine-

tur Boetius refert: quare ad Syncopen in ipso paroxyſmo aut paulo ante ex aqua roſacea, ſi febris adſit, ſi abſit, ex aqua Cardui benedicti, meliſſæ, ſcorſoneræ aut florum garyophillorum, granorum quatuor pondere propinat.

Animi deliquio (ex quacunque cauſa, Lonicerus) diuturno (quod per interualla repetit, addit Cæſalpinus) pollinis grana tria in aqua Bugloſſæ, medentur, Monardes.

Palpitationi confert: Quare ſic Chainus, referente Manlio ad Cratonem *d*: Cordis ſpiritus maximè reficit, ſubſtantiamque ipſius corroborat proprietate occulta, ſiue facultate Bezoartica: & aduerſus palpitationem conducit, non tenuium partium ratione, ſed certa proprietate cor reſpiciente, cum in cordibus caprarum illarum reperiatur, ac experiẽtia compertum ſit, quaſdam brutorum partes, ſimilibus hominum partibus ratione ſimilitudinis conferre: Et Brudus Luſitanus, eodem Manlio *d* referente, aiebat, roborare virtutem vitalem & adiuuando Cordis vim expultricem, ſudores prolicere: & ab alijs in palpitatione Cordis, & animi deliquio laudari. Idcirco Boetius, quotidie mane ieiuno ſtomacho grana duo cum aqua meliſſæ oblata, multum prodeſſe aſſerit. Hinc Heurnius *e* inter Corroborantia, ſi calor ſubſit, Bezoare lapide vtitur: vino item ex varijs parato, ſingulis doſibus parùm lapidis Bezoar addere iubet.

iubet. Electuarium quoq; subiungit, ex margaritis, hyacintho, moscho & alijs, quibus Bezoaris scrupulum admiscet. Item in sua ad praxin methodo *f* inter ea, quæ cor humidum alterant & roborant, lapidem Bezaar, & Hyacinthum refert. Gregorius Horstius, apud Giessanos Professor, amicus noster singularis, inter Cardiaca *g* & quidem ea quæ tetros vapores expurgando, cordis robur firmant, imò inter medicamenta occulta vi alterantia, reposuit. Quare delicatioribus fœminis, quæ vel cordis saltu afficiuntur, & ijs præsertim, quæ melancholicæ sunt, quibusve semen corruptũ est, exhibet Roderius à Castro *h*: assumitur, inquit, singulo mane quinque vel sex grana, in subtilissimum puluerem redacta, & aqua aperiente vel conuenienti dissoluta: vel admiscentur conseruæ Adianti, seu Boraginis, & parùm aquę eiusdem herbę, superbibitur: aut tabellæ concinnantur: vtiliter, addit, etiam adhiberi alicui ex Electuarijs ex chalybe confectis, aut rotulis cordialibus & aperientibus. Sed hîc quæri posset, annon illa medicamenta, quibus hic lapis miscetur, absq; huius lapidis admistione, idem præstare posint: & si posint, cur hic, ad pretium fortè augendum, additur; vel si hic lapis tantarum virium, cur non solus exhibeatur.

Pleuriticis & Peripneumonicis, multùm conferre, à fide dignis Brudus accepit. Et Amatus, lateris dolorem peruicacem, etiam

maligna qualitate admixta, curauit: in quo casu, cùm aqua Scabiosæ, aut Cardui Benedicti, Gabelchouerus vtendum censet. Quare Pleuritidem deploratam sanare, Lonicerus asserit: & sanè in Gallijs, generosum quēdam pleuriticum, à Medicis derelictum, hoc sanitati restitutum fuisse, mihi relatum fuit; verùm, felix is Medicus est, qui in declinatione morbi vocatur.

Ictero mederi, auctor est Auenzoar *i*, testatur enim se hoc vno medicamento, quendam (qui periculosissimum venenum ingurgitaret, quod cum biliosum esset, protinus vniuerso corpori auriginem induxisse) granis tribus cum vncijs quinque aquæ cucurbitæ exhibitis, curasse. Verùm loquitur Auenzoar de eo Bezoare, qui ex cerui lacrymis condensatis generatur. Attamen, cùm hic, de quo loquimur, lapis, fellis obstructionem tollat, Monarde monente, idcirco & Icterum curat secundum Lonicerum: & Crato *k*, cuidam Icteritia nigra laboranti dedit, quem vrinam nigram, atramenti instar, minxisse vidit, & melius habuisse affirmat. Quin & Cholericæ passioni, autore Christ. Acosta, medetur.

Appetitum prostratum, eodem auctore corrigit: quare ad stomachi vexationes Lusitani, memorante Cæsalpino, propinant. Relatu dignum, quod Ludouicus Guyon *l* ex Theueto refert, pellem huius animalis, ipsi ventriculo, aduersùs ipsius dolores, & eiusdem

dem

dem deprauatam concoctionem imponi, eiusmodi enim morbis, etiam in decrepitis mederi.

Colicam & ventris dolores tollit, Lonicerus.

Dysenteriæ vtilem, & in epidemica dysenteria Lugduni fœliciter se vsum Philipertus Sarracenus Medicus Lugdunensis, amicus noster, ad nos perscripsit.

Vermes necat, Christ. Acosta *m*, quod *n* & Montanus, & Amatus suis scriptis tradidere: contrà hos enim admirabilis efficaciæ, cùm eos expellat, & à symptomatibus quæ parere solent, liberet, Monardes: si nulla febris adsit, ex vino datum, Amato *o*, si febris adsit, cum aqua stillatitia portulacæ, Fragoso: vel cum succo limonum, vel citri, vel eorundem syrupo, Ryff, & quidem in infantibus grana tria, Lonicerus præscribit: & Boetius ad vermes & tineas felici successu cum aqua graminis, aut cardui benedicti, solum lapidem propinari affirmat.

Calculum renum eijcit (atterit Brudus) in vesica comminuit pollen ex vino propinatum, Lacuna: quare renum ac vesicę vrinam, & ex ijs viscidam materiam pellit, referente Acosta.

Ad Vteri molestias, Lusitani propinant, Cæsalpinus: quare mensium obstructiones tollit, Monardi: & in vteri strangulatu prodest sumere grana sex. Bezoar orientalis cum

aqua Artemisiæ, auctore Roderico à Castro *p*.

Partum facilitat, & secundas pellit, Christophorus Acosta: tria huius grana cum aqua liliorum alborum, betonicæ vel pulegij, parturientibus exhibita, secundas remorantes, certo experimento educunt, vt Gabelhoferus asserit.

In Morbis Melancholicis inueteratis. Indi, Ormutz & Corasone incolæ vtuntur, Garzias *q*: sic Iordanus *r*, veterrimis melancholicorum morbis succurrere, asserit: & quidem caput, cerebrum, & cor afficientibus, Ryff. Quare Abrahamus Medicus Lusitanus, qui in India annis aliquot egit, asseruit à Regulis ipsis, ibi lapidis huius drachmam vnam, ad expurgandam infernè bilem atram sumi: quod etiam à Lusitanis frequenter audiuerit: hæc Brudus. Monardes *s* in mœstitia & melãcholia, & melancholicis animi deliquio afflictis tria grana ex aqua Buglossæ, propinat. Sic & Boetius, ad melancholicos humores domandos siue vniuersum corpus, siue eius duntaxat partem nempe caput occupent, miros effectus præbet, & cutis vitia ab ijs causata tanquam præsens remedium sanat. Et Solinander *t* aduersus omnes melancholicos morbos probat, certoque ipsius vsu cordis vires mirum in modum refici: quare nobili cuidam puellæ à qualicunque purgatione iubet tria, vel quatuor grana puluerisata, in tantilla aqua rosacea odora exhibere. Imò

ijs,

iis, qui abſque cauſa manifeſta mœſti ſunt, & anguſtiis oppreſsi, plurimum confert, quos reficit, & exhilarat, Gabelchofer. Quare Heurnius *u* lapis Bezoar inſperatam quandam lætitiam ſubitò affundit, eo ipſo die, quo fuerit hauſtus: & mox: cordis & hepatis ſanguinem mundant, Myrobalani chebuli & Indi, & Bezoar lapis, & Hyacinthus. Et vt caput hoc cõcludamus, lapis hic ad omnes diuturnos & importunos morbos, etiam qui à flatu originem ducunt, Panaceæ inſtar eſt, ſi præuia purgatione, per aliquot dies mane exhibeatur, modo Boetio credamus.

a *lib. de præſer. à febr. peſtilent.* b *ex eo VVittichius, Ryff, omnes à Medicis derelictos curat.* bb *lib. 2. de lapid. cap. 139.* c *conſil. ſect. 2. conſ. 60.* d *epiſt. 191.* e *cap. de palpitatione cordis.* f *lib. 2. cap 5.* g *diſp. de medicam. diſp. 4. th. 33. & diſp. 5. th. 16.* h *de morb. mulieb. part. 2. lib. 2. cap. 5.* i *lib. 1. & ex eo Io. Agric.* k *conſil. 174. & ex eo Gabelhof.* l *lib. 5. diuerſ. lect. c. 17.* m *Monardis, Lonicer. Paludanus.* n *Richard.* o *& ex eo Gabelhof.* p *de morb. muliebr. part. 2. l. 2. cap. 1.* q *Paræus, VVittichius, Cæſalpin. metal. Fragoſ.* r *de peſt. tr. 3. cap. 9.* ſ *lib. 2. de lapid. cap. 193.* t *conſil. ſect. 2. conſil. 60.* u *lib. 2. ſuæ meth. ad prax. cap. 5.*

AN IN FEBRIBVS IPSIVS VSVS SIT.

CAPVT XXXIII.

CVm febrium diuersa sint genera, aliæ quidem febres veræ, aliæ symptomaticę, aliæ malignæ & contagiosæ, in earum cura alii probant, alii improbant. Amatus scribit in febrium paroxysmis datum sudorem excitando, à febre plerunq; liberare. Sic Chainus dicebat, Manlio referente, non exhibendum in febribus non malignis, nisi post vniuersales euacuationes ac exobstructiones, alioqui agitare humores peccantes & fieri vehiculum ipsorum ad locum affectum: tempore igitur opportuno propinandum esse, tantummodo ad ipsius cordis corroborationem.

Febres putridæ: Augenius *a* reprehendit eos, qui putant non solùm pestilentibus ac venenatis, sed in vniuersum putridis febribus opitulari: insuper redarguit quendam, qui peruerso iudicio, non modo in putridis febribus omnibus non pestilentibus, sed etiam passim in cunctis morbis, aut à materia, aut citrà materiam, eius antidoti scilicet lapidis Bezaar vsum admittebat: cum vnicuiq; morbo propria & determinata contrarietas insit, quam lapis ille cum putrida febre, omnibusq́; morbis antipathiam non habeat.

Febris

Febris quartana: Quartanis conuenire posse arbitratur Garzias *b*: & quartanam pellere ait Ryff: quare Lusitani in quartana sæpiùs exhibent, Cæsalpinus. Verum Boetius, *bb* etsi quartanam febrim non sanet, tamen eius aufert Symptomata: nam animi mœrores, anxietates, cordisq; affectus, quæ in istis febribus vulgaria sunt, lenit & aufert.

Febris catarrhosa: in febri catharrosa in Hispania lapis Bezoar plurimùm profuit, quo & Imperator, & alii, quib. ad manus fuit, vsi sunt, Crato. *c*

Febres malignæ *d*. Aduersùs febres malignas & epidemicas, commendant Monardis, Acosta & Lacuna: & in aqua acetosæ Lusitani propinant, Cæsalp. Fragosus: earum malignitatem extinguendo, Amatus: contra has vtilis etiam est aqua, in qua lapis hic maceratus est, Monardes: malignitaté omnium febrium extinguere, protestatur Monardes, referente Diomede Amico *e*: quare in febribus pestilentialibus siue malignis Montanus, & Amatus *f* commendant, infrà historiam recitabimus; & inter præseruantia in febri pestilenti, Theriacam, Mithridatium, lapidem Bezaar, Matthæus *g* recensuit. Mercatus *h* agens de medicamentis, febri malignæ analogis, his, inquit, adiungitur lapis nuper ex Lusitanorum India apportatus, qui Bezoar ab effectu appellatur, quibus singulis vicibus grana quatuor aut quinque porrigere

oportet, aqua, aut ſyrupo, aut iuſculo aliquo excepta. Augenius *i* febres peſtilẽtes Bezoardicis indigere ſcripſit, quæ putridis conueniunt, vocat autem Bezoardica Theriacã ex Galeno ad Piſonem, & Bolũ armenam ex 9. ſimplicium, lapidis veri huius non meminit.

In febre, quam ſtigmata rubra comitantur, & pulicum morſus inſtar per cutim aſperſa apparent, probat Monardis. At Syluaticus *k*, oſtendit lapides Bezoar vſum non eſſe tutum in febribus exanthematibus cõiunctis, ſi detur ad ſudorem mouendum, quem ex ſe non mouere creditur, his verbis. Quo tempore exanthemata erumpere ſolent, crudus adhuc eſt vtplurimùm morbus, neque tunc ſudores mouere rectum eſt ac tutum: & mox ſubiungit: cæterum in febribus quoque huiuſmodi lapidem iſtum exhibitum ſudorem ex ſe mouiſſe, etiam longo tempore ac multorum annorum adhibita diligenti obſeruatione, innoteſcere haud potuit: ita vt in eam tandem circa hãc rem deuenerimus deliberationem, non ex ſe mouere ſudorem hunc lapidem, ſed euenire interim, vt eo exhibito, vel à natura, vel ab alia cauſa ſudor moueatur.

Aſt longe aliter Boetius *l* ſentit, cuius verba adponamus: Peſtem febriumq; peſtilentium virus etiam earũ quæ exanthemata, petechias, herpetes & papulas malignas producunt, cito ac miraculi inſtar compeſcit ac extinguit, ad quos affectus Indi quotidie cum

aqua

aqua rosarum pulverem duorum granorum pondere propināt. Mihi exigua dosis videtur, vbi febres iam in statu, aut prope statum sunt. Soleo tum sex aut octo grana magna vtilitate cum aquę Acetosæ vncia vnâ quotidie donec vel sudore, vel vrinæ profluuio melius habeat æger, propinare, eumq; ab omni potu alio per horam arcere, ne alterius potus accessu, actio ipsius lapidis hebetetur, aut impediatur. Meo enim iudicio errant vehementer, qui vel ante vel post eius sumptionem aliquid ægro offerunt, etiamsi id ęquale viribus lapidi putetur. Nam rerum sæpe occultus dissensus est, nec homini notus, & talis, qui effectum optatum impediat & prohibeat, quē vtraq; res seorsim vsurpata produxisset. Qui id non capit Spiritus vitrioli & spiritus tartari antipathiā perpendat: vterque enim istorum acidissimus & acutissimus est. Si misceas, vtriusq; acrimonia perit & liquor redditur insipidus. Suadeo igitur vt nobile istud medicamentum perpetuo solum, si eius certum commodum desideretur, exhibeatur: hæc ille.

a *epist.tom.1.lib.9.epist.1.& 2.* b *ex eo Paræus & VVittichius.* bb *lib.2.de lapid.c.193.* c *epist.105.* d *feb.malis & diuturnis Lonicerus.* e *de pest.ca.46.* f *cent.3.cur.74.Rulandus.* g *de febrib.pestil.* h *lib.7.de febr.* i *tom.3. lib.4. epist.10.* k *in controu.93.* l *lib.2.de lapid.cap.193.*

AN IN PESTE HVIVS VSVS ESSE POSSIT, ET in affectibus externis.

CAPUT XXXIV.

LApidis huius & in præcautione & in curatione, vſus à quibuſdam commendantur: quarè inter medicamenta Bezaartica peſtis venenum ſuperantia, lapidem Bezaar, margaritas, os de corde cerui &c. Portus *a* recenſet: hinc pleriq́ue peſtis tempore lapidis huius fragmentum in ore geſtant, tum quando à veneno, aut venenoſa aliqua materia, ſibi metuunt, Monarde referēte: hic cum aquis violarum, roſarū ſumptus, à peſte mirè defendit, & poſſet tingi cornu monocerotis in aquis prædictis, cum ipſo lapide exhibendum, ex ſententia Forneſii, in ſuo de peſte libello. Quare contrà omne genus veneni ac peſtilentiam ex hoc & aqua roſarum tabellæ parantur ab Andernaco *b*: & Gabelchofer, tempore peſtis in Officinis benè conſtitutis tabulas, quæ miram vtilitatem præſtant, præparari aſſerit.

Peſti medetur, Monardis: admirabilis contrà peſtem Lacuna: imò certiùs auxilium & remedium non habetur, quam huius lapidis puluis exhibitus, potenter enim ſudore venenum è corpore expellit, Lonice-

rus, Fallopius referente Wittichio, affirmat hoc medicamentum in peſte omnia ſuperare, & teſtatur ſe in peſte Ferrarienſi, multos hoc lapide exhibito conſeruaſſe: & Manardus, vt Diomedes Amicus *c* recitat, de eo in peſte Germanica periculum fecit, à qua curati & præſeruati, qui illo vſi fuerere, cæteri minimè. Rulandus *d* ſudorificum præſcripſit, quia dicit, alexipharmacum eſſe malignitatem peſtilentem ocyſsimè conterens: tale eſt, lapidis Bezaar ſcrupulus ſemis pulueris rubei Cæſaris, cornu cerui vſti drachmam vnam ex aquis ſcabioſæ, cardui benedicti, propinat. Sed quæſo cur puluis rubeus additur, ſi Bezoar ſolus hoc præſtare poſcit? Et Mercurialis *e*, quæ cor muniunt aduersùs venenum & intrinſecùs adhibentur, ſunt bolus armenus, lapis Bezoarius, puluis cornu vnicornis, cornu ceruini, corallorum rubeorum, dictamni cretici, quorum puluerum doſis eſt ad ſummum drachmæ vnius, & ſumitur huiuſmodi puluis cum vino; quemadmodum Galenus Bolum armenum etiam in febribus cum vino dabat. Quare in peſte huius lapidis efficaciam magis manifeſtè apparere, quam in nulla re alia, exemplis Monardis oſtendit, quæ infra Lector inueniet.

Crato in libello de præcautione à febri peſtilentiali, inquit. Bezoar lapis in acutis magni fit, ſed quantum ego obſeruare po-

tui, non præſtat hoc in iſto caſu, quod ab eo expectatur, quanquam in aliis magnis morbis eo fœliciter me vſum eſſe, ſciam. Quòd ſi tamen maiori in quantitate daretur, non dubitarem etiam in peſte eum profuturum, quod in cæteris venenis facit (vide finem capitis præcedentis.) Ibidem adponit puluerem præſeruantem Vienenſium, qui lapidis Bezoar ſcrupulos quatuor recipit.

Sed diſtinctio fortè adhiberi poteſt, à tempore deſumpta: Brudus enim Luſitanus, referente Manlio *f* in febris peſtilentialis initio magno cum ægrorum commodo exhiberi, expertus eſt: in augmento verò datum, non tantùm non iuuare, ſed nocere etiam. Eandē cum Brudo diſtinctionem Chainus adhibebat.

Audiamus Herculem Saxoniam *g*, qui huic non multum tribuit. Inter cardiaca medicamenta, quæ in peſtiferis adminiſtrari ſolent: eſt lapis Bezoarticus ab Arabibus celebratiſsimus, & noſtris temporibus à Ioanne Manardo & Garzia ab horto: de quo lapide contrà febres peſtiferas & omne venenum plura dicentur: ego tamen, vt ingenuè dicam, dùm Venetiis practicarer, maximam huius copiam conſumpſi, nec egregiam operam ſenſi: ſcio plurimos, quibus exhibui fuiſſe ſanatos, ſed non retuli in lapidem. Cauſa quia reperio apud ſcriptores, quòd eo ſumpto ſudor

copio-

copiosus excitetur, post quem statim subleuentur: ego tamen non vidi sudorem prorumpentem: vel si apparebat, erat sudor imperfectus. Itaque quantum ad me, abieci omnem spem huius lapidis in his febribus. Fieri potest, vt ego inciderim in sophisticum adulterium, sed cum Venetiis medicinam facerem in primatum ædibus persuadebant esse omnium excellentissimum. Itaq; si genuinus reperitur, fortè habet illas dotes, quas tribuunt: notæ tamen non possunt ita tuto proponi.

Quid Crato *b*; Bezoar in peste parùm conferre animaduerti: & alibi *i*: hoc satis constat, Turcas in cibo Terra lemnia vti, nec terræ lemniæ, sicuti etiam lapidi Bezoar, vllam vim contrà pestem tribuunt.

Carbunculus pestifer: In carbunculo pestifero, Bezoare intra corpus vtitur confectione ex confer. acetosæ & acetos. citri ana vncia vna, puluer. margaritar. & cornu ceruini ana scrupulis duobus parata, Bezoaris scrupulum semis admiscet. Verùm & extrinsecùs à Garzia commendatur; si carbunculis enim pestilentialibus apertis imponatur, venenum exugendo conducere, asserit *k*, quemadmodum & Wittichius, qui & Fallopium probare refert: sic expressit Sarracenus *l*, pestilenti è carbunculo si vel crusta excidit, vel emissarium natura aut scalpello ullum est, impositus lapis venenum proti-

nùs totum exugit. Vnum hoc addam, in peste, quæ anno superiori 1610. apud nos hîc Basileæ seuiit, plures hoc lapide in curatione, sed absq; omni successu, vsos esse.

Lues Vngarica: Rulandus, etsi disertis verbis lapidem hunc non magni faciat, & cornu ceruino plùs tribuat, nihilominùs in luis Vngaricæ curatione, omnibus medicamentis, imò & cibis admiscet: argumentum sanè incertitudinis in Medicina facienda; capit: enim sexto, pulueri cardiaco cibis admiscendo, lapidem Bezoar intermiscet, quo, vt loquitur, efficacior fiat. Sic aquam nucum cum cornu ceruino usto præparatam, vel cum lapide Bezoar, magnarum esse virium, si alexipharmacis admisceatur; & capite 7. histor. 25. pulueri alexipharmaco, ex coruu ceruino, terra sigillata, Smaragdo, & aliis confecto, Bezoaris Orientalis scrupulum semis addit. Ibidem analepticum proponit noctu bibendum, ex seminibus melonum, papaueris albi, amygdalis, iulepo rosaceo, essentia margaritarum, & addit lapidis huius scrupulum semis, bina vel terna vice bibendum. Sic historia 29. aquæ alexiteriæ, & analepticæ cordiali tantundem addit: & tandem historia 30. sudorifico alexipharmaco ex decocto cardui benedicti, cornu cerui, terra sigillata, Bezoaris Orientalis grana sex addit. Verùm ex sequentibus verbis,

quid

quid illi tribuat, colligere eſt, dùm ſcribit, demirandum Bezoarticum, lapidem maximi quidem pretii, minoris tamen efficacitatis, nobiliſsimo cornu ceruino præferri, eiuſq; laudibus ornari, qui cornu ceruino potiùs tribui debuerat.

. Aduersùs exanthemata, ſiue puſtulas (contrà variolos & rubeolas *m*, qui morbus Indiæ eſt epidemius, ſæpè verò & pernicioſus, Paræus) & Herpetes, quæ ſubindè Indos necare ſolent, huius lapidis pulueriſati, granum vnum aut alterum (duorum granorum pondere, Paræus) ex aqua roſacea per ſingulos dies magno cum ſucceſſu propinant. Garzias *n*: alii *o* cum aqua acetoſæ, carduibenedicti, anagallidis, aut ſcabioſæ, vel limonum, aut citronum ſucco vel ſyrupo, Crato *p* verò in fluore alui in morbillis lapidi. Bezoar non multum tribuit.

AFFECTVS EXTERNI.

IN Scabie mala, quam ferinam Cæſalpinus, lepra, prurigine, & impetiginibus vtitur Garzias *q*: quare cum aqua bugloſſę Luſitani ſæpè propinant, Acoſta & Cæſalpino auctoribus.

Arabum lepram, ſeu Græcorum elephantiaſin, malá ſcabiem, prurigines, impetigines, eryſipelata & reliqua cutis vitia, tanquam præſens remedium ſanat: hæc Boetius.

Scrophulis apertis, effectu miraculoso inspergitur; Acosta.

Collectio dura quindecim annorum, in latere exterius eminens, intrà tres hebdomadas qualibet die, quantitate vnius grani milii sumptum, resoluta fuit, Arnaldo *r* affirmante.

In Vlceribus antiquis Indi vtuntur, Acosta & Fragoso referentibus.

In Cancro vlcerato iam apparente, lapidis Bezoartici Orientalis puluerem linimentis, Rodericus à Castro *s* admiscet.

In morsu virulentorum animalium diuinum medicamentum, Agricolæ: quare Ormuz & Corasonæ incolæ, aduersus tales morsus vsurpant, Garzias: vt viperarum & serpentum, Acosta. Et Cardano *t* in cura morsus & ictus venenati animalis, supremum ex omnium consensu est Theriaca optima, & Bezar, aut sordes oculi ceruini: quare puluis vulneri impositus, à mortiferis animalibus ictos liberat, Garzias *u*. Et Fabricius canis rabidi morsui, cum aliis vlceri inspergit, qua de re infra historia exhibetur. Sic Iordano *x* vulneribus virulentorum animalium morsu inflictis, puluis aspersus, venenum extrahit: & vt Ryff. vulnus sine vllo damno curat.

Vulneribus sagittarum toxico illitarum, lapidum Bezoarticorum puluerem vtilissimè in-

mè inſpergi ſe intellexiſſe, Monardes y ſcribit: & ſubiungit, lapidem hunc Alexipharmacum eſſe pernicioſiſsimi illius toxici, quo ſagittas ſuas illinunt Canibales ad ſeſe mutuo conficiendos, quorum pleriq; poſt vehementes crutiatus & furores mortui ſunt.

a *de peſte lib.2. cap. 38.* b *commentar.2. dial.5.* c *de peſte, capite 46.* d *de lue vngarica capit. 6.* e *de peſte, capite 23.* f *in epiſt. Cratonis epiſt.191.* g *de febrib. cap.37.* h *epiſt. 159.* i *epiſt. 130.* k *& Paræus: ita credi ſcribit Boetius.* l *lib. de peſte, & Ryff.* m *Fragoſus & Ryff. valere dicunt.* n *& ex eo VVittichius.* o *Ryff* p *epiſtol. 145.* q *ex eo Paræus VVittichius, Ryff. Paludanus, Sylvaticus.* r *de doſibus theriacal. & ex eo Mercurial. 2. de comp. medic. 13. & Penottus.* ſ *de mulierib. medic. par.1. lib.1. ca.22.* t *3. de venen. 10.* u *Paræus, VVittichius, & Boetius, contra ictus & morſus commendat.* x *de peſte tract. 3. cap 9. & VVittichius.* y *& ex eo à Bra. cap.3. imò mederi Boetius aſſerit.*

CONTRA VENENA.

CAPVT XXXV.

ETsi plures lapides à vi ipsis aduersùs venena insita commendentur, huic tamen singularis vis contra omnia venena tribuitur, vt supra capite decimotertio ex Serapione (qui vnus ex Arabibus longiorem de lapide Bezaar sermonem habuit) Rhasi, & aliis ostendimus: & hoc Indos ad venena euincenda vti, Garzias scribit, ita vt non solum *a* Amuletum, sed etiam aduersus Venena omnia Antidotum salutare dicatur, eò quòd repentè vim omnibus venenis adimere credatur. Et quia lapis hic eximię supra omnia Alexipharmaca, vt Garzias *b* scribit, aduersus venena facultatis est, ideò omnia Antidota & medicamenta, quæ à tota substantia venenis aduersantur ab hoc per excellentiam Bezardica, quasi Alexipharmaca dicuntur: quare inter Antidota primum locum sibi vendicare, si adulterinus non fuerit, Amicus *c* asserit. Hinc deleteriis extremum moliri excidium ex historia Matthioli de Napello, Iordanus *d* ostendit. Quare & Paræus, refert, Matthiolum testari se pluribus experimentis compertum habere, hunc longè magis præstare aduersùs deleteria venena, quàm cœtera medicamenta, etiam quàm Theriacalia, & alia quæuis antidota. Et Foresto

resto *e*, venena omnia sicut mithridatium & theriaca, sua venenositate expoliat. Idcircò & Ardoynus, omnibus medicamentis tam simplicibus, quàm compositis, facultate propria venenis resistentibus, aut animalium virulentorum morsus iuuantibus, ex longa experientia præfert: quemadmodum & Matthiolus, qui ea, quæ apud Arabes habentur, recenset. Et quia omnes, qui eo vsi sunt, vt Christophor. Acosta loquitur, vno ore asserant, vniuersale & præstantissimum esse Antidotum, non modo intrò sumptum, sed etiam foris adhibitum, maiorisque esse vtilitatis, quam sint alia auxilia. Hæc causa est, cur in tota India, Persia, Arabia & China, vtantur: apud quos, vt habet Amatus in magno pretio est, & magnis curis, quas Indi cum hoc lapide præstitere, conspectis, etiamnum hodie cum aliis pretiosis mercibus adferuntur: & *f* Indiæ principes, & omnes Lusitani pro summo antidoto habent: & Rauuolffius auctor eit, puluerem hunc à Persis aduersùs quæuis lethalia venena exhiberi. Crato *g* quoque testatur se contrà venena fœliciter vsum esse: & Lacunæ *h*, admirabile est remedium aduersus omnis generis venena: cum, vt Ryffius, omne venenum certò cogat. Hinc Montuus scribit vincere omnia venena infallenter, siue sumptus, siue gestatus, & præstare omnibus Alexipharmacis, te-

ſtibus Rhaſi, Auenzoare, Conciliatore, & Matthiolo: & affirmat ſe multa experientia in multis illuſtribus viris id obſeruaſſe. Et Augenio *i*, præ omnibus efficaciſsimus ducitur in corroborando corde & venenis profligandis potus vel geſtatus. Et omnium apertiſsimè Diomedes Amicus, hunc Rhaſis & Serapio voluerunt reſiſtere ſua virtute, ſiue per os ſumatur, ſiue collo ſuſpendatur, ſiue ore contineatur, ſiue aqua, in qua infuſus fuerit, propinetur, omnibus venenis, tàm calidis, quàm frigidis, & cunctis vulneribus & morſibus venenatorum.

Verùm cùm efficaciora omninò exiſtiſtimanda ſint, quæ corpora ingrediuntur, quam quæ adpenduntur, idcircò Amatus aduersùs omne venenum, Bezoaris grana tria ex aqua ſtillatitia florum Arantiorum (aquæ herbæ Scorzoneræ Gabelchofer) propinat: vel vt Cæſalpinus *k* ex aqua florum citri, aut Lanfæ quæ ex floribus Arantiorum habetur. At Portus *l* ad grana decem cum ſaccharo roſaceo, dare iubet. Cæſalpinus *m*, in cura venenorum commendat Bolum armenum in vino mero aut diluto, pro febris vehementia, vt remedium feratur in venas: & addit lapis Bezaar eodem modo, fragmenta pretioſa tenuiſsimè ſupra lapidem porphyriten

læui-

uigata. Sic Mercurialis *n*, ad præſeruatio-
em à venenis inſigniter valet, & ab omni-
us efficaciſsimum remedium aduerſus ve-
ena exiſtimatur. Et Boetio ad venena quæ-
is quæ alicui offerri poſſunt, nihil hoc præ-
antius haberi poteſt: nam non ſolum cor-
us præſeruat à veneno, ſed infectum aut op-
reſſum liberat. Ad præſeruationem (addit)
ufficiunt duo grana mane cum vncia vini
ut aqua cordiali, vt meliſſæ vel cardui bene-
icti propinata. Ad curam verò ſi quis vene-
um hauſerit octo vel decem grana cum vino
xhibenda ſunt.

Vomitorijs quoque nonnulli addere iu-
ent: ſic enim Amatus *o*, toxico infecto, cum
medicamentis vomitum procurantibus, da-
us, cum vomitu venenum expellit, qui verò
omitu reiecerint, per ſudorem aut aluum
educit: & Mercurialis *p* iubet vomitorijs ſem-
per miſcere aliqua, quæ vim habeant venenis
reſiſtendi, vt eſt puluis cornu cerui, lapidis
Bezaar, ſmaragdi, terræ ſigillatæ, boli arme-
ni: huiuſmodi enim ſi miſceantur, non ſolùm
famulari vomitui faciendo, verum etiam &
vi emplaſtica, & vi alexiteria, ipſorum vene-
norum vires minuere.

Adpenſum contrà venena quoque com-
mendant, haud dubiè hac in re imitantes
Serapionem, cuius verba Monardis ita pro-
poſuit: ſi quis ſiniſtræ corporis nudæ parti

applicatum geſtet, nec à veneno, nec à pernicioſa aliqua re offendi, quia propria facultate, quouis modo corpori applicatus, veneni vim arcet, & eo infectos ſanat: plura vide ſuprà capite de Bezoar Arabum. Matthiolus *q* ex Mauritanorum teſtimonio refert, lapidem ita adalligatum, vt nudam ſiniſtri lateris carnem contingat, omnia venena ſuperare. Sic & Boetius, qui brachio ſiniſtro alligare iubet. Et vt Boetius, cor tueri ne à veneno aeréue peſtilente, aut contagioſo lædatur. Hinc Sarraceno vis lapidis ea eſt, vt nō modo hauſtus, ſed & vel lingua circumactus, vel aliter ore volutus, aut quod mirandum magis eſt, ex ceruice ſuſpenſus, vel ita alligatus, vt nudam ſiniſtri lateris carnem cōtingat, nullis ex præſtantiſsimorum genere quantumuis eximijs aduersùs venena præſidijs cedere videatur. Et Cardanus *r* agens de amuletis, quæ collo appenſa venenum hebetent, ait: Pazar etiam geſtatum plurimùm prodeſſe crediderim: qua de re ſuprà capite de lacryma cerui. Sic Augenius *s* præ omnibus efficaciſsimus dicitur in corroborando corde, & venenis profligandis, potus, vel geſtatus. At Garzias *t* ſe experimentum eius, quod nudæ carni alligatus profit, non vidiſſe, nec ſimili modo eos in India vti, ſcribit.

Sic pharmaciæ Ryffianæ reſtaurator hunc lapidem ineffabiles & præſtantes dotes & vires,

res, non solum in omni veneno expellendo & superãdo, sed etiam venenosam & putridam materiam in corpore ex cibo potúve, aliáve de causa collectam deturbando habere asserit, cuius nomine omnibus lapidibus pretiosis longè præferatur, ita vt etiam Ethnici & Idololatræ Indi apud quos reperitur, non vereantur dicere, Deum omnipotentem, rerum omnium Creatorem, omnia quidem in bonum hominis creasse, sed peccatũ esse, quòd hoc lapide, alij quàm diuites & primarij, vtantur: pauperes enim alijs contentos esse posse: quare apud ipsos vsum huius, ne eius multũ absumatur, prohibitum. Hinc historicis illis, Linscotto, & Artho, lapis hic pretiosissimus est, & contrà tum venena omnia, tum multos alios grauiores, medicina præstantissima, ita vt valor eius longè suprà vnicornu sit, cùm etiam illud viribus superet.

Verùm vt concludam, etsi concederem lapidem Bezoar, contrà venenum valere, non tamen vniuersale remedium contrà omnia venena, concesserim, imò potiùs singulis venenis, singula antidota esse cum Vallesio *u* crediderim: Antipathia, inquit, naturalis, in inanimis quoque rebus euenit: cùm enim sint quædam antidota & simplicia & composita, quæ censentur pluribus venenis aduersari, vt lapis Bezahar & Theriaca, tamen sunt singulis venenis singula antidota propria, quia est, quod cuiq; peculiariter ac pro-

priè aduerſatur: velut Aconito, ruta: opio, generoſum vinum: lepori marino, lac. Itaque ſunt quædam ſimpliciter antidota, quædam quorundam: atq; deleteriorum generi aduerſatur genus alexipharmacorum, verùm vni cuicunque venenoſum antidotum.

Contrà Napellum commēdauit Rhaſis *x*, ex quo & Matthiolus *y* habet. Aiebat Brudus Luſitanus, Manlio *z* referente, lapidis Bezoardici facultatem alexipharmacam etiam contrà ipſum Napellum, ab alijs ſatis decantari. Sic & Auicennæ *aa*, Bezahar principale remedium contrà Napellum, & medicamentum de moſcho, & algeduar, id eſt, Zedoaria. Sed hac de re vide hiſtorias duas, capite ſequenti.

Contrà Arſenicum quoque valere, Monardis auctor eſt: vtilis, inquit, qui ſublimatum, aut corrodens aliquot venenum hauſerint, malignitatem & ſymptomata tollendo, in corroſionibus tamen remedia conuenientia etiam adijcienda, alioqui nullius efficaciæ in illis lapis eſſet, quare lac primò propinandum, deinde lapidis puluis dabitur. Vide etiam infrà Hiſtoriam de Arſenico aſſumpto.

a *Bodinus in ſuo theat. lib. 2.* b *Cæſalp. de metall. Lonicer.* c *tract. de peſte cap. 46.* d *de peſte tract. 3. 9.* e *lib. 30. obſ. 3. & in Schol. obſ. 11.* f *Amatus & ex eo à Bra.* g *de præſeru. à febr. peſtil.* h *in Dioſcoridem.* i *lib. 3. de peſte 8.* k *de metall.* l *3. de peſte cap. 12.* m *lib. 3. ſui ſpeculi cap. 53.* n *de venenis, & ex eo à Bra.* o *lib. 2. de lapid. cap. 193.* p *1. de venen. 22.* q *5. in*

Dioſc.

Diosc.73.ex hoc Vvittichius & Ryff. r *3.de venenis 2.* s *de peste lib 3.cap 8.* t *ex quo Vvittichius & Ryff.* u *de Sacra philosophia cap.7.* x *ad Mansor.11.& 1.diuis 141.* y *lib.5.in Diosc cap 73.* z *epist.191.ad Cratonem, & ex eo à Bra.* aa *lib.4.fen.6.tract.1.sum.2. cap 1.& Cæsalp.3.speculi sui 20.*

HISTORIAE PLVRES, EORVM, QVI HOC LApide feliciter vsi sunt.

CAPVT XXXVI.

NVNC lubet ea, quæ proposita fuere, historijs & exemplis comprobare, initio facto à morbi chronici cura, quare ex Claudij Richardi epistola historiam hanc ipsius verbis adponimus.

Nos sacratissimæ Cæsareæ Maiestatis iussu, quatuor experimenta sui hucusque vidimus, in duobus nempe reis lege supplicij damnatis, quibus venenum studio oblatum est: & in duobus præterea aulæ Maiestatis suæ nobilibus vehementiore morbo afflictis. E quibus primus Dominus Scander sese nobis offert, qui cum longo & graui ægritudine cum ingenti omnium membrorum, & pulsus imbecillitate Oeniponte decumberet, nauseabundus, ac in ventriculo & præcordijs vehementer dolens, annum agens septuagesimum quintum, lapidis Bezoartici grana quinque in cochleari vini fuere oblata. Nulla

illo die ſubſecuta eſt alteratio, nullaque immutatio. Noctu tamen meliùs quieuit: Sequenti die attollebat brachia, & crura ad ſeſe attrahebat, quod antea haudquaquam facere potuerat. Tribus poſtea elapſis diebus vomitum quidem bilioſum habuit, qui præcordiorum & ſtomachi dolores finiuit, ac licet longo adhuc tempore decubuerit, credo nihilominus ſuæ ſalutis fundamenta Bezoar extitiſſe. Hanc hiſtoriam, Diomedes Cornatus quoque in ſuo Hiſtoriarum libro pro decima recenſuit.

In mœſtitia & melancholia valdè etiam vtilis eſt hic lapis, inquit Monardes Imperator enim Carolus V. fœlicis memoriæ, in hunc effectum ſæpè ſumebat, atque etiam ſumpſerunt plurimi, qui ſine manifeſta cauſa triſtes ſunt & anxij, quia triſtitiam adimit, & alacres reddit, qui eo vtuntur. Multos admodum anxios, & animi deliquio afflictos, melancholicosque vidi, qui ſumptis huius lapidis tribus granis ex aqua bugloſsi, ſine difficultate liberati ſunt. Hæc Monardis.

Aduerſùs animi deliquia, exempla duo ex Monardi: Exemplum primum: decimusquartus iam agitur annus, quod Illuſtriſsima Dux de Beiar à Domino Ioanne Mantique admonita fuerit, in aula frequentem vſum eſſe Lapidis Bezar, aduerſus animi deliquia: erat autem Illuſtriſsimę huic fœminæ filius iſti morbo ab ineunte quaſi ætate valdè obnoxius, cumque

cumque illius salutis cupida admodum esset, singulare aliquod remedium requirebat, cum ordinaria medicamenta, quæ à doctissimis Medicis præscripta fuerant, nihil profuisse, animaduerteret. Intelligens ergo, quantæ efficaciæ esset lapis Bezaar, negocium mecum communicat: valdè insolens id mihi visum est, qui illius nullam etiam notitiã habebam, præter eam quã in libris scriptam repereram, sed neque existimabam in his regionibus reperiri: eam ob causam illam submissè oraui, vt in illo acquirendo omnem diligentiam adhiberet, mihi enim cara erat illius adolescentis salus, ob insignes eius virtutes, & multam in omni scientiarum genere, atque in omnibus alijs rebus illustri viro necessarijs doctrinam: tum etiam vt lapidem maximè à me desideratum, conspicerem. Allati tandem sunt Vlyssibona, Genuensis cuiusdam opera bini lapides probi auro inclusi, ossis dactyli magnitudine, paulò tamen crassiores, colore præditi ex viridi nigricante, instar malorum, quæ Insana appellantur. Itaque communi consensu statutum est, vt corripiente illum inopinanter animi deliquio, lapis illi præberetur. Vespere quodam in syncopen incidit: illicò secundum ordinem in aula consuetum, tria pollinis vnius lapidis grana, in stillatitij liquoris buglossæ sufficienti quantitate dissoluti, in os eius apertum iniecta sunt, quæ cum difficultate deglutijt. Deinde, quanto tem-

pore ad Symbolum apoſtolicum bis recitandum neceſſarium opus fuiſſet, tum facilè animi deliquium ipſum reliquit, ac ſi illo correptus non fuiſſet. Perſpecta tam inſigni lapidis facultate, magna in æſtimatione illum habuimus, præſertim cùm obſeruaremus, quotieſcunque daretur lapidis puluis, illum tanta facilitate ab animi deliquio liberari: nam manifeſtè apparebat, puluere non exhibito, animi deliquium longo tempore durare, & cum difficultate ab eo plene liberari: dato autem puluere ſubitò & facilè ad ſe redire, perinde ac ſi nullum paſſus eſſet animi deliquium. Illuſtriſsima itaq; Dux ſemper in marſupio eam pulueris quantitatem geſtabat, quæ pro vna doſi neceſſaria erat, vt corripiente illum animi deliquio, faciliùs propinari poſſet, & ipſe breuiore tempore liberaretur. Illud etiam acceſsit commodi, quòd poſtquam puluere vti cœpit, adeò frequẽter Syncope moleſta non fuerit. Hac re conſiderata, Illuſtriſsimæ Duci dixi, ex Medicorum præceptis, ea medicamenta, quæ morbum aliquem curant, poſſe etiã præſeruare, ne in illum incidamus, eamq; ob cauſam, commodum mihi videri, ſi ſingulis diebus manè puluerem ſumeret: fieri enim poſſe, vt continuo illius vſu, vapor cerebrum ſubiens, qui ex venenoſa & maligna aliqua qualitate generatus erat, abſumeretur, & lapidem, nudam illam qualitatem extincturũ, vaporemque ex vniuerſo corpore, ceu ex peculiari

culiari aliqua corporis parte aſcendentem, abſumpturum, &, ſublata mali radice, atque origine, ipſum liberum futurum. Id igitur factum, dataque ſunt illi ſingulis diebus manè ieiuno ventriculo tria pulueris grana, ex Buglosſæ ſtillatitio liquore. Deo porrò fauente, adeò efficax fuit id medicamentum, vt ab illo die, quo vti cœpit vſque ad eius interitum animi deliquium illum nunquam corripuerit: pluribus autem quàm decem poſt annis alio morbo extinctus eſt: per ſex verò continuos menſes, nullo die intermiſſo, puluere vſus eſt.

Exemplum alterum: Deprehenſa tanta adeoque manifeſta lapidis efficacia: cùm nobilis adoleſcens fœmina, cui nomen Maria Catanno, multo tempore animi deliquijs afflicta fuiſſet, &, licet magni Medici medicamēta illi præſcripſiſſent, tales Syncopes interdum pateretur, vt decem aut duodecim horis durarent, easque ſingulis penè diebus, iamque adeò imbecillis eſſet, vt multo tempore lectulo non ſurrexiſſet, euocatus ſum ad illam: animaduertens autem medicamenta ab alijs præſcripta, nihil opis attuliſſe, relictis vulgaribus remedijs, quibus alij Medici multis annis vſi fuerant, Vlyſsibonâ lapidem Bezaar adferri iuſsi, atque ipſi, priùs purgatæ, lapidem, ordine, quo decet, exhibui: ex illo tempore, quo vti cœpit, in hunc vſque diem (iam plures ſunt, quàm duodecim anni) nunquam animi deliquium paſſa eſt: lapidem autem

integrum dactyli magnitudine absumpsit: hactenus Monardis.

sect.4. consil.9. Aduersùs obstructiones; in consilijs medicinalibus Solinandri, hęc ad Solinandrum, Hermannus Conerdingus Medicus. Saltem hoc de valetudine nobilissimæ matronæ à Schulenbergh addere volebam, ipsam in initio morbi sui, educta tamen prius maxima ex parte vitiosa materia, & corpore priùs exquisitè perpurgato, plurimis alexipharmacis non sine fructu vsam esse, vt lapide Bezoardico, Theriaca & cœt. aliquoties exhibitis decoctis, quæ visurum infarctibus soluendis, & humoribus contemperandis dicata erant.

Sic Monardis in vertigine & obstructione commendat, his verbis. Neque solummodò efficax est hic lapis in rebus noxijs ac venenis: verùm etiam in alijs morbis, vt experientia demonstrat: nam & in vertigine, & in obstructionibus valdè prodest: quod hac ratione deprehensum est. Monacha quædam animi deliquium & obstructiones patiebatur: sumpto lapide ad curandam syncopen, simul ab obstructionibus libera euasit: mensesque qui diu obstrusti fuerunt, copiosè fluxerunt.

lib.5. c.13. Partum promouere Ludouicus Gyen Dolanus testatur his verbis: Huius lapidis grana quinque, in aqua Arthemisiæ exhibere vidi, cuidam matronæ nobili, postquam diebus septem integris, dolorib. partus fuisset conflictata, quæ subitò fœtum mortuum eumq; putridum enixa est. Febri

Febri continua maligna, lapide hoc curata mulier grauida; vt historia à Diomede, Cornaro comprobat. Honesta, scribit, matrona, octauo ab impraegnatione mense, corripitur febre continua maligna in diebus canicularibus ex incandescentia. Hæc quarto die à febris principio, ex morbi vehementia pariebat puellam, quæ vixit per vnam atque horam alteram: post partū lethaliter decumbebat in æstu vehementissimo, siti immensa ac manuū tremore: quare sumptis granis quinque lapidis Bezoartici in aqua Boraginis dissolutis, cœpit sudare mirum in modum, finito sudore, calor præternaturalis cum reliquis molestis symptomatibus, paulatim remisit, & quotidie meliùs inde habuit, ac sanata est. *lib. consilior. obseru. & histor. cap. 32.*

Exemplum aliud in febri maligna, Claudio Richardo referente. Laborabat D. D. Staphylus sedecim continuis diebus acuta febre maligna & sopita, ab affectu renum suum sumente initium, abhorrebatq; ab omni ciborum genere, nauseabundus, de capite sæpiùs quæritans, nihil nisi de morte loquebatur, delinquebatque frequenter animo. Habebat sedes colliquatiuas, cum ani exitu doloroso. Vrina erat turbida, cruda, & ferè subiugalis. Articuli & præsertim genua dolebant, lassitudo ingens, facies Hippocratica, oculi in dormiendo aperti, & ob vehementem virium corporis imbecillitatem, ad pedes delapsus. His ita sese habentibus, cum de vita illius ab

omnibus minùs ſperaretur, motu proprio clementia Cæſaris, ſeptem grana huius pretioſiſsimi medicamenti, ſibi in vini cochleari fuere oblata. Non tamen erat ſtomacho tunc omninò ieiuno Staphylus: ſiquidem medium oui vitellum per ſemihoram ante ſumpſerat, biberatque aliquid. Porrò hora à Bezoartica aſſumptione elapſa, bonum hauſtum ſeri caprilli calidi cum ſaccharo ebibit, & intra ſemihoram adhuc etiam. Subſecutæ iſtos ſex vel ampliùs ſedes cholericæ & fœtidæ ſunt, cum quadam tamen faciliori tollerantia ſolito: poſſumque verè affirmare, illum intra hoſce quindecim ægritudinis dies, in totum, quantum medietas cruciati panis ſit, minimè commediſſe. Cum nocte illius diei cœnæ ſuæ vna cum D.D. Stephano intereſſem, paropſidem hordei in iuſculo cocti plenam tanto appetitu commedit, vt nos illud intuentes, lethalem quandam auiditatem potiùs, quâm famem eſſe, crederemus. Et dum inter edendum nos ambo ipſum ad ſtrenuè edendum, ſi ſeruari cuperet, cohortaremur ac laudaremus: reſpondit, ſe ideò commedere, quòd cibus ſibi placeret, alioquin inaniter noſtra iactaturos verba. Fuit nocte illa, Reuerendus pater Canyſius in ijſdem ædibus, veritus ne Staphyli obitus ſequentem lucem præueniret. Quieuit nihilominùs ita placidè noſter infirmus, vt potuerit ſeruitio corporis, & conſolatione ſimul animæ carere. Manè cum rectà aſcendere

dere dubitarem, fit mihi pater Canysius obuiam, ſpem meliorem ſalutis de infirmo afferens: & ex illa hora res in meliùs ſtatim & continuata ſerie ſunt progreſſæ.

Expemplum etiam Monardis habet. In malignis, inquit, & Epidemicis febribus, admirabiles ſunt eius vires, quia malignitatem tollit, & veneni qualitatem extinguit, quod inprimis Medico procurandum eſt: nam niſi primũ ea tollatur, fruſtranea eſt omnis cura. Nobili cuidam omnes famuli maligna febre (quàm Hiſpani modorra appellant) correpti fuêre: lapidem Bezaar in aquæ pleno cantharo macerauit, de hac aqua omnes ægros bibere iuſſit, qui deinde à morte liberati ſunt. Eam ob cauſam multi in aqua, quam bibere debent, aſsiduè hunc lapidem tenent, dum ægri ſunt, quia ad tollendam febris malignitatem vtilis eſt, & cor roborat.

Sed inſignis etiam efficaciæ eſt hic lapis in febre Cauardete Hiſpanis dicta, infectis, hoc eſt, in qua ſtigmata rubra, pulicum morſus inſtar per cutim ſparſa apparent, præſertim in humeris & muſculoſis corporis partibus, id autem fit, natura propellente ad externas partes humorem. Itaque initio curandum, vt euacuetur, nõ autem intrò reprimatur: quod fiet frictionibus, cucurbitarumque applicatione & alijs remedijs, quæ humorem per eas partes extrahant, per quas natura propellere ſatagit: epithemata autem non vſurpanda,

neque vnctiones, aut aliæ res similes, quæ sti-gmatum eruptionem præpedire queant. Deinde illicò postquam stigmata apparere incipiunt, ægro danda sunt ea, quæ venenum tollendi & extinguendi vim habent, mistionem sanguinis fugiendo, apparentibus iam stigmatibus, nisi sanguinis copia & plenitudo aliud suadeat. Aduersùs hunc morbum & malignas febres, valdè vtile, & in multis experientiâ comprobatum medicamentum comperi, Bolum armenum nostratem in tabellas cum stillatitio rosarum liquore formatum, in omnibus medicamentis exhibitum, quæ æger sumere debebit, atque in cibis quibus vtetur, potissimum anno quodam, quo febres acutæ grassatæ sunt, quia illius vsu multi liberati sunt: noster enim hic Bolus parum ab Orientali differt. Sed eius vsus esto in lapidis Bezaar defectu: nam hic omnibus præferendus est. Id expertus sum in nobili quodam viro huius vrbis, maligna febre correpto, cum frequente vomitu, animi deliquio aliisque malignæ febris symptomatibus, in cuius humeris exanthemata illa, & stigmata apparebant: sed propinato illi lapide Bezaar cum pauxillo Vnicornu, subitò cessarunt symptomata, & meliusculè habere cœpit, quia febris malignitas extincta fuit, quæ tanti mali causa erat. Multos præterea enumerare possum, qui in Hispania quatordecim ab hinc annis, quibus illo vti cœpi, illo sumptò

ptò à ſæuis morbis liberati ſunt : vt reuera miraculum videatur, lapidem ex animali, Ceruo aut Capræ ſimili, ventre extractum, parua quantitate ſumptum, ea præſtare, quæ retulimus: hæc Monardis.

Addere lubet aliam hiſtoriam ex Ludouico Gyon: Dominus Vicecomes de Conborn & Nouicaſtri Dominus, Regis apud Lemouaces locum tenens, retulit ſe Lutetiæ febri peſtilenti correptum, (qua plurimi, & quidem cuiuſuis conditionis, ætatis, & ſexus moriebantur,) & tum cum ab omnibus Medicis derelictus eſſet, conſilio Soceri ſui Mareſcalli Bironij, lapide Bezaar per dies aliquot vſum eſſe: cuius vſu paruo temporis interuallo cōualuerit, & quidem rectius magiſque alacris, quàm quiſuis alius, qui morbo hoc correptus fuit, magna cum omnium admiratione.

Peſtem curare & ab ea præſeruare, hiſtoria Ludouici Gyon comprobat, quæ ſic habet. In arce Lucenſi, quæ apud Lemouicenſes eſt, peſtis adeò ſæuijt, vt horarum vigintiquatuor ſpacio tres ea in arce mortui ſint: at poſtmodum domeſticis reliquis, qui octodecim numero ſupererant, quotidie manè lapidis huius grana duo, in aqua Enulæ Campanæ, & quidem per dies ſeptem, exhibita fuêre: à quo tempore nullus obijt, nec quidem peſte correptus: imò plures qui anthraces & bubones habebant, eodem modo Be-

zoare vtentes, conseruati fuêre: verùm medicamentis, quæ bubonibus & anthracibus adhibentur, lapidis huius parùm admisceatur, necessum est: hæc Guyon. Quare Monardis, plerique pestis tempore huius lapidis fragmentum in ore gestare solent, tum quando à veneno, aut venenosa aliqua materia sibi metuunt. Valdè etiam vtilis est aqua, in qua maceratus est hic lapis, ijs qui pestilente aut maligna febre correpti sunt. Nam (inquit) in nulla re magis manifesta apparet eius efficacia, quàm in peste: Cum enim in Germania pestis valdè grassaretur, quotquot lapidem Bezaar sumpserunt, plurimùm illis profuisse, liquidò apparuit. Eius autem factum est periculum in Xenodochio quodam, in quo erant peste correpti: duobus propinatus est lapis, alijs minimè: qui sumpserunt liberati sunt, reliqui duo extincti fuerunt. Tum multis ista lue correptis exhibitus est, quorum nonnulli binos carbunculos, alij tres haberent, qui omnes liberati sunt. Huius exempli testes fuerunt multi magni nominis & nobiles viri, tum etiam pleibei: hęc Monardis.

Veneno infectis, mederi, exemplis nunc docebimus. Brassauolas in prologo eorum, quæ suprà Mesue antidota scripsit, historiam narrat, quæ Ferrariæ accidit multis veneno infectis: reiecto enim veneno liberatos fuisse

fuisse ait, Vitrioli oleo, & lapide Bezaar sumpto: hæc ex Monardi adposuimus, cum Brassauolæ liber ad manus non fuerit. Sequuntur historiæ tres ex Monarde descriptæ.

Eo tempore Licentiatus Ludouicus de Cueua, vir in sua arte doctus, venenosum quidpiam imprudens sumpserat, atq; illico adeò grauia symptomata sunt subsequuta, vt breui moriturus videretur: & licet medicamenta vomitum cientia, Theriaca, aliaque remedia venenis resistentia, illi administrata essent, ad eum accersitus, adeò ægrum deprehendi, vt eius salutis exigua spes esset. Animaduertens autem venenum eius morbi occasionem esse, & quàm inutilia fuissent medicamenta illi exhibita, ipse requisitum iui lapidem Bezaar, quem nullibi reperi, præterquam apud suprà memoratam Dominam Mariam Catanno, cui duntaxat interior puluis restabat, sed fortè grana pendens: puluerem ab ipsa acceptum in duabus chartulis reposui, magna lætititia affectus, me remedium ei qui tantoperè indigebat, reperisse: ad eum regressus, magis afflictum reperi, quàm quispiam existimare posset. Ilico tria pulueris grana, quæ attuleram chartulæ inuoluta, cum aqua stillatitia buglossi propinaui, atq, intrà temporis spacium, quo Symbolum Apostolorum ter recitari posset à puluere sumpto, manifestè sympomata, angu-

ſtiæ, & animi deliquia mitigari & ceſſare cœperunt, ſic vt ſub noctem iam meliuſculè haberet, & liber à mortis periculo, (cui adeò vicinus fuerat) eſſet, & poſtridie ſanus appareret: plurimùm tamē per multos dies afflictus, ob prædicta ſymptomata.

Eodem Licentiato Ludouico de Cueua, ad venationem cum nobili viro profecto, vnus è famulis aquam bibit è lacuna ſtagnante valdè corrupta, & venenoſis animalibus plena, atque ſtatim adeò afflictum ſe ſenſit, vt loco ſe mouere nequiret, intumeſcente aluo & reliquo corpore, magnis anguſtiis preſſus, & animi deliquiis, vomens & ſudans, vt tranſuerſim equo impoſitus, in proximum pagum vehēdus eſſet: adhibitis autem quibuſdam remediis, datus & lapis Bezaar, quem nobilis ille vir geſtabat in ſimiles euentus, fuit autem puluis ille adeò vtilis, vt poſtri die cum ſuo hero proficiſci poſſet.

Puella quædam venenoſum quidpiam edit, ex quo ſubſecuta ſunt grauia admodùm ſymptomata, qualia inducere ſolent venena: cùm autem medica remedia nihil prodeſſent, auctor fui, vt lapis Bezaar daretur: & ſtatim conualuit: hactenùs Monardis. *Lib. de lapid. cap. 193.*

Hinc Boetius, aſſerit, eos qui ab aquæ potu in qua virulēta animalia verſantur, ilicò intumuere, ſumpto bis aut ter iſto lapide, quēadmodum & illos qui venenū hauſere, ſanari. Aduerſus quoq; Napelli & Arſenici virus, quod

quod truculenter in corpus humanum ſe-
uit, vix aliquid præſtantius reperiri poſſe,
idem ſcribit.

Contrà Napellum valet; in quam rem Hi-
ſtorias duas ſubnectam, alteram ex Matthio-
lo, *a* alteram ex Claudio Richardo. Cæterùm
aliter longè ſe habuerunt ſymptomata in al-
tero pariter ad furcam damnato, cui data
fuit eiuſdem Napelli drachma, vt de lapide,
quem Bezoar appellant Arabes, periculum
fieret, an huiuſce veneni immanitatem ex-
pugnare poſſet. Agebat latro annum circiter
vigeſimũ ſeptimum, qui epoto lethali phar-
maco, piperis omnino ſaporem illi ineſſe di-
cebat: Hora ſubindè peracta, cùm vomere
cœpiſſet, lapidis illius grana ſeptem ex albo
meraco data ſunt. Verùm ab ebibito antido-
to, variis & acerbiſsimis ſymptomatibus ex-
agitatus eſt. Euomuit enim frequenter bilio-
ſa, porraceo colore. Quendam quoq; veluti
globum circà vmbilicum ſe ſentire dicebat,
qui inde ſuperna petens, in ſupremam & po-
ſtremã capitis partem frigidam auram quan-
dam diffundebat. Acceſsit paulò pòſt ſtupor
quidam paralyſi non abſimilis, qui ſiniſtri la-
teris brachium, & crus occupauit, adeò vt
vix ſummam manum mouere potuerit, mo-
tu iam in cœteris partibus extincto. Interim
non multo pòſt tempore, hæc morbi vis, ſini-
ſtra corporis parte incolumi relicta, in de-
xtram repentè ſe contulit, eandemque ſimili

a *in ſuis comment. in Dioſc. lib. 4. cap. 73. de Napello.*

modo occupauit. Vagũ profectò ſymptoma hoc fuit, nam cum dextrum brachium is attollere potuit, ſiniſtrum non potuit, & econtrà: tandem vtrumq; eleuauit. Aiebat quoq; vniuerſas corporis venas frigeſcere. Non de fuerunt Vertigines, quas ſecutæ ſunt cerebri commotiones adeò feruentes, vt aquæ in caldario bullienti ſimiles eſſe diceret. Acceſsit quoque oris & oculorum conuulſio, atque acutiſsimus mandibularum dolor. Quarè ſæpè manibus affectas illas partes perſtringebat, veritus ne exciderent. Forinſecùs turgentes oculi, liuida facies & nigra labia cernebantur: quin etiam ventris tumor videri poterat, perinde ac hominis aqua intercute laborantis: varia admodùm extitit arteriarum pulſatio, & varia quoque mentis perturbatio, pro ſymptomatum recurrentium acerbitate. Nam iam prorſus de vita deſperare, mox in ſpem ſe erigere videbatur, modò rationis compos, modò delirans, nunc ploranti, nunc cantanti ſimilis. Aquam frigidam ſibi dari potandam, tantoperè appetebat, vt ea ſubitò ſe liberatum iri confideret. Toto hoc tempore ſe ter excæcatum, terque in mortis agone colluctatum affirmabat, lingua tamen perpetuò conſtitit, nullo vnquàm ſymptomate affecta, ſiquidem nunquam intumuit, nunquam is balbutire auditus eſt. Cæterùm ſeptima pòſt ebibitum Napellum hora, veneni tandem vi ab antidoto

extincta,

extincta. omnia euanuere symptomata: arteriæ ad rectã rediere normam, naturalis reuixit color, & breui quoq; virium constitit robur. Atq, in hunc modum miser ille, magno conflictu atq; certamine periculũ superauit.

Historia altera ex Richardo. Primus ex reis, cui Bezoar post venenum oblatus est, fuit ante biennium Pragæ, qui cum per aliquot dies in carcere detentus solo pane atq; aqua fuisset vsus, atq; pręcedente nocte prorsùs incœnatus, drachma pulueris Napelli fuit oblata. Erat corpus præcedente diæta valdè præparatum, venæ inanitæ, & meatus omnes aperti, ex quo facillimè veneni vis ad extrema quoque membra distribui potuit. Superuenere accidentia, nempè angustia pectoris, dolor stomachi, oculorum obtenebratio vertiginosa, pulsus immutatus. Cùm verò infirmus assereret, ni statim subueniretur, sese penitùs deficere; oblata illi quinque grana remedii in pauco vino sunt: continuo alleuiatus est. Paulò post, non sine tamen angustia, euomuit, & benè sperabat. Nihilominus sciebat, materiam circa stomachum aggregari. Pars posterior capitis & collum dolebant: indè cœpit delirare, & canebat altè in folio quodam lacero. Præteriit delirium, recurreruntque alia symptomata, dolores scilicet stomachi, capitis, maxillarum, pectoris, modò vnius, modò alterius iuncturæ. Verùm septem horarum spacio omnes doluere,

venter intumuit, quaſi hydropicus eſſet. Erât præcordia cum dolore, & duritie tenſa, ſenſit punctionem in renibus, vrina ſuppreſſa, item eſt vno brachio & præterea crure reſolutus. Pulſus ſæpè fuit interceptus & febriculoſus. Vomuit illo die aliquoties, habuitq; ſedes, ſed perpetuò de duritie quadam frigida, ac ſi lapis qdā in ſtomacho foret, nobis eſt conqueſtus.

Vltimò verò, de quo aſtantes omnes mirati ſunt maximè, Ophthalmia quædam lippitudinoſa illi ſuperuenit, adeò dolorifica & horrida, vt patiens ipſe mori potiùs, quàm paulò magis cum tali dolore perſeuerare cuperet. A veneni aſſumptione per horas quinque ne guttam quidem ſumpſit, vt eò certiùs procederet experimentū. Conquieuere ſpacio octo horarum hæc omnia: noctu cum voluptate cœnitauit, quieteque dormiuit. Manè erat ſaniſsimus, neque membrorum læſio vlla eſt ſubſecuta, prout ego quinque vel ſex menſiū ſpacio ſum percunctatus. Factus eſt liber, & etiam à S. Cæſ. Maieſtate liberaliter donatus.

Contrà Arſenicum hiſtoria etiam apud Richardum habetur talis. Altera etiam experientia fuit decima proximi menſis Decembris hîc Viennæ celebrata, in quodam adoleſcente nondum vigeſimum attingente annū. Habitus corporis erat rarus, & quoquo pacto Cachecticus, & à carcere tabefactus. Præceſſerat etiam in ipſo tenuis diæta, neque nocte

nocte præterita dormierat. Exhibita eſt illi Arſenici puluerifati drachma ſemis cum ſaccharo. Hinc ad horam grana decem Bezoartici lapidis in aqua boraginis ſunt ipſi potui data. Sciſcitatus poſtea qualis ſtatus ante remedii aſſumptionem in eo fuiſſet, dicebat ſe prius magnam ſtomachi cum eroſione ſenſiſſe incendium, fauces ardore quodam detentas: oculos cum vertigine fuiſſe obtenebratos, non intellexiſſe loquentes, neque nouiſſe homines. Epoto verò medicamento, ſtomachum fuiſſe ilicò refrigeratum, oculos apertos inquietudines & anguſtias multas, quas priùs in uerſo corpore ſenſerat, ſublatas. Percontatus an genua dolerent, id aſſeruit, & cum punctione, quod venenorum ferè omnium proprium eſſe credo. Paulò poſt ſecutus eſt dolor ſtomachi, ardor gutturis, & ſputum ſalſum, cui vomitus phlegmatis veneno permixti ſucceſsit: alleuiatus eſt parùm, neq; diu moratus, conqueſtus eſt de ventris dolore, quare ferreis vinculis è pedib. remotis vnam habuit ferè naturalem ſedem, ex qua ventris dolor quieuit. Recurrit verò intra ſemihoram ſtomachi dolor nauſeatiuus, expuit amarum, extremitates ſunt refrigeratæ. Dicebat ſe quaſi conuolutũ filum, aut linum in ore ſtomachi, & œſophago ſentire, quæ phlegmatis craſsi & vitrei per vomitum excretio eſt ſubſecuta. Indè à vexantibus ſymptomatibus alleuiatus, iterùm inquietior fa-

ctus, doluit venter, caput & genua, hypochondria tensa sunt, & vnà cũ stomaho intumuerunt, & aliam tunc habuit ventris excretionem. Iterùm sensit dolorem ventris cum corporis inquietudine, aluus tertio materiam nigram liquidam, & in transeundo comburentem excreuit, adhuc vomitus facilis & exiguus fuit. Duodecima audita (cùm circa septimam venenũ accepisset) curaui sibi iusculum carnis afferri, de quo ad tria sumpsit cochlearia, ægerrimeq; tunc temporis odorem carnis decoctæ ferebat. Elapsa hora, dùm sitiret, obtuli panem in vino lymphato infusum, non potuit commedere, parùm tamen bibit. Verùm iam spem certiorem de salute concipiebat, de qua prorsùs antea desperauerat, omnia pedetentim in tranquilliorem statum sunt reducta. Cænauit nocte commodè & bene dormiuit: manè, cum hominem, quo pacto se haberet, interrogassem, respondit, ganz wohl/quasi diceret, omninò bene, licet hypochondria tensa adhuc & renitentia tactui apparerent, quod symptoma absque alia medicamentorum ope omninò quieuit.

Hinc Monardis: valdè vtilis est iis, qui sublimatum, aut corrodens aliquod venenum hauserunt, quia veneni malignitaté, symptomataq; tollit: in corrosionib. tamen conuenientia remedia etiá adiicienda, quia alioqui in illis nullius efficaciæ esset lapis. Lac in isto casu plurimùm commendatur, magna quantitate,

titate, & frequenter ingestum: nam præter, quam quod admirabile est remediũ, in corrodentibus venenis eo vtendũ est, quoniã venenum per vomitum expellit, eiusq; malignitatẽ extinguit: vera enim est antidotus aduersùs corrodentia venena: deinde illo epoto, lapidis puluis dabitur, aut aliquod ex prædictis medicamentis veneno resistentibus.

Aduersùs morsum canis rabidi etiam vsurpatum, vt sequens historia ex Guilhelmo Fabricio edocet. *Obseru. Chirurg. obs. 87.*

Anno 1602. 30. Iulij Dauid Willometus Paterniacensis adolescens propè cubitũ dextrũ à cane rabido vulnus accepit, qui prima Augusti ad me venit, primò morsum scalpello scarificaui, cucurbitulam cũ largiore flamma apposui: dein totum brachium in posca, in qua dissoluta erat theriaca, parumq; salis marini, ablui: postea cauterio actuali morsum vndiq; ac profundè inussi: vulneri imposui gossypiũ madefactum aquâ vitæ, in qua dissoluta erat theriaca: postea emplastrũ imposui ex seq. &c. Vlcus ad menses tres apertũ retinui, singulis hebdomadib. per interualla bis térve vlceri sequenté insperſi puluer. ℞ pulueris pręcipitati, lapid. Bezoardici, pulu. rad. angelicę ana scrupulũ vnum: misce. Mirificè enim malignitatem ex profundo ad se attrahit, & veneno aduersatur puluis ille. Per os alexipharmaca, veluti theriacam, mithridatiũ, cornu cerui usti, & pręparati, & lapidem Bezoardicum propi-

naui. Sic diuino numine curatus fuit. Eodem tempore huius fratrē ab eodem cane septem in locis morsum, eadem methodo curaui, qui anno post pleuresi correptus, obiit.

Ludouicus Gyon, loc. cit. historiam refert cuiusdam à serpente morsi. Iuuenis quidā nobilis, cū quo lauādi causa stagnū eram ingressus, à serpente in tibia morsus fuit, quę nigra reddita intumuit: huic Bezoartici lapidis grana quatuor cū pauca aqua rosarum propinata fuere: vulneri verò granum vnum impositum, hic intra dies duodecim curatus fuit, omnisq; dolor & tumor remisere.

Lepram curare idē afferit. Contrà scabiem inueteratam, inquit tineam, herpetem & præ cęteris aduersùs lepram confirmatā, medicamentum huic simile non reperitur. Huius rei testimoniū perhibere poterit, Ecclesiasticus quidā in Gallia Narbonensi, qui adhuc in viuis est: qui cum animaduertisset, se hoc modo correptū esse, vltra centies manus violentas sibi ipsi inferre, & se de fenestra præcipitē dare voluit, nisi fuissent, qui ipsū obseruassēt. Verùm huius lapidis auxilio, quo per menses tres, quotidie mane sumendo vsus est, adhibita tamen bona victus ratione, quæ ipsi præscripta fuit, sanitati restitutus fuit.

Quare omnib. lapid. pretiosis, & vnicornu pręfert Ryff: & Linscottus & Arthus historici facultate efficaci Vnicornu longè superare, cuius rei à longo tempore experimenta sint certissima, scribunt.

QVI

QVI HVNC LAPIDEM NON MAGNI FACIVNT VNA cum Hiſtoriis eorum, qui ſine fructu vſi ſunt.

CAPVT XXXVII.

ETſi præcedenti capite in lapidis Bezoaris commendationem, hiſtorias varias propoſuerimus: nũc lubet apponere opiniones eorum, qui non tanti fecere, vel alia huic prætulere, additis hiſtoriis quibuſdam, in quibus vtilis non fuit, initio facto ab Hiſtoriis.

Ambroſius Paræus verba faciens de medicamentis iis, quæ ſint & dicantur Bezahardica, inter cætera hæc habet. *lib.20.c.36*

Iactabat ſuperioribus annis coràm Carolo Rege, tùm apud Claromantes Aluerniæ agente, huius lapidis aduerſum omnia venena certiſsimas vires nobilis quidam, penes quem ex eo genere vnus erat Hiſpania importatus. Quærenti tum ex me Rege, num quid eſſet Alexiterium, quòd contra deleteria omnia pariter æqualiterque valeret, Reſpondi nequaquam id naturam admittere, &c. (reliqua ſuprà adduximus) mox: facilè verò eſſe eius rei periculum facere in facinoroſis cruci damnatis. Placuit Regi conditio. Adductus eſt à Latrunculatore coquus, qui ob pelues argenteas duas furto in

dominiædibus ſubductas, patibulo breuì affigendus erat. Reſcire tamen ex eo antè Rex voluit, num venenū ſumere vellet, ea lege, vt ſi Alexiterium, quod vires diuinas contra venena omnia habere dicebatur, ſtatim ipſi à veneno exhibēdum eum à morte vindicaret, vita illi ſarta tectaq; eſſet. Alacriter aleá iſtam ſubiturum ſe reſpondit coquus, grauiora etiam, non redimendo modo vitæ, ſed & infamis mortis vitandæ gratia ſubiturus. Ergò à Pharmacopola, qui tùm in officio erat, exhibitū illi fuit venenū, extemploq; à veneno, Hiſpania aduectum Bezahardicum. Quibus ingeſtis, mox vomere cœpit, & per inferiora, multa cum diris torminibus excernere, inclamareq; ſibi igne quodam viſcera peruri. Itaq; aqua ſitienti & poſcenti oblata eſt: horam vnum pòſt cum bona Latrunculatoris venia ad ipſum intromiſſus, hominem comperio in terram prouolutum, manibus, pedibusq; feræ modo gradientem, lingua ab ore exerta, flammeis oculis, vomiturientem cum frigidis ſudoribus copioſis, ſanguine deniq; per aures, nares, os, anum & urethram, manante. Exhibui hauriendas olei vncias octo, ſed nihil opis attulit, id enim tardius venit remedium. Itaque magno cum cruciatu, & vlulatu tandem mortuus eſt, cùm vix ſeptima à ſumpto veneno hora eſſet exacta. Cadauer præſente Latrunculatore, & quatuor aliis, diſſecui, comperique ventriculi fundum,

tanquam

tanquam ab inuſto cauterio atrum aridumque: ex quo intellexi ſublimatum ipſi fuiſſe exhibitum: cuius vim, Bezahardicum Hiſpanicum eludere non potuit: Rex id in ignem dari iuſsit. Hæc Paræus.

Ludouicus Guyon refert. Carolo nono Francorũ Regi, dúm Molinis eſſèt, lapidem Bezaarticum oblatum, cuius periculum, volente Rege, in duobus, qui mortem ignominioſam promeruerant, factum eſt: quare ambobus venenum propinatum fuit, ſed illorum alteri lapidis huius portio data, qui tamen non ſecùs ac alter, cui lapidis nil fuerat exhibitum, mortuus eſt. Quare lapis confractus fuit, & eum ex maſſa continua, non verò ex laminis compoſitum fuiſſe animaduerſum, idcircò in ignem proiectus fuit: & is qui dono obtulerat, ſperans ſe à Rege inſigne honorarium reportaturum, nil niſi trucem Regis & Reginæ matris aſpectum accepit.

Hieronymus Briſianus Salodienſis Medicus libro de noua Medicina, in quo errores multorum detegit. Donauerat, inquit, vni de nobilioribus Bezoarticum lapillum, quem tanquam Zopyri talẽtum ſcrinio credula incluſerat, poſtquã verò eius ſpectandi copiam fecit, fucus detecti. Nã confractus arenulam vitream prę ſe ferebat, ex qua precarii globuli, vel ſphærulę conſtrictioni veſtium corporis vſui frequentes, conflari ſolent. Perſimilem

gemmam elargitus erat & alteri : facilis e-nim iactura terreni : huius pura mulier com-minutam particulam cuidam familiari de-derat potandam, ipſe ad eum vocatus, of-fendi ſymptomatibus variis agitatum, num-ne ab epoto veneno, eſt enim læthale vitrum, obiit ille non longum pòſt miſer.

Non ergò mirum, ſi Manlius ad Cratonem ſcribat : quid ſi iſtis Abrahami illius Luſita-ni mihi hic familiaris ſententiam tribus ver-bis expreſſam adiicimus, nempe hunc lapi-dem in ſtomachis caprarum ſylueſtrium ex certa herba noſtris regionibus inſueta, in Perſia tátùm, & inſula dellas Vaccas, Indiam versùs gigni, & ad peſtem hoc ipſo facere, quod cor, exacto inde humore melancho-lico, corroboret; nec expellere malum per ſudorem, & Perſas ac Indos bis in anno exi-gua eius quantitate aſſumpta purgari, hæc ſi corollarii vice ſuperioribus addimus, ac cum his rurſùm ea conferantur, quæ à no-bis aliâs ad te perſcripta ſunt, apparebit li-quidò quàm iſti, non vniuerſi tantùm inter ſe, ſed ſinguli etiam ſecùm reipſa diſsideant. Quid verò ego mecum dum iſta audiui? diſcedo incertior, quàm priùs, vt Terentia-nus ille aiebat. Magna res eſt clamant o-mnes, magna certè, ſed certi nihil: & tamen non eſt nihil, quod tum de hoc lapide, tùm de terra Lemnia aliiſque nonnullis hic com-pertis, exiguo ſcripto, quod nùnc eſt in ma-nibus

nibus, pofsim admonere, nifi tuam audire fententiam potiùs, quam meam proferre mallem.

Quare Maſſariæ de febre peſtilentiali *a* a gentis, hæc eſt ſententia: de lapide Bezoar, cornu monocerotis, oſſe de corde cerui, & reliquis id genus præſidiis & pretioſis medicamentis multi mirabilia prædicant, ſed ego hactenùs, vt libere dicam, tot & tanta miracula non potui obſeruare, vnde neque admodùm illorum vſu ſoleo delectari, atq; eò minùs, quod non ſolum ſint inuentu difficilia & rariora: ſed etiam nonnulli rerum naturalium ſtudioſi & peritiores, ea velint pro maiori parte eſſe commentitia & fabuloſa. Et libro de deſte *b* addit, his contrà peſtilentiam, atque adeò venena omnia tantas vires pleroſque attribuere, vt cœteris non modò ſimplicibus huiuſce facultatis medicamentis, ſed ipſi etiam Theriacæ, & alteri cuiuis antidoto illa præferre non vereantur, quæ tamen omnia à peritioribus pro maiori parte commentitia habentur.

a *lib.7. ſuæ praxeos capite 24.*

b *lib.2.*

Hinc Valeſius *c* non multum huic lapidi tribuere videtur, cuius verba adnotare lubet. Vſus & multorum approbatio maximam authoritatem comparauit inter ſimplicia lapidi Bezaar, & primùm quidem ei, qui aduehitur ex India: ſecundùm ei, qui ex America. Inter compoſita, compoſitioni celebri ex Hyacinthis. Lapide quidem multi

c *4. meth. 2.*

iiq; prudentiſsimi atteſtantur. Mihi verò nullus non eſt adulterationis ſuſpectiſsimus: timeo, ne nullus nō ſit factitius: multos tamen iuuit, neſcio an opinione, ſed & hoc debet Medicus vti. His Valeſii verbis, Syluaticus hoc addit. Quis quæſo Scriptoris huius celeberrimi authoritatem non multi fecerit? præterquam quòd doctiſsimus eſt, nullusque opinione noſtra poſt Galenum, & Græcos alios ſcriptores rectiùs de rebus Medicis ſcripſit & luculentius: Hiſpaniarum etiam regis maximi Philippi huius nominis ſecundi Medicus fuit cubicularius: ad quem Regem tanquam omnium poſt Salomonem potentiſsimum, ex ſuis etiam propriis regionibus, & regnis veri genuiniq́ue lapides Bezaar fideliſsimè deferri debuiſſent, & à Medico illius omnium peritiſsimo probè cognoſci: qui tamen tantùm hac in re habuit dubium, vt nullum non factitium, ſe agnouiſſe, liberè admodûm faſſus fuerit: hæc Syl-
cap.37. uaticus. Sic teſtatur Hercules Saxonia libro ſuo de febribus, ſe Venetiis maximam huius copiam conſumpſiſſe, nec egregiam operam ſenſiſſe: ſcire ſe quidem plurimos quibus exhibuerit, fuiſſe ſanatos, ſed id in lapidem non retuliſſe.

Et Rulandus qui in ſuo de Vngarica lue libro cap. ſexto, lapidem hunc inter ſudorifica alexipharmaca malignitatem peſtilentem ocyſsimè conterentia retulerat, ſequenti cap. hiſtoria 7.

historia 7. demirandum inquit. Bezoardicum lapidem maximi quidem pretij, minoris tamen efficacitatis, nobilissimo cornu ceruino præferri, eisque laudibus ornari, quæ tribui potiùs cornu ceruino deberent. Inferes, Bezoar non antidotum duntaxat esse, sed & Cardiacum: effectu rarius, pretio summo euidentius, vtrumque arguitur verum. Quoties sine vllo fructu Bezoardicus lapis etiam tempestiuè, euacuatione ritè priùs facta, exhibitus est, isque minimè parca, sed larga manu, nihilo secius defunctis ægris: si tantarum virium est, cur plerosque non iuuit? Dei maledictionem & morbi vim maiorem, quàm vt eo oppugnari queat, obijciendo nihil proficies: apud plerosque enim quibus administratus est, neutrum habuit locum. Deinde si Cardiacum est Bezoar, aut manifestis aut occultis qualitatibus cor corroborabitur. Si manifestis, ijs quoduis conflatum Cardiacum erit: ergo occultis qualitatibus, quibus nec cornu ceruinum priuabis. Quomodo autem eiusmodi terrestris soboles, qualis est Bezoar aureolus, cor corroborare valeat, maximum est dubium: cum quottidie ijs solùm rebus robur afflari cordi obseruemus, quæ laudabilem sanguinem de se promunt, indeque spiritus vitales quantitate qualitateque adaugent. In talem sanguinem vel momentum eius transire Bezoar solum, nemo mortalium probabit: nisi spiritibus cordis robur

ex Bezoar ſpirantibus ſtabiliri finxerimus, & languentes ſpiritus vitales ſuſcitari. Sed quid ſpirituum in ſcrupulo dimidio Bezoar omninò ἀπνοῖς inſidere poterit, ſiq́ue inſident, quid obſtat quò minus ſubitò euaneſcant in auram, in tenuiſsimum præſertim pollinem contrito lapide ? teſte magnete & ſuccino, quæ in puluerem contrita, ferrum & paleas non ampliùs tam expeditè attrahunt, vtpote ſuis priuata ſpiritibus, quorum ope tractus eſt factus. Oportebit ſanè ſpiritibus corpuſculo minimo incluſis agere, ſi quam agendi contrà virulentiam eſt ſortitus Bezoar virtutem: corpore ipſomet tam exigua doſi dato, vt longè impar ſit reſiſtendæ malignitati per capaciſsimum diſſeminatæ corpus: hactenus Rulandus.

tract. 2. c. 6. Quare Thomas Iordanus de peſtis Phœnomenis, Lemniam terram præfert: Terram Lemniam, ait, per ſe & alijs permixtam, tam fœlici ſucceſſu exhiberi quotidie cernimus, vt ſi mihi optio eſſet danda, mallem lapidem Bezahar, qui Turcicis commercijs Satraparum nunc muneribus frequentior apud nos eſſe cœpit, excludere, quàm terras medicamentoſas è peſtilentium antidotorum catalogo extorres reddere.

pag. 93. Non minus eleganter quam verè Syluaticus, facilimum ſanè ei qui voluerit, ſuamet adducta experientia quicquid voluerit de quouis medicamento affirmare: faciant hoc circum-

circumforanei & circulatores, quod Medicos rationales vbique dedecet: faciant & illud, qui medicamentorum vires penitus nesciunt, ea tamen laudare intendunt. Dicant quæso nobis qui talia tantaque de lapide isto affirmant, qua in eo propalando vsi fuerint experientia, quomodo cognouerint, illum venena omnia, & morbos omnes venenosos superare. Proferant ad id confirmandum experientiæ factæ tempus, quibus ea fecerit, quibus venenis vsi fuerint, è quibus tandem obseruatis experientiæ legibus, negotium absoluerint: statimque vanam, infidam, incertam & mancam eam fuisse is intelliget, qui veræ experientiæ leges sciuerit. Particulares quosdam euentus adduxerunt, veram & absolutam experientiam minimè constituentes. Ægrotantes plerosque sumpto hoc lapide, sanitatem acquisiuisse, affirmant. Sed an alijs simul vsi fuerint medicamentis, erat vt animaduerterunt: quia sic non plus huic quam illi medicamento est effectus asignandus. Sed & illud ipse cum alijs nonnullis affirmo, tot tantisque recitatis morbis non venenosis, conuenire minimè posse lapidem hunc, neque ratione, neque experientia id attestantibus: melácholię dico, alijsq; melancholicis morbis: obstructionibus, partui difficili, secundæ retentæ, mensibus restrictis pariter & præter modum fluentibus: comitiali morbo, & alijs enumeratis. Sunt horum

morborum calidi aliqui, frigidi alij : attenua-tione eget vnus, incrassatione alter: quibus quidem contrarijs indicationibus, vna sola refrigerandi, & exiccandi facultate manife-sta, qua præditus est, satisfacere illum posse, nullus qui de rebus Medicis rectè sentiat, af-firmabit. Ad occultam proprietatem sese re-cipient, scio: & hanc contrarios effectus fa-cere posse, affirmabunt. Hos eo inprimis ar-gumento redarguere nobis licet, quod non à forma lapidis occulta ij effectus proueniūt, sed ab ipsius herbæ lapidem producentis rei occulta, vt dixit Iosephus Acosta ex Indo-rum mente. Si dixerint herbam illam, & i-psam id à proprietate occulta præstare. Di-cam ex aduerso, huiusmodi contrarios effe-ctus ab occulta propietate proficiscentes, so-la experientia determinari. Ex his qui in ex-teris regionibus & Italiæ vicinis de lapide isto scripserunt, non omnes vnum & idem te-stati sunt. Ex antiquioribus, vnum solum Se-rapionem, luculentius & distinctè magis de hoc lapide scripsisse, supra admonuimus, nec tamen enarratis morbis non venenosis, quod conferat, docuisse, ex ipsius verbis cuiq; ma-nifestum esse potest. Venenorum tantum & venenosorum morborum, sicuti & Rhasis meminit: quorum autoritate freti, febribus quoque pestilentibus, cum ipsis venenis simi-litudinem quandam habentibus, conferre illum posse, negare non audemus. Sed ad

lapi-

lapidem Bezaar Occidentalem siue Peruuianum veniamus.

DE LAPIDE BEZAAR OCCIDENTALI SIVE Peruuiano.

CAPVT XXXIIX.

CVM de lapide Bezaar, qui ex India Oriẽtali adfertur, abunde dictum fuerit: nunc de eo, qui ex India Occidentali, siue qui ex regno Peru aduehitur, sermonem instituemus: & primum locum in quo animalia lapidem hunc gestantia viuant: deinde quæ illa sint, quomodo nominentur, & quę ipsorum forma sit, propositituri sumus.

Locus seu solum natiuum huius animalis, sunt montes Peruuiani, Petro de Osma auctore; illud enim admiratione nõ carere scribit, quod animal hoc per totas Indias non reperiatur, præterquam in montibus regni Peruuiani: se etenim omnia Moxiocana regna, omnes Peruuianas prouincias & regna: prouincias & insulas Maronnon, Floridam, & multas præterea Occidentalium Indiarum regiones peragrasse, attamen nusquam quam in solis huius regionis montibus conspexisse. *in epist. ad Monardem cap 75.*

Auctor est Iosephus Acosta, in omnibus animalibus, quæ Peru peculiaria habet, lapidem hunc reperiri: addit in Prouincia Xau- *in hist. sua natur. & moral. India lib. 4. c. 42.*

xa, & alijs Peru finitimarum Prouincijs, in diuersi generis animalibus, tam feris, quàm cicuris reperiri. Ex quibus sint Guanacos, Pacos, Vicunnas, & Taraguas: quibus caprarum quoddam genus adiungant, quas Cypris vocent. (Baccius capriceruum nominat) Imò & in regno nouæ Hispaniç, Ceruos quoque hos lapides promere, quo tamen loco, nec Vicunnas, nec Pacos, nec Taraguas, vspiam reperire liceat, idem testatur.

lib. de gemmis cap.34.

FORMA ANIMALIS.

FOrmam animalis Petrus de Osina, his verbis expressit: Animaliū genus quoddam in istis montibus frequens inuenimus, valdè simile ijs hircis (nisi quod cornibus orbum sit,) quos in Orientali India reperiri tradis (Monardem intelligit) Ruffi sunt coloris magna ex parte, & herbas salutiferas depascuntur, quarū magna est copia in montibus, vbi ista animalia degunt: ita fugacia, vt solo tormentorum ferreorum ictu adsequi possimus.

vide supra cap 17. hæc etiam refert Boetius li.2. de lapid. cap.192.

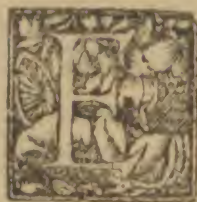
Verum cum Iosephus Acosta in sua naturalis Indiæ Occidentalis historia, de prædictis animalibus capitibus duobus egerit, eorumque descriptiones adposuerit, lubet, in Lectoris gratiam, nequid huic tractatui desit, ipsius verba duobus subsequentibus capitibus subijcere.

lib.4.ca.40. & 41.

DE

DE VICVNNAS ET TARAGVAS IN PERV.

CAPVT XXXIX.



X rebus præſtantiſsimis, quas Peru habet, Vicunnas ſunt & Oues. Vicunnas, feriores ſunt: Oues, manſuetę. Sunt, quibus perſuaſum eſt, de his etiam Ariſtotelem, Plinium, ac cæteros auctores tradidiſſe, quo loco de Capris egerunt, cum quibus propter agilitatem, & montium amorem facilè conferri poſsint. Sed hæc animalia, ex caprarum genere, neutiquam ſunt. Nec enim Vicunnas, cornua caprarum more habent, quas ſuis Ariſtoteles aſsignat. Multò minus capræ ſunt Orientales, ex quibus lapis Bezaar demitur. Aut ſi omnino huius generis cenſendæ forent, illarum diffuſum genus ceu canum, omnino eſſe oporteat.

Æqua ratione Vicunnas Peruenſes, non id animal ſunt, quod in noua Hiſpania Bezaar promit: hoc enim ex Ceruorũ genere eſt, cui ſimile noſtro judicio non in vniuerſo orbe reperiatur, niſi in Peru ac Chile finitimis.

Vicũnas capris maiores, vitulis minores cōlore leonino, ſed ſplendẽtiore ſunt: cornua nõ habẽt vt in capris & ceruis ſunt. Mõtanorum loco gelidiſsima colunt, Punas dicta: eas nec glacies, nec niues lædunt: imò potius firmat,

reficiuntque? Gregatim oberrant, & miræ celeritatis sunt: peregrinantibus tum hominibus, tum pecoribus occurrentes, festino in fugam se dant, cum sint timidissimæ: fugientes, pullos suos ante se agunt. Hæ an genus suum propagent, nulli scitum est: quâ de causâ Indiæ Reges, mandato cauerunt, ne figerentur, aut quouis modo ferirentur: nisi id iussu priuato diebus festis liceret. Multi queruntur, Hispanos Indiam ingressos, venationibus crebris, harum numerum nimium confecisse, vnde iam pauciores sint. Venatibus operam daturi, vno numero tria aut quatuor millia virorum congrediuntur, qui montis partem insignem ambientes, ex omnibus locis in vnum pecudes compellunt, coguntq;. Ex harum medio postea 300 aut 400, quantum volunt seligunt: cæteras, cumprimis fœmellas, procreandæ sobolis gratia dimittunt. Eas tondere quoque consueuerunt, ex lana pallia & tegetes texentes, quæ magni æstimantur. Lana siquidem serici æmula durationis longæ est: colorem natiuum seruat: tinctura non variatur. Vestes huiusmodi, in calidis aëris constitutionibus perfrigerant, & renum comprimis ardorem mulcent. Sed & aliò modo adhibentur, nimirum in lectis. Haud pauci, lanâ in genere, pro totius corporis sanitate firmanda vtuntur, cuius vires, nõ inualidas experiuntur. Ex hac confectos tegetes podagricos dolores mulcere, aut arcere affirmant.

Vicun-

Vicunnas caro proba non eſt, etſi hanc Indi edant, fumoque indurent. Quam verò vim medicam habeat, noſtris peregrinationibus didicimus. Nam cum aliquando per montana Peruenſi profecti, veſperi in Tambo ſeu hoſpitio diuertiſſemus, dolor inæſtimabilis oculos noſtros inuaſit, tanta crudelitate, vt oculos nobis eliſum iri omnino videretur. Quo morbo ij ferè corripi ſolent, qui per aſsiduas niues iter faciunt, nec præter has oculis quicquam diſpiciunt. Nobis ergo cum intenſo dolore acriter luctantibus, fœmina quædam Indica cubile ingreditur, de carne Vicunnas recens captæ, nam vel dum cruor emanabat, aliquid promens iubensque vt oculis imponeremus. Quo facto oculorum ægritudo quaſi in momento deſeuijt, & nos in tutum illicò reſtituit. Præter ſupra dictam venatus rationem, Vicunnas alia quoque arte captant, eas in locum tam anguſtum cogunt, vt emiſsis glandibus aſſequi queant. Ex lineis funiculis plumbi glandem, ſeu maſſam religant: his excuſsis animalium pedes inuoluunt, innectuntque, ne quo fuga proſilire queant. Hoc modo, quot volunt capiunt. Præcipuum quod habent hæc animalia, Bezoar lapis eſt, in ipſis conditus.

Sed & aliud animalis genus TARAGVAS vocant, ferum & ipſum, at pernicitatis maioris, & corporis grandioris: color aduſtior: aures propendulæ: non, vt Vicunnas, gregatim

errant, ſed ſingulis paſcua ſolitaria, idq́; in locis editioribus. Ex his quoq; Bezoar eruitur, cæteris tum magnitudine, tum viribus præſtantior.

DE PACOS GVANACOS ET OVIBVS PERVANIS.

CAPVT XL.

PERVANIS nulla res maiori aut vberiori quęſtui eſt, quàm pecudes, cumprimis oues ipſis Ilama dictæ: quibus, vt verè dicã, nihil vnquam vtilius eſſe poſsit: vt alantur, ſumptu nullo opus eſt: & tum cibos, tum veſtes, incolæ ex hac pecude accipiunt, velut Europæi ab ouibus ſuis. Præter has commoditates, Indi hanc quoque ſentiunt, quod ouibus omnia neceſſaria ipſis apportantur: quæ tamen vt equi nec ſufferrantur, nec frenis incinguntur: his nec auena obijcienda, nam gramine ſatiantur. Videre tamen hinc eſt, voluiſſe Deum, Indis hoc animal & pro oue ſimul & equo ſeruire. Cumque populus magna parte pauperrimus eſſet, ſuffecto copioſo gramine, penuriam hanc Deus ipſis demptam voluit. Ilamas autem duorum generum ſunt: vnum Pacos, laniferum: alterum lana carens, ſed geſtandis ſarcinis & oneribus aptius. Europæis ouibus maiores, minores vitulis ſunt, collo oblongo & camelorũ modo porrecto. Quod

natura

natura ita ſtatuit, vt erectiori corpori, proceritas colli reſponderet. In colore variant, nam reperiuntur albæ, nigræ, cæſiæ, variegatæ; Indis Mocomoro dicuntur. Incolæ loci, in ſacrificijs olim faciendis, colorem diligenter attendebant, quam anni temporibus & votorum generibus reſpondere oportuerat.

Pecudis caro eſilis quidem, ſed durior & tenacior: agni, in cibum delicatiores: ſed horum paucos mactant: earum vſus eſt, vt lanam, pannis aptam, promant, & onera portent. Lanam detonſam Indi parant, & ex ea pannos texũt, quibus veſtiantur. Sed hi craſſiores ſunt, quos Hauaſca nominant: ſubtiliores & pretioſiores, Cumbi appellantur. Ex his mappas, tegetesque & ſimilia texunt, quæ tum durabiliora, tum ſplendidiora, ſerici modo micant. Texturæ peculiarem modum adhibent: & Ingæ ad præſtantiſsimos pannos faciendos opifices ingenioſiſſimos olim adhibebant: textores artificioſiſsimi in prouincia Capachica, apud latum Titicacæfluuium habitant, &c.

Vniuerſum hoc pecudis genus locis frigidis gaudet, in quibus probè augeſcit, & ſaginatur. In campeſtribus æſtu facile tabeſcit, & emoritur: tum pruinis tum glacie per ſæpè horridæ oues incedunt, & tamen optimè ſaniſsimeque habent. Lanæ, quæ breuioris ſunt, vultum amabilem admodum & iucundum habent: quæ nonnunquam in media via

reſtitantes, erecto collo actores ſuos & alios quaſi admirabundæ longo tempore aſpiciũt, aut intuentur, nullo interim vel metus, vel gaudij ſigno edito: quæ res multis riſum excutere poſsit. Facilè tamen terrentur & in pauorem dantur, adeò vt rapida feſtinatione altiſsimos ſæpè ſcopulos aſcendant. Quod ſi accidit, ne cum ipſis profugis argẽtum quoque pereat, ſclopetis ex edito præcipitandæ & decutiendæ ſunt.

PACOS quin etiam vſque adeò ira incandeſcunt interdum, vt cum onere in terrá procumbẽtes ab iſto loco abigi non poſsint, etſi fuſtibus fruſtulatim comminuantur. Hinc in Peru de ijs, qui nullorum monitis aut iuſsis parêre volunt, natum hoc prouerbium eſt: Hic impacatus eſt, id eſt, Pacos æmulatur: quo dicterio reo contumaciam exprobrant. Ergo ſi quæ fors iratior ita procubuit, tum cuſtodes eius ſuſcitandæ remedium nullum habent aliud, quam vt iuxta Pacos conſideant, illis abblandiantur, & quo cum vis verborum lenocinio deliniant, dum ſpontè ſua reſurgant: quibus blandimentis ternę interdum horæ conficiuntur. Vitio quodam ſcabiei ſimile infeſtari ſolent, ex quo perſæpè moriuntur, &c. Hactenus Acoſta.

DE

DE LOCO, IN ANIMALI, IN QVO LAPIS hic reperitur.

CAPVT XLI.

NVNC locum in animali, in quo lapides hi reperiuntur, subijciamus, ex epistola Petri de Osma ad Monardem scripta decimaquinta Iunij anni 1568; nos cum aliquot amicis ad venationem profecti sumus, in huius regionis montes, in eam quinque dies insumpsimus, & aliquot ex ijs animalibus confecimus. Aperto itaque maximo *a*, & prouectioris ætatis animali, neque in ventriculo, neque in alia parte corporis lapides inuenimus: quo factũ est, vt Indicis animalibus similia non esse putaremus: percontati Indi, quos, vt nobis inseruirent, deduxeramus, qua corporis parte, lapides hæc animalia haberent: se quicquam de lapidibus scire negabant (vt sunt nobis infestissimi, nec sua secreta nobis innotescere vellent) Indus tamẽ puer, decem aut duodecim annos natus, cũ videret nos tantopere id scire cupere, in animali receptaculũ quoddam & veluti marsupiũ nobis ostẽdit, in quod depastas herbas recipiũt, domi postea eas ruminatas in ventriculum traijciunt. Ibi puerũ illicò interficere voluerunt Indi, quod nobis id indicasset; eundem tamen postea, nobis

a *hæc quoq; recitat Sylvaticus tr. de lap. Bezaar pag. 82.*

in venatione occupatis, interceperunt, &, vt intellexim9, ſacrificarũt. Indi hos lapides magno habent in pretio, & in Idolorum ſuorum delubris, quæ Guacas vocant, cum alijs quibusq́ue pretioſiſsimis offerre ſolent, veluti auro, argento, gemmis, mobilibus, animalibus & pueris. Ex animalis igitur, quod primum ſecuimus, burſula nouem lapides, exemimus: ſecuimus & alia huius generis animalia, quę confeceramus, in quibus omnibus lapides inuenimus, plures aut pauciores, pro animalium ætate.

At Monardes, locum illum, in quo lapides hi generantur, ſic expreſsit: primus illorum obſeruator (intellige Petrum de Oſma) videre cupiens; quâ ratione in animalibus generarentur, ſuis ipſemet manibus, eorum animalium Anatomé fecit, & mihi deinde ſignificauit, eos gigni in receptaculo quodam, faſcię modo cõfecto, & villoſa carne conſtante, duorum palmorum longitudine, & trium ferè vnciarum latitudine, ipſi ventriculo parte

hæc etiam refert Boetius lib. 2. de Lapid. cap. 192.

interiore, adhærente, alios alijs maiores, & quodam ordine diſpoſitos, vti nodos veſtem anteriore parte claudentes. Eo receptaculo aperto, eximuntur lapides, quos iſti magna Naturæ Prouidentia ad noſtram ſalutem & noſtrorum morborum remedium generari, ſumma admiratione non caret. Atque vti intelligo, qui ex Orientali India adferuntur, eadem ratione inueniuntur, & eximuntur,

è certo

è certo caprarum genere, quæ magna ex parte ruffæ ſunt, vti noſtræ. Sic Ioſephus Acoſta refert, in ſtomacho & ventre horum animaliũ (ſcil. in Occidẽte) aliquando vnum ſolum, aliquando duos, tres, etiam quatuor reperiri.

DE LAPIDIS HVIVS MATERIA, ET GENErationis modo.

CAPVT XLII.

MATERIAM, ex qua lapis hic generatur, breuiſsimè Petrus de Oſina & Monardes propoſuere, dum ex ſalutiferarum herbarum depaſtarum ſucco, ruminatione concreto, generari ſcribunt. At Ioſephus Acoſta, generationis modum plenius expreſsit: Indiani ex traditione & relatione ſuorum parentum referũt, in Prouincia Xauxa & in alijs Peruuianis prouincijs, tum herbas multas, tum animalia venenata plurima degere, quæ aquas vnde potent, & gramina ſiue paſcua, quæ carpant, & etiam odoratu, contagio ſuo inficere ſoleant. Contrà vero inter herbas illas à naturâ ſingularis quæpiam ibi producta eſt, quæ arcendorum venenorũ vim maximam præſtat. Hęc herba ſolius naturæ ſolertiâ, & inſtinctu quodam naturali notiſsima eſt, ipſi Vicũnæ & cæteris animalibus, quæ lapidem Bezaar generant, quam herbam auidè deuorant, vt eius auxilio præſeruētur, à virulentia aquarum &

paſcuorũ : & ex herba hac eſitata in ipſorum ventriculo lapis hic generatur, qui ab herba hac virtutẽ omnem, quam contra venena habet, acquirit. Hæc Indorum opinio per viros in regno Peru, experiẽtia claros detecta fuit: quæ cum ijs conueniũt, quę à Plinio de capris montanis referuntur, quę ſine omni periculo venenis nutriũtur & paſcũtur. Indiani, addit Acoſta, à nobis interrogati, cur verueces, vaccæ, caprę & vituli Caſtellanis ſimiles, quę animalia etiã ex Hiſpania veniſſent, lapidem Bezaar non habeãt, cum tamen ijſdem in rupib⁹ herba hac paſcantur. Reſpondent, ſe non credere animalia illa, quæ ex regno Caſtiliæ adducta ſunt, hác herbam deuorare: imò etiam in Ceruis & Damis lapidem Bezaar reperiri. Quod ſanè conſentit cum eo, quod etiam in noua Hiſpania lapides Bezaar (quamuis in ea nec Vicunnas, nec Pacos, nec Taraguas, neq; Guanacos ſint) in ceruis aliquib. reperiantur: quod & ſupra peculiari capite monuimus.

Syluaticus pag. 89. eandem ex Acoſta habet.

Verum, vt idem Acoſta, admiratione dignum, hos lapides ſupra res diuerſas naſci & formari: vt ſuper ligulæ ferramentum, ſuper aciculam, aut feſtucã, ligniue fragmentũ, quæ in lapidis centro reperiũtur, quam tamen ob cauſam falſi non ſunt æſtimandi: contingere enim poteſt, vt animal tale quid ſimul cũ gramine deuorarit, & ſup hæc lapis ſenſim augeſcendo circũglobetur & craſſeſcat. Rei admirabilis à ſe circa hác rem obſeruatę, hiſtoriam addidit:

addidit: duos ſcil. ſe in Peru lapides vidiſſe, in quorũ cauitate nucleus Pini Caſtellani, circa quem conglobatus erat, continebatur, quòd omnes in admirationem traxerit, ſiquidem in toto regno Peru, neque Pinos, neque nucleos Pineos Caſtellanos vidimus, niſi fortè ex Hiſpania allati fuerint, quæ tamen res mihi extraordinaria videtur.

Syluaticus, in ea regione Peruana in qua non adſunt Pinei, neq; ad eam ex Hiſpania ſolẽt adferri.

Ex diuerſis autem tunicis aut pelliculis ſibi inuicem incumbentibus lapides hi formati & compoſiti ſunt, vt rectè Acoſta. Senſim enim ait Baccius, aggeritur circa feſtucam, laminatim inſtar tunicarum Cœpe, ſic vt lamina priore ſublata, quæ ſequuntur clariores & ſplendidiores, quo vlterior progreſſus fit, appareant, quarum nonnullæ exterius ſplendorem auri repræſentant: & Monardes teſtatur ſe aliquot cõminuiſſe, qui ex tenuibus ſplendentibusq́, laminis, eodemq́ue colore conſtabant, quo ii, qui ex India Orientali aduehuntur, atque aut in puluerem aut in granulum, vt illi definebant. Sic Cluſius propoſuit: conſtant ex tunicis, ſiue cruſtulis modo craſſioribus, modo tenuioribus alijs alias amplectentibus, politis interdum & ſplendentibus: nonnunquam aliquantulum ſcabris extima præſentim & reliquas complectente, vt in renum & veſicæ calculis videre licet: ſed inueniuntur nonnulli, quorum cruſta exterior, variis locis adeò altè exeſa conſpicitur, vt ſecunda appareat tunica, nonnunquã & tertia.

cap. 34.

in notis c. 34. Monardis.

DE HVIVS LAPIDIS DIFFERENTIIS.

CAPVT XLIII.



Vm lapides hi plurimum inter se differant, partim ratione animalium in quibus reperiuntur, & quidem vel in montosis, vel in planitie pabulum capientibus: partim ratione formæ, magnitudinis, coloris & saporis, has differentias, subnectemus: & primum quomodo ratione animalium differant, exponemus.

Auctor est Petrus de Osma, sola animalia, quæ in montibus pascuntur, lapides istos pręstantes generare: nam quæ in planis pabulum sumunt, quia herbas minus salubres depascuntur, propterea lapides eorum, tametsi vtiles, iis, viribus tamen non pollent, quibus ii præditi, qui ab animalibus in montanis degentibus eximuntur. Et Monardes: verùm
cap. 34.
quidem est, eos qui selectioribus notis præditi sunt, quas probatissimi lapides Bezaares obtinere debent, ex animalibus, quæ in montanis degunt eximi oportere: nam qui ex animalibus in planis viuentibus educuntur, improbi sunt, nec vlla Medica facultate præditi, quoniam non aluntur iis salutiferis herbis: mox subiungit: sunt etiam selectiores, qui ex animalibus in Persiæ montanis degentibus educun-

educũtur, quàm qui ex aliis capris in Malacæ planis & campeſtribus viuentibus: nam illi eo pretio non habentur, neque eam præſtantiam & facultates obtinent, quas Perſici, quia Malacenſes capræ ad lanienam duntaxat ſeruantur, cum adeò ſalutiferas herbas non depaſcantur, vti quæ in montanis degunt. Eadem planè eſt ratio in Occidentali India; nam quæ in montanis Peru vitá agunt, ſelectiores & legitimos lapides & ad medicamenta vtiles habẽt: quę verò in campeſtribus paſcuntur, Malacenſibus ſimiles ſunt, quæ ſimul incedunt & viuunt vti greges, qui ad lanienam ſeruantur, ex iis enim multi quidem lapides eximuntur, ſed inutiles, quoniam ſalubres illas herbas montanas non depaſcuntur: hæc Monardis. Hic mirari ſubit Monardem, cum is fateatur ſe omnia ea, quæ lapidem Peruuianũ concernunt, ex epiſtola Petri de Oſima cognouiſſe, hicq; omnes quidem vtiles, ſed iis viribus non pollentes aſſerat: Monardis verò improbos eſſe, nec vlla Medica facultate præditos pronuncient.

Sed Ioſephum Acoſtam hac de re etiam audiamus. Lapides qui in Guaxacis ſiue Veruecibus eius regiones & Pachis inueniuntur, plerunq; minores ſunt & nigricãtes, nec tanti æſtimantur, nec in vſu Medico probantur. Verùm ex Vicunnis maiores eximuntur, qui cineritii, aut albi aut obſcurè virentes, hique optimi cenſentur. Attamen qui ex Taraguas

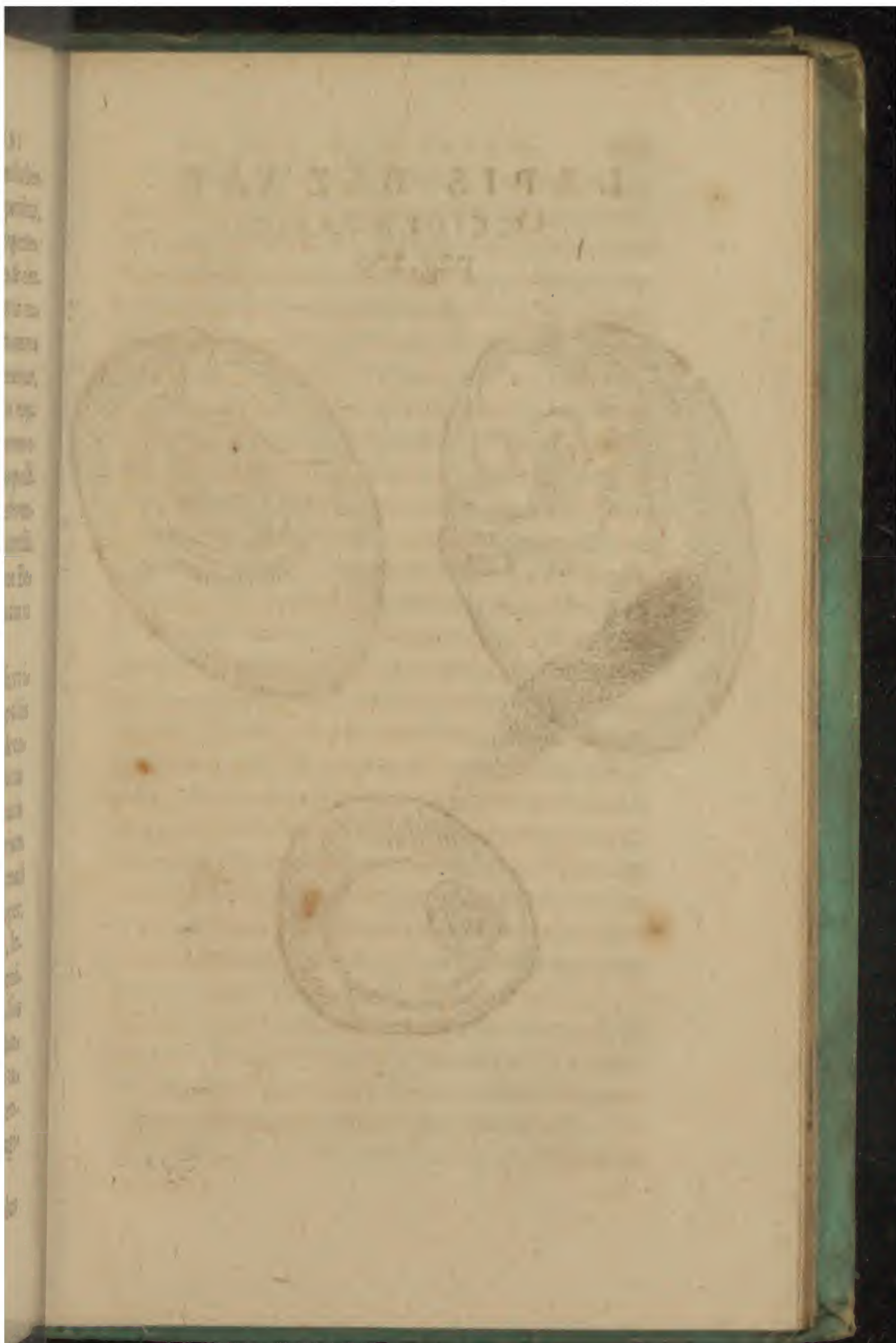
Syluaticus legit flauos, albos, cinericios.

excinduntur omnium præſtantiſsimi habentur, inter quos ſatis magni etiam reperiũtur, & communiter albi ad cinereum vergentes: horum laminæ cõmuniter craſsiores & denſiores, quàm aliorum: hi autem pariter in maribus ac femellis reperiuntur: verùm omnia animalia, apud quæ hi lapides generantur, ruminant, & plerunq; inter niues & in rupibus ſua habent paſcua. Atq; ſicut Peruanos omnes, quicunq; illi fuerint, Oriẽtalibus poſtpoſuit, ita eos qui ex noua Hiſpania deferuntur, Peruanis in opere debiliores eſſe conſtituit. Hoc addito, lapidem quemcunque Bezaar efficaciorem eſſe in Hiſpaniis, quàm in regionibus Peruuianis.

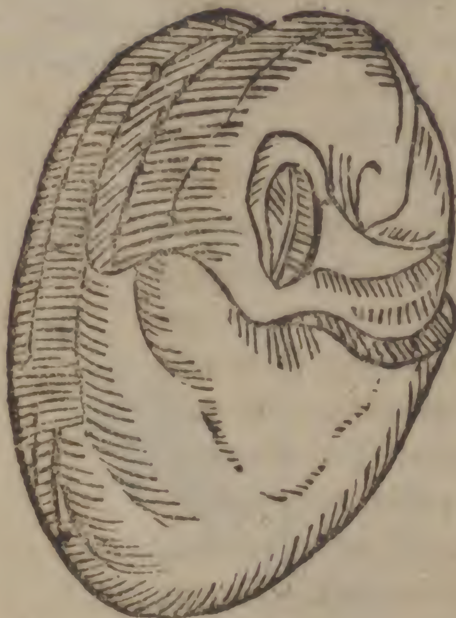
Sylu. legit, maiori ex parte albi, flaueſcentes.

Præterea differunt plurimùm inter ſe, vt idem teſtatur (& quotidie in Pharmacopoliis notare poſſumus) magnitudine formâ & colore: quippe quod aliqui ſolum auellanæ magnitudine & adhuc minores: aliqui nucis quantitate, alii oui colũbini inſtar: alii etiam ouũ gallinæ æquent: teſtatur ſe aliquos mali arantii magnitudine vidiſſe. Addit inſuper, ex quo lapides hi in pretio eſſe cœperint, Indos arte conficere cœpiſſe: hinc multos, quãdo lapides hos ſolito maiores vident, falſos exiſtimare: licet magni & ii quidem præſtantiſsimi reperiantur; & contra parui, qui tamen falſi ſint: verum genuinos cognoſcendi, ipſam experientiam optimam magiſtram eſſe.

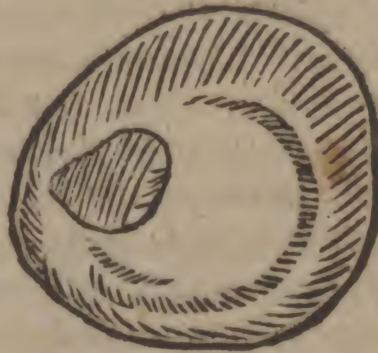
Carolus



LAPIS BEZAAR
OCCIDENTALIS
pag. 269.







Carolus Clusius in suis ad Monardem notis, scribit, se ternos eiusmodi lapides habuisse munere Generosi Dn. Francisci Drake, oui ferè passerini magnitudine, qui dimidiam circiter drachmam pendebant: ille verò alios adseruabat, qui binas atq; etiam plures drachmas pendebant. Subiungit, se apud Ortelium vidisse, qui quinque propemodùm drachmas pendebant; & apud Plantinum binos, alterum renis veruecini forma & propemodùm magnitudine, non eum quidem integrum, sed extrema parte confractum, & laminarum situm ostendentem, atq; in meditullio veluti festucæ fragmentum continentem, qui vnciæ vnius cum semisse, dum integer erat, pondere fuisse potuit: alterum compressa, qua parte ventriculo adhæsit, forma, sensim deinde in tuber assurgente à multis etiam laminis seu tunicis, cum crassioribus, tùm tenuioribus contextum, duas vncias cum drachmis duabus & semisse pendentem. Dn. Ludouicus Perezius vnum columellæ duas vncias aut amplius longæ forma, vncialis cũ semisse aut maioris ponderis: quo longè maiorem priùs acceperat, gallinacei, vt referebant, oui magnitudine.

Et Baccius refert, ex India Occidentali, & montib. Peruuię hodie Orientalibus non absimiles adferri, cũ iis in locis Capriceruorum magna sit copia, ex quibus hic lapis per incolas eruitur: & addit: quamuis dubiũ sit, an ex

Oriente alii præter adulterinos adferantur: certũ tamen esse quod Occidentales ex prædictis animalibus excindantur: quorum quidam paruam nucem, alii amygdalarum ossa, vel fabam magnitudine sua referant, pro maiori, vel minori ipsorum augmento.

Ioseph. Acosta. Forma quoq; variant, alii rotũdi, alii ouali, alii lentis forma, & plurium aliarũ formarum. Quare Clusius loco citat. eorum forma nunc orbicularis modo compressa aliquantulũ, vel inæqualis modo renis formam exprimens.

Colore quoque differunt, Iosepho Acosta auctore: reperiuntur nigri, albi, cinerei, atrouirentes, alii ac si deaurati essent: & Clusio color nunc nigricans, nunc subcinereus, interdum flauescẽs. Vt plurimum, ait Baccius, *lib. 2. de lapid. cap. 194.* exterius scabri sunt cum colore viridi, qui in fusco rufescit, quasi partim sanguine, partim humore ab animali relicto, tincti essent: minus tamen maturi, cinerei sunt, & Boetio, Occidentales subcinereum habent colorem, neq; ita vt Orientales splendent, crustas enim habent, crassiores & gypseas. Verùm siue ad colorem siue ad figuram respiciamus, de bonitate aut subtilitate lapidis, iudicium ferri non potest.

Quos ego vidi Occidẽtales, maiori ex parte sunt coloris cineritii, cum nigrore aliquo admixto, quia materia horum albidior est, & minus à calore elaborata, idque propter animalium calorem minorem, regionis frigidioris cau-

ris causa. Sic etiã communiter Occidentales, qui albicant maiores sunt & substãtiæ minus compactæ, quã in Orientalibus obseruetur: qua de re plenius supra in Orientalis lapidis differentiis, à colore desumptis, egimus.

Quoad saporem, proprium nullum, habet quod ipsum etiam Rhasis Arabs tradit.

DE LAPIDIS FACVLTATIBVS, QVANTITATE & vtendi modo.

CAPVT XLIV.

DE facultate huius lapidis sic Baccius: non desunt, qui dubitent, vtrum hi lapides easdem facultates cum Orientalibus obtineant, quæ ab Arabum scriptoribus illis assignatæ fuere: quibus respondet, Orientales reuera in hoc genere bonitate reliquos excellere, eò quod in fronte aspectum Solis Orientis obtineant, qui rebus maiorem vigorem & virtutem infundit, respectu Occidentalium, qui resolutis per calorem diei partibus subtilioribus, & alimentalibus, vapores adustiores, minusq; efficaces accipiunt.

Sic Iosephi Acostæ de lapidibus Bezaar iudicium tale est: quod inter hos ii, qui ex India Orientali oliuæ colore adferuntur, primas teneant: secundum ii, qui ex Peru: tertium, qui ex noua Hispania adferuntur. Et Saxonia, eos qui ex Indiis Occidẽtalibus ad- *de febri. pestil. cap. 37.*

feruntur, coloris cinerulenti, & Orientalibus multo viliores esse, scribit.

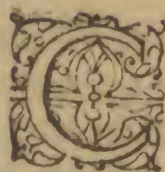
De qualitate huius lapidis, Baccius censuit, temperatis qualitatibus pollere, minimeq; aliorum lapidum & antidotorum more exsiccare, quare hoc remedio securè & citra damnum aliquod nos vti posse. Quem tamen aluum potiùs mouere, quàm sudores, *Controu.93* sunt qui obseruarunt, Syluatico admonente. At Monardes testatur, etiam hunc qui in Peru reperiatur, viribus Orientalibus nequaquàm inferiorem esse: quem sequitur Sal- *in notis in Pancirollū.* muth, tota Petri de Osma epistola adposita: quemadmodum & Wittichius in suo tractatu Germanico.

Dosin subiungamus: Aluarus Torres, Baccio referente, grana septem cum vino febre absente, at ea præsente, cum aquæ acetosæ vncia vna exhibet. At Saxonia.l.c. duplum ponderis respectu Orientalis præbendum, ex aliorum sententia tradit, quia admodum inefficaces sint: addens, quando ex Occidentalibus probus reperietur, grana sex vel octo exhibenda esse. Verùm Syluaticus, Peruani tanquã imbecillioris, paulò plus quam Orientalis, qui valentior sit exhibere iubet: Orientalis verò septem, decem & duodecim grana offerri posse asserit.

QVI-

QVIBVS IN MORBIS HVIVS VSVS ESSE possit.

Caput XLV.


Consultum ducimus de huius lapidis viribus Monardem audire, cum nullus quod equidem sciam, huius medicamenti facultates eximius laudarit, idque historiis multis allatis, quibus ostendit plerosq; etiam potentissimos viros à peste & morbis pestiferis ac difficilimis, venenisq; liberatos fuisse, quas etiam supra in lapide Orientali adduximus: nunc verò quæ de Occidentali prædicet audiamus. Si insignes istius Peruani lapidis facultates, omnesq; morbos quos curasse asserũt, qui ex ea regione redeũt, hîc enarrare vellẽ, magnus liber de eo scribendus foret. Quapropter ea duntaxat proferam, quæ ipse sum expertus vt iis maior fides adhibeatur, & intrepidè lapide vti queant, quandoquidem experientia constet similes facultates possidere.

in hist. medic. simplic. cap. 34.

Noster igitur lapis Bezaar Occidentalis insignes facultates obtinet, præsertim in cordis ægritudinib. in quibus magnam eorum, qui mihi missi fuêre partem insumsi felicissimo successu: sic vt multi Syncope laborantes, ea sublata, à morte liberati sint: propinari autem debet in ipso paroxysmo; aut paulò

ante, manè ieiuno ventriculo ex aqua rosacea, si febris adsit: si absit, ex aqua florum mali aureæ, in puluerem tritus, ad pondus quatuor granorum singulis vicibus: obseruaui autem in mulieribus præsentius adferre remedium, quam in viris.

Venena] In omnis generis venenis, nullum præstantius nouimus remedium: quoniam eos, qui aut venenũ hauserũt, aut à virulentis insectis præmorsi fuerant, mirum in modum iuuit. Qui aquæ stagnantis potu, in qua virulẽta animalia versantur, illicò intumere, sumto isto lapide bis aut ter, sanatos cõspexi (sic Iosephus Acosta huius lapidis vim principem esse, vt venenis & morbis venenosis aduersetur, ex Indorum opinione pronunciauit.

Febres pestilentiales] in pestilentibus febribus, sæpius exhibui, & sanè earũ virus extinxit: cuius rei primariã in similibus morbis curam Medicus habere debet: nam licet putrefactio prohibeatur, nisi extinguatur virus: inutilis erit cura: nam illud est, quod hominem iugulat. Similiter si adsint carnis cùm rubore eminentiæ, quas Hispani Tauardete appellãt, quę plærunq; huiusmodi febres comitari solent, Lapis Bezaar Peruanus maximam vim possidet: nam in similibus morbis maiorẽ eorum quos accepi partem absumpsi, plurimiq; felici & miro successu curati sunt. Vel, vt Acosta, in morbo illo epidemico auxilii plurimum tulit in Hispania & Italia, nõ verò similiter in Peru.

Febris quartana] Quartana laborantibus dedi, & licet febrim non tollat, eius tamen auffert ſymptomata, animi mœrores, anxietates, & cordis affectus, quæ in iſtis febribus vulgaria ſunt, magnamq; ex eius vſu vtilitatem ſenſerunt.

Melancholici humores] Miros autem effectus præbet in melancholicis humoribus, ſiue vniuerſum corpus, ſiue eius duntaxat partem, vti caput, occupent: atque in Arabum Lepra, ſiue Græcorum elephantiaſi: item in ſcabie, prurigine, eryſipelate, & reliquis cutis vitiis præſens adfert remedium, quoniam ad ea ſananda peculiarem facultatem habet.

Morbi diuturni] In omnibus diuturnis & importunis morbis, magno ſucceſſu exhibere ſoleo, præſertim in quibus veneni ſuſpitio eſt, aut flatus adſunt: nam in ſimilibus peculiarem vim habet: hinc fit, ut plurimum conducat, eius aliquot grana purgantibus medicamentis iniicere: quoniam ſi medicamentum ſimplicia quædam venenoſa continet, ea corrigit: ſin minus, corroborat, & faciliorem deiectionem molitur.

Lumbrici] Aduersùs lumbricos & ventris tineas felici ſucceſſu propinatur hic lapis: eum multis exhibui, præſertim pueris & adoleſcentibus eo morbo affectis, & vix credibile eſt, quantum profuerit: ſolum dare ſoleo, vel cum ſequenti puluere mixtum, hac ratione.

Rec. Herbæ lumbricorum, drachmas duas: seminis Santonici, drachmam vnam cornu cerui ni vsti, sem. portulacæ & cartinæ, singulorum dimidiam drachmam, lapidis Bezaar Peruani, dimidiam drachmam: reducâtur omnia in tenuissimum puluerem, & probè misceantur. Miras facultates obtinet iste puluis, & experimento comprobatum est, multis profuisse: datur mane ieiuno ventriculo ea quantitate, quæ Medico cómoda videtur, pro eius ætate, qui sumere debet: eo sumpto, duabus horis post aluus clystere confecto ex lacte & saccharo elui debet.

Epilepsia] Infantibus epilepticis datur lapis cum lacte, si adhuc lactent: sin minùs sine lacte: in natu maioribus Epilepsia laborantibus etiam cum magna vtilitate exhibetur, per se, aut aliis rebus ad eum morbum accomodis, admixtus.

Breuiter hoc lapide vti solemus, in omnib. diuturnis & difficilibus morbis, in quibus medicamenta vulgaria nihil profuere, eóque magna cum vtilitate, aut saltem sine noxa. Hactenus Monardis.

Syluaticus quoq; pag. 91. hæc refert.

Summatim de huius viribus Petrus de Osma sic scripsit. Ego qua potui diligentia ab Indis amicis de horum lapidum facultatibus inquirens, intrò sumptos, aut foris impositos mirificè venenis aut toxicis resistere intellexi: cordis affectibus auxiliari: tineas ventris expellere: & eorum puluerem vulneribus sagitta-

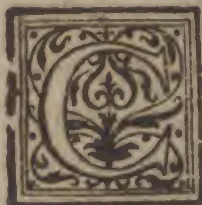
ſagittarum toxico illitarum velliſsimè inſpergi. In ſumma, hunc lapidem Alexipharmacum eſſe, pernicioſiſsimi illius toxici, quo ſagittas ſuas illinunt, ad ſeſe mutuò conficiendos, atque etiam nos Hiſpanos, quorum plerique poſt vehementes cruciatus & furores mortui ſunt, nullum auxilium inuenientes: tametſi in ſublimato vulneribus inſperſo nonnulli leuamen ſenſerint: verùm ſi toxico recenti illitæ ſagittæ ſint, præſentaneam perniciem adferunt, nec ſublimatum prodeſt.

Cœpimus iis vti eo ordine, quem in tuo libro docuiſti, & aduersùs eoſdem etiam morbos, in quibus ſanandis mirabiles eorum effectus experti ſumus, quos longum eſſet recenſere: quæ omnia tibi accepta referre debent, non modo Hiſpani, ſed etiam vniuerſus orbis. Hæc Petrus de Oſima in epiſtola è Lima in Peru 26. Decẽbris anno 1568. ad Nicolaum Monardem ſcripta.

Exhibetur autem tritus aut lęuigatus cum liquore aliquo, vel vino, vel aceto, vel aqua ſtillaticia boraginis, bugloſſæ, aliáue, prout morbi natura poſtulat & Medico viſum eſt.

DE LAPIDE BEZAAR EX HISPANIA NOVA,

CAPVT XLVI.



Vm dictũ fuerit de Lapide Bezaar tam Orientali quam Occidentali, nũc de eo qui ex Hispania noua adfertur, paucissimis. In noua Hispania lapis hic quoque reperitur, etiási ea in regione, nec Vicugnes, nec Pacos, nec Taragues, nec Guanacos habeantur, sed solum cerui in quorum aliquibus Iosepho Acosta *a* monẽte, lapis hic reperitur. Verùm quemadmodũ ipse *b* Peruanos omnes, Orientalib. postposuit, ita eos qui ex noua Hispania deferũtur, Peruuianis in opere debiliores cõstituit: Sicq; locum 3. tribuit.

a *lib.4.hist. Indiæ c.42.*
b *eadẽ Sylvaticus pag. 95. allegat.*

CONCLVSIO.

Hęc sunt, Lector cádide quę Trinuno Deo adiuuáte, de Lapide Bezaar, partim ex variis & plurib. auctorib. fideliter & collecta & methodicè disposita, partim ex propria experientia & obseruatione in mediũ adferre volui, quo Medici in eius & electione & administratione, prudentia summa, summaq; cautione vtantur, ne vel eo in vitæ ægrotantiũ, eorundemq; facultatum, damnum vtantur. Et cum Syluatico rogamus, ne authoritatem magnatũ qui lapides hos possident, tanti faciant, ut vel in eorũ præstantia & authoritate exploranda minus sint diligentes, vel etiá perniciosos re-

ſos reprobare nõ vereantur. Verè enim ꝓbos modo tales reperiantur, nunquã improbabimus. Adulationis genus hoc peſsimũ eſt, qua in arte nobiliſsima nihil nocẽtius, nihilue magis indignũ eſſe poteſt: vno enim hoc cõſilio & qui lapides poſsident & qui eo vtũtur, ſub Medici fide grauiſsimè & fallũtur & lædũtur. Caueant rogamus, ne lapides à mercatorib. oblatos, priuſquam diligẽter eos probarint, amicitię cauſa oſcitantius cõmendent. Quod ſi aliqui in lapide tãti momẽti iudicando negligentiores fuerint, haud dubiè ſæpius lapides adulteratos probabunt, & veros dãnabũt. Quos verò in his lapidibus cõmendandis dubios eſſe cõtinget, eos monemus, vt in eorum cõmendatione conſcientiã ſuam non fallant, ſed potius libere & cãdide fateãtur, ſe dubitare, ſeq; nihil certi determinare poſſe. Hæc eſt illa ingẽuitas quã Dux noſter & anteſignãus Galenus, Medico rationali dignã eſſe iudicauit: nos verò Medico Chriſtiano digniorẽ eſſe dicimus. Nã ſi omnia diligenter conferantur, apparebit liquidò, quam iſti non vniuerſi tantum inter ſe, ſed ſinguli etiam ſecum reipſa diſsideant.

FINIS.

SOLI DEO GLORIA.

MARONIANVM AVCTORIS ad Libellum.

Nunc te ſtramineum pro tempore fecimus, olim
Si fœtura gregem ſuppleuerit, aureus ibis.

APPENDIX.

LAPIDIS Bezaaris naturalis historiâ ad finem perductâ: quod nobis solum propositum erat, nonnulla de Bezoardico artificiali, (ne fortè sint qui nos hæc ignorare existiment) adspergenda supersunt.

Artifices Bezoaris nomen, remedijs nonnullis arte confectis imponunt: quę autem hoc nomine donantur, vt plurimum variant ratione vel essentialium, vel accidentium quorundam: essentialiũ, vel respectu formæ, vel materiæ. Ratione formæ aut externæ, hinc Aquæ bezoardicæ, quę trito nomine Theriacales vocitantur: vel internæ, hinc prostat Sulphur illud Bezoardicum apud Quercetanum *a*: partim etiam Sales theriacales vel Bezoardici in hanc classem referuntur. Vel materiæ (quæ Magisteriorum Bezoardicorum hoc solo nomine nunc vtamur multorum aliorum,

rum, quibus vtuntur, non ignari) ratione differunt, cum materiam suam à viuentibus animalibus puta serpentibus vel viperis, quod Bezoardicum animale: vel à mineralib. siue metallicis, quod Bezoardicum metallicum siue minerale dicitur, mutuentur: de vtroque paucissimis.

DE BEZOARDICO ANIMALIS.

PRimum, quod Bezoardicum animale vocant, ex Serpentibus seu Colubris vulgaribus, vel Viperis conficiunt, ad aliquam imitationem veterum, qui è Viperis similia medicamenta confecere: cuiusmodi fuere apud antiquos Sales theriacales, vt apud Galenum *b*, Aeginetam *c* & Aetium *d* videre est. Verum cum huius medicamenti quod Bezoardicum animale vocant, descriptiones variæ habeantur, duas tantum & quidem ex Sennerto *e* adponemus.

I. Recipe Serpentem, excoriato mox, exime linguam, cor, hepar: ab- Pulvis Bezo-dicq. serpen

ſcinde caudam & caput: carnem in olla noua coque, donec caro à vertebris ſeparari poſſit. Spina torreatur & pulueriſetur: torreatur ſimiliter & cor, hepar, lingua, cõtundantur & cũ puluere ſpinę miſce. Fiat puluis. Nonnulli adhuc in patella ænea ſuper igne amplius torrent, continuo agitando, donec colorem fuſcum acquirat: fit inde doſis vna quæ propè eſt drachmæ vnius,

Ab hac præparatione parum variat Serpentum, præcipuè Viperarum Alcohol, cuius præparationem Crollius ſic propoſuit. Poſt excoriationem, inteſtina, caput & cauda auferuntur (pinguedo ab inteſtinis ſeparata ſeorſim pro ſingulari Ophthalmico aſſeruatur) reliqua caro elota, cum corde & iecore, poſt lentam exſiccationem ſiue per ſe, ſiue in Balneo Mariæ, in Alcohol redigatur: ac in vſu Medico intus præſumpta, Venenum ad cutim propellit, tanquam Theamedes lapis, qui ferrum longè

à ſe expellit. Idem aſſerit, contra omnia Venena remedium eſſe tam θεραπευτικὸν, quam προφυλακτικὸν: & hoc medicamento magna pecunia à quibuſdam empto cum fiducia vti licere, nec quiſquam Medicorum eius vſu famam vnquã periclitaſſe. Doſin eſſe à drachma ſemis ad drachmã vnam in hauſtu Vini Maluatici, vel iuſculo vini generoſi.

II. Alij aliter parant. Recipiunt Alia descr. Serpentes quinq; vel ſex viuos, conijciunt in ollam vitreatam, quam operculo tegunt, quod in medio foramen habet: torreantur ad ignem carbonum lentum, vt omnis pinguedo & humiditas ſepareretur atq; abſumatur, nihil tamen comburat: poſtea in puluerem redigãtur. Pulueris huius Recipe vncias duas, rad. valerianæ, angelicæ, pimpinellæ, rutę, ana vnciam vnã; Sacchari candi albiſſimi, vnciã vnam: fiat puluis, cuius doſis ſcrupulus ſemis.

Hi pulueres hodie apud plurimos in frequẽti vſu contra venena habentur:

tur: & vt rectè Döringus *g* nonnulli parem ſecuritatē ac Mithridatio tribuunt, verum ad certum tempus. Nouimus qui pro indubio contra peſtem præſeruatiuo & curatiuo prædicarūt, magnoq; vendiderūt pretio, quorum tamen aliqui, cum ante biennium apud nos peſtis ſæuiret, ablatis hominum circiter millibus quatuor, peſte correpti, tandem opem noſtram implorarunt. Quare rectè Sennertus, neminem temerè his confidere vult, niſi eorum efficaciam experientijs comprobatam ſciat: quod factu, ait, difficile. Nam quæ in brutis fiunt experientiæ, ſæpe fallaces: cum quæ homini ſunt venena, non omnia alijs animalibus venena ſunt.

Magiſterium Bezoardicum animale.

Magiſterij Bezoardici animalis, Quercetanus *h* etiam meminit, quod ex puluere Viperarū extrahatur, idq; opera eiuſdem menſtrui ſiue ſulphuris aut ignis naturę: quo chimicè calcinantur & ſoluuntur enarratæ viperæ, quæ iam in terræ latibulis à ſola balſamica illa virtute, eiuſdem ſalis &

ignis naturę, ſummam Alexiterij vim acquiſiuerunt. Ope enim horum ſpirituum balſamicorum prædicti ignis naturę viperinę carnis virtus alexiterica & bezoardica in infinitã virium poteſtatem excreſcit. Vnde etiam baſis principalis locus in Theriaca cœleſti Quercetani, quæ ſeptem Magiſteria recipit, & inter cætera Magiſterium Bezoardici animalis, & Magiſterium Bezoardici mineralis. Hactenus de Bezoardico animalis, nunc paucis quoq; de Bezoardico metallico ſiue minerali, ex Quercetano & Sẽnerto.

DE BEZOARDICO METALLICO SIVE MINERALI.

HAbentur & Bezoardica mineralia, quæ à mineralibus, & vi Alexipharmaca quam poſſidere dicũtur, nomen ſortiũtur, vt eſt Antimonium diaphoreticum, quod alijs Antimonium vitæ, Eſſentia antimonij, Mercurius vitæ, generis nomine Bezoardicum minerale: apud Quercetanum i dici poſſet ſpuma vel remedium

è ſpuma duorum draconum natum: eſt & Bezoar metallicum fixum.

Bezoardicum autem minerale, quod alij Antimonium diaphoreticum nominãt, hunc in modum Sennerto *k* monente, conficitur: Recipe Mercurij ſublimati cum vitriolo & Salis (vel nitri, vel ammoniaci, vel petræ) ana lib. vnam, Antimonij lib. tres (alij ſumunt partes æquales) terantur inuicem, & deſtillentur per retortam vitream in arena. Liquor ſeu oleum butyri inſtar, ſemel rectificetur: huic oleo guttatim ſpiritus vitrioli aliquid affundatur: exempli gratia vnciæ quatuor (alij etiam Aquam regis infundunt) Aqua per alembicum deſtilletur, aquæ deſtillatæ addatur Aquæ vitrioli recentis vncia vna, atque iterum præcipitato affundatur, idque tertia vice repetatur. Præcipitatus hic poſtea teritur, abluitur & ignitur. Verùm alij etiam Solem addunt: ſumunt exempli gratia ad librum ſemis, Solis ſiue auri, vnciam

vnciam ſemis, in aqua regis ſiue forti prius ſeorſim ſoluti, atque priori ſolutioni affundunt. Aquam omnem ſpacio duorum dierum abſtrahunt, vltimo ignem augent, vt cucurbita parte inferiore incandeſcat. Quod ſublimatum fuerit, abijcitur: reliquum ſubflauum & nullius ferè ſaporis eſt, in crucibulo per dimidiam horam igniatur. Sunt qui oleo ex Antimonio, & Mercurij ſublimati æqualibus partibus deſtillato affundunt aquam calidam & puluerem præcipitatum ablutum & exſiccatum ad vſum ſeruant, & vti dictum aliqui Mercurium vitæ, alij eſſentiam Antimonij nominant. Verum vix (addit Sennertus) ob magnam vehementiam eius vſus tutus eſt, cum vltra granum vnum exhiberi vix poſſit.

Balſamum Bezoardicum denique qui volet apud Libauiũ *l* legat, quod ex herbis, radicibus, aromatib⁹, gummatibus, magnis opiatis & oleis ſimul ex arte deſtillatis conficitur.

Sed hic ſubſiſtamus, ſedulò iuuenes propter conſcientiam admonentes, imò propter ſuorum ægrorum ſanitatem rogantes, ne temerè Bezoardica metallica intra corpus exhibeāt, ſed potius blandioribus & naturę humanę conueniētioribus, quibus DEI gratia non caremus, vtantur.

a *in pharmacia reſtit.* b *11. ſimpl. medic. in initio.* c *lib. 7. cap. 11.* d *tetrab. 4. ſerm. 1. cap. 97.* e *in Inſtit. medic. lib. 5. par. 3. ſect. 3 cap. 14.* f *in ſua baſilica* g *lib. de medicina, ſect 5. claſ. 3 cap. 6.* h *in ſua pharma. reſtit. cap. 23.* i *in pharm. reſtit. cap. 23. vbi Bezoardici mineralis proprietates & eiuſdem deſcriptionem metaphoricam proponit, quemadmodum de Bezoare metallico quod præſtantiſſimum contra peſtem & venena ſudorificum ſtatuit, cap. 8.* k *inſtit. medic. lib. 5. par. 3. cap. 18.* l *lib. 2. Alchimiæ tract. 2. cap. 17. quod eſt de oleis & balſamis compoſitis.*

F I N I S.